

AKETDER 1. ETİK
ARAŐTIRMALARI
KONGRESİ

13-14 MAYIS 2022

ANKARA

KONGRE KİTABI

EDİTÖR

Prof. Dr. Fahri APAYDIN

AKETDER Başkanı'nın Mesajı

Akademide Etik Derneği olarak misyonumuz akademisyenlerde akademik etik konusunda bilincin artmasını sağlamaktır. Bu misyonu gerçekleştirmek üzere çeşitli faaliyetler yurutmekteyiz. nemli bir bilimsel toplantı ve etkinlik olan AKETDER 1. Etik Araştırmaları Kongresini dzenleyerek bu faaliyetlere muihim bir halka daha ekledik. Kongre dzenleme kararını oldukça yoğun toplantılardan sonra verdik. Bu kongrenin ve bundan sonra dzenli olarak dzenleyeceğimiz kongrenin misyonumuza buyuk bir katkısının olacağına kanaat getirdik ve kongre sonuçları bu kanaatin ne kadar isabetli olduğunu gosterdi. Son derece başarılı ve verimli geçen kongrede birbirinde değerli bilimsel çalışmalar bildirilerle sunulmuş ve diğer bilim insanlarının dikkatine arz edilmiştir.

Kongremiz içerik olarak oldukça zengin ve çeşitli faaliyetleri de kapsamıştır. Kongrede u adet alıştay dzenlenmiş ve bu alıştay sonuçları YÜK ve universite rektrlukleri ile paylaşılmıştır. "Etik ihlalleri azaltmak için yapılması gereken yasal dzenlemeler alıştayı" Prof. Dr. Huzeyin GL ve Prof. Dr. Uğur MRGGLŐEN başkanlığında yurutulmuştur. "Etik kurullar alıştayı" Prof. Dr. Hasan SEÇEN başkanlığında gerçekleştirilmiştir. "ğrenci etik kulüpleri/toplulukları" alıştayına ise Prof. Dr. Nesrin OBANOğLU başkanlık etmiştir. Bu u çalıştayın sonuç raporlarının bilim dnyamız için hayırlı olmasını temenni ediyorum.

Her şeyin ilki zordur ve bu kongrenin planlanması da bizler için oldukça zor olmuştur. Kongre kurulunun 1 yıllık yoğun toplantı trafiği sonucunda somutlaşan bu kongrenin gerçekleştirilmesinde oldukça çok sayıda bilim insanının katkısı olmuştur. Buradan başta kongre dzenleme kurulu Başkanı Prof. Dr. Esra AKIN olmak üzere ve kongrenin yurutulmesinde yoğun desteklerinden dolayı Doç. Dr. Birgl ÖZKAN hocalarımıza çok teşekkür ediyorum. Ayrıca kongreye katılarak gerek dinleyici olup gerekse bildir sunumu yapan akademisyenlere de ayrıca teşekkür ediyorum.

Kongreye Başkent niversitesi ev sahipliği ederek buyuk bir destek vermiştir. Dernek olarak bu desteği unutmamız mümkün değildir. Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Abdülkadir VAROğLU ile Prof. Dr. Nejat BASIM hocalarımızın kongrenin sorunsuz yurutulmesi için üstün ve yorucu gayretleri takdire şayandır. Her iki hocamıza da teşekkürlerimi sunuyorum.

Prof. Dr. Fahri APAYDIN

AKETDER Yönetim Kurulu Başkanı

Kongre Kurulu

Prof. Dr. Esra Akın (Başkan)
Prof. Dr. Fahri Apaydın
Prof. Dr. Nejat Basım
Prof. Dr. Hakan Turgut
Prof. Dr. Uğur Ömürgönülşen
Doç. Dr. Gül Erkol Bayram
Doç. Dr. Haluk Karadağ
Doç. Dr. Birgül Özkan
Dr. Öğr. Üyesi Yusuf İslam Bolat
Dr. Müge Doğaner
Duygu Yıldırım
Sinem Çalışkan

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Esra AKIN
Prof. Dr. Berrin AKMAN
Prof. Dr. Orhan AKOVA
Prof. Dr. Fahri APAYDIN
Prof. Dr. Berna ARDA
Prof. Dr. Melek ARDAHAN
Prof. Dr. şebnem ASLAN
Prof. Dr. Ülkü BAYKAL
Prof. Dr. Çetin BEKTAş
Prof. Dr. Haluk BİRSEN
Prof. Dr. Mustafa Murat CİVANER
Prof. Dr. Abdullah ÇALIşKAN
Prof. Dr. Nesrin ÇOBANOğLU
Prof. Dr. Leyla DİNÇ
Prof. Dr. Ayşe AYÇİÇEğİ DİNN
Prof. Dr. Ramazan ERDEM
Prof. Dr. Ali Rıza ERDEM
Prof. Dr. Ali ERSOY
Prof. Dr. Orhan GÖKCE
Prof. Dr. Ali Osman GÜNDOğAN
Prof. Dr. Esen GÜRBÜZ
Prof. Dr. Ayşe GÜROL
Prof. Dr. Ali HALICI
Prof. Dr. Nuran EROL IşIK
Prof. Dr. Canan Nur KARABEY
Prof. Dr. Engin KARADAğ
Prof. Dr. Ersin KAVİ
Prof. Dr. şafak KAYPAK
Prof. Dr. Hatice Necla KELEş

Prof. Dr. Ebru GÜNLÜ KÜÇÜKALTAN
Prof. Dr. Atılhan NAKTİYOK
Prof. Dr. Behçet ORAL
Prof. Dr. Erman ÖNCÜ
Prof. Dr. Turan ÖNDEş
Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLşen
Prof. Dr. Barış ÖVGÜN
Prof. Dr. Oğuz ÖZBEK
Prof. Dr. Hasan Hüseyin ÖZKAN
Prof. Dr. Nurettin PARILTI
Prof. Dr. Ali SABANCI
Prof. Dr. Aycan ÇİÇEK SAğLAM
Prof. Dr. Sabri SİDEKLİ
Prof. Dr. Merdiye şENDİR
Prof. Dr. Hakan TEMİZTÜRK
Prof. Dr. Alev TORUN
Prof. Dr. Semiyha TUNCEL
Prof. Dr. Songül TÜMKAYA
Prof. Dr. Mehmet TÜRKERİ
Prof. Dr. Ruhdan UZUN
Prof. Dr. Sevtap ÜNAL
Prof. Dr. Sezgin VURAN
Prof. Dr. Ülkü ESER ÜNALDI
Prof. Dr. Mustafa YAğBASAN
Prof. Dr. Yıldız KARAGÖZ YEKE
Prof. Dr. Abdulkadir Varoğlu
Prof. Dr. Recep YÜCEL
Doç. Dr. Yavuz ADUGİT
Doç. Dr. Aslıhan AKPINAR

Doç. Dr. Birsal AYBEK
Doç. Dr. şafak ÖZTÜRK AYNAL
Doç. Dr. Gül ERKOL BAYRAM
Doç. Dr. Gökben BAYRAMOğLU
Doç. Dr. Birgöl CERİT
Doç. Dr. Özlem CEYHAN
Doç. Dr. Kıymet YEşİLÇİÇEK ÇALIK
Doç. Dr. Hüseyin ÇEKEN
Doç. Dr. Sinan Kadir ÇELİK
Doç. Dr. Aysun ÇOLAK
Doç. Dr. Ayhan DEMİRCİ
Doç. Dr. Jülide Gülizar YILDIRIM DUMAN
Doç. Dr. Muhammet DÜşÜKCAN
Doç. Dr. Aykut EKİYOR
Doç. Dr. Yusuf ESMER
Doç. Dr. Makbule Evrim GÜLSÜNLER
Doç. Dr. Aysel GÜNEY
Doç. Dr. Filiz GÜRDER
Doç. Dr. İlknur KAHRİMAN
Doç. Dr. Suat KARA
Doç. Dr. Melisa KARABAY
Doç. Dr. Ahmet İhsan KAYA
Doç. Dr. Mehmet Emir KÖKSAL
Doç. Dr. Bahadır KÖKSALAN
Doç. Dr. Mehmet Nurullah KURUTKAN
Doç. Dr. Mestan KÜÇÜK
Doç. Dr. Rıdvan KÜÇÜKALİ
Doç. Dr. A. Faruk LEVENT
Doç. Dr. Sağbetullah MERİÇ
Doç. Dr. Erhan ÖRSELLİ
Doç. Dr. Murat ÖZ
Doç. Dr. Fatmanur ÖZEN
Doç. Dr. Birgöl ÖZKAN
Doç. Dr. Aziz Gökhan ÖZKOÇ
Doç. Dr. Zahide BAYER ÖZTÜRK
Doç. Dr. Ömer Faruk RENÇBER
Doç. Dr. Metin REYHANOğLU
Doç. Dr. Bayram şAHİN

Doç. Dr. Rasim TÖSTEN
Doç. Dr. Osman TUğAY
Doç. Dr. Ümit ÜNVER
Doç. Dr. Eray YAğANAK
Doç. Dr. Serkan ASLAN
Doç. Dr. Ayşegöl TÜRK
Dr. Öğr. Üyesi Kenan AKBAYRAM
Dr. Öğr. Üyesi Deniz YETKİN AKER
Dr. Öğr. Üyesi URAL AKÜZÜM
Dr. Öğr. Üyesi Yaşar ALDIRMAZ
Dr. Öğr. Üyesi Melis ATTAR
Dr. Öğr. Üyesi Fatih BALAMAN
Dr. Öğr. Üyesi İhsan CORA
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet COşKUN
Dr. Öğr. Üyesi Burcu Seher ÇALIKOğLU
Dr. Öğr. Üyesi Yasin ÇAKIREL
Dr. Öğr. Üyesi Nazmiye ÇIRAY
Dr. Öğr. Üyesi Kadir DELİGÖZ
Dr. Öğr. Üyesi Davut ELMACI
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet GÜNLÜK
Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Begöl KALYONCU
Dr. Öğr. Üyesi Havva KARADENİZ
Dr. Öğr. Üyesi Cihat KARTAL
Dr. Öğr. Üyesi Filiz BAYOğLU KINA
Dr. Öğr. Üyesi Meral MADENOğLU
KIVANÇ
Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Baki MİNAZ
Dr. Öğr. Üyesi Recep ÖZCİMDER
Dr. Öğr. Üyesi Buket BORA SEMİZ
Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem Nilüfer UMAR
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Cihangir YALINKILIÇ
Dr. Anıl ABA
Dr. Vedat AKMAN
Dr. Yunus Emre AVCI
Dr. Osman Murat DENİZ
Dr. Müge DOğANER
Dr. Ziya TOPRAK
Dr. Abdullah TÜRKER

İÇİNDEKİLER

Kamu Hizmeti Etiği Eğitiminde Mizahın Kullanımı

Uğur ÖMÜRĞÖNÜLŞEN, Oğuz YAZAR, Aizhan AITBAEVA..... 1

IRB Süreci: University of California Berkeley Örneği

Berrin AKMAN, Ayşegül ÖĞÜTCEN..... 19

İnşaat Mühendisliği Alanında Etik Değerlendirmeler

*Mehmet KONUR, Recep AK, Eda YILDIRIM, Yağmur EŞ, Yusuf SAĞEL,
Zahide BAYER ÖZTÜRK*..... 29

Halkla İlişkiler Etiği Çerçevesinde Başkann Adamları Film Analizi

Recep DOLDURUCU..... 40

Yaşayan ve Değişen Bir Kavram Olarak Şirket Etik Kodları

Günce DEMİR..... 55

Öğretmen Adaylarının Milli Eğitim ve Yükseköğretim Düzeylerindeki Etiğe Aykırı Örnek Olay Analizleri

Büşra TUNCAY YÜKSEL, Funda YEŞİLDAĞ-HASANÇEBİ..... 61

Kurumsal Sosyal Sorumluluk Çalışmalarında Etiğin Sürdürebilirlik Çerçevesinde İncelenmesi

Döndü ÖZDEMİR..... 74

Bilimsel Araştırma ve Yayınlarda Etik

Hasan VURAL..... 87

Etik İklim ile Kurumsallaşma Arasındaki İlişkinin Kavramsal Olarak İncelenmesi

Fahri APAYDIN.....98

İstatistiksel Analiz ve Etik

Hasan VURAL..... 111

Tez Danışmanlık Süreci: Etik İlkeleri Belirlemeye Yönelik Nitel Araştırma

Sezgin VURAN, Fahri APAYDIN, Seray OLÇAY, Onur ÖZDEMİR, Osman GÜLDEMİR, Elçin Yüksel AKGÜN..... 116

Gıda Güvencesi, Genetiği Değiştirilmiş Ürünler ve Etik

Barçın KARAKAŞ-BUDAK..... 134

Gen Sürücü Teknolojilerinin Yaşam Üzerindeki Etkileri ve Etik Sorunlar

Nawal ALABDULRAZZAK..... 136

Psikiyatri Kliniklerinde Çalışan Hemşirelere Göre Elektrokonvulsif Tedavi ve Etik: Derleme

Kerime BAŐOęLU, Birgül ÖZKAN, Reyhan ESKİYURT..... 139

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Açışından Akademide “Haksız Yazarlık”

Pelin KARAASLAN..... 141

Tezden Üretilen Yayınların Etik Yansıması

Nimet KALKAN..... 144

Yaşlı Bakımına Yönelik Etik Sorunlar

Necla KUNDAKCI, Birgül ÖZKAN..... 147

Onkoloji Servisinde Çalışan Hemşirelerin Etik Sorumlulukları

Ayşe GÜLEN, Birgül ÖZKAN..... 149

Finansal Yöneticilerinde Etik

H. Yusuf GÜNGÖR..... 151

Hemşirelerin Bilimsel Araştırma Yaparken Karşılaştığı Etik Sorunlar

Mervenur ATALAY, Birgül ÖZKAN..... 153

Klinik Hemşirelik Uygulamalarında Ağrı Yönetimi ve Etik Yaklaşımlar

Şefika YILDIRIM, Birgül ÖZKAN..... 155

Language Teachers as Ethical Agents

Farhad GHORBANDORDINEJAD..... 157

Bilimsel Çalışmalarda Etik Kavramı: Yönetici Hemşirelerin Sorumlulukları

Necla ŞAHİN, Gamze DALAY, Birgül ÖZKAN..... 159

SSCI Saplantısı ya da Miti

Sinan Kadir ÇELİK..... 160

Örgütsel Etik İklimi: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması

Abdullah ÇALIŞKAN..... 162

Bir Örnek Olay Değerlendirmesi

M. Hilmi BULUT..... 165

Kamu Görevlileri Etik İhlallerinin Denetimi ve Kamu Görevlileri Etik Kurulu

F. Ebru GÜNDÜZ..... 167

Söz Konusu İnsan Hayatı İse! Hemşirelik Araştırmalarında Eğitimcinin Etik Sorumlulukları

Betül KARAHAN KURT, Birgül ÖZKAN, Reyhan ESKİYURT..... 172

Akademisyenlerin Etik Değerleri: Bir Sistematik Derleme

Ali BÜYÜKKOÇAK, Duygu YILDIRIM, Sinem ÇALIŞKAN, Esra AKIN..... 174

Akademisyenlerin Araştırma Etiğine İlişkin Bir Derleme ve Yorum

Berna Tarı KASNAKOĞLU..... 176

Etiğin de Üzerinde Bilgelik: Nasıl Anlaşıyor?

Burcu Seher ÇALIKOĞLU..... 183

Kamu Yönetimi Alanında Etik Konulu Makale Kabul Eden Dergilerin Etik İlkeleri ve Yayın Politikalarının İncelenmesi

Esra Nur TUĞAN, Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN..... 195

Kamu Hizmeti Etiği Eğitiminde Mizahın Kullanımı

Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN¹, Oğuz YAZAR², Aizhan AITBAEVA³

Giriş

Kamu hizmetlerinden yararlananların bu hizmetlerden doğacak ortak yararını sağlamak üzere her bir kamu görevlisinin sahip olması gereken etik değerler ve uyması gereken etik ilke ve kurallar mevcuttur. Kamu görevlilerinin etik değer, ilke ve kurallara mevzuatın katı ve zorlayıcı hükümleri yoluyla uymalarını sağlamanın yanı sıra bunların daha yumuşak bir yöntem olarak etik eğitim yoluyla benimsetilmesi de uygulanan bir yoldur. Bu çalışmada, kamu kurum ve kuruluşlarında görev yapan kamu görevlilerinin kamu hizmetlerinin yürütülmesinde etik ve etik olmayan davranışlarının önemine ve bu davranışların olumlu yönde değiştirilmesine yönelik eğitimlerde kullanılabilecek mizah türü materyale odaklanılmaktadır.

Kamu Hizmeti ve Kamu Hizmeti Etiği Kavramları

Kamu hizmeti kavramı TDK Güncel Türkçe Sözlük tarafından “Devlet ve öteki kamu tüzel kişileri tarafından halkın genel ve ortak gereksinimlerinin karşılanması” şeklinde tanımlanmaktadır (<https://sozluk.gov.tr/>). İdare hukukçuları genellikle kamu hizmetini en geniş

---

¹ Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN, Hacettepe Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, omur@hacettepe.edu.tr

² Oğuz YAZAR, Hacettepe Üniversitesi, SBE Kamu Yönetimi Programı Dr. Öğrencisi, oguz.yazar@yok.gov.tr

³ Aizhan AITBAEVA, Dr. Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi SBE Kamu Yönetimi Programı Dr. Öğrencisi aitbaevaajana@gmail.com

tanımıyla bir kamu tüzel kişisi tarafından veya onun denetim ve gözetimi altında özel hukuk gerçek veya tüzel kişilerince sunulan kamu yararını sağlamaya yönelik sürekli ve düzenli faaliyet olarak ifade etmektedirler. Kamu hizmetine hakim olan temel ilkeler arasında da hizmetin; sürekli ve düzenli yürütülmesi, nesnel, eşit ve tarafsız bir şekilde sunulması, ortak ihtiyaçlarda ve kamu yararı gereklerinde yaşanan değişime uyarlanması şeklinde sayılabilir (örn. bkz. Gözübüyük, 2001: 27-45; ve Gözler, 2002: 200-2016).

Kamu hizmetlerinin sunumunun nesnel, eşit ve tarafsız bir şekilde yapılması hem hizmetten doğrudan faydalananlar hem de tüm toplum açısından büyük önem arz etmektedir. Bu şekilde bir hizmet sunumunun sağlanabilmesi için kamu görevlilerin uyması gereken bir takım yasal ve etik ilkeler bulunmaktadır. Yasal ilkeler kamu görevlilerinin davranışlarının dışsal zorlayıcı belirleyicileri, etik ilkeler ise daha ziyade içselleştirilmiş belirleyicilerdir. Kamu görevlilerinden etik ilkeleri içselleştirmiş olmaları ve bu bunlar doğrultusunda hareket etmeleri beklenmektedir. Kamu hizmet etiği, kamu görevlilerinin kamu hizmetini yerine getirirken (karar alma ve uygulama süreçlerinde) uyması gereken ilke ve kuralları içermektedir. Her ne kadar, kamu hizmetine ilişkin etik değerler de zamanla etik kodlar halinde yavaş yavaş zorlayıcı hukuki kurallara dönüşse de yine de içselleştirilme boyutu önemini büyük ölçüde korumaktadır.

Kamu Kesiminde Etik Yönetimi Yaklaşımları ve Etik Önlemler

Kamu hizmeti etiğine dayalı “etik kamu yönetimi” (*ethical public administration*), “kamu görevlilerinin kamunun işini yaparken yansız, nesnel ve dürüstlikle davranmaları ve devlet makamını kişisel, maddi veya siyasi kazanç için kullanmaktan sakınmaları” anlamına gelmektedir (Kernaghan ve Dwivedi, 1983: 1). Başka bir ifadeyle, etik kamu yönetimi etik ilke ve değerlere dayanan ve işleyişinde bu ilke ve değerlere işlerlik kazandıran yönetim biçimi ve anlayışıdır.

Bir kamu kuruluşunda yapılan işlerin bütün yönlerine nüfuz eden etik duyarlık ve bilinç yaratmaya yönelik olarak kamu yöneticilerinin yaptığı sistemli ve tutarlı eylemlerin tümüne ise “etik yönetimi” (*ethics management*) adı verilir. Kamu kesiminde etik yönetiminde iki temel yaklaşım mevcuttur: “Uymaya dayalı etik yönetimi” (*compliance based ethics management*) ve “dürüstlüğe dayalı etik yönetimi” (*integrity based ethics management*). Uymaya dayalı etik yönetimi, kamu görevlilerinin davranışı üzerinde, katı yasal-yönetimsel kurallar, ayrıntılı prosedürler ve kapsamlı denetim mekanizmaları (katı önlemler) aracılığı ile “dış denetim”in önemine vurgu yapar. “Katı/zorlayıcı önlemler” (*hard measures*), kamu

hizmeti sunan kamu görevlisinin uymakla yükümlü olduğu ve uymadığı takdirde idari, adli veya cezai boyutta birtakım yaptırımlarla karşı karşıya kalacağı durumları ifade etmektedir. Dürüstlüğe dayalı etik yönetimi ise, bireysel olarak her bir kamu görevlisinin “iç denetimi”ne (özdenetim) odaklanır. Kamu görevlisinin ahlaki yargı kapasitesi ile ahlaki karakterinin geliştirilmesi (yumuşak önlemler) unsurlarına dayanır. “Yumuşak önlemler” (*soft measures*), kamu hizmet sunumundaki etik ilkelerin hem eğitimsel hem de kültürel boyutta hizmeti sunan kişilerle paylaşılması, kamu hizmet sunumundaki etik davranışlara yönelik farkındalığın artırılması gibi birtakım uygulamaları içeren hususlardır. Bu önlemler, dayatma veya zorlama yöntemine değil içselleştirme ve/veya benimsetme yöntemine yönelik faaliyetleri kapsamaktadır (bkz. Maeschalck 2005). Kısacası, kamu hizmeti sunumuna egemen olması beklenen etik ilkeler iki farklı etik yönetimi yaklaşımı ve iki farklı önlem grubu ile uygulanmaya veya benimsetilmeye çalışılmaktadır. Aslında, bu iki farklı etik yönetimi yaklaşımını ve bunlarla ilgili önlemleri birbirlerini dışlayıcı değil tamamlayıcı bir biçimde bir arada düşünmek daha doğrudur. Pek çok ülkede, kamuda etik yönetimi her iki yaklaşımın bir tür bileşiminden oluşur.

Kamu Hizmeti Etiği Eğitimi ve Mizah

Etik eğitimi kamu hizmeti etiğinin anlaşılması ve benimsetilmesinde rol oynayan önemli ve çok yönlü bir araçtır (bkz. Öktem ve Ömürgönülşen, 2005). Gerek kamu kurum ve kuruluşlarının kamu görevlilerine yönelik hizmet-içi eğitim programlarında gerekse T.C. Kamu Görevlileri Etik Kurulu ile kamu kurum ve kuruluşları bünyesindeki etik komisyonlarının hazırladığı çeşitli eğitim programlarında kamu hizmeti etiği ile ilgili farklı süre ve yoğunluklarda eğitimler verilmektedir.

Bu eğitimlerde, etik ve kamu hizmeti etiğinin kavramsal ve kuramsal çerçevesi genel olarak konulmakta, yabancı ülkelerden ve Türkiye’den bazı iyi veya kötü uygulama örnekleri incelenmekte, olumsuz örneklerin giderilmesine veya olumlu örneklerin geliştirilmesi ve çoğaltılmasına yönelik katı/zorlayıcı önlemler ve yumuşak önlemler ele alınmaktadır.

Etik farkındalığın artırılması yoluyla etik davranışın içselleştirilmesine yönelik yumuşak önlemlerin ele alındığı eğitim çalışmalarında yer alan konulardan birisi de mizahi kavram ve görsellerden de faydalanılmak suretiyle yapılan eğitim faaliyetleridir. Afişler, pankartlar, karikatür çalışmaları ve videolar gibi bazı uygulama araçları, kamu hizmet etiği

bilincinin oluşturulmasında veya geliştirilmesinde ya da kamu hizmet etiğine ilişkin bir farkındalık oluşturulmasında sık bir şekilde kullanılan başvuru kaynakları arasındadır.

Mizaha dayalı unsurlar, yalnızca akademik ve örgün eğitimde değil aynı zamanda kamu yönetiminde hizmet içi eğitim programlarında daha akılda kalıcı ve düşündürücü olduğu için tercih edilebilmektedir. Nitekim, T.C. Kamu Görevlileri Etik Kurulu tarafından düzenlenen etik eğitici eğitimi de dahil olmak üzere çeşitli eğitim ve aydınlatma toplantılarında bazı mizahi video ve karikatürler eğitimi verenler tarafından kullanılmaktadır. Bu uygulama araçlarının kullanılması ile birlikte mizahın kamu hizmet etiği bilincinin geliştirilmesi sürecinde hem kamu yönetimi bilimi hem de iletişim bilimi açasından önemli bir katkısının bulunduğu değerlendirilmektedir.

Kamu Hizmeti Etiği Eğitiminden Mizahın Kullanılmasına Yönelik Örnekler

13 Nisan 2005 tarih ve 25785 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik”te yer alan etik davranış ilkelerinin bir çoğu dikkate alınarak kamu görevlilerine yönelik etik eğitimi programlarında kullanılabilen mizahi unsurlar aşağıdaki görsellerde sergilenmiştir.

Halka Hizmet Bilinci

“Kamu görevlileri, kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde; halkın günlük yaşamını kolaylaştırmayı, ihtiyaçlarını en etkin, hızlı ve verimli biçimde karşılamayı, hizmet kalitesini yükseltmeyi, halkın memnuniyetini artırmayı, hizmetten yararlananların ihtiyaçına ve hizmetlerin sonucuna odaklı olmayı hedeflerler”. (Yönetmelik Md. 6)

Kaynak: <https://www.flickr.com/photos/gulmekrizi/1622347834>

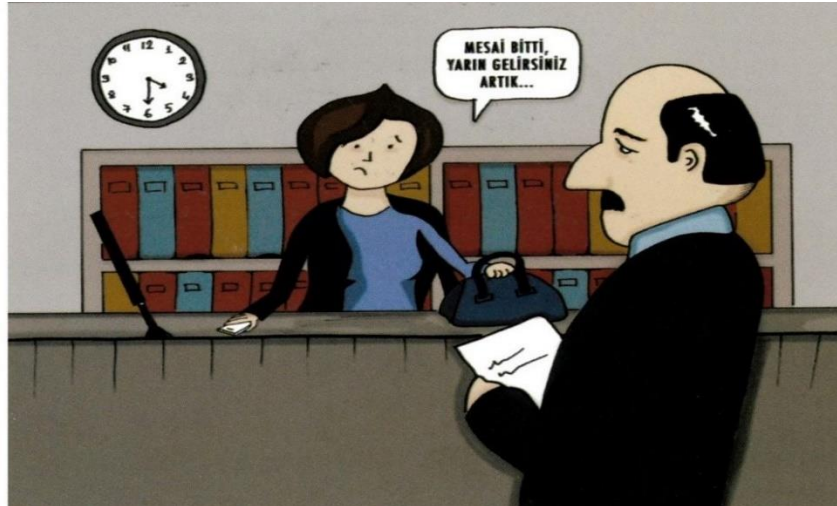
Hizmet Standartlarına Uyma

“Kamu kurum ve kuruluşlarının yöneticileri ve diğer personeli, kamu hizmetlerini belirlenen standartlara ve süreçlere uygun şekilde yürütürler, hizmetten yararlananlara iş ve işlemlerle ilgili gerekli açıklayıcı bilgileri vererek onları hizmet süreci boyunca aydınlatırlar”. (Yönetmelik Md. 7)

“Kabul Günü Değil!!!”

Kaynak: <http://cartoon.kulichki.com/work/work583.htm>

Kaynak: <https://www.etik.gov.tr/etik-karikaturler/>

Amaç ve Misyona Bağlılık

“Kamu görevlileri, çalıştıkları kurum veya kuruluşun amaçlarına ve misyonuna uygun davranırlar. Ülkenin çıkarları, toplumun refahı ve kurumlarının hizmet idealleri doğrultusunda hareket ederler”. (Yönetmelik Md. 8)

“Şu an çok meşgulüm, bir sürü çözülmemiş sorun birikmiş”

Kaynak: <http://vseanekdotu.ru/karikatury-na-chinovnikov/>

Dürüstlük ve Tarafsızlık

“Kamu görevlileri; tüm eylem ve işlemlerinde yasallık, adalet, eşitlik ve dürüstlük ilkeleri doğrultusunda hareket ederler, görevlerini yerine getirirken ve hizmetlerden yararlandırmada dil, din, felsefi inanç, siyasi düşünce, ırk, cinsiyet ve benzeri sebeplerle ayırım yapamazlar, insan hak ve özgürlüklerine aykırı veya kısıtlayıcı muamelede ve fırsat eşitliğini engelleyici davranış ve uygulamalarda bulunamazlar. Kamu görevlileri, takdir yetkilerini, kamu yararı ve hizmet gerekleri doğrultusunda, her türlü keyfilikten uzak, tarafsızlık ve eşitlik ilkelerine uygun olarak kullanırlar. Kamu görevlileri, gerçek veya tüzel kişilere öncelikli, ayrıcalıklı, taraflı ve eşitlik ilkesine aykırı muamele ve uygulama yapamazlar, herhangi bir siyasi parti, kişi veya zümrenin yararını veya zararını hedef alan bir davranışta bulunamazlar,

kamu makamlarının mevzuata uygun politikalarını, kararlarını ve eylemlerini engelleyemezler". (Yönetmelik Md. 9)

Kaynak: <https://www.istockphoto.com/tr/ill%C3%BCstrasyon/nepotism>

Kaynak: <https://www.etik.gov.tr/etik-karikaturler/>

Saygınlık ve Güven

“Kamu görevlileri, kamu yönetimine güveni sağlayacak şekilde davranırlar ve görevin gerektirdiği itibar ve güvene layık olduklarını davranışlarıyla gösterirler. Halkın kamu hizmetine güven duygusunu zedeleyen, şüphe yaratan ve adalet ilkesine zarar veren davranışlarda bulunmaktan kaçınırlar. Kamu görevlileri, halka hizmetin kişisel veya özel her türlü menfaatin üzerinde bir görev olduğu bilinciyle hizmet gereklerine uygun hareket eder, hizmetten yararlananlara kötü davranamaz, içi savsaklayamaz, ifte standart uygulayamaz ve taraf tutamazlar. Yönetici veya denetleyici konumunda bulunan kamu görevlileri, keyfi davranışlarda, baskı, hakaret ve tehdit edici uygulamalarda bulunamaz, açık ve kesin kanıtlara dayanmayan rapor düzenleyemez, mevzuata aykırı olarak kendileri için hizmet, imkan veya benzeri çıkarlar talep edemez ve talep olmasa dahi sunulunu kabul edemezler”. (Yönetmelik Md.10)

Kaynak: <https://www.etik.gov.tr/etik-karikaturler/>

Nezaket ve Saygı

“Kamu görevlileri, üstleri, meslektaşları, astları, diğ er personel ile hizmetten yararlananlara karşı nazik ve saygılı davranırlar ve gerekli ilgiyi gösterirler, konu yetkilerinin dışındaysa ilgili birime veya yetkiliye yönlendirirler”. (Yönetmelik Md.11)

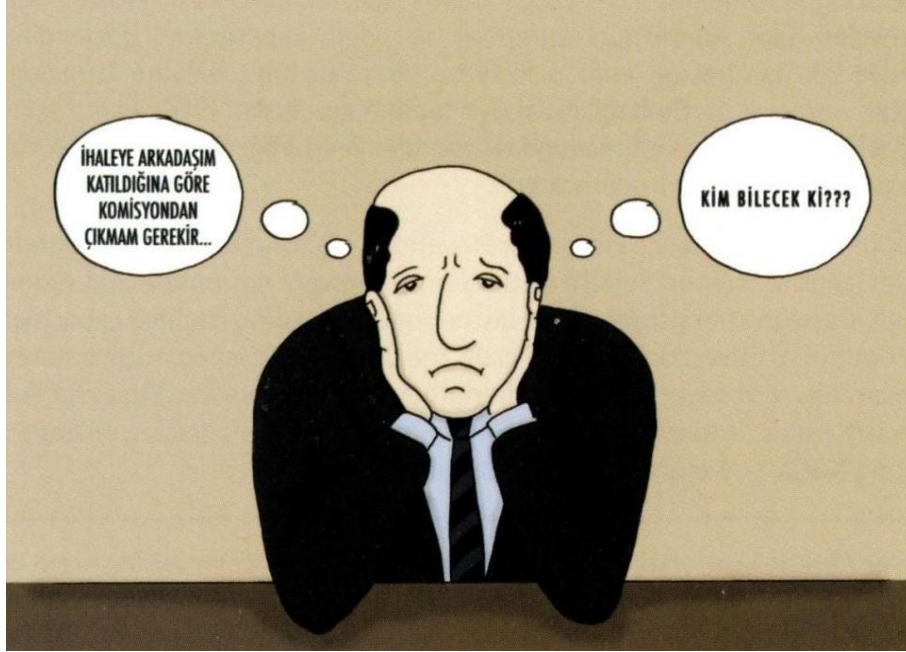
Kaynak: <https://www.cartoonstock.com/directory/e/employoe.asp>

Kaynak: <https://www.open.edu/openlearn/people-politics-law/can-quotas-make-gender-equality-happen-politics-lessons-business>

Çıkar Çatışmasından Kaçınma

“Çıkar çatışması; kamu görevlilerinin görevlerini tarafsız ve objektif şekilde icra etmelerini etkileyen ya da etkiliyormuş gibi gözükten ve kendilerine, yakınlarına, arkadaşlarına ya da ilişkide bulunduğu kişi ya da kuruluşlara sağlanan her türlü menfaati ve onlarla ilgili mali ya da diğer yükümlülükleri ve benzeri şahsi çıkarlara sahip olmaları halini ifade eder. Kamu görevlileri, çıkar çatışmasında şahsi sorumluluğa sahiptir ve çıkar çatışmasının doğabileceği durumu genellikle şahsen bilen kişiler oldukları için, herhangi bir potansiyel ya da gerçek çıkar çatışması konusunda dikkatli davranır, çıkar çatışmasından kaçınmak için gerekli adımları atar, çıkar çatışmasının farkına varır varmaz durumu üstlerine bildirir ve çıkar çatışması kapsamına giren menfaatlerden kendilerini uzak tutarlar.” (Yönetmelik Md. 13)

Kaynak: <https://www.etik.gov.tr/etik-karikaturler/>

Görev ve Yetkilerin Menfaat Sağlamak Amacıyla Kullanılmaması

“Kamu görevlileri; görev, unvan ve yetkilerini kullanarak kendileri, yakınları veya üçüncü kişiler lehine menfaat sağlayamaz ve aracılıkta bulunamazlar, akraba, eş, dost ve hemşehri kayırmacılığı, siyasal kayırmacılık veya herhangi bir nedenle ayrımcılık veya kayırmacılık yapamazlar. Kamu görevlileri, görev, unvan ve yetkilerini kullanarak kendilerinin veya başkalarının kitap, dergi, kaset, cd ve benzeri ürünlerinin satışını ve dağıtımını yaptıramaz;

herhangi bir kurum, vakıf, dernek veya spor kulübüne yardım, bağış ve benzeri nitelikte menfaat sağlayamazlar. Kamu görevlileri, görevlerinin ifası sırasında ya da bu görevlerin sonucu olarak elde ettikleri resmi veya gizli nitelikteki bilgileri, kendilerine, yakınlarına veya üçüncü kişilere doğrudan veya dolaylı olarak ekonomik, siyasal veya sosyal nitelikte bir menfaat elde etmek için kullanamazlar, görevdeyken ve görevden ayrıldıktan sonra yetkili makamlar dışında hiçbir kurum, kuruluş veya kişiye açıklayamazlar. Kamu görevlileri, seçim kampanyalarında görev yaptığı kurumun kaynaklarını doğrudan veya dolaylı olarak kullanamaz ve kullandıramazlar.” (Yönetmelik Md. 14)

Kaynak: <http://www.ercanozcelik.com/nepotizm-akraba-kayirmaciligi/>

“I got this job based on my tremendous knowledge and work skills. At least that’s what my Dad said when he hired me.”

Kaynak: <https://www.cartoonstock.com/>

Kaynak: <https://www.etik.gov.tr/etik-karikaturler/>

Hediye Alma ve Menfaat Sağlama Yasası

“Kamu görevlisinin tarafsızlığını, performansını, kararını veya görevini yapmasını etkileyen veya etkileme ihtimali bulunan, ekonomik değeri olan ya da olmayan, doğrudan ya da dolaylı olarak kabul edilen her türlü eşya ve menfaat hediye kapsamındadır. Kamu görevlilerinin hediye almaması, kamu görevlisine hediye verilmemesi ve görev sebebiyle çıkar sağlanmaması temel ilkedir. Kamu görevlileri, yürüttükleri görevle ilgili bir iş, hizmet veya menfaat ilişkisi olan gerçek veya tüzel kişilerden kendileri, yakınları veya üçüncü kişi veya kuruluşlar için doğrudan doğruya veya aracı eliyle herhangi bir hediye alamazlar ve menfaat sağlayamazlar. Kamu görevlileri, kamu kaynaklarını kullanarak hediye veremez, resmi gün, tören ve bayramlar dışında, hiçbir gerçek veya tüzel kişiye çelenk veya çiçek gönderemezler; görev ve hizmetle ilgisi olmayan kutlama, duyuru ve anma ilanları veremezler. Uluslararası ilişkilerde nezaket ve protokol kuralları gereğince, yabancı kişi ve kuruluşlar tarafından verilen hediyelerden, 3628 sayılı Kanunun 3. maddesi hükümleri saklı kalmakla birlikte, sözkonusu maddede belirtilen sınırın altında kalanlar da beyan edilir”. (Yönetmelik Md. 15)

*“Halktan rüşvet
alma gişesi”*

*“Ben ‘tek bir pencereyi’ seviyorum,
daha önce - ona ver, şuna ver, ama
burada uygun ve hızlı”*

Kaynak: <http://polit.reactor.cc/post/3423713>

“Ne rüşveti, arkadaşlar?”

Bayram, kutlamalar ve hediyeler!”

Kaynak: <https://www.anekdot.ru/tags/>

Kaynak: <https://www.etik.gov.tr/etik-karikaturler/>

Kamu Malları ve Kaynaklarının Kullanımı

“Kamu görevlileri, kamu bina ve taşıtları ile diğer kamu malları ve kaynaklarını kamusal amaçlar ve hizmet gerekleri dışında kullanamaz ve kullandıramazlar, bunları korur ve her an hizmete hazır halde bulundurmak için gerekli tedbirleri alırlar”. (Yönetmelik Md.16)

Kaynak: <https://www.etik.gov.tr/etik-karikaturler/>

Savurganlıktan Kaçınma

“Kamu görevlileri, kamu bina ve taşıtları ile diğerk kamu malları ve kaynaklarının kullanımında israf ve savurganlıktan kaçınır; mesai süresini, kamu mallarını, kaynaklarını, işgücünü ve imkanlarını kullanırken etkin, verimli ve tutumlu davranırlar”. (Yönetmelik Md.17)

Kaynak: <https://www.etik.gov.tr/etik-karikaturler/>

Mal Bildiriminde Bulunma

“Kamu görevlileri, kendileriyle eşlerine ve velayeti altındaki çocuklarına ait taşınır ve taşınmazları, alacak ve borçları hakkında, 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu hükümleri uyarınca, yetkili makama mal bildiriminde bulunurlar”. (Yönetmelik Md. 22)

“Gelirlerimle ilgili soru sormamaları için, bu eski arabada geliyorum, JEEP’i ise köşede bırakıyorum.”

Kaynak: <https://bloknot-voronezh.ru/news/munitsipalnyih-sluzhashhih-priravnyayut-k-gossluzhashhim>

Değerlendirme

Kamu yönetiminde etik konusunda giderek artan ilgi ve çalışmalar, kamusal kaynakların ekonomik, etkin ve etkili bir şekilde yürütülmesini sağlamaya yönelik 3E çerçevesinin doğruluk, dürüstlük, eşitlik, tarafsızlık, şeffaflık, hesap verebilirlik gibi birtakım değerlerle tamamlanmasına (4E) yönelik bir çabanın sonucudur. Etik, kamu görevlilerini eylem ve işlemlerinde bu tür değerleri dikkate alarak davranmaya yönlendirmektedir.

Kamu görevlilerinin etik değer, ilke ve kurallara uyması katı/zorlayıcı veya yumuşak önlemler ile sağlanmaktadır. Zorlayıcı önlemler, mevzuat ve usuller gibi yazılı belgelere dayanan kuralları içermekte iken yumuşak önlemler kamu hizmet sunumundaki etik ilkelerin

hem eğitsel hem de kültürel boyutta hizmeti sunan kişilerle paylaşılması, kamu hizmet sunumundaki etik davranışlara yönelik farkındalığın artırılması gibi birtakım uygulamaları içeren hususlardır.

Kamu kurum ve kuruluşlarına ait hizmet içi eğitim programlarında kamu hizmet etiğine ilişkin eğitim faaliyetleri yürütülürken etik farkındalığın artırılması yoluyla etik davranışın içselleştirilmesine yönelik olarak mizahi unsurlardan da faydalanılmaktadır. Resimler, afiş ve pankartlar, karikatür çalışmaları ve videolar gibi bazı uygulama araçları, kamu hizmet etiği bilincinin ortaya çıkmasında veya geliştirilmesinde ya da kamu hizmet etiğine ilişkin bir farkındalık oluşturulmasında sık bir Şekilde kullanılan başvuru kaynakları arasındadır.

Kamu yönetiminde etik bir yaklaşımın yerleşmesi, kamu görevlileri tarafından etik davranış ilkelerinin daha hızlı bir Şekilde içselleştirilebilmesi için bu tür mizahi unsurlarla desteklenen eğitim programlarının yaygınlaştırılmasında fayda vardır.

Kaynaklar

Gözler, K. (2002). *İdare Hukukuna Giriş*, Bursa: Ekin.

Gözübüyük, A. Ő. (2001). *Türkiye'nin Yönetim Yapısı*. (7. Bası), Ankara: Turhan Kitabevi.

Kernaghan, K.. ve O. P. Dwivedi (1983), "Public Service Ethics: Issues and Ideas", *Ethics in the Public Service: Comparative Perspective*, (Eds. K. Kernaghan ve O. P. Dwivedi), Brussels: IIAS.

Maeschalek, J. (2005), "Approaches to Ethics Management in the Public Sector. A Proposed Extension of the Compliance-Integrity Continuum", *Public Integrity*, 7(1), 21-41.

ktem, M. ve mrgnlşen, U. (2005). "Kamu Yönetiminde Etik alışmalarına Yönelik Genel Bir ereve Arayışı", *Siyasette ve Ynetimde II. Etik Sempozyumu*, 18-19 Kasım 2005, Adapazarı: Sakarya Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü, 231-237.

Elektronik Kaynaklar

<https://www.anekdot.ru/tags/>

<https://bloknot-voronezh.ru/news/munitsipalnyih-sluzhashhih-priravnyayut-k-gossluzhashhim>

<http://cartoon.kulichki.com/work/work583.htm>

<https://www.cartoonstock.com/directory/e/employee.asp>

https://www.cartoonstock.com/_directory/w/who_you_know_not_what_you_know.asp

<http://www.ercanozcelik.com/nepotizm-akraba-kayirmaciligi/>

<https://www.etik.gov.tr/etik-karikaturler/>

<https://www.flickr.com/photos/gulmekrizi/1622347834>

<https://www.istockphoto.com/tr/ill%C3%BCstrasyon/nepotism>

<https://www.open.edu/openlearn/people-politics-law/can-quotas-make-gender-equality-happen-politics-lessons-business>

<http://polit.reactor.cc/post/3423713>

<http://vseanekdotu.ru/karikatury-na-chinovnikov/>

IRB Süreci: University of California Berkeley Örneği

Berrin AKMAN¹, Ayşegül ÖĞÜTCEN²

Öz

Ele alınan bu metinde Amerika Birleşik Devletleri'nde tüm üniversitelerin bağlı olduğu Bağımsız Etik Komitesi (Independent Ethics Committee-IEC), Etik İnceleme Kurulu (Ethical Review Board-ERB) veya Araştırma Etiği Kurulu (Research Ethics Board-REB) olarak da bilinen Institutional Review Board'un (IRB) (Kurumsal İnceleme Kurulu) tanımı, görevlerinin neler olduğu, üyelerinin kimlerden olduğundan yola çıkarak California Üniversitesi Berkeley'deki (UC Berkeley) IRB süreci hakkında ayrıntılı bilgi verilmesi amaçlanmıştır. IRB, Özellikle katılımcısı insan olan araştırmalarda bilinmesi ve uygulanması gereken etik prosedürler konusunda, UC Berkeley örneği ile araştırmalara ışık tutulması hedeflenmiştir. UC Berkeley'de yer alan Committee for Protection of Human Subjects (İnsan Deneklerini Koruma Komitesi) (CPHS) ve Office for Protection of Human Subjects (İnsan Denekleri Koruma Ofisi)(OPHS) görev tanımlamaları, hangi araştırmaların inceleme kapsamına girdiği, başvuru süreçleri, bu süreç içerisinde tamamlanması gereken Collaborative Institutional Training Initiative (CITI) (İşbirlikçi Kurumsal Eğitim Girişimi) Programı modülleri, California Üniversitesi Berkeley'de eğitim gören lisans öğrencileri için Guidance on Designing Undergraduate-Initiated Research Activities (Lisans tarafından başlatılan araştırma

---

¹ Prof. Dr., Okul Öncesi Eğitim, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara, Türkiye. ORCID: 0000-0001-5668-4382

² YÖK 100/2000 Doktora Bursiyeri, Okul Öncesi Eğitim, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara, Türkiye. ORCID: 0000-0003-4985-9070

faaliyetlerini tasarlama kılavuzu) (UIRA) hakkında bilgi verilmiştir. Federal dzenlemeler ve üniversite politikaları temelinde özellikle katılımcısı insan olan araştırmalarda izlenmesi gereken prosedürler yer almakta ve bu prosedürlerin titizlikle yürütülmesine önem verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal İnceleme Kurulu, Etik, Araştırma

Abstract

In this text, it is planned to give information about the IRB process at the University of California, Berkeley (UC Berkeley) by beginning with the definition of the Institutional Review Board (IRB), also known as the Independent Ethics Committee (IEC), Ethical Review Board (ERB) or Research Ethics Board (REB) which are mandatory in all affiliated universities in the United States and what their duties are, and who their members are. It is aimed to give detailed information about IRB, especially on ethical procedures that should be known and applied in research containing human participants with an example from UC Berkeley. Information was given about the Committee for Protection of Human Subjects (CPHS) and Office for Protection of Human Subjects (OPHS) duty descriptions at UC Berkeley, which studies are included in the review, application process, and Collaborative Institutional Training Initiative (CITI) Program modules that must be completed during the application process, and also Guidance on Designing Undergraduate-Initiated Research Activities (UIRA) for undergraduate students at UC Berkley. Based on federal regulations and university policies, there are procedures to be followed, especially in research containing human participants, and it is important that these procedures are carried out meticulously.

Keywords: Institutional Review Board, Ethics, Research

Institutional Review Board (IRB) (Kurumsal İnceleme Kurulu)

Bir kurumsal inceleme kurulu olan Institutional Review Board (IRB), araştırma için önerilen yöntemleri gözden geçirerek araştırma etiğini uygulayan bir komitedir. Kurul, insanları içeren biyomedikal ve davranışsal araştırmaları onaylamak veya reddetmek, izlemek ve gözden geçirmek için resmi olarak atanmıştır. Araştırmanın yapılıp yapılmayacağını belirlemek için genellikle bir tür risk-fayda analizi yaparlar. IRB'nin amacı, bir araştırma

alışmasına denek olarak katılan insanların haklarını ve refahını korumak için uygun adımların atılmasını sağlamaktır (OHRP, 2012).

IRB'nin riskleri ve beklenen faydaları değerlendirmesi bir dizi adımı içerir. IRB değerlendirmesinin adımları; (1) deneklerin araştırmaya katılmasalar bile alacakları terapilerin risklerinden farklı olarak araştırmayla ilişkili riskleri tanımlamalıdır; (2) risklerin mümkün olduğu ölçüde en aza indirileceğini belirlemek (3) araştırmadan elde edilecek olası faydaları belirlemek; (4) Varsa, deneklere fayda sağlaması ve kazanılacak bilginin önemi ile ilgili risklerin makul olduğunu belirlemek; (5) potansiyel deneklere, riskler veya rahatsızlıklar ve beklenen faydaların doğru ve adil bir tanımının sağlanacağını temin etmek (6) periyodik gözden geçirme aralıklarını belirlemek ve uygun olduğunda, toplanan verilerin izlenmesi için yeterli hükümlerin mevcut olduğunu belirlemek . Bunlara Ee olarak, IRB'ler, gönüllülerin mahremiyetini korumak ve verilerin gizliliğini sürdürmek için hükümlerin yeterliliğini de belirlemelidir Savunmasız bir nüfusun (rneğin, zihinsel engelli) yeleri, bu deneklerin haklarını ve refahını korumak için uygun ek güvencelerin mevcut olduğunu belirlemelidir. Fetsleri veya hamile kadınları, mahkumları veya çocukları içeren DHHS (Department of Health and Human Services) düzenlemelerinin geçerli olduğu araştırmalar özel hükümlere tabidir (OHRP, 2012)

Çalışma grubunu insanların oluşturduğu araştırmalarda araştırmacılar belirtilen katılımcıların korunması hususunda federal düzenlemelere ve politikalara bağlı kalacağını yazılı olarak beyan etmek durumundadır. Bu noktada IRB (Kurumsal İnceleme Kurulu) devreye girmektedir. Institutional Review Board (IRB) (Kurumsal İnceleme Kurulu) yapılan bir çalışmanın etik açıdan uygunluğunu ayrıntılarıyla inceleyen, etik izinleri sağlayan bir kuruluştur (OHRP, 2021). IRB araştırma süreci, araştırma raporunun yazılması ve paylaşılması gibi süreçlerde etik gereklilikleri ortak bir paydada ortaya koymaktadır (Agunloye, 2019). Üniversitedeki akademik personelin/ğretim üyelerinin, öğrencilerin, personelin yürüttüğü katılımcısı insan olan araştırmalarda katılımcıların hak ve refahı IRB ile güvence altına alınmaktadır (UC Berkeley, 2022a).

Nürnberg Yasası'nın bir uzantısı olarak bilinen ve 1964'te kabul edilen Helsinki Bildirgesi araştırma süreçlerine sistematik bakış açısı ile bakarak, katılımcısı insan olan araştırmalarda etiğin temelini oluşturmuştur. IRB incelemeleri federal ve eyalet düzenlemeleri, niversite politikaları ve Belmont Raporu temel alınarak yürütülmektedir. 1979'da yayınlanan Belmont Raporu katılımcısı insan olan araştırmalarda "Kişilere Saygı", "Yarar" ve "Adalet" olmak üzere üç temel ilke ile katılımcısı insan olan araştırmalarda katılımcıların korunması ve

etik sorunların çözümünde çerçeve sağlayarak, IRB'ye kaynak olmaktadır. “Kişilere Saygı” ilkesi bilgilendirilmiş onam formu ile katılımcıların bağımsızlıklarını ve onlara karşı saygı, doğru ve açık olmak gibi etik davranışları içerirken, “Yarar” ilkesi araştırmadan maksimum yarar, minimum zarar sağlamayı içermektedir. Son ilke olan “Adalet” ise araştırmanın konusunun belirlenmesinden, yürütülmesi aşamalarındaki tüm prosedürlerin adil bir biçimde uygulanmasına dayanmaktadır (Kim, 2012).

Eğer çalışma “sistemik araştırma” olarak tanımlanıyorsa IRB bir gerekliliktir. Alınan riskler ve bu risklerin sağladığı yararlar göz önünde bulundurularak, riskin minimum düzeye indirilmesi ve araştırmanın çalışma grubuna dahil edilmesi düşünölen katılımcıların bilgilendirilmesi, katılım durumlarına karar verebilme süreçleri ile katılımcıyı koruma altına alma IRB'nin görev tanımlamaları içerisinde yer almaktadır. Katılımcıyı bilgilendirme gibi etik prosedürler ile katılımcılar yasal dayanakları da fark etmektedir. Ortak Kural 2018'e göre bireylerden araştırmaya katılmadan önce araştırmanın konusunu, amacını, araştırmacı bilgilerini, araştırma için sponsor desteği varsa finansman desteğini, araştırmadan sağlanacak fayda ve riskleri, alınan önlemleri, verilerin gizliliğinin sağlanmasını ve katılımcıların istediğinde araştırmadan ayrılabilmeğini açıklayan bilgilerin yer aldığı bilgilendirilmiş onam onayı alınmalıdır. Bunun yanında 2018 Ortak Kararı sonrasında ABD'deki IRB incelemeleri katılımcısı insan olan araştırmalara ağırlık verse de hayvanlarla çalışılan araştırmalarda da canlıların zarar görmemesine dikkat edilmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır. (Agunloye, 2019).

University of California Berkeley'de IRB Süreci

Belirtilen alanlarda uzman olan fakölte, personel ve topluluk üyeleri, bilim insanı olan ve olmayan kişiler IRB'yi oluşturmaktadır. Committee for Protection of Human Subjects (CPHS) (İnsan Deneklerini Koruma Komitesi), UC Berkeley'nin kurumsal inceleme kuruldur ve idari ofis olan Office for Protection of Human Subjects (OPHS) (İnsan Denekleri Koruma Ofisi) tarafından desteklenmektedir. California Üniversitesi için CPHS-1 ve CPHS-2 olmak üzere 2 alt gruptan oluşmaktadır. CPHS-1 sosyal davranışsal ve biyomedikal protokolleri, CPHS-2 ise sosyal davranışsal, beşeri bilimler ve bazı biyomedikal protokolleri incelemektedir (UC Berkeley, 2022c). OPHS aynı zamanda “Projeler Ofisi, Çevre Sağlığı ve Güvenliği Ofisi” ile bağlantı; Berkeley müfettişlerine ise eğitim sağlama görevini yürütmektedir. Araştırma tanımını kapsayan, katılımcısı insan olan (insan denek) araştırmalar CHPS/OPHS'nin inceleme

kapsamına girmektedir. Araştırma ise bir gruba, alana ait bilimsel anlayış geliştirmek, üretmek amacıyla sistematik olarak araştırma tasarlama, uygulama ve değerlendirmeyi içeren bir süreçtir (UC Berkeley, 2022a). “Genelleştirilebilir bilgiyi geliştirme” ifadesini karşılama durumu IRB incelemesi gerektirip gerektirmediğini de göstermektedir. İnsan denek ifadesi ise müdahale, etkileşim yoluyla veri elde edilen, elde edilen verilerin analizini içeren çalışma grubuna karşılıklı gelmektedir. Katılımcısı insan olan araştırmalar için Berkeley Üniversitesi 45 CFR 46.102 (DHHS) ve 21 CFR 50.2 (FDA) kapsamında “Am I conducting human subjects research?” başlığıyla araştırmanın “insan denekleri araştırması” olup olmadığı belirlemeye yönelik platform oluşturmuştur. Araştırmacı belirtilen başlıklı linke tıklayarak bilgileri girmektedir. Bu kapsamda inceleme gerektiren ve gerektirmeyen çalışmalar aşağıda yer almaktadır:

İnceleme gerektiren çalışmalar:

- Yüksek lisans/Doktora tezleri
- Katılımcısı insan olan pilot çalışmalar
- Klinik araştırmalar (Aşı denemeleri, tıbbi cihaz ve kanser araştırmaları)
- Davranışsal ve sosyal bilimler araştırmaları (Davranışlar, zihinsel süreçler ve zihinsel yapılar hakkında yapılan araştırmalar)
- Epidemolojik çalışmalar
- İnsan genetik araştırmaları

İnceleme gerektirmeyen çalışmalar:

- Sınıf projeleri, araştırmaları ile Lisans tezi projeleri
- Program değerlendirmesi gibi kalite arttırma faaliyetleri
- Depo araştırması, doku bankası ve veri tabanları (Verilerin elde edildiği bireylerin kimliklerine ulaşılmazsa incelemesine gerekliliği bulunmamaktadır)
- Vaka raporları
- Kurumlar ve sosyal süreçler üzerine araştırma
- Bilimsel ve gazetecilik faaliyetleri
- Halk sağlığı sözlem faaliyetleri
- Ceza, adalet ve cezai soruşturma
- Ulusal güvenlik (Her bir kurum tarafından ayrı belirlenmektedir.)

Nitel Görüşmeler ve İnsan Denek Araştırması

Kodlanmış Özel Bilgilerle veya Biyolojik Örneklerle Araştırma

Merhum Tıbbi Kayıtları ve Ölüm Veri Dosyaları

“UC Berkeley Tang Merkezi, İnsan Kaynakları Sağlık Planı, Üniversitelerarası Atletizm, Optometri Kliniği ve Psikoloji Kliniğinde” ölen kişilerin verileri CHPS incelemesine tabiidir. Vefat eden bireylerin tanımlayıcı bilgilerinden oluşan veriler için IRB inceleme sürecini gerektirmektedir (UC Berkeley, 2022f).

UC Berkeley’de etik incelemesi için belirtilen ve 4 bölümden oluşan kılavuzda inceleme süreci şu şekilde ilerlemektedir;

1. CPHS’e başvuru gerekliliğine karar verilmelidir.

Eğer başvuru gerektiriyorsa en az 8 hafta öncesinden başvuru yapmak gerekmektedir. Araştırmanın inceleme gerektirip gerektirmemesi durumunda;

- Yeni muafiyet,
- Yeni muaf olmayan,
- Değişiklik,
- Devam eden inceleme,
- Çalışma kapanışı,
- Protokolden ayrılma,
- Beklenmeyen sorun/Olumsuz olay,

olmak üzere uygun başlık altında başvuruya karar verilmelidir. Bu aşamada OPHS personelleri tarafından inceleme yapılmaktadır.

UC Berkeley’de başvurular eProtocol çevrimiçi başvuru sisteminden yapılmaktadır. Araştırmaya katılacak olan bireyler için de rehberlik sağlanmaktadır. Araştırma katılımı hakkında oluşturulmuş web sayfasında yer alan videolar ve kaynaklar ile katılımcıların araştırmacılara sorabileceği sorular yer almaktadır (UC Berkeley, 2022b).

Lisans öğrencileri için ise Guidance on Designing Undergraduate-Initiated Research Activities “Lisans tarafından başlatılan araştırma faaliyetlerini tasarlama kılavuzu” (UIRA) oluşturulmuştur. Kılavuzda lisans öğrencilerinin tasarladıkları araştırmalar için katılımcı sayısı ve özellikleri, gönüllü katılımı sağlama ve bunu sağlarken maddi teşvik ödenip ödenmeme durumunda yapılacaklar; çocuk, zihinsel engelli ya da mahkum gibi hassas gruplarla ilgili yürütülecek prosedürler, verilerin ne zaman, nasıl (görüşme, test, vs.) ve nerede toplanacağı, elde edilen verilerin saklanma durumu yer almaktadır. Öğrencilerin katılımcılara zarar

verebilecek süreçlerde bulunmamalarının üzerinde önemle durulurken verilerin gizliliğinin nasıl sağlanacağı, verilerin herhangi bir platformda tutulup tutulmayacağı; alınabilecek riskler ve bu riskleri en aza indirmek için yapılabilecekler, örneğın risk ve riskin alınması sonucunda sağlanacak yararın katılımcıya bildirilmesi durumu gibi süreçler hakkında bilgilerle lisans öğrencilerine yürütecekleri araştırmalarda rehberlik sağlanmaktadır (UC Berkeley, 2022g).

2. Ön Başvuru ve Planlama

Baş araştırmacı (PI) (akademik senato öğretim üyeleri, politikada belirtilen birkaç kategori) başvuru yapabilmektedir. Öğrenciler veya doktora sonrası araştırmacılar PI statüsünde değildir. Sorumlu rektör yardımcısının tanımlamasıyla bu statüye istisnai tanımlamalar yapılabilmektedir. Ayrıca Collaborative Institutional Training Initiative (CITI) “İşbirlikçi Kurumsal Eğitim Girişimi” Programı modülü (UCB ders dizisi) başvuru öncesinde tamamlanmalıdır (UC Berkeley, 2022h).

CITI Programı'nın görevi eğitim verilecek grubun ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak bu doğrultuda kaliteli, web tabanlı eğitimler düzenlemektir. Programın tarihçesi 2000 yılına dayanmaktadır. 2000 yılında National Institutes of Health (Ulusal Sağlık Enstitüleri) (NIH), insan denekleri araştırma eğitimi gerekliliğini belirtmiştir. Aynı yıl “Biyomedikal Araştırma Odaklı İnsan Konuları Araştırma Eğitimi CITI Programı” kurulmuştur. 2004 yılında “Sosyal, Davranışsal, Eğitim Araştırmacıları İçin İnsan Konuları Araştırma Eğitimi”, 2007 yılında “İyi Klinik Uygulamalar ve Sorumlu Araştırma” 2008 yılında “Hayvan Bakımı ve Kullanımı”, 2009 yılında “Biyogüvenlik ve Biyogüvenlik Eğitimi” içeriğeye eklenmiştir. 2019 yılında ise Ortak Kural 2018 (Revize) uygulanmıştır (CITI Program, t.y.).

CITI Programı'nın sitesinden giriş yaparak listeden University of California, Berkeley seçimi yapılmalıdır. Kurum seçimi sonrası ID ve şifre girilmelidir. University of California, Berkeley kursları açıldıktan sonra, kurs eklemesi yapılmalıdır. Bu kısım alt sorudan oluşmaktadır;

“Araştırma insan denekleriyle mi ilgili?,

Araştırmada veya öğretimde omurgalı hayvanlar mı olacak?,

NFS, USDA/NFIA veya NIH Funding tarafından destekleniyor musunuz?,

Çıkar Çatışmaları kursuna katılmak ister misiniz?,

İyi Klinik Uygulamalar (GCP),

COVID-19: Kampüse Dönüş (2020-2021), Uzaktan Temas İzleme, Yüksek Öğrenim Liderleri için Aşı Araştırmalarına ve İçgörülerine Katılım (opsiyonel),

Şartları sağlama (opsiyonel),

Kök Hücre Araştırma Gözlem Kursu almak ister misiniz? ”

Soruları araştırmacı tarafından cevaplandıktan sonra araştırmacı biomedikal araştırmaları araştırmacısı ya da sosyal davranışsal araştırmalar araştırmacı sekmelerinden birine tıklayarak kendisine uygun eğitimleri alır (UC Berkeley, 2022ı).

Başvuru yukarıda belirtildiği gibi CPHS-1 ve CPHS-2 olmak üzere 2 alt gruptan oluşmaktadır. Eğer araştırma muaf araştırma kategorisinde değilse “Bilgilendirilmiş Onam” için araştırmaya uygun olan prosedürler gerçekleştirilmelidir.

Bu aşamada dışardan bir kurum, başka UC’yi içeren araştırma birliktelikleri kapsamında ise UCB’nin IRB sürecinden geçmesi talep ediliyorsa protokol başvurusunda “UCB başka kurum/birey için araştırmayı inceleme talebi formu” eklenmelidir.

3. eProtocol sistemi üzerinden gönderim yapma ve başvuruların inceleme paneline atanması aşamaları yer almaktadır. Burada başvurular gözden geçirilir ve muaf inceleme başvuruları, muaf olmayan hızlandırılmış inceleme başvuruları ve tam CPHS komitesi incelemeleri olmak üzere ayrılır.

4. CPHS uyumlu protokolü devam ettirmede ipuçları

Herhangi bir soru ve sorunda OPHS ile iletişime geçilebilmektedir. İletişime geçebilecek bazı başlıklar şu şekildedir:

- Çalışma yenileme/devam (Araştırma onayı genellikle 1 ya da 10 yıllık verilmektedir.)
- Değişiklikler (Uygulama öncesi CPHS ile paylaşılmalı ve onay alınmalıdır.)
- Beklenmeye sorunlar ya da olumsuz durum CPHS’e bildirilmeli, baş araştırmacı iki hafta içerisinde yazılı rapor sunmalıdır.
- Protokol sapmaları da CPHS/OPHS’e bildirilmelidir (UC Berkeley, 2022d).

Sonuç

IRB, CPHS ve OPHS’nin belirtmiş olduğu kılavuzlarda yer alan etik kurallar ve süreçler araştırmacılar tarafından ayrıntılıyla bilinmelidir. Araştırmacıların CITI Programı

modüllerinin tamamlanması koşulu ile etik inceleme başvurusunda bulunabilmesi etik konusunda bilgilerini güncellemesini, bu konuda eksik bilgilerini tamamlamasını sağlamaktadır. Böylelikle bilgi eksikliğinden kaynaklı etik ihlalinde bulunma durumu gerçeğeşmeyecektir. UIRA gibi lisans öğrencileri için oluşturulmuş araştırma tasarlama kılavuzların kapsamı genişletilerek tüm dünya ülkelerinin lisans ve ön lisans düzeyinde araştırma yürüten araştırmacılarına ulaştırılması da önem taşımaktadır. Böylelikle en temelde etik prosedürlere uygun olarak araştırma yürütme hususunda farkındalık kazandırılacaktır. Araştırmacının erken dönemde araştırma etiği konusunda bilgi edinilmesi ile bunu yaşamına da genellemesi umulmaktadır. Etik prosedürlerin bilinmesi ve uygulanması araştırmacı sorumlulukları içerisinde yer almaktadır. Bilim üretme sürecinde araştırma tasarlamadan, veri toplama ve verilerin analizi, raporlama dahil tüm süreci etik kurallara bağlı olarak yürütmek oldukça gerekli ve önemlidir.

Kaynaklar

Agunloye, O. O. (2019). Ethics in academic research and scholarship: An elucidation of the principles and applications. *Journal of Global Education and Research*, 3(2), 168-180.

CITI Program (t.y.). *Get to know CITI program*. 11 Mayıs 2022 tarihinde, <https://about.citiprogram.org/get-to-know-citi-program/> adresinden erişildi.

Kim, W. O. (2012). Institutional review board (IRB) and ethical issues in clinical research. *Korean Journal of Anesthesiology*, 62(1), 3-12.

Office for Human Research Protections (OHRP). (2012). *Institutional Review Board Guidebook*. "Chapter 3, Section A: Risk/Benefit Analysis." pp. 1-10. 25 Nisan 2022 tarihinde, <https://resources.saylor.org/wwwresources/archived/site/wp-content/uploads/2011/08/PSYCH202A-3.1.4-Institutional-Review-Board.pdf> adresinden erişilmiştir.

Office for Human Research Protections (OHRP). (2021). *45 CFR 46*. 25 Nisan 2022 tarihinde, <https://www.hhs.gov/ohrp/regulations-and-policy/regulations/45-cfr-46/index.html> adresinden erişilmiştir.

UC Berkeley (2022a). *About CPHS/OPHS*. 28 Nisan 2022 tarihinde, <https://cphs.berkeley.edu/> adresinden erişildi.

UC Berkeley (2022b). *Berkeley eProtocol*. 28 Nisan 2022 tarihinde, <https://cphs.berkeley.edu/eprotocol.html> adresinden erişildi.

UC Berkeley (2022c). *Committees and meeting schedules*. 29 Nisan 2022 tarihinde, <https://cphs.berkeley.edu/committee.html> adresinden erişildi.

UC Berkeley (2022d). *Guide to the IRB review process*. 29 Nisan 2022 tarihinde, <https://cphs.berkeley.edu/reviewguide.html> adresinden erişildi.

UC Berkeley (2022e). *Types of review*. 3 Mayıs 2022 tarihinde, <https://cphs.berkeley.edu/reviewtypes.html#adverse> adresinden erişildi.

UC Berkeley (2022f). *What needs CPHS/OPHS review*. 3 Mayıs 2022 tarihinde, <https://cphs.berkeley.edu/review.html> adresinden erişildi.

UC Berkeley (2022g). *Guidance on designing undergraduate-initiated research activities (UIRA)*. 4 Mayıs 2022 tarihinde, https://cphs.berkeley.edu/guidance_undergrad_research.pdf adresinden erişildi.

UC Berkeley (2022h). *Education and training*. 11 Mayıs 2022 tarihinde, <https://cphs.berkeley.edu/training.html> adresinden erişildi.

UC Berkeley (2022ı). *CITI program training*. 11 Mayıs 2022 tarihinde, <https://cphs.berkeley.edu/quickguideCITITraining.pdf> adresinden erişildi.

İnşaat Mühendisliği Alanında Etik Değerlendirmeler

Mehmet KONUR, Recep AK, Eda YILDIRIM, Yağmur EŞ, Yusuf SAĞEL, Zahide BAYER ÖZTÜRK¹

Öz

Mühendislik, bilim ve teknolojiyi kullanarak insan hayatını kolaylaştırmaya yönelik sorunlara çözüm aramayı hedefleyen bir meslek dalıdır. Üretilen bir ürün, makine yada uygulamanın insanlarla direkt olarak etkileşim içinde olması, mühendisler üzerindeki sorumluluğu arttırmaktadır. Bununla birlikte, mühendis iş hayatında verdiği kararlarda veya yaptığı eylemlerinde sorunlarla karşılaşılabılır. Bu sorunları her yönüyle düşünüp değerlendirirken, doğru kararın ne olduğunun farkında olmalıdır. Bu farkındalık, evrensel ve mesleki etik ilkelere gereken önemi vermekle ve bu etik kuralları uygulamakla başlar. Mühendislik faaliyetlerini yürüten kişilerin kararları ve eylemleri nedeniyle, olumlu veya olumsuz sonuçların sorumluluğu büyük oranda kendilerine kalmaktadır. Bu çalışmada inşaat mühendislerinin geçmişte yaşanan ve günümüzde de yaşanması muhtemelen sorunlarına ilişkin bazı örneklerdirmeler değerlendirilmiştir. Bu çerçevede, inşaat mühendislerinin çalışma ortamlarındaki etik olmayan durumlara karşı, yükümlülüklerini, mesleki sorumluluklarını, insani bakış açılarını ve mühendislik disiplinini her daim hatırlayarak hareket edebilmesi ve çözüm üretmesi oldukça önemlidir. Tüm meslek gruplarında olması gerektiği gibi mühendislerde yaptıkları seçimlerde yanlışa düşmemek için, evrensel ve

---

¹ Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bayram Veli Üniversitesi

özellikle de mesleki etik ilke ve değerleri kendine kılavuz edebilmelidir. Sorunların çözümünü bu bakış açısıyla değerlendirmeli ve mühendislik mesleğinin kendisine yüklediği sorumlulukları etik bilinciyle yerine getirebileceğinin farkına varmalıdır. Yapılan her çalışmada veya işte amacın günü kurtarmak değil, geleceği kurtarmak olduğu ve doğru olanı tercih ederek geleceği sağlam temeller üzerine inşa etmenin ne kadar önemli olduğu unutulmamalıdır.

Anahtar Kelimeler: Etik, mühendislik etiği, mühendis, inşaat mühendisliği.

Abstract

Engineering is a profession that aims to find solutions to problems that make human life easier by using science and technology. The direct interaction of a product, machine or application with people increases the responsibility on engineers. However, the engineer may encounter problems in his decisions or actions in business life. While considering and evaluating these problems from all aspects, one should be aware of what the right decision is. This awareness starts with giving due importance to universal and professional ethical principles and applying these ethical rules. Due to the decisions and actions of the people who carry out engineering activities, the responsibility for positive and negative effects falls largely on them. In this study, some examples of the problems experienced by civil engineers in the past and likely to be experienced today are evaluated. In this framework, it is very important for civil engineers to act and produce solutions against unethical situations in their working environments by always remembering their obligations, professional responsibilities, human perspectives and engineering discipline. As it should be in all occupational groups, engineers should be able to guide themselves by universal and especially professional ethical principles and values in order not to make mistakes in their choices. He should approach the solution of problems from this perspective and realize that he can fulfill the responsibilities imposed on him by the engineering profession with an ethical awareness. It should not be forgotten how important it is to build the future on solid foundations by choosing the right one, and not to save the day, but to save the future, in every work or work that is done.

Keywords: Ethics, engineering ethics, engineer, civil engineering.

Giriş

Etik ve ahlak kelimeleri birbirinden farklı anlamda olmakla beraber, genellikle aynı anlamda kullanılmaktadır. Etik, kişilere ve toplumlara göre değişen, insanın kendine ve çevresindeki diğer insanlara karşı iyi davranması için, kendini uymaya zorunlu hissettiği manevi görevler ve bunlara ilişkin kurallar bütünüdür. Ahlak ise; belirli bir dönemde yaşamış toplulukların benimsemiş oldukları, bireylerin birbirleriyle ilişkilerini düzenleyen kurallar bütünüdür. Ahlak, yaşadığımız topluma göre değişen ve genellikle çoğunluk tarafından doğru kabul edilen değerlerin toplamıdır. Doğru olduğu hissedilen kavram ve tutumlar ahlaka uygun, yanlış olduğu hissedilenler ise ahlaka aykırı olarak kabul edilir. Bu durum toplumdan topluma farklılık gösterebilmektedir. Kısaca etik, doğru ve yanlış davranış teorisi iken ahlak ise onun pratiğidir. İlkeler söz konusu olduğunda etik kavramı, davranış söz konusu olduğunda ise ahlak kavramı kullanılır (Jerath, 2021). Etik insanların varoluşundan beri bilinen soyut bir kavramdır. Etiğin birçoğ tanımları yapılabilmektedir. Bu tanımlamalar dine, ahlaka, meslek kuruluşlarına göre yapılabilmektedir. En temel tanım olarak ise etik, iyi ve kötü davranışların neler olduğunu, kabul edilebilir davranışlar ile kabul edilemeyen davranışların neler olduğunu irdeleyen bir felsefe dalıdır. Daha açıklayıcı olarak, doğru davranışta bulunmak, değerler hakkında düşünmek olarak da tanımlanabilmektedir. (Gençoğlu, 2008;Çubukoğlu ve Akdeğirmen, 2016).

Meslek Etiği ve Meslek Etiğin Önemi

Her mesleği icra ederken, o mesleği yapmanın getirdiği normlar ve ilkeler vardır. Mesleki etik, belirli bir meslek grubuna ilişkin ortaya konmuş ve o mesleği icra eden kişilerin uyması gereken ilkeler ve normların bütünüdür. Meslek etiği ilkeleri, evrensel olmalıdır. Evrensel olmasının gerekçesi ise, herkesi kapsamaması gerektiği içindir. Etiği, toplumun yapısından, üretim alışkanlıklarından, sosyal yaklaşımlarından soyutlamak mümkün değildir. Fakat idealde, toplumların ideal olmasını düşündüğümüz davranış biçimlerinde, bütün üretim süreçlerinden sosyal yaşama kadar oluşturduğu düşünülecek olursa, etik ilkeleri bu çerçevede evrenseldir. Yapılan işin sürdürülebilir olmasının, esas kilit noktalarından birinin, mesleki etik ilkelerine uyarak çalışmak olduğu apaçık ortadadır (Kline, 2002). Her meslek grubu için kendisine özgü ve uyulması gereken etik kurallar vardır. Fakat tüm meslek grupları için ortak uyulması gereken ilkeler de mevcuttur. Bunlardan bazıları

kişinin dürüst olması, icra ettiği ve sergilediği işte şeffaf olması, uzman olduğu konuda mesleğini icra etmesi ve işini iyi yapmasıdır (Kline, 2002).

Mühendis ve Mühendislik Etiği

Mühendis, bilimi teknolojiye dönüştüren, yarattığı teknolojiyi de toplumun ihtiyaçlarını karşılamak için kullanıp, geliştiren kişidir (Bayer Öztürk vd., 2015). Mühendisler, teknolojiye yön verebilmekte ve insan hayatını kolaylaştırmaya yönelik faaliyetler yapabilmektedir. Mühendisler, mesleki hayatlarında önlerine çıkacak ikilemler karşısında, topluma zarar vermeye sebep olabilecek durumları reddetmeli çevre, yaşam, sağlık ve insan hakları için tehlikeli veya tehdit edici olabilecek bir durumdan kaçınmalıdır. Mesleğinin prestijini korumak, layıkıyla yerine getirilmesini sağlamak ve yetenek, dürüstlük, metanetten kaynaklanan profesyonel bir tavır sürdürmek mühendisin kaçınılmaz görevi olmalıdır. Mühendisler, dürüst, adil ve toplumsal iyiye bağlı olarak bireysel refahın bilinciyle hareket etmelidir. Mühendisler başta kendi meslek alanları olmak üzere bilgilerinin sürekli gelişimini sağlamak, bilgilerini yaymak, deneyimlerini paylaşmak, işçilerin eğitim ve öğretilimi için fırsatlar sağlamakla yükümlüdürler. İşlerini verimli bir şekilde yürütmek ve hukuku desteklemek onların sorumluluğundadır. Özellikle, yasaların öngördüğü işçi koruma standartlarına uyulmasını sağlamalıdır. Profesyonel olarak, mühendislerin kendilerini yüksek davranış standartlarına adanmaları beklenir (Jerath, 2021; Bozkuş ve Tunç, 2016). Mühendisler, üstlendikleri işler açasından hayatımızı şekillendiren, bir anlamda yaşamımızı kolaylaştıran, nesnelere dönüştüren, icra ettiği iş ile ilgili sorunlarla mücadele eden, onlara çözüm bulup, onları üretmede ve ortaya çıkartılmasında çok büyük katkı sahibi olan kişilerdir. Üretilen ürün, makine yada uygulamanın insanlarla direkt olarak etkileşim içinde olması, mühendisler üzerindeki sorumluluğu arttırmaktadır. İnsan sağlığı, güvenliği, mutluluğu ve konforu gibi parametreler yapılan işlerde esas veri olarak kullanılmaktadır. Mühendislik etiğinde ve meslek etiğinde amaç hiçbir zaman kişilerin damgalanması, ahlaklı veya ahlaksız olarak nitelendirilmesi, kuralların siyasi, kişisel amaçlar için kullanılması değildir. Mühendislik etiğinde temel amaç, mühendis olan kişinin, insanlara daha iyi hizmet etmesi için yol gösterici olmasıdır (Baradan vd., 2010; Kline, 2002). Dünya Mühendisler Birliği'nin 5 Ekim 1997 tarihinde kabul ettiği Mühendislik Etiğinin 7 temel ilkesi şu şekildedir:

- 1- Mesleki görevler yerine getirilirken, toplumun güvenliği ve sağlığı en önde tutulmalıdır.
- 2- Her mühendis yalnızca kendi uzmanlık alanlarındaki hizmetleri vermelidir.
- 3- Yapılacak raporlar ve açıklamalar objektif olmalı, sadece gerçek bilgiyi yansıtmalıdır.
- 4- Mesleki konularda, yöneticileri, iş arkadaşları veya müşterileri için güvenilir bir vekil olarak davranılmalı, çıkar çatışmalarından kaçınılmalıdır.
- 5- Sorumluluklarının yerine getirilmesinde meslek itibarı korunmalı, haksız rekabet içine girilmemelidir.
- 6- Meslek onurunun ve değeri nin yüceltilmesi adına çalışılmalıdır.
- 7- Mühendis kendi mesleki gelişmelerini devam ettirmeli, aynı zamanda yönetimleri altındaki mühendislerin mesleki gelişimleri için de olanak sağlamalıdır.

İnşaat Mühendisliği İçin Etiğin Önemi

En eski mühendislik dallarından biri olan inşaat mühendisliği alanında çalışan mühendisler yol, köprü, kanal, baraj, hava alanı ve bina türü yapıların planlanması, projelendirilmesi, yapımı ve denetimi konularında araştırma ve inceleme yapmaktadır. Tasarım, inşaat ve tadilat aşamalarını kapsayan projelerin içerdiği farklı boyutlar düşünülürken, projelerde meydana gelebilecek mühendislik hatalarının topluma ve çevreye vereceği zararın boyutlarının artacağı da göz önünde bulundurulmalıdır (Bozkuş ve Tunç, 2016; İnternet adresi 1). Bu alanda geçmişte yaşanan ve günümüzde de yaşanması muhtemelen sorunlara ilişkin bazı örneklerdirmeler aşağıda verilmiştir:

- Köprüler inşaat mühendisliği açısından en görkemli yapılardan biridir. Ancak bu görkemli yapıların kaderini bazen bir civata, bazen çelik halatlardaki yorulma, bazen de bir fırtına belirler. Ne yazık ki son yüzyılda meydana gelen korkunç köprü kazalarında 681 kişinin hayatını kaybettiği görülmektedir. Dünyada çöken ilk köprü olarak bilinen ve Kanada'da 1907 yılında 4 yıl süren inşaat sonunda tamamlanan Quebec Köprüsünün orta kısmı 15 saniyede yanlış projelendirme sonucu çökmüş ve 75 işçi hayatını kaybetmiştir (Şekil 1). Yine Kanada'da 17 Haziran 1958 tarihinde metal yorgunluğu nedeniyle çöken Ironworkers Memorial Köprüsü kazasında 59 işçi yaşamını yitirmiştir. Farklı yıllarda ABD, Hollanda, Güney Kore, Çin, Portekiz' de çöken köprülerin birçok kişinin ölümüne neden olduğu bilinmektedir (İnternet adresi 2). Kanada da yıkılan

köprünün çeliğini simgeleyen bir yüzük, her yıl Mühendislik Fakültesi öğrencilerine mezuniyetleri sırasında özel bir törenle verilerek, mühendislere yükümlülüklerini, mesleki sorumluluklarını, insani bakış açısını ve mühendislik disiplini her daim hatırlatması amacıyla verilir. Bu sayede mühendis adayları bilir ki amaç günü değil, geleceği kurtarmaktır.

Şekil 1. Yaşanan köprü kazalarından görüntüler

- İnşaat mühendisliği alanında yaşanan bir başka mühendislik hatası, 17 Temmuz 1981’de ABD’nin bir eyaletine bağlı Kansas City şehrinde bulunan Hyatt Regency Kansas City Otel’de gerçekleşmiştir. Otelin atriyum boşluğundan geçen ve iki blok arasında geçiş sağlayan asma yaya köprüleri, üzerinde bulunan insanlarla beraber lobiye düşmüştür. Kaza sonucu 114 kişi hayatını kaybetmiş ve yaklaşık 200 kişi ağır bir şekilde yaralanmıştır. Proje bürosunun verdiği çizimlerde müteahhit tarafından değişiklik yapıldığı tespit edilmiştir. Yapılan değişiklik sonucu askı çubukları ile çatıya bağlanan ikinci ve dördüncü katta yer alan köprüler yerine sadece dördüncü kat geçiş köprüsü çatıya askı çubukları ile bağlanmıştır. Bu hata sonucunda dördüncü kat ve ikinci kat köprüleri, üzerlerinde bulunan insanlarla birlikte lobiye düşmüştür (Şekil 2). Olay sonrasında başlayan dava süreci sonucunda 15 Kasım 1985’te müteahhit firmada çalışan mühendisler Jack Gillum ve Daniel Duncan suçlu bulunmuş ve 22 Ocak 1986’da mühendislik lisansları iptal edilmiştir. Gillum ve Duncan ağır ihmal sonucu lisansları iptal edilen ilk mühendisler olarak tarihe geçmişlerdir. ASCE’de yeri bulunan yedi etik kuraldan ilki olan halkın sağlığını, güvenliğini ve refah düzeyini her şeyden üstün tutmak etik kuralına

uyulmamıştır. Bu örnekle de anlaşılmaktadır ki etik meslekle bütündür ve ayrılmaması gereken kurallar bütünüdür (Bozkuş ve Tunç, 2016)

Şekil 2. Kazanın ardından otel lobsinden ilk görüntü(İnternet adresi 3)

- Türkiye deprem bölgesinde yer alan bir ülkedir. Bu yüzden lkemizde çeşitli zamanlarda depremler meydana gelmektedir (Şekil 3). Deprem, inşaat mühendisliğini doğrudan ilgilendiren bir parametredir. İster yapı mühendisi, ister barajla ilgilenen bir mühendis, ister köprü mühendisi olsun, deprem her zaman, yapılan tasarım ve imalatta önem olarak ilk sırayı almaktadır. İnşaat mühendisinin bu hususta amacı ve temel hedefi depreme dayanıklı, sağlıklı yapı inşa etmektir (Gençoğlu, 2008; Genç vd. 2016). İnşaat mühendisliği alanında deprem sonrasında gerçekleşen bir olayda 7.2 büyüklüğünde gerçekleşen ve Türkiye'de yaşanan en büyük depremlerden birisi olan Van-Edremit merkezli deprem sonrası yaşanmıştır. Deprem, Van ve ilçelerinde çok kuvvetli bir Şekilde hissedilmiş ve çok sayıda can kaybına yol açmıştı. Söz konusu yerleşimlerdeki 147 bin 622 konut, 18 bin 735 iş yeri ve 20 bin 209 ahırda yaptığı çalışmalarda, 31 bin 870 konut, 8 bin 849 iş yeri ile 9 bin 602 ahırın ağır hasar gördüğü tespit edilmiştir. Tespit edilen hasarlar sonucu, binaların dayanıklılık incelemelerinin de yüzeysel yapıldığı ortaya çıkmıştır (İnternet adresi 4)

Şekil 3. Deprem sonrası yıkılan binalar

Bir mütcahhit tarafından yapılacak bir yapının mühendislik sorumluluğunu üstlenen inşaat mühendisinden beklenen, yapılan işin bilime, mühendislik tekniğine uygun yapılması ve standartların uygun gördüğü protokole göre çalıŐılmasıdır. Tasarımın, denetimin ve yapım imalatının standartlara uygun yapılmasıdır. Yapı ile ilgili bir sorunla karŐılaŐıldığında mütcahhitin beklentisi işlerin ve işleyişin devam etmesi yönünde olabilir. Burada inşaat mühendisinin düşünmesi gereken ilk Őey amacının, mütcahhati mutlu etmek mi yoksa iÇi doğru yapmak mı ayrımını iyi yapmaktır. Bu yanıtları vermek her zaman kolay olmayabilir. Ama etik sorgulama yapmak esas olarak bunu gerektirir (Genç vd. 2016).

- Bir başka değerlendirme alanı da depreme de bağlı olarak gelişen zemin sıvılaŐması olayıdır. Zemin sıvılaŐması, bir deprem sonrasında, suya doğgun ya da kısmi olarak doğgun zayıf zemine sahip bir bölgede zemini oluşturan tanelerin birbirinden ayrılarak tamamen su ile çevrelenmesi sonucu zeminin, sıvı gibi hareket etme olayına

denilmektedir. İnşaat mühendisleri, inşa edecekleri yapının oturtulacağı zeminin özelliklerini iyi bilmelidir. Jeofizik, Jeoloji, İnşaat gibi mühendislik dalları toplumların can ve mal kayıplarının risklerini en aza indirmek için zemin araştırmalarında birlikte çalışmak zorundadırlar (Internet adresi 5)

Mühendislik bilimi, özellikle bilgisayar teknolojilerinin artmasından dolayı , çok hızlı bir değişim ve gelişim içerisindedir. İnşaat mühendisliği de kullanılan yönetmeliklerden, malzeme tekniklerine ve yapım tekniklerine kadar değişim içerisinde olan bir meslektir. Mühendis bu durumda bilgilerini güncellemeli ve güncel bilgilerle kendisini donatmalıdır. Mühendislerin mesleki gelişimlerini devam ettirmeleri bir zorunluluktur. Örneğin 2018 Türkiye Bina Deprem Yönetmeliği'nden önce, 2007 tarihli Deprem Yönetmeliği kullanılmakta idi. İnşaat mühendisi bu konuyla ilgili yenilikleri takip etmek ve yeni kurallara uymak zorundadır. Bu inşaata mühendisinin etik olarak bir görevidir (Martin ve Conton, 2021; Usman vd., 2012)

Mühendis mesleğini icra ederken, karşılaştığı ikilemlere karşı aldığı her seçiminin veya yaptığı her işin sonuçlarını olumlu ve olumsuz yanlarıyla değerlendirebilme ve doğru olana yönelme durumuna sahip olmalıdır. Seçimlerinde hata yapmamak için, evrensel ve özellikle de mesleki etik ilke ve değerleri kendine kılavuz edinmelidir. Sorunların çözümüne bu açıdan yaklaşmalı ve mühendislik mesleğinin kendine yüklediği sorumlulukları etik bilinciyle yerine getirebileceğinin farkına varmalıdır (Oğulata, 2021).

Sonuç ve Öneriler

Mühendislik uygulamalarının genel gayesi insanlara hizmet sunmak, karşılaşılan sorunlara çözümler bulmak, toplumların refah seviyesini önemsemek ve yükseltmek için çalışmalarda bulunmak bununla beraber hayatı kolaylaştırmaktır. Bu amaçla yapılan çalışmaların sonuçlarının ve etkilerinin de geçmişte ve günümüzde ne şekilde gerçekeştiği inşaata mühendisliği alanından örneklerle açıklanmıştır. Bu daha çok sonuçları düşünmeden gerçekeştirilen faaliyetler veya ne olursa olsun sadece kazanç ve günü kurtarma gayesiyle yapılan, kişinin kendi çıkarlarını gözettiği uygulamalar sebebi ile, doğrudan insanları etkileyen çevre ve doğa üzerindeki telafisi zor hatta neredeyse imkansız etkiler şeklinde kendini göstermektedir. Mühendislik çalışmalarını gerçekeştiren kişilerin kararları ve eylemleri nedeniyle, olumlu ve olumsuz etkilerin sorumluluğu ise büyük oranda kendilerine kalmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada ele alınan inşaata mühendisliği alanında

hizmet veren mühendisler, mesleki yetkinliğinin ve profesyonelliğin yanında yeterli etik bilincine de sahip olmak durumundadır. Bu kapsamda bir mühendisin görevi; teknoloji ve bilime bağlı olarak yürüttüğü faaliyetlerini, yönetmeliklerin ve mesleki kuralların yanı sıra meslek etiği doğrultusunda uygulamak olmalıdır.

Kaynaklar

Baradan, S., Perçin, S.Ş. ve Akboğa, Ö., (2010). İnşaat Mühendisliği Eğitiminde Etiğin Yeri, *1. Proje ve Yapım Yönetimi Kongresi*, Ankara.

Bayer Öztürk Z, Kaçmaz H, Cırık R, Türkyılmaz M. (2015) Engineering Ethics and Ethical Evaluation of the Metallurgical & Materials Engineering Department in Turkey, *Nevşehir Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 4(1) 81-87.

Bozkuş, M.B. ve Tunç, G., (2016). “İNşaat Mühendisliği ve Etik” (<https://silo.tips/download/naat-mhendsl-ve-etk>)

Çubukoğlu, B., ve Akdeğirmen, A., (2016). İnşaat Mühendisliğinde Etik Eğitimi *3. İnşaat Mühendisliği Eğitimi Sempozyumu*, Ankara.

Genç, O., vd, (2016). İnşaat Mühendisleri Özelinde Meslek Etiğinin Algılanma ve

Uygulanma Düzeyi, *Çukurova Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 31(1), 363-370.

Gençoğlu, T.M. (2008). Mühendislikte Etik, TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası Ankara

Şubesi Haber Bülten, 5:26-31.

Jerath, K.S. (2021). *Science, Technology and Modernity (An Interdisciplinary Approach)* s.1-16, Springer (<https://doi.org/10.1007/978-3-030-80465-7>)

Kline, R.R. (2002). Mühendislikte Etik: Afet Etiği ve Ötesi, *İTÜ dergisi/b Sosyal Bilimler*,

1 (1), 23-34.

Martin, D.A., ve Conlon, E., (2021). A Multi-level Review of Engineering Ethics Education: Towards a Socio-technical Orientation of Engineering Education for Ethics, *Science and Engineering Ethics*, 27:60.

Usmen. M., Baradan. S., Akboğa. Ö., (2012). İnşaat Mühendisliğinde Etik: Amerika Birleşik

Devletleri Örneği, e-Journal of New World Science Academy, İzmir-Türkiye.

Internet adresi 1: https://tr.wikipedia.org/wiki/insaat_muhendisligi

İnternet adresi 2: <https://www.gzt.com/jurnalist/yuzlerce-kisinin-olumune-neden-olan-korkunc-kopru-kazalari-3428216>]

İnternet adresi 3: <https://www.matematiksel.org/hyatt-regency-yaya-yolu-cokusu/>

İnternet adresi 4: <https://www.birgun.net/haber/depreamin-ardindan-van-273604>

İnternet adresi 5: <https://www.muhendisbeyinler.net/zemin-kaynakli-afet-turleri-ve-risk-azaltma-yontemleri/>

Halkla İlişkiler Etiği erevesinde Başkanın Adamları Film Analizi

Recep DOLDURUCU

Öz

İnsanlar genel olarak birbirleriyle uyum içinde yaşamayı amaçlar. Toplumun ortak olarak benimsediği, hayatı daha düzenli ve yaşanabilir hale getiren yazılı olmayan bu ilkelerin tümü etik olarak kabul edilmektedir. Etik değerler yaşamımızın her noktasında olduğu gibi iş hayatında da önemli bir yere sahiptir. Meslek etiği, meslek grubunun esas aldığı, topluma ve kendilerine karşı uyulması gereken doğruluk yasallık, yeterlilik, güvenilirlik, mesleğe bağlılık, sorumluluk, insan haklarına saygı gibi temel ilkeleri barındırmaktadır. Halkla ilişkiler mesleği de belirli etik değerler doğrultusunda gelişimini sürdürmektedir. Halkla ilişkilerin uygulama alanlarından birisi olan siyaset etik açısından önemli tartişmaların mevcut olduğu bir alan olarak ön plana çıkmaktadır. Bu çalışmada tartişmaların odağında olan Halkla İlişkiler mesleği etiksel çerçevede “ Wat The Dog (Başkanın Adamları)” filmi üzerinden analiz edilerek, Halkla İlişkiler mesleğinde etiksel ereve özellikle siyaset alanında etiksel bir ereve çizilmeye çalışılacaktır. Araştırmada film analizi tekniği kullanılarak Halkla İlişkiler Mesleğinde Propagandanın Rolü Güvenilirlik, Kriz Yönetimi gibi mesleki görevler etiksel olarak ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Meslek Etiği, Propaganda, Kriz Yönetimi, İletişim, Halkla İlişkiler

Abstract

People generally aim to live in harmony with each other. All of these unwritten principles, which are adopted by the society and make life more orderly and livable, are accepted as ethical. Ethical values have an important place in business life as well as in every aspect of our lives. Professional ethics includes basic principles such as accuracy, legality, competence, reliability, professional loyalty, responsibility, and respect for human rights, which the professional group is based on and which must be followed against the society and themselves. The profession of public relations continues to develop in line with certain ethical values. Politics, which is one of the application areas of public relations, comes to the fore as an area where there are important discussions in terms of ethics. In this study, the profession of Public Relations, which is at the center of the discussions, will be analyzed ethically through the film "Wat The Dog (The President's Men)", and an ethical framework in the profession of Public Relations, especially in the field of politics, will be tried to be drawn. By using the film analysis technique in the research, professional duties such as the Role of Propaganda in the Public Relations Profession, Credibility, and Crisis Management will be handled ethically.

Keywords: Professional Ethics, Propaganda, Crisis Management, Communication, Public Relations

Giriş

İnsanların birbirleriyle buldukları etkileşimde hem kendi çıkarlarını hem de karşı tarafın çıkarlarına gözeterek buldukları eylem ve davranışlarda güzel ahlaklılık, doğruluk, dürüstlük gibi belirli değerler üstünde durulmaktadır. İnsanların yaşamları boyunca dikkatte aldıkları yazılı olmayan kurallar Etik kavramını oluşturmaktadır. Etik kavramı Yunanca, karakter ve davranış anlamına gelen "Etos" sözcüğünden türetilmiştir. İnsanların birbirlerine karşı sorumlulukları bulunmaktadır. Karşılıklı çıkarları gözetilen halkla ilişkiler faaliyetleri içinde etik kavramı önemli bir yer arz etmektedir. Bazı halkla ilişkiler faaliyetlerinde etik ilkeleri ile

ikilimler oluşturmaktadır. Bu ikilimler Halkla ilişkiler alanı için etiksel tartişmalar oluşturmaktadır. Bu çalışmada da etik ve halkla ilişkiler açısından propagandanın politikadaki rolü esas alınmıştır.

Etik

Felsefi bir disiplin olan etik, insan eylemlerini konu alır. Etik, insanlar arasındaki ilişkileri etkileyen değerleri, ahlaki bakımdan iyi ya da kötü, doğru ya da yanlış davranışların niteliğini ve dayanağını araştıran felsefe bilimidir (İşgüden, abuk, 2006:62).

Etik göreceli bir kavramdır. Kişi davranışlarını sadece kendisi belirlemez. Kişinin davranışlarının oluşumunda toplumun, örgütün, kültürel öğelerin vb. birçok unsurun etkisi vardır. Bu nedenle etik anlayışı kişiden kişiye toplumdaki topluma değişmekte ve etik değerler toplumsal kültürler bağlamında da farklılıklar gösterebilmektedir (Akıncı Vural ve oşkun, 2011:68).

TDK' ya göre Etik "Töre Bilimi" olarak tanımlanmaktadır. Ahlak ve ahlakla ilgili çeşitli meslek kolları arasında tarafların uyması veya kaçınması gereken davranışlar bütünü olarak ifade edilmektedir (TDK: 2022).

Meslek ve Meslek Etiği

Meslek kavramı, insanın yaşamını sürdürebilmek, belirli bir gelir elde edebilmek için yaptığı sürekli iş olarak tanımlanmaktadır. Bireyler mesleklerini icra ederken müşterilerine, meslektaşlarına ve diğer alanlara karşı sorumluluklar taşımaktadırlar. Bu sorumluluklar ve uyulması gereken kurallar meslek etiği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Meslek etiği, mesleki uygulamaların adalet, hakkaniyet, dürüşlük gibi kavramları temel olarak gerçekleşmesini sağlar. Bir meslek etiğinden söz edebilmek için bir grubun ya da topluluğun olması gerekir. Meslek etiği ilkeleri, bir mesleğe mensup kişiler arasındaki anlama, algılama ve davranış farklılıklarını gidererek o meslek grubunda standardizasyonu sağlama ihtiyacından doğmuştur. Meslek etiğinin en önemli yanlarından biri, dünyanın neresinde olursa olsun, aynı meslekte çalışan bireylerin bu davranış kurallarına uygun davranmalarının gerekliliğini ortaya koymasıdır (Erdem, Őimřek, 2013:189).

Mesleki Etik İlkeleri

Mesleki etik de oluşturulan kurallar mesleğin uygulanmasında ve geliştirilmesinde temel alınan mesleği iştirak edenlere yol gösteren temel kurallardır. Meslek etiği kuralları evrensel olarak kabul edilmektedir.

- a. **Yasallık:** Meslek grubunun ürettiği mal ve hizmetlerin üretiminde yasalara bağlı olarak üretimi gerçekleştirmesi, işveren ve işçiler arasındaki süreçlerin yasalara uygun şekilde sürdürülmesi mesleki etik ilkelerindedir.
- b. **Doğruluk:** Doğru sözlülük, içten ve dürüst davranma güvenilirlik anlamına gelmektedir. Başkalarıyla olan ilişkiler de yalan söylememe ve iten olmayı ifade eder. Kişiler mesleklerinde doğru davranış biçiminde bulunup, adil, yalan söylemeden dürüst tarafsız olmalıdırlar (Ertaş, 2019:75). Mesleğin hem iç hedef kitlesi ve hem dış hedef kitlesine karşı dürüst ve samimi olmasına dayanmaktadır.
- c. **Güvenirlilik:** Tüm alanlarda olduğu gibi mesleki etik açısında da güvenirlilik büyük önem taşımaktadır. Güvenirlilik ilkesini üç boyuta ayrılmaktadır. Güvenilir olmak, başkalarına güvenmek ve kendine güvenmek ilkesinde oturtulabilir.
- d. **Sorumluluk:** Mesleki sorumlulukların bilincinde olunması gerekmektedir.
- e. **İnsan Haklarına Saygı:** Meslek icra edilirken temel insan haklarına uygun şekilde hareket edilmelidir.
- f. **Mesleğe Bağlılık:** Kişinin mesleğine olan ilgisin sevgisini içermektedir. Mesleği icra ederken kişi, gelişmeyi ve yapılan içten zevk almayı amaçlamalıdır. Elinden gelenin en iyisini yapmaya çalışarak mesleğine bağlılık oluşturur.

Halkla İlişkiler ve Etik

Halkla ilişkiler, bir rgt bağlı olduğu ya da olacağı kişilere tanıtma, rgt ile ilgili olumlu yargı oluşturma, olumlu tutum geliştirme ve ilgi ve destek kazanma gibi amaçlarla dürüstlük, güvenirlilik ve sosyal sorumluluk ilkeleri çerçevesinde gelişen sürekli, planlı ve stratejilere dayalı bir yönetim fonksiyonudur (Bayar, 2006:29).

Halkla ilişkiler, bir kurum ve kamuoyu arasında karşılıklı iletişim, kabul ve iş birliği kurma ve sürdürmeye yardımcı olan kendine özgü yönetim fonksiyonudur. Problem ve konu yönetimini içerir; yönetimin bilgilenmesine ve kamuoyuna cevap vermesine yardım eder; kamu yararına hizmet etmesi için yönetimin sorumluluğunu tanımlar ve vurgular; eğilimleri önceden

kestirmede erken bir uyarı sistemi gibi hizmet ederek yönetimin yeni gelişmeler öğrenmesi ve etkili bir biçimde değişimi sağlamasına yardım eder (Kalender, 2011:23).

Halkla ilişkiler karmaşıklaşmış konular üzerinde çalışılan bir alanıdır. Örgütsel iletişim, pazarlama iletişimi, konu yönetimi, gündem yönetimi, risk yönetimi, kriz yönetimi, itibar yönetimi, iletişim stratejileri geliştirmek ve kurumsal sosyal sorumluluk anlayışı geliştirmek bu konulardan bazılarıdır. Halkla ilişkiler mesleğini icra etmek, bu alanlarda etkili uygulamalar gerçekleştirmek çok çeşitli alanlarda beceri kazanmayı gerektirir. (McCleneghan, 2007 akt. Tuncer, 2011 :65).

Halkla İlişkiler Mesleği

Bir uğraşı alanının meslek haline gelebilmesinde o alanda verilen biçimsel eğitim olması, çalışanların geçimlerini bu alandan sağlamaları, mesleki dayanışma, iletişimi sağlayacak biçimsel bir organizasyonun ve periyodik bir yayının olması ve meslekle ilgili ahlak kurallarını varlığı gibi unsurlar halkla ilişkilerin meslek olduğunu kanıtlamaktadır (Canpolat, 2012: 4231).

Halkla ilişkilerin meslek olarak kabul edilmesi için, meslekleşme unsurlarının oluşturduğu standartları taşıması gerekmektedir. Meslekleşme, toplumsal fayda, iş alanında uzmanlaşma, formel mesleki eğitim, mesleki etik normları ve mesleki dernekleşme unsurlarından oluşmaktadır. Bu unsurlar birbirleri ile ilişkilidir. Toplumsal fayda, meslek etiği ile anlamlı hale gelmekte, mesleki dernekleşme mesleğin eğitimi ve etik değerleri gerektirmektedir. Meslek eğitimi, ihtiyaç olan uzmanlığı sağlamakta, uygulayıcının meslek etiğini içselleştirmesini sağlayarak, toplumsal faydayı şekillendirmektedir (Tuncer, 2009: 64).

Halkla İlişkiler ve Etik

Halkla ilişkiler dünyadaki gelişimi sonucunda ülkemizde de son zamanlarda hızla gelişim gösteren bir disiplindir. Bir işletme ya da kuruluş iç hedef kitlesini ve dış hedef kitlesini doğruluk, dürüstlük, inandırıcılık, güvenilirlik, tarafsızlık, şeffaflık ilkesini kullanarak benimsetme olarak tanımlanan halkla ilişkiler tanımdan da anlaşılacağı gibi etik olgusuna önem vermiştir (Çiftçi, 2019:1408).

Halkla ilişkiler uygulamalarında etik, neyin doğru, neyin yanlış olduğunu belirleyen standartlar bütünüdür. Konusunu, insan ve toplumun oluşturduğu bir disiplin olan halkla

ilişkilerde ahlaki değerler, gün geçtikçe daha çok ön plana çıkmaktadır. Çünkü "bu alanda makine, fabrika, üretim, tüketim gibi kavramlar yerlerini davranışlara ve değerlere bırakmıştır" (Aydede, 2001, Akt. Güllüoğlu, 2006:150).

Halkla İlişkiler bir meslek olarak ortaya çıktığı ilk dönemlerden itibaren, tekdüze şekillenen, araştırma ve değişime gereken önemi vermeyen bir iş koluydu. Emek, istihdam ve çalışma biçimi anlayışlarındaki değişimle birlikte halkla ilişkiler mesleğindeki algıda değişiklikler meydana gelmiştir (Gülsünler, 2019:21)

Mevcut iş sisteminde halkla ilişkiler mesleğin etiksel gelişimi için uygulamacılara önemli sorumluluklar yüklenmektedir. Konuya bu açıdan bakıldığında halkla ilişkiler uygulamacılarının sahip olduğu, benimsediği etik kod ve standartlar kadar bağlı çalıştığı kurumun yüklendiği rol de önem kazanmaktadır. Halkla ilişkiler uygulamacıları, yürüttükleri faaliyetler esnasında kendi etik değerlerine dayalı kararlar vermek durumunda da kalabildiklerinden kamu çıkarları ile medya baskısı altındaki etik ölçüler içinde davranma çabası göstermelidir. Halkla ilişkiler mesleğinin itibarını artırmak isteyen uygulamacılarının öncelikle kendi uygulamalarında etik davranışa önem vermeleri gerekir (Pira ve Kocabaş,2005:38).

Halkla İlişkilerde Etik Dışı Uygulamalar Propaganda

Propaganda, halkla ilişkilere benzeyen ve karıştırılan uygulama alanlarından birisidir. Zamanla propaganda çalışmalarında uygulayıcıların eksik, çarpıtılmış bilgiler aktardığı gözlemlenmiştir. Halkla ilişkilerin temelinde ise dürüstlük, karşılıklı kabul ve anlayış, sosyal sorumluluk gibi unsurların bulunduğuna yönelik vurgular artmıştır (Kalender,2011: 40).

Propaganda, yaygın anlamıyla, kamuoyuna belirli bir sosyo- politik görüşü benimsetmek, bir politikayı veya bir rgt desteklemeye sevk etmek gibi amaçlarla yapılan etkinlik bütünüdür. Propagandada doğru- yanlış, haklı- haksız, erdem ve kötülük hakikat ve yalan sadakat ve ihanet gibi kavramlar sıklıkla yer almaktadır. Propaganda da alıcıları eyleme itmek için her türlü iletişim yolları kullanılmaktadır (Elden, 2015: 166).

Propaganda ve Halkla ilişkiler arasındaki farklar

Halkla İlişkiler ve propaganda arasındaki en temel farklardan birisi amaçtır. Halkla ilişkilerin temel amaı, örgütlerle kamuları arasındaki karşılıklı anlayış ve iyi niyeti geliştirmektir. Propagandanın temel amaı ise, istenilen sonucun başarılması için algıların

biçimlendirilmesi bilincin yönetilmesidir. Halkla ilişkilerle propaganda arasındaki başka bir temel farklılık ise sosyal sorumluluk anlayışı bağlamındadır. Propagandanın amacı, hedef kitleye zarar verecek olsa bile, istenilen sonuçları gerçekleştirmektir. Halkla ilişkilerde iste sosyal, sorumluluk anlayışı temel bir ilke olarak kabul edilmektedir (Kalender,2011:41). Propaganda da tek yönlü iletişim mevcutken halkla ilişkilerde ise iletişim iki yönlü bir süreç izlemektedir.

Halkla İlişkiler Etik Kodları

Sürekli gelişmekte olan Halkla İlişkiler yönetimi için belirli temel etik kodları oluşturmuştur. Bu çalışmada uluslararası Halkla İlişkiler derneğinin oluşturduğu (IPRA) kodlara yer verilmiştir.

“IPRA Davranış Kuralları”

2011 yılına adapte edilmiş olan IPRA Davranış Kuralları, Uluslararası Halkla İlişkiler Derneği üyeleri tarafından profesyonel ve etik yönetimin onayıdır ve tüm dünyadaki halkla ilişkiler uygulayıcılarına tavsiye edilmiştir.

Bu Kurallar, 1961 Venedik Kuralları, 1965 Atina Kuralları ve 2007 Brüksel Kurallarını sağlaştıracak niteliktedir.

1. Gözetim: BM Sözleşmesindeki ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesindeki ilkeleri gözlemlemek;

2. Dürüstlük: Bütün süreç boyunca dürüst ve doğru davranarak, iletişim içinde olduğu kişilerde güvenini sağlaştıırıp devam ettirebilmek;

3. Diyalog: Diyalog için gereken ahlaki, kültürel ve entelektüel koşulları oluşturmak için çabalamak ve ilgili tüm tarafların kendi durumlarını ortaya koyma ve kişisel düşüncelerini belirtme hakkı tanımak;

4. Şeffaflık: Adlarını, kuruluşlarını ve temsil ettikleri çıkarı açıklarken açık ve şeffaf olmak;

5. Çatışma: Olası profesyonel çıkar çatışmalarını önlemek ve çıktığı takdirde ise bu tarz çatışmalardan etkilenecek tarafları bilgilendirmek;

6. Gizlilik: Kişilere sağlanan gizli bilgilere saygı duymak;

7. Doğruluk: Temin edilen bütün bilgilerin gerçekliğini ve doğruluğunu sağlamak için her türlü önlemi almak;

8. Sahtelik: Sahte veya yanıltıcı bilgiyi kasten yaymamak için gereken çabayı sarf etmek, bunu kasıt dışı yapmaktan kaçınmaya özen göstermek ve herhangi bir hatayı acilen düzeltmek;

9. Aldatma: Aldatıcı ve dürüst olmayan yollardan bilgi edinmemek;

10. İfşaat: İfşa edilmemiş bir amaca hizmet eden ve aslında açıklanmamış menfaatler sağlayan herhangi bir organizasyon oluşturmamak veya bunları kullanmamak;

11. Kâr: Kamu makamlarından edinilen belgelerin kopyalarını üçüncü şahıslara özellikle kâr etmek amacıyla satmamak;

12. Hak ediş: Sağlanan profesyonel hizmet karşılığında, bu hizmetlerle ilgili yetkililer dışında hiç kimseden ücret kabul etmemek;

13. Rüşvet: Doğrudan ya da dolaylı olarak kamu görevlilerine, medya temsilcilerine veya diğer paydaşlara herhangi bir maddi rüşvet ya da diğer tür rüşvet teklif etmemek veya vermemek;

14. Etki: Kamu görevlileri, medya veya diğer paydaşları uygunsuz biçimde etkileyebilecek faaliyetleri ne teklif etmek ne de uygulamak;

15. Rakipler: Meslektaşlarının mesleki itibarına kasıtlı olarak zarar vermemek;

16. Ayartmak: Başka bir uygulayıcının müşterisini aldatıcı yollarla kazanmaya çalışmamak;

17. İstihdam: Kamu makamlarından veya rakiplerden personel işe alımı yaparken, ilgili kuruluşların kurallarına ve gizlilik gereklerine saygı göstermek;

18. Meslektaşlık: Tüm dünyadaki IPRA üyesi meslektaşlar ve halkla ilişkiler uygulayıcılarıyla ilgili olarak bu Kurallara sadık kalmak.

Halkla İlişkiler Etiği Çerçevesinde Başkanın Adamaları Film Analizi

Çalışmanın Konusu:

Halkla ilişkiler açasından etik kavramının önemi ve halkla ilişkiler mesleğinin etik ilkelere olan sadakati ve işleyişidir.

Amaç ve önemi:

Halkla ilişkilerin uygulama alanlarından birisi olan politika da tek amaç iktidar sahibi olabilmektir. Bu doğrultuda zafere giden her yol kullanılabilir. Karşılıklı anlayışın temel alındığı Halkla ilişkiler mesleği, politika alanında kullanılırken hem toplumsal hem de mesleki etik ilkelerinin dışına çıkabilmektedir. Bu çalışma da Halkla ilişkiler mesleği için etik ve etik dışı uygulamaları Başkanın adamları filmi üzerinden aktarılmıştır.

Film Künyesi

1997 yapımı Amerikan sineması örneğidir.

Yönetmen	Barry Levinson
Senarist	Hilary Henkin & David Mamet

Oyuncular	Rol
Dustin Hoffman	Stanley Motss
Robert De Niro	Conrad Brean
Anne Heche	Winifred Ames
Denis Leary	Fad King
Willie Nelson	Johnny Dean
Andrea Martin	Liz Butsky
Kirsten Dunst	Tracy Lime

William H. Macy	CIA Ajanı Charles Young
John Michael Higgins	John Levy
Suzie Plakson	Grace
Woody Harrelson	Çavuş William Schumann
Michael Belson	Başkan
Suzanne Cryer	Amy Cain
Jason Cottle	J. D.
David Koechner	Yönetici

Başkanın Adamları Filminin Halkla ilişkiler Etiği Açısından İnceleme

ABD’ de Başkanlık seçimine 10 gün kalmışken başkanın küçük bir kıza taciz iddiası tüm gündemi değiştirmektedir. Bu durum diğer adayların işini kolaylaştırmaktadır. Başkanın ekip arkadaşları on günlük süreç boyunca yaptıkları çalışmalarla durumu lehlerine çevirmeye çalışacaklardır. Bu Çalışmalar da Halkla ilişkiler etiği açısından bazı etik ilkelerini aykırı şekilde hareket edildiği gözlemlenmektedir. Olay örgüsünde etik ilkelerin işlenişi aşağıda anlatılmaktadır;

BAY İŞ BİTİRİCİ (Hollywood Yapımcısı Motss): Başkan hasta diyerek bir süre gündemden uzak tutmaya çalışır “Aldığı grip ilacı dokundu denilebilir. Bir haber ve bu haberi yayınlayacaklar, doğru olup olması önemli değil”.

Etik İlkelerinden Başkan’ın durumunu kurtarmak için bir yalan oluşturularak Doğruluk ilkesine aykırı şekilde hareket edilmiştir. Aynı zamanda dürüstlük, şeffaflık ve güvenilirlik ilkesi zedelenmektedir. Gündem değiştirilerek halktan gizlenmektedir.

“Karşı tarafın reklam filmini montajdan çaldırdık”

Karşı adayın reklam kampanyası çaldırılarak, Yasallık ilkesi çiğnenmektedir. IPRA’nın belirttiği İfşaat ilkesinde yasal olmayan bir bilginin ifşa edilmesi etik dışı olarak kabul edilmektedir. Rakip Başkan adayından izin alınmadığı için çatışma ilkesinin de çiğnenmesine yol açmaktadır.

Daha önce yapılan örnek gündem değiştirme çalışmaları: “Reagan Döneminde Beyrut’da 240 denizci öldürüldü. 24 saat içinde Grenada’yı kuşattık”. İnsan Haklarına saygı ilkesine aykırı davranarak tek taraflı bir çıkar söz konusudur. Etiğin temeli olan ahlaka aykırı bir davranış mevcuttur.

“Yöntem bu başındakini değiştir, olayı değiştir. Asıl olan savaş çıkarmak değil savaş çıkarmış gibi yapıyoruz, başkanın zaferi için yeni bir savaş çıkarmalıyız.” Olmayan bir savaş çıkarmak doğrudan dürüstlük ilkesinden uzak bir yaklaşım göstermektedir. Meslek etiğine hem de genel etik ilkelerine uymamaktadır. IPRA’nın Sahtelik ilkesi ile çelişmektedir.

Arnavutluk’ ta dini kökenli bir Amerikan karşıtı hareket savaş durumuna geçmek için yeterli olacaktır. Olası bir savaş senaryosu yazılması başlamış ve bu senaryo için Hollywood’dan yardım alınmıştır. Stüdyo ortamında yeni bir savaş meydana gelmektedir.

“Arnavutluk’un bavul bombası varmış ve yeni tespit edilmiş, Arnavutluk Kanada’ya bir bomba yerleştirmiş”. Yalan bir haber ile halkın savaşa olan inancı artırılmaya çalışılmaktadır. Yalan bir haber ile IPRA’nın sahtelik ve doğruluk ilkesine aykırı bir davranışta bulunmaktadır.

Başkanı içinde bulunduğu durumdan kurtarmaya çalışan ekip, seçimler de hiçbir zaman oy kullanmadığını vurgulamaktadır. Hem halkın güvenilirliğini zedelemekte hem de Başkana karşı dürüst davranmamaktadır.

“Başkan savaşın başarılı ve hızlı şekilde olmasını istiyor. Bu bilgiyi veren kaynak konuşamaz çok üst düzey bir kaynak.” IPRA ya göre gizlilik ilkesinde kişilere sağlanan gizli bilgilere saygı duymak gerekmektedir.

Başkan Arnavut kız ve ailesine yardım eder. Genç bir Arnavut kızını Başkanı karşılar Arnavutluk’a ait özel bir ürünü Başkan’a verir. IPRA’nın Sahtecilik ilkesinde sahte veya yanıltıcı bilgiyi kasten yaymamak için gereken çabayı sarf etmek, bunu kasıt dışı yapmaktan kaçınmaya özen göstermeyi vurgulamaktadır. Bu maddeye göre Halkla ilişkiler etiğine aykırı şekilde hareket edilmektedir.

CIA, Başkanın adamlarının yaptığı bu kurmaca senaryoyu tespit etmektedir. “CIA yakalayınca içi pişkinliğe vur.”

Başkanın adamları, kafa karıştırarak bu durumun ülkenin güvenliği için yapıldığı ve soruyla cevap vererek ikna eder bu bir ikna taktiğidir.

IPRA'nın Diyalog ilkesi, diyalog için gereken ahlaki, kültürel ve entelektüel koşulları oluşturmak için çabalamak ve ilgili tüm tarafların kendi durumlarını ortaya koyma ve kişisel düşüncelerini belirtme hakkı tanınmasını belirtmektedir.

“Yağmur makinelerimiz var ben yapımcıyım yağmur yağıdırabilirim.”

Temel İnsan hakları ilkesine göre meslek icra edilirken insan haklarına uygun hareket edilmelidir. Bu diyalogda ise insan hakları bir kenara dursun doğanın dengesini değıştirebilecek eylem söz konusudur. Etik ilkesine uygun değırdir.

“Evet arkadaşlar bu çok çetin bir iş sekiz gün sonra herkes ikinci dönemde işinin başında olacak, mükemmel bir siyaset örneğı göstermekteyiz.”

Yaptıkları tüm eylemleri yasal göstererek çalışanları da bu duruma ikna etmektedir. Kurulan tek taraflı iletişim, Propaganda çalışmaları, algı yönetimi halkla ilişkiler mesleğinde etiğe aykırı davranışlar olarak kabul edilmektedir.

Başkan artık olan bitenin basma kalıp uydurmalarından ibaret olduğunu söylemekte, adamları ise Platonun dediğı gibi bir yere nasıl gittiğın değıl, oraya ulaşman ve orada olman önemli demektedir.

Propagandanın temelinde ise zafere giden her yol mubah kabul edilmektedir. Halkla ilişkiler mesleğini icra eden birisi için bu yaklaşım hem meslek etiğı hem de halkla ilişkiler etiğine aykırıdır.

“Başkanımız barış getirdi. Ama zaten savaş yoktu”. Savaştan sonra yürütölen kampanyalar da başkanın barış huzur getirdiğı vurgulanmaktadır. Barış olması için bir savaşa, savaş için de bir düşmana ihtiyaç vardır. Birileri kahraman rolünü, birileri de düşman rolünü üstlenmeli. Dürüstlük, doğruluk, Sahtelik, güvenilirlik temel ilkelerden uzak bir yaklaşım söz konusu olmaktadır.

Bir haber sunucu olan; James “Arnavutluk yetkililerine sesleniyorum bende Arnavut'um lütfen askeri serbest bırakın.”. Oysa James'in Arnavutluk ile ilgili herhangi bir yakınlığı bulunmamaktadır. Doğruluk dürüstlük ilkesine aykırı şekilde hareket edilmektedir.

Ünlü markalardan (Nike, Burgerking) özel ürünler üretilmesini istenir. Hem ticari kar amaçlanırken hem de halka olay anlatılmak istendiğı şekilde işlenmektedir. IPRA'nın etki maddesi Kamu görevlileri, medya veya diğere paydaşları uygunsuz biçimde etkileyebilecek

faaliyetlerin teklifini ve uygulanmasını men etmektedir. Bu maddeye göre Başkanın adamı Brean görevini kötüye kullanmakta ve temel etik ilkelerini de göz ardı etmektedir.

Motss, görevini başarı ile yerine getirmiştir, yazdığı büyük senaryo ile nn artırmak istemektedir ve ödül olarak halka bu şovu anlatmak ister. Başkanın adamları bu duruma izin vermez. Motss evinin bahçesinde kalp krizi geçirir, ölmüştür veya öldürülmüştür.

İnsan Haklarına Saygı ilkesinde, insanın temel hakkı olan yaşama hakkı engellenmektedir.

Diğer ayrıntılar:

Olası bir savaş durumunda halkın başkana destek vermesi istenir, çünkü içinde buldukları durumdan kurtaracak olan yine başkandır. “Yarı Yolda At Değiştirilmez.” Kampanyası düzenlenir.

Savaş bittikten sonra, Arnavutluk topraklarında kalan bir asker mevcuttur. Bu senaryoya göre askerin ismi Schumann’dır telaffuzda ise ayakkabı adam gibi bir kelime oluşmaktadır tesadüfi olarak Eski Pabuç kampanyası başlar. Bir tesadüften daha fazlası olarak algıları yönetmek halkı ikna etmek için olayların akışına göre senaryo ilerlemektedir.

Schumann karakterini canlandıracak kişi engelli ve genç bir rahibeye tecavüz etmekten sabıkalıdır. Başkanın taciz iddiasını unutturmak için kullanılan karakter gerçek bir suçlu kahraman asker rolüne bürünebilmektedir.

Schumann’ı taşıyan uçak kaza yapar. Artık yeni bir senaryoya ihtiyaç vardır. Tarlasını süren bir ifti Schumann’ı kurtarır. Halka bu şekilde tanıtılacaktır, ama ifti kaçak bir göçmendir, Başkan kaçak bir göçmen işçi çalıştırmaz, Bu mesajda mesleğine olan bağlılığı söz konusu iken diğer ilkelerin hiçe sayılması bir paradigmadır.

Sonuç

İnsanların davranışlarına belirli kurallar getiren temel olarak dürüstlük ve doğruluğa dayanan etiğin kişisel çıkarlar söz konusu olduğu zaman göz ardı edilebildiği gözlemlenmiştir. Meslek etiği, mesleği icra edenin mesleğe ve çevresine karşı sorumluluklarını kapsamaktadır. Halkla ilişkiler mesleğinde ise hem kamunun hem de örgütün çıkarları söz konusu olduğu için etik ilkeleri bir adım daha ne çıkmaktadır. Halkla ilişkiler uygulamaları ile sık sık karıştırılan “propaganda” ise etik ilkeleri ile çelişki oluşurmaktadır.

Araştırma da ele alınan “Başkanın Adamları” filminde Başkanın işlediği suçun halk tarafından öğrenilmemesine ve bu doğrultuda onun itibarını korumak ve siyasi başarisının devamını sağlamak adına adamlarının manipölasyonlarını yansıtmaktadır. Başkanın adamı olarak nitelendiren kişiler, birer Halkla ilişkiler uzmanı olarak görev almaktadırlar. Bunlar başkanın kamuoyu karşısındaki imajını şekillendirmekte ve kamuoyu algısını yönetmektedirler. Başkanın ekip arkadaşları bu faaliyetleri yönetirken, başkanın ve kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmektedirler. Tek yönlü iletişim, enformasyon gizliliği, propaganda gibi uygulamalar ile halkla ilişkiler mesleğinin etik ilkelerine aykırı şekilde adımlar atmaktadırlar. Halkla ilişkilerin temel amacı olan ve kamuoyu ve örgüt arasında güvene dayana ilişkiyi zedelemektedir.

Kaynaklar

Bayar, Ö. (2006) *Halkla İlişkiler ve Etik* (Yüksek Lisans Tezi). Erişim adresi: <https://dSPACE.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/28530>.

Canpolat, N. (2012). Bir Meslek Olarak Halkla İlişkiler ve Etik: Halkla İlişkiler şirketinin Web Sitelerine Yönelik Bir Çalışma. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 7 (25), 4229-4242. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jyasar/issue/19137/203080>.

Çabuk, A. & İşgüden, B. (2006). Meslek Etiği ve Meslek Etiğinin Meslek Yaşamı Üzerindeki Etkileri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (16) , 59-86 . Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/baunsobed/issue/50334/651796>

Çiftçi, H. (2019). Bir Meslek Olarak Halkla ilişkiler ve Mesleğin Davranış İlkeleri. *Uluslararası Harran Multidisipliner Çalışmalar Kongresi*. şanlıurfa.

Coşkun, G. & Akıncı, V. B. Z. (2011). Kurumsal Sosyal Sorumluluk Ve Etik . *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Faköltesi Elektronik Dergisi*, 1 (1) , . Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/e-gifder/issue/7474/98417>.

Elden, M. (2015). *Reklam ve Reklamcılık*. İstanbul: Say Yayınları.

Erdem, A. R. & şimşek, S. (2013). Öğretmenlik Meslek Etiğinin İrdelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* ,15 , 185-203. doi: 10.14520/adyusbd.627.

Gülsünler, M. E. (2019). Halkla İlişkiler Etiği Kavramsal Çerçeve, Halkla İlişkiler ve Etik, (Ed. M. Evrim Gülsünler), Konya: Palet Yayınları.

Güllüoğlu, Ö. (2006). 21. Yüzyılda halkla ilişkiler de yeni yönelimler, sorunlar, çözümler. 2. *Ulusal Halkla İlişkiler Sempozyumu*. Kocaeli.

IPRA Davranış Kuralları. (2022,06,Mayıs).

https://www.ipra.org/static/media/uploads/code_of_conduct/turkish.pdf. Erişim tarihi:06.05.2022.

Kalender, A. & Fidan, M. (Ed.). (2011).*Halkla İlişkiler*, Konya: Tablet Yayınları.

Pira A. ve Koçabaş F. (2005). Halkla ilişkileri sorgulamak, Selçuk Üniversitesi İletişim fakültesi Dergisi, 3, 34-40. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/178006>.

TDK (Türk Dil Kurumu) (2015). Genel Açıklamalı Sözlük . Ankara: TDK Yayınları.

Tuncer, M. U. (2011). “Halkla İlişkiler Meslek Standartları: Uygulayıcılara Yönelik Bir Araştırma”, *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 32, 63-Erişim Adresi: <https://app.trdizin.gov.tr/makale/TVRFNU9UazRPQT09/halkla-iliskilerde-meslek-standartlari-uygulayicilara-yonelik-bir-arastirma>.

Yaşayan ve Değişen Bir Kavram Olarak Şirket Etik Kodları

Günce DEMİR¹

Öz

Bu çalışmada etik kodların bir işletme için ne kadar önemli olduğunun yanı sıra belirlenen etik kodların zaman içerisinde değişimlere açık olması gerektiğinin vurgusu yapılmaktadır. Şirketler için etik kodlar bir kez belirlenen ve bir kenara konulan değerler olmamalı, şirketin ve şirket çalışanlarının yaşadıkları değişim ve dönüşümlerle yenilendikleri sürece geçerli ve anlamlı olduğu unutulmamalıdır. Bu çalışmanın yürütülmesi iki aşamada gerçekleşmiştir. 2020 yılında yapılan ve 2021 yılında “Etik Kodların Örgütsel Açıdan Değerlendirilmesi” başlığı ile yayımlanan çalışmanın birinci aşamasında bir firmanın ilan ettiği etik kodlarının şirket çalışanları tarafından algılanışı ve uygulanışı incelenmeye çalışılmıştır. İkinci aşamada 2020 yılında yürütülen çalışmada ulaşılan sonuçlar ışığında firma 2021 Nisan ayında yeni “etik politikası” ilan etmiştir. Yeni etik politika ilanının temel sebebi 2018 yılında hazırlanan etik kodların pek çoğunun firma çalışanları açısından anlaşılır ya da yeterince geçerli olarak değerlendirilmemiş olmasıdır. Bu durum bize etik kodların yaşayan ve değişen olgular olması, değişen koşullara göre gerekli düzenlemelerin yapılmasının gerekliliğini göstermektedir. Öyle ki firma içinde yaşanan değişimler ve zamanın etkisi ile önceden belirlenen ve uygulanan etik kodların güncellenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu

---

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi

sebeple çalışmaya konu olan firma 2021 yılında ilan ettiği yeni etik politikası ile yaşanan değişimleri yakalamayı ve firma çalışanlarına en sağlıklı şekilde ulaşmayı hedeflemektedir. Çalışmamızda 2018 de oluşturulan şirket etik kodlarının 2021 yılında etik politikaya dönüşme süreci irdelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Etik kod, değişim, etik politika, işletme etik kodları

Giriş

Etik, işletmelerin yönetim kurulunda konuşulanlarla çalışanlara iletilenler ve dış çevreye anlatılanlar arasında tutarlılık olmasını, kurumun müşterilerine ve çalışanlarına verdiği sözleri tutmasını sağlar (Atabay ve İyigün, 2015: 72). İşletmeler ele alındığında her işletme açısından iş etiği ve müşteri memnuniyeti gibi genel kabul gören kavramların yanı sıra işletmeden işletmeye farklılık gösteren “örgüt kültürü” ve farklı örgüt kültürlerinden dolayı ortaya çıkan “şirket etik kodu” gibi olgularda karşımıza çıkmaktadır. İşletmeler açısından küresel olabilmek ve karşılaşılan sorunları daha akılcıl çözebilmek adına etik kodlar önemli bir araç konumundadır. Her firmanın kendi iç dinamikleri üzerinden geliştirdiği örgüt kültürü, normları, değerleri, çevresi ile olan ilişkileri gibi pek çok farklı faktörleri dikkate alarak etik kodları belirlemesi gerekmektedir. Öte yandan etik kodlar sayesinde şirketin tüm paydaşlarının ortak bir bilinci ve anlayış düzeyinden hareketle aynı payda da buluşulan bir etik anlayışına sahip olunmasını sağlar. Etik kod; literatürde son yıllarda en sık rastlanan terimlerden biri olmakla birlikte, ölkemizde çokça karşımıza çıkan ve bir o kadar da farklı ve yanlış tanımlamalarla ele alınan bir kavramdır (Yılmaz, 2007, s. 41). Bu noktadan hareketle etik kodların değerlen ve dönüşen canlı birer norm ve değerler topluluğu olduğu hiçbir zaman unutulmamalıdır. Değerlen dünya ve geçen zaman doğrultusunda ortaya çıkan ya da dönüşen ihtiyaçlara göre etik kodlarda gerekli değerliklerin sağlanması elzemdir. Bu çalışmanın amacı yaşayan, gelişen ve dönüşen bir kavram olarak etik kodların şirketler açısından hem katkılarını hem de önemini ortaya koymaya çalışmaktır. Çalışmada etik kodlar kapsamında hareket eden bir firmanın ilan ettiği etik kodları ile, belirlenen on yedi şirket etik kodunun şirket çalışanları tarafından iki yıl sonra (2020 yılında) algılanışı, değerlendirilişi ve nasıl uyguladığı

belirlenmeye çalışılmıştır (Demir, 2021). 2020 yılında gerçekleştirilen bu çalışma doğrultusunda elde edilen veriler ışığında 2021 yılında firma yeni etik politikasını ilan etmiştir. Çalışmaya konu olan firmada yaşayan ve değişen bir kavram olarak şirket etik kodlarının değişimi 2021 Nisan ayında ilan edilen “şirket Etik Politikası” açısından ele alınmıştır.

Alan Yazını

İşletmeler için etik kavramı hem mal ve hizmet üretirken hem de satarken tüketicilerin ve kullanıcıların aldatılmasının, yanıltılmasının önlenmesi, tüketici zarar verebilecek haksız rekabet unsurlarının engellenmesi, tüketicinin ve tüm toplumun çıkarının gözetilmesi aynı zamanda korunmasının gereği olarak gündeme gelmiştir (abuk ve şengül, 2005: 171). İş etiğinin işletmelerde uygulanabilmesi için de etik kodlara ihtiyaç vardır. En genel tanımıyla etik kodlar çalışma hayatındaki evrensel doğruları ifade etmektedir. Bu doğrular kurumun yöneticilerinin ve çalışanlarının mevcut ve gelecekteki davranışlarına rehberlik etmesi için hazırlanan yazılı kurallar bütünü olarak da tanımlanabilir. Özellikle serbest piyasa ekonomisinin etkisi ile iş yaşamında rekabet ortamının artması ve bunun etkisi ile etik dışı bazı davranışların ortaya çıkışı iş etiği kavramının önemini arttırmıştır. Ayrıca sosyal sorumluluk ve etik kavramlarının yaygınlaşması sonrasında; kişisel ve kurumsal etik sınırlarının belirlenmesi ve işverenlerin sorumluluklarının ortaya konulması işletmeler açısından önemli bir değer haline dönuşmüştür (Akdemir, 2016: 39). Etik kodlar, işletmelerin hem makro hem de mikro çevresine karşı sorumluluklarını belirten, sahip olduğu değerler ve ilkeler bütününe aktaran ve çalışanlarının tolere edilen ve edilmeyen davranışların neler olduğunu anlatan bir ve sistematik bir yapıya sahip olan bir kavramdır ve dinamik bir yapısı vardır (Gürdil ve amlık, 2016).

İşletmeler faaliyet gösterdikleri ülkeler de herkes tarafından kabul gören bir kurum kültürü yaratmak, çalışanların davranışlarını olumlu yönde geliştirmek, yasal zorunluluklarını ve topluma karşı sorumluluklarını yerine getirmek için etik kodlara sahip olmak isterler. Bunların yanı sıra paydaşların beklentilerini sağlamak, rakipleriyle baş edebilmek ve güçlendirmek için de etik kodlar en önemli araçlardır. Etik kodlar bu özellikleri gerçekleştirebilmek için öncelikle etiğin temel değerlerinden faydalanır.

Etik kodlar etik ve ahlaki standartları içinde barındırır. İşletmelere, her kademedeki çalışanlara yol gösterir ve yazılı olması gerekir. Yöneticiler ve çalışanlar, kendilerinden beklenen tutum ve davranışları, bunlara uyulmaması halinde olası yaptırımlardan yazılı etik kodlar sayesinde bilgi sahibi olurlar. (Tüsiad,2009: 88- 99)

Tasarım ve Yöntem

Bu çalışmanın temel amacı yaşayan, gelişen ve dönüşen bir olgu olarak etik kodların şirketler açısından önemini ve şirketlere kattığı değeri ortaya koymaktır. Bu sebeple etik kodlarını belirlemiş ve bu etik kodlara göre hareket eden bir firmanın mevcut etik kodları nasıl uyguladığını inceleyerek etik kod uygulamak isteyen başka firmalara ve diğer paydaşlara bir örnek uygulama sunulması hedeflenmektedir. Bu amaçla çalışmaya konu olan işletmenin 2018 yılında belirlediği şirket etik kodlarının şirket çalışanları tarafından 2020 yılında nasıl algılandığı incelenmiştir. Çalışma kapsamında işletmenin 2018 yılında ilan ettiği on yedi maddeden oluşan etik kod listesinden yola çıkılarak çalışanlara beşli likert ölçeğine göre hazırlanmış bir anket formu gönderilmiştir. Google Forms uygulaması üzerinden yapılan bu anket uygulamasına 66 şirket çalışanından 61'i katılım göstermiştir. Ankete katılan katılımcılar tarafından şirketin belirlenen on yedi etik kod ilkesinden oluşan ifadelerin her biri belirlenen ölçek ile değerlendirilmiştir. Anket sonuçları incelendiğinde çalışanların en temelde şirket etik kodları haklarında yeterince bilgi sahibi olmadıklarını belirtmiş ayrıca belirtilen etik kodlarının anlaşılabilirliği konusunda da sıkıntılar yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Bu durum şirket yönetimine ve insan kaynaklarına iletildiğinde konu ile ilgili daha anlaşılır ve çalışanları kapsayıcı yani etik kodların belirleneceği ve yayınlanacağı bir çalışma planı yapılmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Günümüz dünyasında işletmeler açısından iş etiği genel bir kavram olmasına karşın örgüt kültürünün etkisi ile her işletmenin kendi değer ve yapısı doğrultusunda kendine özgü şirket etik kodlarını belirlemesi oldukça önemlidir. Bu sayede rekabetin güçlü olduğu küresel pazarda işletmeler kendilerine özgü akılcı çözümler geliştirebilmektedir. Etik kodların diğer bir yararı da şirketin bütün paydaşları açısından benzer ve kabul gören bir etik anlayışın gelişmesini sağlamasıdır. Burada unutulmaması gereken etik kodların yaşayan birer norm ve değerler topluluğu olduğudur. Zaman içinde ortaya çıkan ihtiyaçlar doğrultusunda etik kodlarda dönüşümler sağlandığı sürece etik kodların gerçek anlamda yararlı olacaktır. Etik Kod'un uygulamaya konulmasından itibaren, özellikle üst yönetim kademesi, etik kodlar kapsamında belirlenen bütün kurallara uyarak çalışma arkadaşlarına örnek teşkil etmelidir. Ahlaklı olmak ile başarılı olmak arasında pozitif anlamda bir bağ olduğu düşünülürse, Etik Kod'a sahip olan ve bu kodları etkin bir şekilde uygulayan şirketlerin iş hayatında daha başarılı, rekabet şansı yüksek ve uzun soluklu işletmeler olacağı düşünülmektedir. Ayrıca belirlenen etik kodların

belirli periyotlar dahilinde ele alınarak anlaşılabilirliği ve geçerliliğinin gözden geçirilmesi önemlidir.

Çalışmamıza konu olan ve 2012 yılında faaliyete geçen işletme çalışanlarına daha sağlıklı bir çalışma ortamı sağlayabilme, bütünlük içerisinde büyüyebilmesi adına şirket etik kodlarının ve değerlerinin geliştirilmesi gerekliliğine inandığını beyan etmiştir. Bu anlayış nedeniyle elde edilen anket sonuçları şirket yönetimine iletilmiştir. Uygulanan anket sonuçlarına verilen cevaplardan yola çıkarak 2018 yılında yayınlanan şirket etik kodlarının yeterince anlaşılır olmadığı belirtilmiştir. Firma bu konuda çalışmalar yaparak şirket etik kodları üzerinden güncellemelere gidileceğini dile getirmiştir. Bu kapsamda 2021 Nisan ayında firma yeni “etik politikasını” ilan etmiştir. 2021 yılında “etik politikaya” dönüşümünün ele alınacağı bu çalışmada firma yetkilileri ile yapılan görüşmelerden yola çıkarak yaşayan bir kavram olarak etik kodların güncelliği gözetilmektedir. Yapılan çalışma sonucunda şirket 2021 yılında “etik politika” açıklamıştır. Etik politika kapsamında 13 madde beyan edilmiştir. Beyan edilen bu etik politika belgesine <https://invest.papilon.com.tr/cms/wp-content/uploads/2021/04/Etik-Politikasi.pdf> linkinden ulaşılabilir.

İşletme 2021 yılında yenileyerek uygulamaya koyduğu etik kodlarla hiçbir çalışana özel imtiyaz tanınmayacağını, bütün çalışanların denk koşullarda değerlendirileceğini belirtmiştir. Ayrıca etik ihlali içeren bir durum ile karşılaşıldığında bağımsız üyelerinde yer aldığı bir komisyon tarafından değerlendirmelerin yürütüleceği yukarıda belirtilen etik politika evrakında açıkça yer almaktadır. Bunun yanı sıra etik olmayan herhangi bir eyleme şahit olan ya da duyan ancak durumu raporlamayan ve görmezden gelen kişilerinde etik kuralları ihlal ediyor olarak değerlendireceğini beyan etmiştir.

Sonuçlar ve Öneriler

İşletmelere rekabet üstünlüğü sağlayan ve önemi her gün daha da artan Etik kodlar öncelikle işletmelerin çalışanlarından karşılaştıkları farklı durumlardaki beklentilerini açığa kavuştırmada yardımcı olur. Öte yandan da şirketin karar ve eylemlerine benzer beklentileri net bir şekilde karşılamaya yardımcı olur (Wheelen & Hunger: 2012, 130). İşletmenin etik kodlarının olması, yöneticiler ve çalışanlara açısından etik dışı tutum ve davranışlarda bulunurlarsa yaptırımlarla karşı karşıya geleceğini anlatan bir mesajdır. İşletmeler etik kodlarını oluşturmak ve etik eğitimi vermekle ilk adımı atmış olurlar. Çalışmamızda bu amaç doğrultusunda yaklaşık dört yıl önce etik kod uygulamasına geçen ve 2021 yılında anket

uyguladığımız işletmede belirlenen etik kodların eksik ve anlaşılmayan yönleri revize edilmiştir. Dinamik bir yapıya sahip olan ve ekonomik, sosyal ve teknolojik nedenlerle yıllar içinde akademik çalışmalar ışığında nasıl değiştiği ve düzenlendiği örnek bir işletme seçilerek ele alınmıştır. Bu ve benzeri çalışmaların temel amacı etik literatürünü zenginleştirirken aynı zamanda işletmeler açısından etik kodların belirlenmesi ve uygulanması sürecinde bir yol gösterici olmasıdır.

Kaynaklar

Akdemir, A. (2016). *Örgütlerde Stratejik Yönetim*, Orion Kitapevi, Ankara

Atabay, R. & İyigün, N.Ö. (2015). *Güncel Yaklaşımlar Işığında Etik*, Beta Yayınları, İstanbul.

Demir, G. (2021). Etik Kodların Örgütsel Açından Değerlendirilmesi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (4), 2314-2332 . DOI: 10.33206/mjss.904405

Gürdil İ. & Çamlık S. (2016). *Etik Kod*, Retrieved From <https://Home.Kpmg.Com/Content/Dam/Kpmg/Tr/Pdf/2016/09/Tr-Etik-Kod.Pdf>

<https://invest.papilon.com.tr/cms/wp-content/uploads/2021/04/Etik-Politikasi.pdf>

Tüsiad, (2009). *Dünyada ve Türkiye'de İş Etiği ve Etik Yönetimi*, Yayın No:T-06492, İstanbul

Wheelen, T. L. & Hunger, J.D. (2012). *Strategic Management and Business Policy*, 13. Edition, Pearson Edc.Inc.

Yılmaz, G. (2007). Akademisyenlik Mesleğine Yönelik Etik Kodların Geliştirilmesine İlişkin Görgül Bir Araştırma (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.

Öğretmen Adaylarının Milli Eğitim ve Yükseköğretim Düzeylerindeki Etığe Aykırı Örnek Olay Analizleri

Büşra TUNCAY YÜKSEL¹, Funda YEŞİLDAĞ-HASANÇEBİ

Öz

Araştırmanın amacı öğretmen adaylarının Milli Eğitim ve Yükseköğretim düzeylerinde yaşanmış olan etik dışı/etiğede aykırı örnek olaylara yönelik analizlerinin incelenmesidir. Araştırmanın yöntemi nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışmasıdır. Çalışmanın katılımcıları 2021-2022 Güz döneminde Doğu Karadeniz bölgesindeki bir devlet üniversitesinin eğitim fakültesinde sunulmakta olan “Bilim ve Araştırma” etiğı dersini almış olan 41 ($N_{kadın} = 24$; $N_{erkek} = 17$) öğretmen adayından oluşmuştur. Veri toplama aracı öğretmen adaylarının biri Milli Eğitim seviyesinde biri Yükseköğretim seviyesinde olmak üzere etik dışı/etiğede aykırı durum(lar) ve/veya davranış(lar) içeren iki adet örnek olayı analiz ettikleri dokümanlardır. Verilerin analizinde doküman analizi kullanılmıştır. Analizlerde elde edilen kodların ne sıklıkla kullanıldığı frekans ve grafik olarak sunulmuştur. Araştırma sonunda öğretmen adaylarının en sık incelediğı örnek olayların MEB seviyesinde fiziksel şiddet, duygusal şiddet, mevzuata ilişkin etik ihlaller ve cinsel istismar konularında olduğı, YÖK seviyesinde ise intihal, haksız atamalar, haksız yazarlık ve cinsel istismar içerdığı; örnek

---

¹ Ar. Gör. Dr., Giresun Üniversitesi

olayların seçilme nedenlerinin olayların sıklıkla gerçekleşmesi, mesleki veya kişisel duyarlılık, olayın akademide geekleşmesi ve şiddet içermesi olarak belirlenmiştir. Öğretmen adayları bu örnek olaylara genellikle gazete haberi, haber siteleri ve makalelerden erişmiş ve örnek olaylara yönelik en çok ceza uygulanması ve kişilere eğitim verilmesini önermektedir.

Anahtar kelimeler: Bilim ve araştırma etiği, öğretmenlik meslek etiği, etik dışı/etiğe aykırı olaylar, örnek olay analizi, öğretmen adayları.

Abstract

The aim of the study is to examine the analyzes of pre-service teachers about unethical/unethical case studies at the levels of Ministry of National Education (MoNE) and Higher Education. The method of the research is case study, one of the qualitative research methods. The method of the research is case study, one of the qualitative research methods. The participants of the study consisted of 41 ($N_{female} = 24$; $N_{male} = 17$) pre-service teachers who had taken the "Science and Research" ethics course offered in the education faculty of a university in the Eastern Black Sea region in the Fall semester of 2021-2022. Document analysis was used in the analysis of the data. How often the codes obtained in the analyzes are used are presented as frequency and graphic. At the end of the research, it was determined that the most frequently examined cases of pre-service teachers were physical violence, emotional violence, ethical violations of legislation and sexual abuse at the level of MoNE, while at the level of Higher Education they included plagiarism, unfair assignments, unfair authorship and sexual abuse; the reasons for choosing the case studies were determined as the frequent occurrence of the events, professional or personal sensitivity, the fact that the event took place in the academy, and violence. Pre-service teachers generally accessed these case studies from newspaper news, news sites and articles, and they suggest that the most punishment should be given to the case studies and training should be given to the people.

Keywords: Science and research ethics, teaching profession ethics, unethical/unethical events, case study analysis, pre-service teacher.

Giriş

Öğretmenler gerek eğitim alanında gerekse bilimsel yayın alanında etik temellerin atılmasında öncü bir role sahiptirler (Pelit ve Güçer, 2006). Ülkemizde ve dünyada eğitim alanında, bilimsel araştırma süreçlerini ve bu süreç sonunda oluşan bilimsel yayınları da kapsayacak şekilde, önemli etik sorunlar kendini göstermektedir ve bu sorunlar toplumun her kesimini ilgilendirmektedir. Örneğin, bilimsel araştırma süreci ve üretilen yayının doğruluk düzeyi sadece dergi editörlerini, akademik yöneticileri, bilimsel okuyucuları değil, tüm toplumu ilgilendirmektedir (Ruacan, 2005). Dolayısıyla, araştırmacı ve öğrencilere eğitimin her aşamasında etik kurallar benimsetilmelidir (Hamutoğlu, Yıldız, & Akgün, 2015). Bu anlamda, öğretmenlerin etik ilkeler ve ihlaller konusunda farkındalık kazanmaları yetiştirecekleri öğrencilerin eğitimine önemli katkılarda bulunacaktır. Etik ile ilgili eğitimlerin erken yaşlarda vermeye başlanması etiğin alışkanlık haline gelmesini, konuyla ilgili duyarlılığın artmasını ve etik ihlal yapmaktan kaçınılmasını sağlayabilir (Hamutoğlu vd., 2015). Ancak, etik kavramı ile ilgili alanyazın incelendiğinde araştırmaların daha çok teorik temeller üzerine kurulduğu ve tıp alanında yapıldığı görölmektedir (Oğuz,1999; Emiroğlu, 2005; Uzbay, 2006; Evcik, 2009; Koç, 2013).

Türkiye'nin eğitim sistemi ile ilgili etik mevzuatların Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda verilen eğitim ve Yükseköğretim Kuruluna bağlı üniversitelerde verilen eğitim için ayrı bir şekilde mevzuatlandırıldığı görölmektedir (Kamu Görevlileri Etik Kurulu, 2019). Üniversitelerin eğitim fakültelerinde öğrenim görmekte olan öğretmen adayları bu iki eğitim düzeyinin de birer paydaşı oldukları için eğitim sistemimizde ayrı bir öneme sahiptir. Dolayısıyla, öğretmen adayları hem yükseköğretim düzeyindeki etik mevzuatlar ile hem de Milli Eğitim düzeyindeki etik mevzuatlar ile ilgili gerekli farkındalık ve bilgiye sahip olmalı ve bu kurumlarda karşılaşılabilecekleri etik dışı/etiğe aykırı durumlar ve olaylar ile ilgili çözüm önerilerinde bulunabilmelilerdir.

Birçok araştırmada bilimsel araştırma yöntemleri ve etiğine ilişkin derslerin lisans ve lisansüstü düzeyde öğretim programlarında yer alması gerektiği vurgulanmaktadır (Altıok, Yükseltürk & Üçgöl, 2018; Özden ve Ergin, 2013; şahinoğlu ve Bebek, 2018). Ülkemizde de bu yönde uygulamaların artmakta olduğu görölmektedir. Örneğin, Yükseköğretim Kurulu (YÖK), 20.04.2016 tarih ve 29690 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği ile bilimsel araştırma teknikleri ile araştırma ve yayın etiği konularını içeren en az bir dersin lisansüstü programlarda yer almasını zorunlu tutulmuştur. Benzer şekilde, üniversitelerimizin eğitim fakültelerinde verilen lisans programları 2018 yılında

güncellenmiş ve bilimsel araştırma etiğine ve öğretmenlik meslek etiğine yönelik dersler lisans programlarına dahil edilmiştir. Örneğin, Fen Bilgisi Öğretmenliği Lisans Programında (YÖK, 2018) “Eğitimde Ahlak ve Etik” dersi öğretmen adaylarının almaları gereken Meslek Bilgisi (MB) zorunlu dersleri arasındadır. Bu ders kapsamında ahlak ve etik ile ilgili temel kavramlara ve eğitimle ilgili paydaşların (örn., öğretmenler, yöneticiler, veliler) etik sorumluluklarına, eğitim kurumlarında yaşanabilecek etik ikilemlere, karşılaşılan etik dışı durumlar/olaylara vb. yer verilmektedir. Benzer şekilde, “Türk Dili-2” ve “Bilim ve Araştırma Etiği” dersleri eğitim fakültelerinde öğrenim gören bütün öğretmen adaylarının alabilecekleri seçmeli dersler arasındadır. Bu derslerden “Türk Dili-2” dersi Genel Kültür Seçmeli dersi olup, akademik dil ve yazının özelliklerine ve akademik yazım ve yayımla ilgili kural ve etik ilkelere (örn., atıf yapma, kaynak gösterme, vb.) odaklanmıştır (YÖK, 2018). Bu çalışmanın bağlamını oluşturan “Bilim ve Araştırma Etiği” dersi ise eğitim fakültelerinin bütün bölümlerine (örn., Fen Bilg. Öğrt., Mat.öğrt., Türkçe öğrt., Sınıf öğrt, Okul öncesi öğrt., Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, vb.) açılan genel kültür seçmeli derslerindedir. Dersin içeriği YÖK tarafından şu şekilde tanımlanmıştır:

Bilim, bilimin doğası, gelişimi ve bilimsel araştırma; etik kavramı ve etik teorileri; araştırma ve yayın etiği; araştırma sürecinde etik dışı davranışlar ve etik ihlalleri; yazarlık ve telifle ilgili etik sorunlar; taraflı yayın, editörlük, hakemlik ve etik; yayın etiği ve yayın sürecinde etik dışı davranışlar; araştırma ve yayın etiğiyle ilgili yasal mevzuat ve kurullar; etik ihlallerin tespitinde izlenecek yollar; sık görülen araştırma, yayın etiği ihlalleri ve bunları önlemeye dönük yöntemler (YÖK, 2018, s. 20).

Bu bağlamda araştırmanın amacı öğretmen adaylarının Milli Eğitim ve Yükseköğretim düzeylerinde yaşanmış olan etik dışı/etiğe aykırı örnek olayları analizlerinin incelenmesidir.

Yöntem

Araştırmanın yöntemi nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışmasıdır. Durum çalışması; araştırmacının süreç içerisinde sınırlandırılmış durum veya durumları veri toplama araçları ile derinlemesine incelediği, durumların ve duruma bağlı temaların tanımlandığı bir araştırma yaklaşımıdır (Creswell, 2007).

Katılımcılar

Bu çalışmanın katılımcıları 2021-2022 Güz döneminde Doğu Karadeniz bölgesindeki bir devlet niversitesinin eğitim fakültesinde sunulmakta olan ‘‘Bilim ve Araştırma’’ etiği dersini almış olan 41 ($N_{kadın} = 24$; $N_{erkek} = 17$) ğretmen adayından oluşmuştur.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin toplanmasından önce katılımcılara 11 hafta boyunca (Bkz. Tablo 1) bilim, bilimin doğası, etik kuramlar, bilim ve araştırma etiğine ve öğretmenlik meslek etiğine ilişkin temel ilkeler ve mevzuatlar vb. konularda ders anlatımı yapılmıştır. Daha sonra, ğretmen adayları Kamu Görevlileri Etik Kurulu ve YÜK gibi resmi kurumlardan bilim ve araştırma etiğine ve öğretmenlik meslek etiğine ilişkin ilgili mevzuatları incelemişlerdir. Bu incelemelerin ardından, ğretmen adayları ile ilgili mevzuatlar tartışılmış ve önemli noktalar tekrar edilmiştir.

Tablo 1

Verilerin Toplanma Sürecinden nceki Haftalık Ders Akışı

Hafta	Ders içeriği
1.Hafta	Ders içeriği ve işleyiş ile ilgili genel bilgilendirme; Bilim kavramı ve
2.Hafta	Bilgi edinme yolları
3.Hafta	Epistemoloji & sözde/sahte bilim
4.Hafta	Etik, etiğin temelleri ve temel kavramlar, etik-ahlak ilişkisi, etik ikilem ve
5.Hafta	Etik sistemler ve etik kuramları
6.Hafta	Etik kodlar, meslek etik, öğretmenlik meslek etiği
7.Hafta	Bilim, araştırma ve yayın etiği, araştırma sürecinde etik ilkeler, etik dışı
8.Hafta	Ara sınav haftası
9.Hafta	Yayın etiği ve yayın sürecindeki etik dışı davranışlar: aşırmacılık/ intihal, sahtecilik, carpıtma, coklu yayın ve dilimleme & örnek olaylar
10.Hafta	evrimii veri toplama, saklama ve etik & araştırma ve yayın etiğiyle ilgili
11.Hafta	vesel mevzuat ve laruller Bilimde etik dışı davranışlar: nedenleri, önlemler, zm nerileri ve intihal terleme programları

Bu sürecin sonunda öğretmen adaylarından iki haftalık bir süre içerisinde biri Milli Eğitim seviyesinde biri Yükseköğretim seviyesinde olmak üzere etik dışı/etiğe aykırı durum(lar) ve/veya davranış(lar) içeren iki adet örnek olay bulmaları ve bu örnek olayları analiz etmeleri istenmiştir. Öğretmen adaylarına analizlerinde rehberlik edecek üç adet soru sorulmuştur:

1. Analiz ettiğiniz örnek olay nedir? Bulduğunuz örnek olayların erişim bilgilerini (web/URL adresi, ekran görüntüsü, fotoğraf, vb.) ekleyerek kısaca açıklayınız. **(Örnek olay ve açıklaması)**
2. Bu örnek olayı seçmenizin sebebi nedir? Bu olay neden dikkatinizi çekti, neden bu örnek olayı incelemek istediniz? Kısaca açıklayınız. **(Örnek olayın seçilme sebebi)**
3. Olaylarda gerçekleşen etik dışı/etik ilke ve davranışlara aykırı durum ve davranışları önlemek (sorunu çözme, önleme, cezai yaptırımlar, vb.) için sizce neler yapılabilir/yapılmalıdır? Kısaca açıklayınız. **(Çözüm önerileri)**

Öğretmen adaylarının yazılı ifadeleri doküman analizine tabii tutulmuştur (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2020). İlk aşamada, 10 öğretmen adayının ifadeleri her iki araştırmacı tarafından ayrı ayrı analiz edilmiş ve kodlanmıştır. Kodlayıcılar arası tutarlılık %91 olarak hesaplanmıştır. Daha sonra, araştırmacılar kodlamalarla ilgili farklılıkları yapılan toplantılar yoluyla çözümlenmiş ve analizlerde kullanılacak ortak kodları belirlemişlerdir. Kalan dokümanlar belirlenen kodlar üzerinden analiz edilmiştir. Analizlerde her bir kodun ne sıklıkla kullanıldığı toplam frekans olarak hesaplanmıştır.

Bulgular

Araştırmada toplanan verilerin analizleri sonucunda öğretmen adaylarının hangi tür etik dışı/etiğe aykırı örnek olaylara veya durumlara odaklandıkları, bu örnek olayları seçme sebepleri ve örnek olayların çözümüne yönelik sundukları önerilere ilişkin bulgular elde edilmiştir. Bu bulgular, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) seviyesine ilişkin analiz edilen örnek olaylar ve YÖK seviyesine ilişkin analiz edilen örnek olaylar olmak üzere iki farklı başlık altında sunulacaktır.

MEB Seviyesinde Analiz Edilen Örnek Olaylar

Çalışmaya katılan öğretmen adaylarının MEB seviyesinde en sık seçtikleri ve analiz ettikleri örnek olayların okul içinde ve sınıf içinde gerçekleşen, öğretmenden öğrenciye yönelmiş olan fiziksel ve psikolojik şiddet (örn., bağırma, azarlama, etnik kökene veya başarı seviyesine bağlı olarak ayrımcılık yapma, vb.) olaylarından oluştuğu bulunmuştur (Tablo 2).

Tablo 2.

Öğretmen Adaylarının MEB Seviyesinde Analiz Ettikleri Örnek Olayların Özellikleri

Örnek Olaya İlişkin Bilgi	Frekans
Örnek Olayın Ne Olduğu	
Fiziksel şiddet	26
Psikolojik şiddet	5
Mevzuata ilişkin olaylar	5
Cinsel Taciz/İlişki	3
Mobbing	2
Rüşvet/yolsuzluk	2
Örnek Olayın Gerçekleştiği Yer	
Okul içi	17
Sınıf içi	15
Okul dışı	2
Genel/doküman	2
Uzaktan eğitim dersi	1
Belirtilmemiş	8

Örnek Olayın Kimler Arasında Gerçekleştiği

Öğretmenden öğrenciye	30
Müdürden veliye	2
Öğrenciden öğretmene	2
Müdürden öğretmene	2
Yönetici düzeyinde	2
Bürokrasi	1
Müdürden öğrenciye	1

Öğretmen adayları analizlerinde bu örnek olaylara nerelerden ulaştıklarına ve örnek olayların ne şekilde ortaya çıktığına yönelik bilgilere de yer vermişlerdir. Bu bilgiler analiz edildiğinde öğretmen adayların bu olaylara sıklıkla gazete haberlerinden ve akademik makalelerden ulaşıldığı sonucuna varılmıştır. Bu örnek olaylar büyük çoğunlukla güvenlik kameraları yoluyla ve/veya cep telefonlarının kayıtlarıyla tespit edilmiştir (Bkz. Tablo 3).

Tablo 3.

Öğretmen Adaylarının MEB Seviyesinde Analiz Ettikleri Örnek Olaylara Erişimlerine İlişkin Bilgi

Örnek Olayın Erişimine İlişkin Bilgi	Frekans
--------------------------------------	---------

Örnek Olaya Ulaşılan Yer

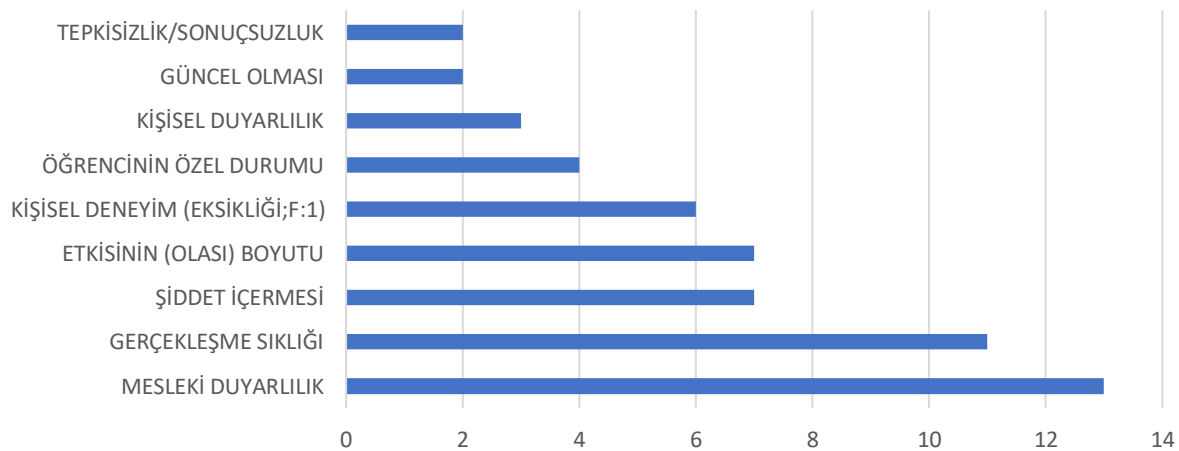
Gazete haberi	13
Akademik makale	13
Haber sitesi	8
Youtube	2
Web ders sunumu	1

Belirtilmemiş	2
---------------	---

Örnek Olayın Ortaya Çıkışı

Güvenlik kamerası	11
Cep telefonu kaydı	5
şikayet (veli, vatandaş)	2
Öğrenci ifadesi	1
Dvd kaydı	1
Belirtilmemiş	21

Öğretmen adaylarına seçtikleri örnek olayları neden seçtikleri sorulduğunda mesleki duyarlılık (f=13) ve olayların gerçekte gerçekleşme sıklığı (f=11) frekansı en yüksek olan kodlar olarak ortaya çıkmıştır. Daha açık şekilde belirtmek gerekirse, öğretmen adayları geleceğın öğretmenleri olarak MEB seviyesinde gerçekleşen etik dışı olaylardan çok etkilendiklerini ve birer öğretmen adayı olarak bu olayları analiz etmek istediklerini belirtmişlerdir. Fiziksel şiddet ve psikolojik şiddetin okullarda çok sık gerçekleşiyor olmasının da, çalışmaya katılan öğretmen adaylarının bu örnek olayları seçmelerinde etkili olan etmenlerin başında olduğu görülmüştür. MEB seviyesindeki örnek olayların seçilme sebepleri Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1. Öğretmen Adaylarının MEB Seviyesinde Analiz Ettikleri Örnek Olayları seçme sebepleri

Öğretmen adaylarının inceledikleri örnek olayların benzerlerinin yaşanmaması için getirdikleri çözüm önerilerinin ise çoğunlukla ceza odaklı (cezaların ağırlaştırılması, cezaların çok katı bir şekilde uygulanması, vb.) olduğu görülmüştür. Cezaları takiben, öğretmen adayları hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerin artırılmasını ve bu eğitimlerin iyileştirilmesini çözüm önerisi olarak sunmuşlardır. Öğretmen adaylarının getirdikleri diğer çözüm önerileri liyakata uyulması, öğretmen seçiminin daha dikkatli yapılması ve şiddete eğilimli öğretmenlere psikolojik destek verilmesi gibi olayları önlemeye yönelik önerilerden ve kamera sisteminin yaygınlaştırılması, düzenli denetimlerin yapılması gibi olayların tespitine yönelik önerilerden oluşmuştur (Bkz. Tablo 4).

Tablo 4.

Öğretmen Adaylarının MEB Seviyesinde Yaşanan Etik Dışı Olayları Önlemeye Yönelik Sundukları Çözüm Önerileri

Çözüm Önerisi	Frekans
Ceza	22
Eğitim	20
Önlemeye yönelik çözümler	18
Tespitine yönelik çözümler	8

YÖK Seviyesinde Analiz Edilen Örnek Olaylar

MEB seviyesinde seçilen örnek olaylardan farklı olarak, çalılmaya katılan öğretmen adaylarının YÖK seviyesinde seçtikleri örnek olayların büyük bir çoğunluğu bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerinden atıf verme ile ilgili olduğu görülmüştür. Öğretmen adaylarının YÖK seviyesinde seçtikleri örnek olayların frekansları Tablo 5’de sunulmuştur.

Tablo 5.

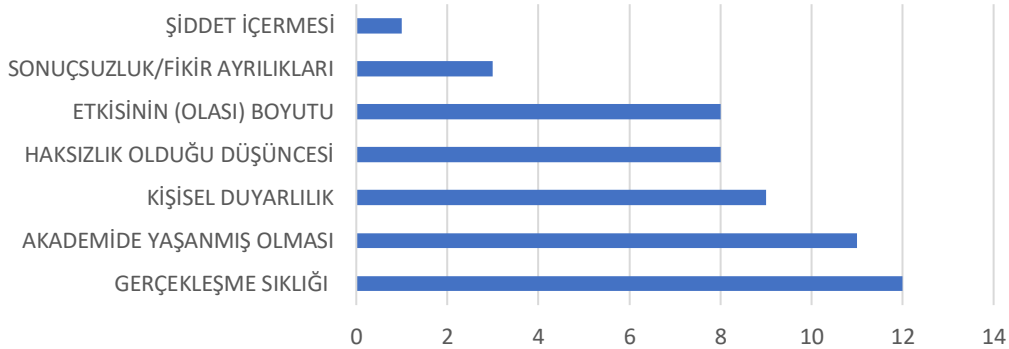
Öğretmen Adaylarının YÖK Seviyesinde Analiz Ettikleri Örnek Olayların Frekansları

Örnek Olay	Frekans
Atıf vermeme/İntihal	18
Haksız iş alımı	5
Haksız yazarlık	5

Cinsel istismar	5
Meslek ahlakına aykırı davran.	5
Uydurma	2
Duplikasyon	2
Parayla tez yazdırma	1
Olumsuz öğrenci davranışı	1

Seçilen bu örnek olayların doğalarına uygun olarak, gerçekleşme yerleri sıklıkla doküman (f=29), kurum içi (f=14) ve kurum dışı (f=1) olarak kategorilendirilmiştir. MEB seviyesinde seçilen örnek olaylara benzer şekilde, öğretmen adayları etik ihlal içeren bu olaylara büyük çoğunlukla haber sitelerinden (f=33) ve akademik makalelerden (f=6) ulaştıklarını belirtmişlerdir. Bunların dışında, gazete haberlerinin (f=2) de öğretmen adaylarının YÖK seviyesinde yaşanan etik ihlallere ulaştıkları kaynaklar arasında olduğu saptanmıştır (Katılımcılardan iki tanesi örnek olaya nereden ulaştıklarını belirtmemişlerdir).

Öğretmen adayları YÖK seviyesinde analiz ettikleri örnek olayları seçme nedenlerini açıklarken en sık olarak benzer olayların yaşanma sıklığından (f=12) ve bu olayların akademiye gerçekleşmiş olmasından duydukları rahatsız ve/veya şaşkınlıktan (f=11) bahsetmişlerdir. Bu nedenleri takiben, üzülmeye, farkındalık sağlama isteği; kendisi veya yakınıyla ilişkilendirme ve kişisel merak gibi kişisel duyarlılığa ilişkin nedenler (f=9) öğretmen adayları tarafından belirtilmiştir. Öğretmen adaylarının YÖK seviyesindeki örnek olayları seçme nedenleri Şekil 2’de sunulmuştur.

Şekil 2. Öğretmen Adaylarının YÖK Seviyesinde Analiz Ettikleri Örnek Olayları Seçme Sebepleri

MEB düzeyinde yaşanan etik ihlallerin çözümüne ilişkin getirilen önerilere benzer olarak, öğretmen adayları YÖK seviyesinde etik dışı örnek durum ve olayların yaşanmaması için çoğunlukla ceza (f=31) ve eğitim (f=16) odaklı öneriler getirmişlerdir. Bu önerileri, etik ihlallerin tespitine yönelik yapılabilecekler (f=8) takip etmiştir.

Tartışma ve Sonuç

Araştırmadan elde edilen sonuçlar incelendiğinde öğretmen olaylarının en sık incelediği örnek olayların MEB seviyesinde fiziksel şiddet, duygusal şiddet, mevzuata ilişkin etik ihlaller ve cinsel istismar konularında olduğu; YÖK seviyesinde ise intihal, haksız atamalar, haksız yazarlık ve cinsel istismar içerdiği belirlenmiştir. Seçilen bu örnek olayların en sık gerçekleştiği yerler incelendiğinde MEB seviyesindeki örnek olayların çoğunlukla öğretmen tarafından öğrenciye uygulanmış fiziksel/duygusal şiddet olaylarını içerdiği ve okul/sınıf içinde gerçekleştiği buna karşın YÖK seviyesindeki örnek olayların doküman üzerinde ve kurum içinde gerçekleştirilen olaylar olduğu tespit edilmiştir. Öğretmen adayları bu örnek olaylara gazete haberleri, haber siteleri ve akademik makalelerden ulaşmışlardır. Ayrıca araştırmada öğretmen adaylarının örnek olayları seçme nedenleri incelendiğinde her iki seviyede de olayların sıklıkla gerçekleşmesi ilk sırada yer almaktadır. Bu konuda dikkat çeken bir başka nokta YÖK seviyesindeki olayların akademide gerçekleşmesi olayın öğrenciler tarafından dikkat çekmesine sebep olduğu söylenebilir. MEB seviyesindeki olaylarda ise mesleki duyarlılık ve olayların şiddet içermesi öğretmen adaylarının dikkatini çekmesine sebepleri arasındadır. Bu örnek olayların çözümüne yönelik öğretmen adaylarının görüşleri incelendiğinde genellikle ceza uygulanması ve kişilere eğitim verilmesi yönünde önerilerin dile getirildiği belirlenmiştir.

Bu çalışmadan elde edilen bulgular öğretmen adaylarının ulaşabildikleri ve incelemek için seçmiş oldukları örnek olaylar ile sınırlı olduğundan elde edilen sonuçların Türkiye'deki mevcut durumu tam anlamıyla yansıttığı ve genellenebileceği söylenemez. Nitekim çalışma nitel bir çalışma olduğundan genelleme amacı taşımaktadır. Araştırma sonunda farklı katılımcı grupların (örn., farklı fakülteler, farklı bölümler, öğretmenler, vb.) arasında karşılaştırmalar yapılması ve farklı araştırma yöntemlerinin (örn., mülakatlar, tarama çalışmaları, vb.) kullanılması elde edilen bulguların karşılaştırılması Türkiye'de ve dünyada etik ihlaller ve bu

olayların nasıl algılandığı ile ilgili önemli sonuçlar ortaya koyabilir. Bu çalışmada olduğu gibi, etik ihlallere ilişkin örnek olayların ve bu ihlallere karşı uygulanan yaptırımların incelenmesi etik duyarlılığın artmasını ve etik ihlal yapmaktan kaçınılmasını sağlayabilir (Hamutoğlu, Yıldız, & Akgün, 2015). Dolayısıyla lisans ve lisansüstü seviyelerde verilen derslerde örnek olay incelemelerinden faydalanılabilir. Ayrıca örnek olaylara ve bu olayların analizine ilişkin kaynakların (makale, kitap, vb.) artırılması ve paydaşlar arasında bu tür örnek olayların paylaşılması kaynak açısından zenginlik yaratacaktır.

Kaynaklar

Büyükköztürk, Ő., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ő., & Demirel, F. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.

Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry & research design: Choosing among five approaches* (2. Baskı). USA: SAGE Publications.

Emiroğlu, O. N. (2005). Bilim etiği ve sorumluluklar. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 7(1-2), 5-25.

Evcik, D. (2009). Bilimsel yayınlar ve etik. *Turk J Rheumatology*, 24(4), 170-171.

Hamutoğlu, N. B., Yıldız, E. P., & Akgün, Ö. E. (2015). Lisansüstü öğrencilerinin bilimsel araştırma etiği ile ilgili görüşleri Sakarya üniversitesi örneği. *VII. Ulusal Lisansüstü Eğitim Sempozyumu Bildiriler Kitabı (ULES-7)*, 54-62.

Koç, E. (2013). Bilim ve teknoloji çağında insan olma sorumluluğu (etik bilinç). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 1-13.

Oğuz, Y. N. (1999). Bilimsel yayın etiği. *Klinik Psikiyatri*, 2, 153-159.

Kurumsal Sosyal Sorumluluk alışmalarında Etiğin Sürdürebilirlik erevesinde İncelenmesi

Döndü ÖZDEMİR¹

Öz

Sosyal sorumluluk anlayışı birinci dünya savaşı sonrasında itibaren önem kazanmaya başlamıştır, değişen yönetim anlayışı kurumların toplum sorunları ile daha çok ilgilenmesi gerektiğine neden olmuştur. Her bireyin kendisine ve çevresine karşı sorumlulukları vardır ve günümüz toplumun da sadece bireylere değil kurumlara da belli sorumluluklar yüklenmektedir. Toplum var olan her kurumdaki çevreye fayda sağlayacak sorumluluklarını yerine getirmelerini ve bunları etik kuralları çerçevesinde gerçekleştirmelerini beklemektedir. Her kurum var olduğu toplumda itibar ve imajına önem verir yaptıkları ve yapacakları her türlü sosyal sorumluluk çalışmaları bir kurumun itibarını ve imajını yüceltirken, zedeleye de bilir o yüzden yapılan her sosyal sorumluluk çalışmaları etik kuralları çerçevesinde ele alınarak yapılmalı ayrıca yapılan bir sosyal sorumluluk çalışmasının sürdürülebilir olması gerekmektedir, sürdürülebilir bir sosyal sorumluluk çalışması kurumun imajını ön plana çıkartır. Sürdürülebilirlik daima var olma yeteneği olarak tanımlanabilir, ekonomi, çevre ve enerji üçgeninin tam ortasında sürdürülebilirlik yer alır. Kurumların yapmış oldukları sosyal sorumluluk kampanyaları toplum için faydalı ise bunun sonucunu kurum itibarlarında ve imajlarındaki değişimlere bakarak anlamaktadırlar. Yapmış oldukları sosyal sorumluluk kampanyaları etik

---

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi

çerçevesinde ve sürdürülebilir bir çalışma ise gelecek nesillere aktarılarak kurumun hafızalarda kalması sağlanır. Kurumsal sosyal sorumluluk ve sürdürülebilirlik kapsamında bunu ele alan kurum “Temiz Tuvalet Kampanyası” ile gösteren Opet petrol ofisidir. Yapmış oldukları kampanya hem sosyal sorumluluk hem sürdürülebilirlik hem de etik açısından ele alınmaya kalktığında dikkat çekmektedir. Yapmış oldukları kampanya toplum tarafından benimsenip ilgi çekmiştir etik açısından bakıldığında ise kurumun güvenirliliği, dürüstlüğü ve hayırseverliği ön plana çıkmaktadır. Ele alacağımız bu çalışmada ise Opet “Temiz Tuvalet Kampanyası” nı kurumsal sosyal sorumluluk ve etik çerçevesi açısından ele alınarak incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal sosyal sorumluluk, etik, sürdürülebilirlik, opet.

Abstract

The understanding of social responsibility has started to gain importance since the first world war, and the changing management approach has caused institutions to be more interested in social problems. Every individual has responsibilities towards himself and his environment, and today's society imposes certain responsibilities not only on individuals but also on institutions. Society expects every existing institution to fulfill their responsibilities that will benefit the environment and to realize them within the framework of ethical rules. Every institution attaches importance to its reputation and image in the society in which it exists, and while all kinds of social responsibility activities they do and will do are glorifying the reputation and image of an institution, they can also be damaged, so every social responsibility work done should be done within the framework of ethical rules, and a social responsibility work should be sustainable, a sustainable social responsibility work brings the image of the institution to the forefront. Sustainability is defined as the ability to always exist, with sustainability at the heart of the triangle of economy, environment and energy. If the social responsibility campaigns carried out by the institutions are beneficial for the society, they understand the result of this by looking at the changes in the reputation and image of the institution. If the social responsibility campaigns they have carried out are within the ethical framework and a sustainable work, they are transferred to future generations and the institution is kept in memory. Within the scope of corporate social responsibility and sustainability, the institution that addresses this is Opet petrol ofisi, which demonstrates it with the "Clean Toilet Campaign". Their campaign draws attention when it tries to be addressed in terms of both social responsibility, sustainability and

ethics. Their campaign has been adopted and attracted attention by the society, and from an ethical point of view, the reliability, honesty and philanthropy of the institution come to the forefront. In this study, Opet "Clean Toilet Campaign" will be examined in terms of corporate social responsibility and ethics framework.

Keywords: Corporate social responsibility, ethic, sustainability, opet.

Giriş

Her bireyin kendisine ve çevresine karşı sorumlulukları vardır ve günümüz toplumun da sadece bireylere değil kurumlara da belli sorumluluklar yüklenmektedir. Toplum var olan her kurumdan çevreye fayda sağlayacak sorumluluklarını yerine getirmelerini ve bunları etik kuralları çerçevesinde gerçekleştirmelerini beklemektedir. Kurumların yapmış ve yapacakları her sosyal sorumluluk çalışmaları onları etkilemektedir. Kurumların yapmış oldukları sosyal sorumluluk çalışmaları itibar ve imajı ön plana çıkararak kurumların akılda kalmasını sağlamaktadır. Kurumlar bu çalışmaları yaparak hem etik açıdan hem de sürdürülebilirlik açısından ele alarak yapmaktadır, etik açıdan yapılmayan sosyal sorumluluk çalışmasının sürdürülebilir olması pek mümkün olmaya bilir topluma faydalı ve akılda kalmayan her şey kurumun itibarını zedeler.

Bu çalışmada ise kurumsal sosyal sorumluluk çalışmalarında etiğin sürdürülebilirlik çerçevesinde Opet firmasını ele alarak inceledik, çalışmamız dört bölümden oluşmakta ilk bölümde kurumsal sosyal sorumluluğun ne olduğundan kurumsal sosyal sorumluluğun kurumlar açışından ne gibi fayda sağlandığına değinildi, ikinci bölümde etik kavramı genel olarak ele alınarak etiğin boyutlarından bahsedildi, üçüncü bölümde ise kurumsal sosyal sorumluluk ve etik kavramını ele alarak kurumsal sosyal sorumluluk çalışmaları yapılırken etiğin nasıl bir faydası olduğuna ayrıca kurumların sosyal sorumluluk kavramlarının devam ettirilebilmesi ve akılda kalmasını sağlayan sürdürülebilirlik konusuna değinildi son ve dördüncü bölümde ise Opet firmasının Temiz Tuvalet Kampanyasının sürdürülebilirlik açışından ele alarak kurumsal sosyal sorumluluk, etik ve sürdürülebilirlik kavramını bir kurum için neden önemli olduğunu açıklamaya çalıştik.

Kurumsal Sosyal Sorumluluk

Bu kavrama ait literatürde birden fazla tanım bulunmaktadır. Bu yüzden kavramının kesin bir anlamı olduğu ortak bir noktada birleşilmediği ortaya çıkmaktadır. Kurumsal sosyal sorumluluk kavramının genel olarak yardımseverliğin ötesinde bir kavram olarak ele alındığını ve bir kuruluşun, çalışanlara, müşterilere, tedarikçilere, ortaklara, bulunduğu çevreye, yatırımcılara başta olmak üzere tüm paydaşlarına ve çevreye karşı sorumlu olması ve alınan tüm kararlarında bu unsurları göz önüne alması anlamını taşıdığı görölmektedir (Varol, 2010, s. 49-64).

Literatürde verilen tanımlar dikkatle incelendiğinde tanımlarda kurumsal sosyal sorumluluk kavramının bazı önemli yönlerinin ön plana çıkarıldığı görölmektedir. Buna göre:

1. Kurumsal sosyal sorumluluk ifadesi, kurumsal kelimesine karşın hem sosyal, hem de çevresel konuları ele almaktadır.
2. Kurumsal sosyal sorumluluk iş stratejileri ya da faaliyetlerinden ayrı düşünölemez ve düşünölmemelidir. Kurumsal sosyal sorumluluk, iş stratejisi ve faaliyetleri içine çevresel ve sosyal konuları da dâhil etmektedir.
3. Kurumsal sosyal sorumluluk gönüllölük esasına dayanır.
4. Kurumsal sosyal sorumluluk aynı zamanda etik içerik taşımaktadır.
5. Kurumsal sosyal sorumluluğun bir başka önemli açılımı da şirketlerin kendi iç ve dış paydaşlarıyla paylaşımlarda bulunmaları ile ilgilidir (çalışanlar, müşteriler, komşular, kamu aktörleri vb.).

Kurumsal sosyal sorumluluk (organizational social responsibility), herhangi bir organizasyonun -kar amacına yönelik olarak oluşturulmuş bir şirket, kamu kuruluşları ya da hükümet dışı organizasyonlar- hem iç, hem de dış çevresindeki tüm paydaşlara karşı “etik” ve “sorumlu” davranmasını, bu yönde kararlar alması ve uygulamasını ifade eden bir kavramdır. Kurumsal sosyal sorumluluk yaygın olarak özel organizasyonlar için kullanılan bir kavramdır ve literatürde yaygın olarak “şirket sosyal sorumluluğu” (corporate social responsibility) kavramı ile ifade edilmektedir. Şirket sosyal sorumluluğu, şirketlerin işletme faaliyetlerinde sadece kendi özel çıkarlarını (karlarını) maksimize etmenin ötesinde işletme faaliyetlerinden doğrudan ve/veya dolaylı olarak etkilenen tüm menfaat sahiplerinin (stakeholders) çıkarlarının da dikkate alınması ve korunması anlamına gelir (Çoşkun, 2006).

Kurumlar hayatlarına devam etmek faaliyetlerini sürdürmek istiyorsa kendilerine düşen sosyal sorumluluk kampanyalarına katılmaları gerekmektedir. Bu kampanyalar veya çalışmalar onların itibarlarını da etkileyecektir. Kurumsal sosyal sorumluluk sayesinde iyi ya kötü imaj yaratırlar çünkü yapacakları sosyal sorumluluk kampanyaları iyi seçilip iyi yönetilmelidir, kurumun itibarı ve imajı da bundan etkilenecektir.

Kurumsal Sosyal Sorumluluk Piramidi

Carroll'a (1991: 40) göre, dört farklı sosyal sorumluluk türü kurumsal sosyal sorumluluğu oluşturmaktadır. Bunlar; ekonomik, yasal, ahlak ve hayırseverlik (gönüllü) yönlü sosyal sorumluluklar olarak sıralanabilir. Kurumsal sosyal sorumluluğu oluşturan bu dört farklı kategori bir piramit ile gösterilebilir.

Şekil1. Carroll'ın Kurumsal Sosyal Sorumluluk Piramidi

Kaynak: Sarıkaya, M., & Akarca, Y. (2011). Kurumsal sosyal sorumlulukta ölçüm teknikleri, Denetişim, (8), 61

Ekonomik Sorumluluk: Sosyal sorumluluğun ekonomik boyutu, mal ve hizmet üretimi için kaynakların sosyal bir sistem içerisinde nasıl dağıtıldığıyla ilişkilidir. Ekonomik sorumluluklar, bütün işletmelerin ilk düzeydeki sorumluluğu olarak, toplumun gereksinim duyduğu ve istediği mal ve hizmetleri üretmek ve temin etmek için kaynakları uzun vadede verimli bir biçimde kullanması ve ürettiklerini karlı bir biçimde satmasıdır (Özgener, 2009, s.179).

Yasal Sorumluluk:(Carroll, 1979, s. 500; akt. Torlak, 2013, s.35). İşletmelerin ekonomik faaliyetlerini sürdürürken belli bir yasal çerçeveyi de göz önünde bulundurmaları önem taşımaktadır. Yasal çerçeve, aynı zamanda işletmeler için ahlaki ilkelerin bir boyutunu oluşturmaktadır. İşletmenin ekonomik faaliyetlerini sürdürürken uyması gereken ilkeler ve değerler yasa koyucular tarafından belirlenmiştir (Kaplan, 2013, s.76-97).

Etik Sorumluluk: Yasal sınırlamaların eksik kaldığı noktada devreye girmektedir. Kurumların ahlaken uymak zorunda hissettikleri kuralları oluşturmaktadır. Etik sorumluluk, yaşanan toplum tarafından beklenen, toplumun değerlerine göre şekillenen sorumluluklardır. Bu sorumluluk zorunluluk taşıyor gibi görünse de işletmelerin faaliyetlerinin toplum tarafından onaylanmasında toplumun normlarına uygun hareket etmek yani etik sorumlulukların yerine getirilmesinin önemli bir etkisi vardır (Sarıkaya, 2009, s.77).

Gönüllü Sorumluluk: Piramidin en üst seviyesinde yer alan bu işletmeler gönüllü olarak sosyal sorumluluk projelerinin içinde yer alırlar. Kendilerini başlayan ekonomik, yasal ya da ahlaki değerlerin ötesinde gönüllü olarak kaynaklarını ayırırlar. Bu işletmeler iyi birer kurumsal vatandaşdır ve toplumun yaşam kalitesini arttırmak için çaba gösterirler (Çinel, 2011,s.45-60).

Etik

Etik sözcüğü Yunanca “ethos”, anlamı “karakter” olan, yani “töre” sözcüğünden türemiş ve töre bilimi olarak da tanımlanmaktadır. İnsanların töresel ya da ahlaksal ilişkilerini, davranış biçimlerini ve görüşlerini anlatan bir felsefe dalıdır. Kullanılan ahlak terimlerini ya da ahlaki yargıların statüsünü analiz eden etik, takılan ahlaki tutumların ardında yatan yargıları ele alır (Pehlivan, 1998,s.6-11).

Etik Boyutları

- **Bireysel Boyutu:** Etik ilkeler her ne kadar ilk etapta toplumsal yargı ve eylemleri düzenleme ve sorgulama bilincinde olsalar da, bireysellik hiçbir zaman arka plana atılamamaktadır. Zira teorik manada ortaya konan etik ilkeler pratik manada bireysel eylemlerle uygulanabilirlik bulabilirler.

- **Örgütsel Boyutu:** Örgütler farklı kültürlere sahip bireyleri bir araya toplayarak onları belli bir birliktelik içerisinde çalıştırır. Belli bir hizmet veya üretim karşılığında örgütlerin yaşamış olduğu çevreye zıt olmamaları gerekmektedir. Bu bilinç etik ilkelerin kurumsallaşması gerekliliğini gündeme getirmektedir. Farklı kültürlerden gelen üyelerin aynı tür davranışları göstermesini yasal bir çerçevede gerçekleştirmek etik ilkelerin geliştirilmesinin temel amacıdır. Örgütler belirledikleri amaç ve sistemleri çerçevesinde gerek iç çevresine gerekse de dış çevresine karşı belirli bir sorumluluk içerisindedirler. Bu bilinç etik ilkelerin kurumsallaşması gerekliliğini gündeme getirmektedir.
- **Toplumsal Boyutu:** Etik kurallar toplumsal uzlaşmayı hedeflemektedirler. Toplumsal fayda amaçlı olan işletmeler de örgütsel bütünlüklerini bu gereklilikleri sayesinde düzenlemektedirler. Böylece iç ve dış yapıda sorumlulukların yerine gelmesinde tutarlılık sağlanmış olmaktadır (Gökçe, 2008,s.377-389).

Günümüzde artan rekabet ortamında kurumların varlıklarını sürdürebilmeleri için değerlere dayalı davranış beslemeleri gerekmektedir. Rekabet edebilmeleri yenilikçi olmaları ve topluma karşı sosyal sorumluluk bilinciyle hareket etmeleri önemlidir (Gülsünler, 2019,s.22). Etik sorumluluk, yasada zorunlu olarak yer almayan ve kurumun ekonomik yararına doğrudan hizmet etmeyen davranışları içermektedir. Etik davranışlar sergileyen bir işletme sayılabilmek için işletmelerin eşitlik, doğruluk, tarafsızlıkla hareket etmeleri, bireysel haklara saygı göstermeleri gerekmektedir (Ülgen, 2003,s.1).

Etik bir çerçeve içerisinde toplumla iletişim içerisinde olan bir kurum veya kuruluş hedef kitleleriyle sağlıklı bir iletişimin önemli bir ayağını yerine getirmiş olur. Bunun tersi bir durum ise başarısız bir iletişim çabası olarak nitelendirilebilir. Kurumun etik çerçeve içerisinde hareket etmesi kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerinin de başarılı olmasını ve toplumda kuruma yönelik olumlu bir imajın oluşmasını beraberinde getirir. Buradan hareketle kurumların sosyal sorumluluk uygulamalarının doğrudan etik ve ahlâkla bağlantılı bir alan olduğu rahatlıkla söylenebilir. Kurumların içinde buldukları çevreye ve hedef kitlelerine karşı sorumluluk içerisinde hareket etmesi ve planlarını bu unsurları dikkate alarak yerine getirmeleri sosyal sorumluluk faaliyetlerinin yanında önemli bir etkidir (Güven,2016,s.141-142).

Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Sürdürülebilirlik ve Etik

Kurumsal sosyal sorumluluk kavramının gelişmesinde etik kavramı önemli bir rol oynamaktadır. Sosyal sorumluluk faaliyetleri genel olarak gönüllülük esasına dayandıklarından bu durum yapılan faaliyetlerin etik içeriğini ele almayı zorunlu hale getirmektedir. Bu açıdan kurumsal sosyal sorumluluk ve etik arasındaki ilişkiyi ele almadan önce etik kavramına daha yakından bakmakta fayda vardır. “Etik sözcüğü, Yunanca’da “karakter” anlamına gelen “ethos” sözcüğünden türetilmiştir. Ethos’tan türetilen “ethics” kavramı da ideal ve soyut olanı vurgulayarak, ahlaki kural ve değerlerin incelenmesi ile ortaya çıkmıştır” (Büte, 2011,s.171-192).

İnsanlar arasındaki ilişkileri düzenleyici yönü, toplum içinde üretimde bulunan ve hedef kitleleri ikna etmeye yönelik kurum ve kuruluşların politikalarında da onun dikkate alınmasını gerektirmektedir. Bu çerçevede, kurumların da insanda var olan etik ilkeleri kendi bünyelerine katmaları, onları özümsemeleri kurumların öznesi konumunda bulunan insanın bir beklentisi haline gelmektedir. Bu açıdan kurum ve kuruluşların hem üretim politikaları hem de ilgili hedef kitlelerle ilişki ve iletişim çabaları etik bir sorgulamayı beraberinde getirmektedir. (Güven, 2016,s.133-154).

“Sürdürülebilirlik” kavramı Latince kökenli “üst-sub“ ve “tutmak-tenere” terimlerinin birleşiminden oluşan sürdürmek, devam ettirmek anlamındaki “sustinere” teriminden türetilmiştir. Kavram daha sonraki yıllarda Fransızca da “sostenir” ve İngilizce de “to sustain” olarak kullanılmıştır. İngilizce deki “sustainable” sıfatının ise 1960’lı yıllarda yaygın olarak kullanılarak özellikle ekonomi sözlüklerinde “sürdürülebilir gelişme sustainable growth” olarak yer aldığı gözlenmektedir. 1970’li yıllardan sonra ise sürdürülebilirlik kavramının isim hali, İngilizce’de “sustainability”, Almanca dilinde ise “Nachhaltigkeit” olarak kullanılmıştır (Caradonna, 2014; akt.;Yıldırım, 2021,s.379-403). Günümüzde ise kavramsal olarak yaygın kullanımı daha çok “sürdürülebilir kalkınma” ya da “sürdürülebilir gelişim” şeklinde olmaktadır (Hamancı, 2012).

WCED tarafından 1987 yılında yayınlanan Brundtland Raporu’na göre sürdürülebilir kalkınma *“bugünün ihtiyaçlarını, gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneklerinden ödün vermeden karşılamak”* şeklinde tanımlanmıştır.

Rapor ayrıca sürdürülebilir kalkınma için üç ana bileşeni ele almıştır: çevrenin korunması, ekonomik büyüme ve sosyal eşitlik. Bu rapor, genel olarak, yoksulluğun ortadan kaldırılması, doğal kaynaklardan elde edilen yararın dağılımında eşitliğin sağlanması, nüfus

kontrolü ve çevre dostu teknolojilerin geliştirilmesini sürdürülebilir kalkınma ilkesiyle doğrudan ilişkilendirmektedir (Çoşkun İ. L., 2013.s.5-7). Raporda ele alınan üç bileşen etik açışından bakıldığında bir sosyal sorumluluk kampanyasının sürdürülebilir olması için çevreye yararlı, çevre dostu aynı zamanda kuruma ekonomik açıdan geri dönüşler sağlayacak ayrıca toplumdaki herkese hitap ediyor olması bunların hepsinin etik değerler çerçevesinde yapılması sürdürülebilir bir sosyal sorumluluk kampanyasının ortaya çıkmasını sağlar.

OPET Firmasının Temiz Tuvalet Kampanyasının Sürdürülebilirlik Açısında İncelenmesi

Opet Petrolcülük A.Ş. 1982 yılında Öztürkler Limited Şirketi adıyla kurulmuş daha sonra 1992 yılında Opet adını almıştır. Koç Holding Enerji Grubu'nun 2002 yılı sonu itibariyle Opet Petrolcülük A.Ş.'nin %50'sine ortak olması ile Öztürk Grubu ve Koç Holding müşterek hareket ederek çalışmalarına devam etmektedir. Türkiye'nin halen 2. büyük akaryakıt şirketi olan Opet Petrolcülük A.Ş. çevreye ve hukuka saygılı bir şekilde ürün ve hizmet gibi birçok alanda kalite standartlarını fazlalaştırarak müşteri memnuniyeti sağlamayı çok önemsemektedir (www.opet.com.tr).

Opet kurumu; Temiz Tuvalet, Yeşil Yol, Örnek Köy, Tarihe Saygı, Trafik Dedektifleri ve Kadın Gücü gibi uzun yıllardır yürüttüğü projeleri ile sosyal sorumluluk faaliyetleriyle bilinçli ve sorumluluk sahibi olduğunu bildirmektedir (www.opet.com.tr).

Günümüzde bireyler, kuruluşlar ve hükümetler, sürdürülebilirliği politikalarının önemli bir parçası olarak belirlemişlerdir. Toplumun çevre üzerindeki etkisinin daha fazla farkına varıldığı bu dönemde, sürdürülebilir bir geleceğe yönelik olarak kurumsal alanda büyük değişiklikler ortaya çıkmıştır. Kâr elde etmek için sermayedarlara karşı sorumlu olan işletmelerin de topluma karşı sorumlulukları vardır (Persic vd, 2017,s.285-303 akt;Memiş, 2019,s.130-142). Opet petrol ofisi temiz tuvalet kampanyası ile bunu sadece kendi bünyesinde değil diğer petrol ofislerinede örnek olmuştur.

Opet Mart 2000'de başlattığı 'Temiz Tuvalet' kampanyasıyla akaryakıt sektöründe yeni bir akım başlatmış, önce herkesin malumu olan tuvalet temizliği sorununu açık yüreklilikle dile getirmiştir. Ayrıca tuvaletleri market içine taşıyarak, hijyen standartlarını yükseltmiştir. Bu ise Opet ve hatta Opet tüketicileri olmayan yolcular için somut bir fayda sağlamıştır. Bu kampanya sonrasında Opet'in dışında rakip şirketler de tasyonlarındaki tuvaletleri önce marketlerin içine

taşımışlar ve genel olarak hijyen kurallarına daha fazla önem vermeye başlamışlardır(www.markalarfisildiyor.com).

Dolayısıyla Opet'in bu kampanyayla tüm akaryakıt sektöründe çok temel bir konuda önemli bir hizmet iyileştirmesi yaptığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bunların ötesinde sosyal sorumluluk kampanyalarında çözüm odaklı olmak ve sürdürülebilirlik en kritik unsurlardan biridir. Opet'in 2000'den bu yana imza attığı tüm sosyal sorumluluk kampanyalarında bu unsurlara sıkı sıkı bağlı kaldığını görüyoruz. Sadece 'Temiz Tuvalet' kampanyasında, yurt içi ve yurt dışında Mart 2017'e kadar 8 milyon kilometre yol katetmiş ve 9 milyon civarında kişiye birebir bilgilendirme yapmış olmaları, bunun en somut kanıtıdır(www.markalarfisildiyor.com).

WCED tarafından 1987 yılında yayınlanan Brundtland Raporu'na göre sürdürülebilir kalkınma raporunda ele alınan üç ana bileşen olan çevrenin korunması, ekonomik büyüme ve sosyal eşitlik kavramı hem etiksel açıdan hem sürdürülebilirlik açısından önem arz etmektedir. Sürdürülebilir kalkınma, ekonomik zenginlik, çevre kalitesi ve sosyal adaletin aynı zamanda beraber elde edilmesiyle oluşur. Sürdürülebilirliği amaç edinen işletmeler bunların sadece finansal esaslı bir boyutunu değil, üçünü birlikte yerine getirmelidir Üçünü birlikte alan kurumlar sosyal sorumluluk kampanyalarında varlıklarını sürdürebilmektedir opetin temiz tuvalet kampanyasının varlığını sürdürebilmesinin nedenlerinden biri de budur çünkü opet yapmış olduğu sosyal sorumluluk kampanyasını sosyal eşitlik olarak ele alırsak kampanyasını sadece büyükşehirlere değil Türkiye'nin her yerine uyguladı ayrıca kadın çalışanlarına da yer verdi böyle yaparak hem ekonomik açıdan kendi bünyesine büyüme sağladı. Bunlarla hem sürdürülebilirliği sağlıyor, hem sosyal sorumluluk çalışması yapıyor bu da onun kurumsal itibarına ve imajına olumlu bir yönde geri dönüş sağlıyor. Etikte olumlu imaja etki eden unsurlardan birisidir.

Opetin yapmış olduğu Temiz Tuvalet Kampanyası etiğin toplumsal boyutundan ele alındığında her kurumun yapması gereken sosyal sorumluluk çalışmasına örnek gösterilebilir. Opetin yapmış olduğu bir çok kampanya da geri dönütler alması bunun hem sürdürülebilirlik açısından hemde etik açısından önemlidir. Kurumun belirlemiş olduğu etiksel çerçeve sayesinde sosyal sorumluluk kampanyaları akıllarda kalmış hem de yurt içinde ve yurt dışında kampanyaları farklı firmalar tarafından örnek alınmıştır.

Sonuç

Kurumsal sosyal sorumluluk toplumda var olan her kurumun yapması gereken görevleri arasında yer almaktadır. Kurumların etik değerler çerçevesinde yapacakları her sosyal sorumluluk kampanyası onlara artı bir değer olarak geri dönüş yapacaktır. Kurumların etik değerleri çerçevesinde yapacağı her sosyal sorumluluk çalışması sürdürülebilirliği daha etkili olmaktadır.

Bu çalışmadan hareketle yapılan kurumsal sosyal sorumluluk çalışması etik değerler doğrultusunda yapıldığında hem sürdürülebilir olmakta hem de kurumlar daha fazla akılda kalarak o kurumlara güven artmakta,dürüstlükleri ile dikkat çekmektedirler. Günümüzde sürdürülebilirliğin önemi her geçen gün artmaktadır ve işletmeler kurumsal sosyal sorumluluk çalışmaları ile bu alana katkı sağlamaktadır. İşte bu çalışmaların etiksel çerçevede yapılması aynı zamanda kurumların imajına da itibarına da olumlu yönde katkı sağlamaktadır. Günümüzde kurumların değer kaybetmeden varlığını sürdürebilmesi için topluma karşı olan sosyal sorumluluklarını getirmek zorundadırlar ama bunu yaparken etik ve sürdürülebilirlik kavramlarını aynı anda ele alarak kampanyalarını bu yönde yapmaları gerekmektedir. Bir sosyal sorumluluk kampanyasının akılda kalıcı olması için etik ve sürdürülebilirlik çalışmalarını tek tek ele alarak değilde üç ana bileşeni ele alarak kurumların topluma karşı olan görevlerini yerine getirmeleri gerekmektedir.

OPET petrol ofisi Yapmış olduğu Temiz Tuvalet Kampanyası ile sosyal eşitlik bileşenini yerine getirmiş oluyor çünkü yapmış olduğu kampanya sadece Türkiye'nin her yerine ayrıca yurt dışında bile yapılmaktadır. Yapmış olduğu kampanya sayesinde hem çevre dostu olduğunu ve kadın çalışanlarınada yer vererek sosyal eşitliği sağlamış oluyor yapmış olduğu bu kampanya hem ekonomik açıdan hem de kurumsal itibar ve imajına etki eder geri dönüşler sağlıyor.

Kaynaklar

Acar, G. (2000). *Etik Değerlerin Kurumsallaştırılması Üzerine Bir Araştırma*,. İstanbul.

Alkan, F. (2004). *İnsan Kaynakları Yönetiminde Sosyal Sorumluluk Uygulamaları ve Kurumsal Sosyal Sorumluluk ile İlişkisi*. İstanbul.

Büte, M. (2011). Etik İklim, Örgütsel Güven ve Bireysel Performans Arasındaki İlişki. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25(1), 171-192.

Çinel, S. B. (2011). Bir Rekabet Aracı Olarak Kurumsal Sosyal Sorumluluk. 2(4), 45-60.

Çoşkun, A. C. (2006). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk*. İstanbul: İgiad.

Çoşkun, İ. L. (2013). *Türkiye'de Tüketici Bakış Açısıyla Kurumsal Sürdürülebilirlik Bileşenlerinin Marka Varlığı Bileşenleri İle İlişkisi*. İstanbul.

Çoşkun, Z. B. (2011). Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Etik. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi* (1), 61-87.

Gökçe, H. G. (2008). Örgütsel Etik ve Bileşenleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 377-389.

Gülsünler, M. E. (2019). *Halkla İlişkiler ve Etik*. Konya: Palet yayınları.

Güngör, C. R. (2010). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kampanyalarının İşletmeye Olan Katkıları*. İstanbul.

Güven, S. (2016). Kurumsal İletişim Bağlamında Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Etik İlişkisi. *Akdeniz İletişim Dergisi*, 133-154.

Güven, S. (2016). Kurumsal İletişim Bağlamında Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Etik İlişkisi. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*(26), 141-142.

Hamancı, R. K. (2012). *Çevre Politikası*. İstanbul: İmge Kitabevi.

Kaplan, M. (2013). Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algılamalarının Örgütsel Özdeşleşme Üzerindeki Etkisi. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*(26), 76-97.

Memiş, M. Ü. (2019). Kurumsal Sürdürülebilirlikte Muhasebe ve Denetim Önemini. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28(3), 130-142.

Opet, (2019) Hakkımızda, <https://www.opet.com.tr/hakkimizda>, Erişim tarihi 27.04.2022.

Opet, (2019) Sosyal Sorumluluk, <https://www.opet.com.tr/sosyal-sorumluluk-projeleri>, Erişim tarihi 27.04.2022.

Özgener, Ş. (2009). *İş Ahlakının Temelleri Yöneltil Bir Yaklaşım*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Öztürk, N. (2017, Temmuz). <http://www.markalarfisildiyor.com/>.
http://www.markalarfisildiyor.com/Media/Default/PDF/OPET_WEB_MF_VAKA_%2026_Temmuz_2017.pdf adresinden alındı, Erişim tarihi 27.04.2022.

Pehlivan, İ. (1998). *Yönetmel, Mesleki ve .* Ankara: Pegem Yayınları.

Sarıkaya, M. (2009). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Yönetim Yaklaşımlarıyla Kurumsal Sürdürebilirlik.* (S. Besler, Dü.) İstanbul: Beta Yayınları.

Tevrüz, S. (2007). *İş hayatında Etik.* İstanbul: Beta.

Ülgen, A. (2003). *Global Etik ve Global İşletmelerde Uygulanan Etik Yaklaşımlar Üzerine Bir Araştırma.*

Varol, A. (2010). Hedef Kitlelerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Değerlendirmesi: Üniversite Gençlerine Yönelik Bir Araştırma. *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 6(1), 49-64.

Yalman, M. K. (2016, Temmuz). Kurumsal Sosyal Sorumluluk Boyutlarının Kurumsal İtibara Etkisi, Sivas İli İşletmelerinde Bir Araştırma. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(13), 221-233.

Yaman, Y. (2003). Kurumsal Sosyal Sorumluluk Uygulamaları ve Strabucks Kampanyaları Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi*, 71-85.

Yıldırım, K. (2021). Sürdürebilir Kalkınma Yaklaşımına Yeni Bir Boyut: Etik. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2), 379-403.

Bilimsel Araştırma ve Yayınlarda Etik

Hasan VURAL¹

Giriş

Günümüzde gecen yüzyılda başlayan etik konusunda tartışma ve uygulamalar gittikçe önemini artırmaktadır. Aslında etik konusunun bilinen tarih içinde özellikle bilime yön veren ilk düşünürlerle başladığını söyleyebiliriz. Etik öğretilerde Platon, Kant, Mill ve Aristoteles'in orijinal felsefi metinlerinin yanı sıra, John Rawls ve Peter Singer gibi çağdaş Etikçiler'in incelemelerinde somut etik ikilem örnekleri etik felsefeler olarak görülmektedir. Etiğin belki de en önemli uygulama alanı, her alana örnek olacak *araştırma ve yayınlarda etik uygulamalardır*.

Etik argümanlar yaygındır. Etik felsefi bir disiplin olarak incelenirken, bu tür argümanları okumak ve onları Sokrates, Kant, Mill ve Aristoteles'in bakış açılarından yorumlamak faydalı olmaktadır. Filozof ne derdi? Argüman şu şekilde mi: “Bunu doğru olduğu için yapmalısın, (açık, net) bir ahlaki ilkeyi takip ediyor mu?” Veya, Argüman şu şekilde : “Bu (faydalı) sonuçla sonuçlandığı ve bu sonuç öngörülen eylemi haklı çıkardığı için bunu yapmalısınız?” Belki de Aristoteles'i izleyerek “Bunu yapmayı düşünmeyebilirsiniz ama bu durum haklı (doğrumu, adaletlimi) mı?” şeklindedir.

---

¹ Prof. Dr., Uludağ Üniversitesi

“Etik” kelimesi çok sık kullanılmakta olup, pek çok metinde yer almaktadır. İnsanların çoğu muhtemelen “etik davranışın” neyi vurguladığı hakkında fikir sahibidirler – bu “bir Şeyin iyi yapılması” anlamındadır. Seebauer’e göre “*insanlar içgüdülerine uyarak iyiyi belirleyebilirler*”. Çinli “Renging” kavramına göre; *İnsanlar bir duruma bağlı olarak iyilik yapmayı zorunluluk hissederler. Durumun mantığına ve arkasındaki nedene bakmaksızın sadece doğru görünen yardımsever bir eylemi gerçekleştirmek gibidir* (Clark ve Ritson, 2013). Seebaure’e göre, “*doğru etik davranış genellikle kendimiz, kurumlarımız ve bütün dünya için doğru sonuçlara yol açar*” (Clark ve Ritson, 2013). Fakat, bunu uygulamak için doğru bir etik davranışı ve kurumun belirlediği pozitif etki sağlayacak süreçlerin oluşturulması konusunda ortak konsensusa ulaşılması gerekmektedir.

İnsanlar ve organizasyonlar rehberlik edici bazı kurallar olmadan her zaman neyin doğru olduğunu bilemezler. Dahası, bu kurallar toplumda etik davranışı ve sonuçlarını yansıtmalıdır. Pek çoğumuzun kötü olarak ve adalet, otonomi, ahlaki değerlerden yoksun olarak adlandırdığımız eylemler, aslında onları yapanlar tarafından kendi kurallarına göre doğru olarak kabul edilirler. Doğru seçimleri çoğunlukla sezgisel yaparız ve davranış kodları ve erdemlerin anlayışını sonradan kazanırız. *Fakat bazı seçimler zordur ve yapmak cesaret ister*. Böyle durumlarda temel inanç ve değerleri benimsemenin gerekliliği önerilmektedir.

Etik yaklaşımlar normatif ve normatif olmayan yaklaşımlar olarak ayrılabildeği gibi, normatif olmayan etiğin alt unsurları Betimleyici, Normatif ve Metaetik olarak ta ayrışabilmektedir. Etik tür olarak farklı başlıklarından biri de teorik ve pratik etik olarak ayrılmasıdır. Teorik etik, etik kaygıların nasıl ortaya çıktığı ile ilgilenirken, pratik etiğin genel kuralların pratikteki yansımalarına ve ahlaki değerlendirmeleri nasıl etkilediğine baktığını söyleyebiliriz.

Meslek etiği, bireysel etiğe dayanmaktadır. Yani sağlam bir meslek etiği anlayışı; ancak sağlam bir bireysel ahlaki yapı üzerine kurulabilir. Meslek etiği, değerler üzerine kurulur. Sorumluluk, hesap verilebilirlik, dürüstlük, Şeffaflık ve uzmanlık bu değerlerdendir. İster kişinin iş yerinde olsun ister özel hayatında olsun, etik etiktedir. Hepsi bireyin değerlerine dayanmaktadır.

Yayıncılıkta etik hala önemli mi? Araştırma raporları yazarken önemli mi? Bazıları etiğin bugün her zamankinden daha önemli olduğunu iddia etmektedir. Sıklıkla, uydurulmuş, yanlış veriler kullanılmış, çalışmaya hiçbir katkısı olmayan yazarları içeren, araştırmaya dahil olmayan bilim insanı olmayan bir kişi tarafından hayalet olarak yazılmış ve daha önce başka

biri tarafından yayınlanmış materyalleri içeren bilimsel raporlar hakkında ifşalar vardır. Uygun referans ve atıf olmadan kelimesi kelimesine alıntı yapılmış eserlere rastlanmaktadır. Bilimsel yayın ve raporlamasında etiğin önemi, Dünya’da birçok üniversitede bölümlerin lisansüstü öğrencilerce sunulan konularda rapor yayınlama ve rapor yazma etiğini dahil ettiği bir noktaya yükselmiştir. Artan bir şekilde editöre mektuplar veya editör tarafından dergide yayınlanan bir şeyin uygunsuz olduğunu bildiren bir mektuplar görülmektedir. Yayıncılar, yayınladıklarının uygun şekilde atfedilen materyali içermesini sağlamak için daha fazla özen göstermektedirler. Dergiler, “yayıncılıkta gerçeğin” önemini vurgulamak için yazarlar için kılavuzlarını yeniden yazmakta ve makalelerin elektronik olarak gönderilmesi ve gözden geçirilmesiyle birlikte dergi editörleri, uygun atıfları kontrol edebilmek için makale içinde daha önce yayınlanmış çalışmaları arayan bilgisayar programlarını giderek daha fazla kullanmaktadırlar. Bu makalede, yayıncılık ve rapor yazımında etiğin bazı kritik unsurları paylaşılmaktadır. Bu fikirlerin çoğu, dergilerin web sayfalarında yayınladığı “Yazarlar için Rehber İlkeler”de bulunabilir.

Bir yayın ya da raporda kimler yazar olarak belirtilmelidir?

Bu zararsız bir soru gibi görünse de, kültüre ve otokratik yöneticilere bağılı olarak gerçek bir ikilem sunabilir. Buna ek olarak, bazı üniversiteler, terfi adaylarının ortak yazar olarak adlandırıldıkları her yayındaki rolünü belirlemelerini şart koşmaktadır. Örneğin; Gıda Teknolojileri Enstitüsü (*Journal of Food Science, Comprehensive Reviews in Food Science and Food Safety ve Journal of Food Science*) tarafından yayınlanan bilimsel dergiler için, ortak yazarlık, "çalışmanın aşağıdaki yönlerinden bir veya daha fazlasına önemli ölçüde katkıda bulunanlarla sınırlıdır; fikir, planlama, yürütme, yazma, yorumlama veya istatistiksel analiz." (IFT Bilimsel Dergiler, 2011). Yazarlığa kimin dahil edileceğine ilişkin karar, elbette, nihai olarak makaleyi veya raporu gönderen kişiye aittir. Dergilerin yazarlığın gerçekliğini kontrol etme gibi bir niyeti yoktur ve buna gerek yoktur. Bu nedenle, bu bir etik değerlendirme meselesidir. Aynı derecede önemli olan, yazar olarak listelenenlerin araştırmanın gerçekliği ve geçerliliği için kefil olmaya istekli olmaları gerekliliğidir.

Muhtemelen her editör, yayınlanmış bir makalenin sorumlu yazarlığının sorgulandığı durumlarla karşılaşmıştır. Bu gerçekleştiğinde, gerçeği tespit etme sürecini takip etmek kolaydır (sadece söz konusu yazara ve diğer ortak yazarlara yayında her birinin oynadığı rolü sorarak), ancak “gerçeği” bilmek o kadar kolay elde edilmemektedir. Kültür ve kişisel ilişkilerin devreye girdiği yer burasıdır. Bazı kültürlerde ortak yazar olarak patronu, merkez müdürü,

dekanı veya diğer yetkili kişileri listelemek tamamen yeterli kabul edilmektedir. Genellikle bu uygulama hoş karşılanmamakta ve norm olmamaktadır. Bu gerçekleştiğinde, bir yayındaki sonuçlara itiraz edilebileceği ve yayında gerçekten hiçbir rolü olmayan kişinin sonuçları savunması gerektiği durumlar ortaya çıkabilmektedir. Açıkçası, bu kişinin çalışma hakkında hiçbir bilgisi olmayabilir veya araştırmayı savunmak için yetersiz bilgiye sahip olabileceğinden, bu “yapışkan bir araç” haline gelebilir. Sonuç olarak, ortak yazar olarak listelenen her bir kişi, yayına ne katkıda bulunduğunu bilmeli ve sonuçları savunabilmelidir.

Son zamanlarda ortaya çıkan ve kamuoyuna duyurulan bir diğer durum da hayalet yazarların kullanılmasıdır. Ana dili İngilizce olmayan araştırmacılar için, araştırma çalışması tamamlandıktan ve sonuçlar ve tartışma yapıldıktan sonra, makaleyi yazmak için İngilizce diline çok iyi hakim olan bir kişi tutulur. Wong (2010), in'de araştırmacıların metni yazmak için İngilizce ğretmenleri kullandığı bu tür olayları anlatmıştır. Bunun akademik bir aldatma olduğunu ima etmektedir. Tercüman yazar, yazarlar listesinde yer almıyorsa, en azından etik olarak, hayalet yazı uygunsuz olarak kabul edilmesi önerilmektedir.

Araştırma Etik Bir şekilde Yapılmış mı?

Günümüzde tüm araştırma kuruluşları, araştırmayı yürütürken hayvanlar veya insanlar kullanıldığında uyulması gereken yönergelere sahiptirler. Ulusal Sağlık Enstitüleri, bir tıbbi ürünün doğru kullanımına ayrılmış bir web sitesine sahiptir. Ulusal Sağlık Enstitüleri, hayvanların araştırmalarda doğru kullanımına ve hayvanların kullanımında alternatiflere ayrılmış bir web sitesine sahiptir (<http://bioethics.od.nih.gov/animals.html>). Yönergeleri neredeyse evrensel olarak takip edilmektedir. Kılavuzlara kesinlikle uyulmasını sağlamak için, tüm araştırma niversiteleri, araştırma projelerinde hayvanların ve insanların kullanımına ilişkin protokollerin tabi tutulması gereken inceleme komiteleri kurmuştur.

Araştırmalarda hayvanların kullanıldığı makaleleri yayınlayan dergilerin yarısından azı, araştırma ve insan deneklerin kullanımında hayvanların kullanılmasının doğru kullanımı veya etiği konusunda bir politikaya sahiptir (Osborne, 2011). Osborne, bu dergilerin ve aslında kampslerdeki inceleme komitelerinin hayvanların kullanılmasının gerekli olup olmadığını nadiren değerlendirdiğine dikkat çekmektedir, veya araştırmadaki insan deneklere ihtiyacı. Araştırmalarda hayvanları ve insan deneklerini kullanırken etik konusunda dergilerin bu belirgin eksikliğinin bir sonucu olarak, Osborne ve Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals (RSPCA), biyomedikal ve biyobilim dergilerini bu konuda kılavuzlar oluşturmaları

için uyarmak için bir program başlatmıştır. Daha spesifik kılavuzların olmamasına rağmen, çoğu dergide hayvanların ve insanların araştırmalarda etik kullanımına ilişkin bazı açıklamalar bulunmaktadır. Örneğin, Institute of Food Technologist tarafından yayınlanan Journal of Food Science, yazarlar için kılavuzlarında aşağıdakileri vurgulamaktadır (IFT, 2011):

“4. Etik konular:

Çalışma canlı hayvanlar üzerinde deney yapmayı içeriyorsa, yazarlar bunun yerel etik yönergelerine uygun olarak gerçekleştirildiğine dair kanıt sağlamalıdır. İnsanları içeren işlerde, yerel etik kurul onayı ile yapıldığına dair kanıt sunulmalıdır.”

Araştırmacılar Arasında Çıkar Çatışması Var mı?

Son zamanlarda dünya genelinde gıda ve sağlık sektöründe bilim adamlarının yürüttükleri araştırmalarda potansiyel çıkar çatışmalarını belirtmeleri konusunda artan bir ilgi görülmektedir. Bu, kısmen, doktorların ilaçların etkinliğini değerlendiren değerlendirme ekibinin bir parçası olduğu zaman, doktorların ilaç şirketleriyle olan ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Gıda ve beslenme topluluğu için, Kuzey Amerika Uluslararası Yaşam Bilimleri Enstitüsü (ILSI-NA), bu alandaki araştırmacılar için kılavuzlar geliştirmek üzere seçkin bir araştırmacı ve kamu politikası uzmanları ekibini bir araya getirmiştir (Rowe ve diğerleri, 2009). Kılavuzların birincil odak noktası araştırmacılara ve araştırmanın yürütülmesine yönelik olsa da, ilkeler çalışmanın sonuçlarını yayınlamak için de geçerlidir.

Çıkar çatışması politikalarına ve yönergelerine bir örnek olarak, IFT'nin bilimsel dergileri aslında Wiley-Blackwell aracılığıyla basıldığından ve dağıtıldığından, dergiler ayrıca Wiley-Blackwell etik kurallarına da abone olmaktadırlar (<http://www.blackwell.Publishing.com/Publicationethics/>). Bunlar çok kapsamlıdır ve Wiley-Blackwell ile bağlantılı olarak, IFT'nin standartları, yazarların araştırmanın bütünlüğünü tehlikeye atacak çıkar çatışmalarını ifşa etmelerini gerektirmektedir. IFT'ler gibi hakemli dergilerde, genellikle gözden geçirenlerin araştırmada bir yanlılık veya yazarlar için bir çıkar çatışması olduğuna inanıp inanmadıklarını belirlemeleri için bir kontrol listesi bulunmaktadır. Aynı şekilde, gözden geçirene, makaleyi adil ve tarafsız bir şekilde inceleme yeteneğini etkileyecek bir çıkar çatışması olup olmadığı da sorulmaktadır. Hakemlerin önyargıları ve çıkar çatışmaları sadece yayınlarda değil, aynı zamanda araştırma tekliflerinin gözden geçirilmesinde de bir sorundur.

Sonuç olarak, bir gözden geçirenin ilk şartı, potansiyel önyargılarını ve çıkar çatışmalarını beyan etmektir.

Finansman Kaynağına Dayalı nlemler Var mı?

Özellikle sanayi ile ilgili bilimsel araştırmalarda, özellikle tüketicilerin çıkarlarını koruduğunu iddia edenlere en büyük eleştirilerden biri, çalışmanın endüstri tarafından finanse edilmiş olmasıdır. Bazı bilim ve teknoloji araştırmalarında kamu finansmanı eksikliği göz önüne alındığında, gıda, ilaç, gıda bileşenleri ve gıda işlemenin iyileştirilmesine yönelik bilimsel ilkelerin bilgisinde ve uygulanmasında ilerlemeler sağlamak için endüstrinin finansmanı gerekmektedir.

Çoğu hakemli dergi, yazarların araştırma için tüm finansman kaynaklarını açıklamasını istemektedir. Ek olarak, editör fon kaynağına dayalı bir önyargı olabileceğini düşünüyorsa, tam açıklama ve şeffaflık adına yazarları sorgulama yetkisine sahiptir. Araştırmacının ve fon kaynağıyla olan ilişkisinin bu şeffaflığı, eleştirilerin önlenmesi, bilimi ve bilgiyi ilerletmek için esastır. Genel olarak, tam açıklama ve şeffaflığın yanı sıra, soru şu: "Finansman kaynağına dayalı araştırmalarda bir önyargı var mı?" Ne yazık ki bu konuda çok az yayınlanmış araştırma mevcuttur. Bunun en önemli nedeni, finansman kaynağı ile birlikte sonuçları analiz etmek için incelenebilecek büyük bir veri tabanının olmamasıdır. Böyle bir çalışma, sonuçların gerçekten finansman kaynağından etkilenip etkilenmediğini belirlemek için uzmanlarca (hakemlerce) sonuçların analizini gerektirecektir.

Pek çok toplum ve dergi böyle bir veri tabanı buldurmasa da, Amerikan Diyetisyenler Derneği beslenme araştırmaları üzerine bir veri tabanı tutmaktadır. Bu, Myers ve ark. (2011), fon kaynağı ile araştırma raporunun kalitesi arasında bir bağlantı olup olmadığını incelemek için Amerikan Diyetisyenler Derneği'nin 2539 hakemli araştırma makalesinden oluşan Kanıt Analizi Kütüphanesi veri tabanını kullanmaktadır.

Myers ve ark. (2011), araştırma raporlarının %43,3'ünün olumlu, %50,1'inin nötr ve %6,6'sının olumsuz olarak derecelendirildiğini tespit etmiştir. Negatif olarak değerlendirilenlerin çoğu, finansman kaynağının belirtilmediği raporlardı. Endüstri tarafından finanse edilen araştırmaların, federal hükümet kaynakları tarafından finanse edilenlerden daha fazla tarafsız veya olumsuz olarak değerlendirilmediği sonucuna ulaşmışlardır.

İntihal Nedir ve Sonuçları Nelerdir?

Bugün yayıncılık sektörünün vebasısı intihaldir. İnternet kullanımı ile birlikte, kişinin kendisinin veya başkalarının daha önce yayınlanmış çalışmalarından parçaları ve parçaları bir araya getirerek bir eser üretmek çok kolaylaşmıştır. İntihal burada kısaca tartışılacak olsa da, yasadışı olduğu için açıkça bir etik meselesidir. Aslında, eserlerde intihal bulunursa, dergilerin gerçekten sert cezaları bulunmaktadır. Dergilerin intihal hakkında karar vermelerine yardımcı olmak için, Yayın Etiği Komitesi (COPE; <http://publicationethics.org/>), editörlerin kullanması için yol haritaları geliştirmiştir. COPE 1997 yılında tıp dergileri tarafından kurulmuştur ve şu anda dünya çapında 7000'den fazla üyesi bulunmaktadır.

Tablo 1. İntihal için kullanılan terimler

Kopyala-yapıştır yazım veya kes-yapıştır yazım = Bir kişinin kendi eserinde başkaları tarafından yayınlanan metnin yeniden kullanımı – genellikle “iyi, zaten yayınlanmış İngilizce haliyle” kullanmak veya bir makaleyi daha hızlı üretmek adına işlemdir. Yeniden kullanılan metin, cümle parçaları, cümleler, birkaç cümle veya tam paragraf olabilecek önemli kelime dizileri olabilir. Yazarlar bunu atıflı veya atıfsız yapabilirler.

Mikro-intihal = Kopyalanan metinlerin tutarlı bir şekilde kopyalandığı bir kopyala-yapıştır yazı biçimidir. Küçük (bir tümce veya bir veya iki cümle), ancak bir veya daha fazla bölümde sık görülür.

Yama yazım veya mozaik yazım = Kopyala yapıştır yazmanın sonucudur. Bu terimler, kopyala-yapıştır yazma stratejileri kullanıldığında bir metnin sahip olabileceği düzensizliği ifade etmektedir.

İntihal =Okuyucuyu yanıltmak, yazı ve fikirlerin yazara ait olduğunu varsaymak amacıyla önemli miktarda metnin kopyalanması.

Kendi kendine intihal = Kişinin önceki kendi çalışmasından önemli bölümlerin yeniden kullanılmasıdır.

Yinelenen veya gereksiz yayın = Metnin ötesine geçen önceki kendi çalışmasının yeniden kullanımı (yani tamamen veya büyük ölçüde örtüşen verilerin kullanımı).

Çeviri intihal =eviriden sonra, cümle, paragraf veya hatta atıflı veya atıfsız daha büyük düzyazı blokları, orijinalin bilgi yapısının alımı.

Kaynak: Darly Lunda, 2013.

Yukarıdaki terimler ve tanımlar intihal hakkında düşünmede faydalı örneklerdir. Bir yazar bu intihal biçimlerinden herhangi birini kullanırsa, dergi tarafından verilen cezalara tabidir. Dergi editörlerine intihal olup olmadığını değerlendirmede yardımcı olmak için Cross Check geliştirilmiştir ve çoğu dergi yazıları daha önce yayınlanmış diğer çalışmalara karşı kontrol etmek için bir programa (iThenticate) abone olmuşlardır.

Sistemin çalışma şekli, editörün ya kendi başına ya da Yardımcı Editör tarafından önerildiği gibi, makaleyi iThenticate'e tabi tutmasıdır. Geri gelen rapor (birkaç dakika sonra) diğer yayınlanmış eserlerle (internet sitelerindeki bilgiler dahil) benzerlik yüzdesini bildirmektedir. Bilgiler, referansları hariç tutmak için filtrelenebilir (çünkü aynı konudaki el yazmalarında veya yayınlanmış eserlerde referansların benzer olması beklenebilir). Rapor, makale ile daha önce yayınlanmış çalışma arasındaki benzer kelimelerin sayısını sağlar ve editör daha sonra daha önce yayınlanmış çalışmayı ve makaleyi inceleyebilir ve örtüşmenin ne kadar büyük (korkunç) olduğunu belirleyebilir. İntihalin, önceden yayınlanmış bir çalışmanın (kendisinin veya başkasının) materyallerinin kasıtlı olarak kopyalanmasının meydana geldiği yeterince açıksa, süreç yazara karşı ne tür bir işlem yapılacağına karar verme aşamasına geçer.

COPE, iddia edilen intihal örnekleriyle başa çıkmak için bir yol haritası oluşturmuştur ve bunlar editörler tarafından yaygın olarak kullanılmaktadır. Özetle (suçun ciddiyetine bağlı olarak bir dizi farklı yol olduğundan – bkz. Tablo1'deki türler), çoğu durumda editör bir açıklama ve yazar(lar) için makalenin yazarıyla iletişime geçecektir. Ayrıca, çalışması intihal edilenler de iddia edilen intihal bildirimini almaktadır. Ceza, editör ile makalenin yazarı arasındaki yazışmanın sonucuna bağlı olacaktır. Örnek olarak, Journal of Food Science birkaç intihal vakası yaşamıştır (ve bu vakalardan biri, derginin iThenticate'i derginin kullandığı otomatik el yazması işleme sistemi olan ScholarOne aboneliğine dahil etmesini sağlamıştır). Bugüne kadar verilen en ağır cezalar; (1) intihal yapılan makaleleri gerekçe göstererek makalenin geri çekilmesini dergiye yazdırmak, (2) intihal yapan tüm yazarların 5 yıl süreyle dergiye makale göndermesini yasaklamak ve (3) bu intihal olayının gerçekleştiğini yazarların en yakın amirine bildirmek. Bu zor görünebilir, ancak intihal yapmak çok ciddi bir meseledir ve dergiler bunu engellemek için güçlü adımlar atmak zorundadır.

İntihalden kaçınmanın en kolay yolu, daha önce yayınlanmış çalışmalara uygun şekilde atıfta bulunulduğundan emin olmaktır. Kaynağın belirtildiği tırnak işaretlerinin kullanılması tamamen yasaldir ve başka bir yayından doğrudan alıntı yapıldığında kullanılmalıdır. Düşüncenin veya fikrin kökeninin tanınması şartıyla, daha önce yayınlanmış çalışmayı doğrudan kopyalamadan yeniden yazmak da uygun görülmektedir.

Sonuç

Sanayi ve devlet laboratuvarları için dahili raporların yazarlarının, raporlarını hazırlarken aynı ilkeleri akıllarında tutmaları gerekir. Yayınlarınızın/raporlarınızın etik olduğundan emin olmanın ilkeleri şunlardır: (1) yazarlığın tanınması, (2) hayvanları ve insan deneklerini içeren araştırmaların etik olarak yürütülmesi, (3) çıkar çatışmasının şeffaf olmasını sağlamak, (4) finansman kaynağı veya kişisel finansal çıkar nedeniyle sonuçların sonuçlarındaki önyargıyı ortadan kaldırmak ve (5) Daha önce yayınlanmış diğer çalışmalara uygun şekilde atıfta bulunulduğundan ve atfedildiğinden emin olun.

Saygın dergiler gönderim sırasında etik taraması yapar ve etik kontrolleri geçememek reddedilmenin en yaygın nedenlerinden biridir. Ne yazık ki, bir çalışma başladıktan sonra, gerekli etik incelemeleri ve izinleri almak için genellikle çok geç kalınmıştır. Çalışma başlamadan önce çalışmanın tüm etik gereklilikleri karşıladığından emin olarak yayın başarısına nasıl hazırlanacağı öğrenilmelidir.

Belki danışman, çalışmaya katkıda bulunmasa bile, araştırma makalelerinin yazar listelerine her zaman eklenir. Böyle bir kalıptan kurtulmak zor olabilir, ancak bu tür uygulamalar etik değıldir ve giderek etik olmayan uygulamaların kabul edildiğı bir atmosfer yaratmaya yardımcı olur. Bir bireyin etik olmayan bir kültürü tek başına reforme etmesi mümkün olmayabilir, ancak kişinin kendi yoluna gitmesi veya gerekirse daha etik bir ortama gitmesi mümkündür. Ancak, bir grubun bireyleri cezalandırmasının incelikli yolları nedeniyle bunu yapmak hoş olmayabilir. Etik bir yaşam uygulamak cesaret erdemini gerektirir.

Özellikle araştırmada, ancak genellikle diğer ödevlerde, neyin gerçekten orijinal olup neyin olmadığını anlamak önemlidir. Bu, fikri mülkiyette olduğu gibi bir hukuk meselesi veya bilimsel güvenilirlik meselesi olabilir, fakat aynı zamanda sıradan işlerde bir kredi meselesi olabilir. Orijinalliğı yanlış bir şekilde talep etmede etik hatalar meydana gelebilir, bu nedenle intihal veya başkasından kredi çalınabilir. Patentler için öncelik kaybı, zarar gören taraflara borçlu olunan mali zararlar veya kasıtlı aldatma nedeniyle fesih gibi sonuçlar ciddi olabilir. Çoğu zaman, aynı fikir birden fazla tarafça aynı anda ancak bağımsız olarak düşünölmüştür. Bunun etik bir sapma olmadığı kabul edilmektedir.

Hepimiz etik zorluklarla karşı karşıyayız. Çoğunlukla, sezgisel olarak iyi seçimler yaparız. Bu, erdemler ve davranış kuralları hakkında içgüdüsel bir anlayış edindiğimiz anlamına gelir. Ancak, bazı seçimler zordur ve yapmak cesaret ister. Bu gibi durumlarda, temel

inanç ve değerlere sahip olmak yardımcı olur ve ayrıca bu konular hakkında düşünmeye, okumaya ve tartışmaya yardımcı olur.

Kaynaklar

Clark, J.P. ve Ritson, C. 2013. *Practical Ethics for Food Professionals: Ethics in*

Research, Education and the Workplace, First Edition. © 2013 John Wiley & Sons, Ltd. Published 2013 by John Wiley & Sons, Ltd.

Campbell, E.G. ve D.E. Zinner. 2010. Disclosing industry relationships-toward an improved federal research policy. *N Engl J Med* 36: 604–606.

Committee on Publishing Ethics. <http://publicationethics.org/> (accessed 12 December 2012).

Institute of Food Technologists. 2011. IFT Scientific Journals: Author Guidelines. <http://www.ift.org/Knowledge-Center/Read-IFT-Publications/Journal-of-Food-Science/Authors-Corner/Author-Guidelines.aspx> (accessed 12 December 2012).

Kerans, M.E. ve M. de Jager. 2010. Handling plagiarism at the manuscript editor's desk. *Eur Sci Editing* 36(3):62–65.

Lund, D. 2013. Ethics in publishing/reporting food science and technology research.

Practical Ethics for Food Professionals: Ethics in Research, Education and the Workplace, First Edition. Edited by J. Peter Clark and Christopher Ritson. © 2013 John Wiley & Sons, Ltd. Published 2013 by John Wiley & Sons, Ltd.

Myers, E.F., J.S. Parrott, D.C. Cummins, ve P. Splett. 2011. Funding source and research report quality in nutrition practice-related research. *PLoS One* 6(12): e28437.

National Institutes of Health. 2012. URL for Bioethics of Animal Use in Research.

<http://bioethics.od.nih.gov/animals.html> (accessed 12 December 2012).

Osborne, N. 2011. Point of view: reporting animal research-worthy of a rethink. *Learned Publishing* 24(1): 5–7.

Rowe, S., N. Alexander, F.M. Clydesdale, et al. 2009. Funding food science and nutrition research: financial conflicts and scientific integrity. *Nutr Rev* 67:264–272.

Vural, H., 2015. Tarım ve Gıda Güvenliğinde Etik İlkelerin Önemi. U. Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi, Cilt 29, Sayı 2, 193-202.

Wong, G. 2010. In China, academic cheating is rampant: Some say practice harmful to nation. *Associated Press*. April 11, 2010.

Etik İklım ile Kurumsallaşma Arasındaki İlişkinin Kavramsal Olarak İncelenmesi

Fahri APAYDIN¹

Öz

Örgütler geliştikçe ve faaliyetlerini yürüttükçe çeşitli sistemler, yapılar, ilişkiler, değerler ve inanışlar geliştirmektedir. Bu çalışma bütün bunlarla birlikte örgütlerde alınan kararların ve davranışların daha iyi anlaşılması ve analiz edilmesi için etik iklim kavramını incelemektedir. Örgütlerin yapılarını ve özelliklerini açıklayan önemli bir kavram ise araştırmacılarca yeterli ilgi görmeyen kurumsallaşmadır. Bu araştırmada kurumsallaşan örgütlerde etik iklimin gelişeceği ve etik ihlallerinin daha az olacağı ileri sürölmektedir. Literatür taraması ile yapılan bu keşifsel bir araştırmada kurumsallaşmanın boyutlarının etik iklim oluşmasında nasıl katkı verdiği incelenmekte ve sonraki araştırmalar için araştırma soruları ve hipotezler geliştirilmektedir.

Anahtar kelimeler: etik iklim, kurumsallaşma, etik ihlali, kurumsal teori

---

¹ Prof. Dr., Yalova Üniversitesi

Analyzing Conceptually the Relation between Ethical Climate and Institutionalization

Abstract

As organizations get larger and carry out activities, they develop some systems, relations, values and beliefs. In this study in addition to these concepts ethical climate is being examined to better comprehend and analyze the decisions made and behaviors in organizations. An important concept that explains organization structures and features is institutionalization which has not received sufficient interest by researchers. In this research, it is hypothesized that ethical climate will develop and there will be less ethical violations in institutionalized organizations. In this exploratory research which is done with literature review how the dimensions of institutionalization contribute to the development of ethical climate and research questions and hypotheses are developed for further research.

Keywords: ethical climate, institutionalization, ethical violations, institutional theory

Giriş

Etik iklim kavramı uzun zamandır araştırılan bir konu olmakla birlikte son zamanlarda araştırmacılardan daha fazla ilgi görmektedir. Bunun bir nedeni etik konusunun sadece felsefe literatüründe değil aynı zamanda yönetim literatüründe daha çok araştırılmasıdır. Etik konusuna ilginin artmasının nedeni ise dünyada yaşanan bazı krizlerdir. Esasında günümüzde temel üç kriz yaşanmaktadır: İnsani kriz, çevresel (iklimsel) kriz ve ekonomik kriz. Bu üç kriz incelendiğinde etik değerlerdeki erozyonun bu krizlere neden olduğu grlmektedir. Bu alanlarda yaşanan sorunların toplum hayatını son derece olumsuz ve büyük boyutlarda etkilediği grlmektedir. Bu sorunlara çözümler geliştirme çabasında olan bilim insanlarının etik ve etik iklim konusunda daha çok araştırma yapması gerekmektedir.

Kurumsallaşan rgtlerde etik iklimin oluşacağına inanılmaktadır. Bu kapsamda keşifsel bir çalışma olan bu araştırma kurumsallaşma ile etik iklim arasındaki ilişkiyi kavramsal olarak incelemekte ve sonraki araştırmalarda test edilmek üzere araştırma soruları ve hipotezler geliştirmeyi hedeflemektedir. Literatür tarandığında kurumsallaşma ile örgüt iklimi arasındaki

ilişkinin incelenmediği görüldüğünden bu araştırmanın önemli bir boşluğu dolduracağına inanılmaktadır.

Örgütlerde gelişen önemli bir kavram ise etik iklimdir ve her geçen gün daha da önem kazanmaktadır. Shin (2012) etik iklimi örgüt seviyesinde incelenmesi gereken bir kavram olarak değerlendirmektedir. Bu kavramın anlaşılması örgüt yöneticilerin ve akademisyenlerin örgütlerdeki davranışları ve alınan kararları da iyi anlamasını sağlayacaktır.

Bu çalışmanın temel amacı literatür taraması yöntemiyle çeşitli araştırma soruları ve hipotezler geliştirmektir. Geliştirilecek bu sorular ve hipotezlerin araştırmacılara sonraki araştırmalarda yön göstermesi hedeflenmektedir. Bu açıdan bu çalışmanın literatüre ve uygulamaya katkılarının olduğu düşünölmektedir.

Literatür Taraması

Etik iklim örgüt üyelerinin ahlaki akıl yürütmelerini yansıtmaktadır (Arnaud ve Schminke, 2012). Etik iklim işletmenin prosedürleri ve uygulamaları ile ilgili çalışanların algılamaları olarak da tanımlanmaktadır (Victor ve Cullen, 1988). Benzer şekilde Mulki, Jaramillo ve Locander (2009) de etik iklimi iş iklimi olarak da görmekteirler ve iş iklimi ise örgüt politikaları, prosedürleri ve uygulamaları olduğunu belirtmektedirler. İş iklimi insanların kabullenebilecekleri psikolojik olarak anlamlı ahlakî tanımlarla ilgili algılamalar olarak tanımlanmaktadır ve örgüt sisteminin uygulamaları ve prosedürleri ile şekillenmektedir (Victor ve Cullen, 1988; Shin, Sung, Choi ve Kim, 2015; Martin ve Cullen, 2006). Bu uygulamalar ve prosedürler formal ya da informal olabilmektedir (Reichers ve Schneider, 1990 akt. Peterson, 2002). Bazı araştırmacılarca prosedürlerin ve uygulamaların etik içeriğinin olmasını ise etik iş iklimi olarak tanımlanmaktadır. Etik iklim çalışanların sonuçlarından başkalarının etkileneceği kararların örgüt bakış açısı ile doğru alternatifin tanımlanmasını da belirlemektedir. Etik iklim etik kodlar ve kurallarla oluşmaktadır ve örgüt için oldukça yaygın ve genel örgüt karakteridir. Bu karakterin oluşmasında ise örgütün iş yapış biçimi etkili olmaktadır.

Etik iklim örgütlerdeki ahlaki sorumlulukları, yönerge, yasaklamalar ve yapılmasına izin verilen durumları da kapsamaktadır (Victor ve Cullen, 1988). Etik iklim neyin doğru neyin yanlış olduğunu etik açıdan değerlendiren örgüt iklimi olarak adlandırılmaktadır ancak örgüt politikaları olarak değerlendirilmemektedir.

Örgütlerdeki etik iklim etik davranışlara daha fazla önem verilerek geliştirilebilen ve biçimlendirilebilen örgütsel özelliktir (Shafer, 2015). Bu açıdan yöneticilerin örgütlerde etik iklim oluşturmak için gerekli çabaları göstermeleri gerekmektedir.

Etik İklım Teorisi felsefi ve sosyolojik teoriler üzerine bina edilmiş örgüt içinde kararlara ve eylemlere tanımlayıcı bir harita rolü üstlenmektedir (Martin ve Cullen, 2006). Güçlü temellere dayandırılan etik iklim kavramı literatürde kabul görmüş ancak hakkında yeterli derecede araştırma yapılmadığı tespit edilmiştir.

Literatürde işletmelerde etik iklimin öncüllerinin yeterince araştırılmadığı görülmektedir. Etik liderliğin etik iklimin öncüllerinden olduğunu belirten Shin (2012) etik iklim ve kişilerin davranışları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Etik iklimin oluşmasında üst yönetimin önemli bir etkisi bulunmaktadır. Üst yönetimin etik liderlik göstermesi örgüt performansını da etik iklimi şekillendirerek etkilemektedir (Shin, Sung, Choi ve Kim, 2015; Martin ve Cullen, 2006).

Örgüt iklimi çalışanların üzerinde önemli derecede etkiye sahiptir (Peterson, 2002). Etik değer ve davranışların güçlendirildiği iş iklimlerinde çalışanlar daha çok etik davranış sergilemektedirler (Schwepker, Ferrell ve Ingram, 1997; Wimbush, Shepard ve Markham, 1997). Etik iklim çalışanların davranış biçimlerin oluşurmalarında rehberlik etmektedir ve örgütün etik karakterini yansıtmaktadır (Mulki, Jaramillo ve Locander, 2009; Arnaud ve Schminke, 2012). Etik iklim çalışanlara karşılaştıkları durumlarda nasıl davranmaları gerektiği konusunda bilgilendirme sağlamaktadır. Etik iklim örgüt içinde kabul gören, övülen ve örnek alınan ahlaki değerlerce oluşmaktadır. Örgüt iklimi örgütlerin normatif sistemlerini açıklamakta önemli bir mekanizma olarak görülmektedir. Normatif sistemler ise çalışanların etik davranış sergileyip sergilemeyeceği konusunda belirleyici olabilmektedir (Victor ve Cullen, 1988).

Etik iklim sadece çalışanların etik davranışları ile ilgili olmayıp işe gecikme, işe gelmeme ve gevşek performans gibi davranışlar da etik iklimle ilişkilendirilmektedir (Wimbush ve Shepard, 1994 akt. Peterson, 2002). Bu açıdan kişisel performansı etkilemenin yanında örgüt performansını da etkilediği söylenebilir.

Örgütler etik duruşlarını açıkça belirlemedikleri durumlarda çalışanlar kişisel etik değerlerle örgütün etik değerleri arasındaki uyum derecesinde kararsız kalmaktadır. Bu ikisi arasındaki uyum arttıka işe tatmini ve performans arttığı gibi stres de azalmaktadır (Schwepker, Ferrell ve Ingram, 1997). Örgütlerde çatışmaları azaltmak ve verimliliği arttırmak için açıkça

tanımlanan ve çalışanlara iletilen etik ilkeler belirlenmelidir. Bu ilkeler yeni karşılaşılan durumlarda nasıl karar vermek ve davranış sergilemek gerektiği konusunda çalışanlara rehberlik edebilir.

Örgütlerin kurumsallaşmış normatif sistemleri örgüt kültürünün bir parçası olmakla birlikte örgüt kültürü daha kapsamlı bir kavramdır. Örgüt kültürü ile etik iklimi ayrı kavramlardır ve örgüt kültürü daha kapsamlıdır. Örgüt kültürü davranış şekilleri, törenleri, insanlarca üretilen unsurları ve belirli dili kapsar ama etik iklim sadece neyin doğru neyin yanlış olduğunu tanımlayan norm sistemleridir. Etik iklimle ilgili şu varsayımlar yapılabilir (Victor ve Cullen, 1988):

1. Örgütler ve örgütteki alt gruplar farklı kurumsallaşmış (yerleşmiş) normatif sistem geliştirirler,
2. Tam olarak homojen olmasa da bu normatif sistemler örgüt iklimi olarak yeterince bilinmektedir ve
3. Etik iş iklim algısı duygusal olarak değerlendirilen etik iş ikliminden farklıdır.

Etik iklim örgüt türüne ve örgütün bulunduğu sektöre göre değişebilmektedir (Martin ve Cullen, 2006).

Etik iklim kişinin kendi çıkarını maksimum yapma, ortak çıkarı maksimum yapma ya da evrensel ilkelere bağlı kalma açısından farklılık göstermektedir. Kişiler için bu tür etik standartlar farklı ve uyumsuzluk içermektedir. Bireyler için etik standartlar farklı olduğu gibi örgütlerin etik iklimleri de farklılık göstermektedir. Örgütler de kişiler gibi egoist, iyilik sever ya da ilkeli olarak tanımlanabilmektedir (Cullen, Victor ve Bronson, 1993). Bu nedenle örgütlerin etik iklimleri farklılaşmaktadır. Bu farklılığın nedeni üst yönetimin yaklaşımı olabileceği gibi sektörel ve kültürel özellikler de olabilir.

Victor ve Cullen, (1988) etik iklimin beş boyutunu bulmuştur. Bunlar: 1.yardımlı severlik, 2.kurallar, 3.kanun ve ilkeler, 4.bağımsızlık ve 5.arasallıktır. Kanun ve ilkelerin uygulandığı etik iklimde çalışanlardan devletin yasalarına ve iş alanının ilkelerine uymaları beklenmektedir. Kurulların olduğu etik iklimde ise çalışanların örgütün kurallarına uyması beklenmektedir. Yardımlı severliğin olduğu etik iklimde ise çalışanlar birbirlerinin ve bağlı oldukları grupların iyi olmalarını istemektedirler. Bağımsız iklimlerde ise kişilerin kendi ahlaki değerlerine göre davranmalarını beklenmektedir. Arasallığın olduğu etik iklimlerde ise

Çalışanlar kendi çıkarlarını takip etmektedirler (Wimbush, Shepard ve Markham, 1997). Daha önce belirtildiği bu boyutlar yönetim şekline ve önceliklere göre daha ön plana çıkmaktadır.

Örgütlerin seviyesi ile ilgili olarak yapıları, iş yapış biçimleri, prosedürleri, ilişkiler ve örgüt kültürlerinin bir yansıması olan kurumsallaşmanın da etik iklimin oluşmasında etkili olduğu dşnlmektedir. İşletmelerin kurumsallaşması işletmelerde etik değerlerin gelişmesine de katkı verdiği söylenebilir. Kurumsallaşma literatürü tarandığında kurumsallaşmanın olduğu örgütlerde örgüt yapılarının ve iş yapış şekillerinin etik iklimin gelişmesine katkı verebileceği grlmektedir.

Kurumsal teori örgütlerin toplumundan gelen baskıya bağlı olarak kurallar ve uygulamalar geliştirdiğini ve diğer kurumları taklit ettiğini (rn olarak anlaşılmamalı) söylemekte ve bunu meşruluk kazanmak için bir araç olarak görmektedir. Martin ve Cullen (2006) Etik İklım Teorisinin de kurumsallaşma teorisine bu açıdan aynı yaklaşımı ortaya koyduğunu belirttikler. Ancak bu yazarlar kurumsallaşmanın etik iklimin oluşmasında etkili olduğunu açıkça ifade etmemektedirler. Bu ise literatürde bir boşluk oluşurmaktadır.

İşletmelerin kurumsallaşması örgütlerde etik değerlerin gelişmesine katkı verdiği söylenebilir. Etik iklim örgütün prosedürleri ve uygulamaları ile ilgili çalışanlarca paylaşılan algılamalar olarak tanımlanmaktadır (Victor ve Cullen, 1988; Luthar, DiBattista ve Gautschi, 1997; Bartels, Harrick, Martell ve Strickland, 1998; Cullen ve Victor, 1993; Schwepker, Ferrell ve Ingram, 1997; Wimbush, Shepard ve Markham, 1997). Shin (2012) etik iklimin örgüt seviyesinde incelenmesi gereken bir kavram olarak değerlendirmektedir. Bu nedenle örgütlerin seviyesi ile ilgili olarak yapıları, iş yapış biçimleri, prosedürleri, ilişkiler ve örgüt kültürlerinin bir yansıması olan kurumsallaşmanın da etik iklimin oluşmasında etkili olduğu dşnlmektedir. Shin (2012) etik iklim ve kişilerin davranışları arasındaki ilişkiyi incelemiştir ve etik iklimin kişilerin davranışlarının şekillenmesinde önemli bir etkiye sahip olduğunu vurgulamaktadır.

Kurumsallaşma, rgtsel istikrar, meşruluk, tahmin edilebilirlik, daha çok kaynağa ulaşma ve uyumluluk elde etmek için, kararlı olmayan ya da gevşek organize olmuş ve dar teknik eylemler ve yapılardan düzenli, kararlı ve sosyal olarak kurumsal çevreye entegre olmuş yapılanmaya giderek, bunun içselleştirilmesi ve bütün çalışanlarca ve yöneticilerce aynı algılama düzeyine ulaşılıp, değişik şartlarda ve ortamlarda, bu yapılanma ve buna bağlı davranış biçimlerinin otomatik olarak uygulanmasıdır (Kimberly, 1979: 447; Selznick, 1996: 273; DiMaggio ve Powell, 1983: 63-82; Meyer ve Rowan, 1977: 42; Zucker, 1977: 64; Scott, 1987:

494; Holm, 1995: 398; Park ve Krishnan, 2003: 268; Lawrence vd, 2001: 625; Oliver, 1991: 145-75; McNally, 2002: 179-82). Örgütün çevresi zorlayıcı, taklit etme ve/veya normatif baskılarla örgütleri kurumsallaşarak çevreye uyum sağlamaya zorlamaktadır (Fox-Wolfgramm vd, 1998: 87; Greening ve Gray, 1994: 467).

Uygulamaların ve iş yapış süreçlerinin içselleştirilmesi ve dışarıdan bir baskıya gerek kalmadan çalışanlarca uygulanması kurumsallaşmanın gerçekteşmesidir. Örgüt içinde değerlerin geliştirilmesi ve çalışanlarca benimsenmesi kurumsallaşmanın en önemli özelliğidir ve yapılan faaliyetlerde teknik gerekliliklerin de ötesine geçilmektedir (Oliver, 1991: 146; Westphal vd, 1997: 366).

Kurumsallaşma, yeni normların değerlerin ve yapıların mevcut normlar, değerler ve yapı şekilleri ile birleşerek örgütün denge kazanması olarak da tanımlanabilir. Bu ise sosyal ilişkilere istikrar getirmenin yanında tahmin edilebilirlik sağlamaktadır ve buna bağlı olarak bu ilişkilerin daha uzun süreli devam etmesi gerçekteşmektedir (Kimberly, 1979: 4472).

Kurumsallaşmanın olmaması ya da yetersiz olması örgütlerde çeşitli sorunların doğmasına neden olabilir. Özellikle de örgüt içindeki ahlaki ve sosyal düzende bozulmalar yaşanmakta ve çatışmalar kaçınılmaz olmaktadır (Warren, 2003: 154). Bunun sonucu olarak örgütler etik davranışlardan uzaklaşmakta ve örgütlerin eylemlerine şüphe ile bakılmaktadır.

Meyer ve Rowan (1977), örgüt yapısının var olma sebebini açıklayan farklı eleman seti içeren kurumsallaşma ile inanç sistemine vurgu yapmaktadırlar. Örgütsel yapılarda sadece rasyonel yapılar oluşmamakta aynı zamanda çalışanlarca paylaşılan değer sistemleri de gelişmektedir (Scott, 1987: 493-511). Bu değer sistemleri örgütlerin etik iklimi geliştirmesi olarak da açıklanabilir.

“Kurumsallaşmayı oluşturan kavramlar formalleşme, profesyonellik, kültürel güç, hesap verebilirlik ve tutarlılıktır” (Apaydın, 2007). Formalleşme örgüt yapısının, eylemlerinin, ilişkilerin tanımlanıp kurullarla, prosedürlerle ve kontratlarla yapılması ve çalışanların görevlerinin, rollerinin, yetkilerin, sorumlulukların belirlenerek yazılı hale getirilmesidir.

İşletmenin profesyonelleşmesi yönetimde profesyonellerin istihdam edilmesi, işletme ikliminin profesyonel çalışanların özelliklerini destekleyecek (otonomi, sürekli eğitim vb.) şekilde geliştirilmesi ve işletmenin sektördeki profesyonel ve sektörel kurumlarla ilişki içerisinde bulunması olarak tanımlanabilir (Staggenborg, 1988: 594; Hall, 1968: 92; Kostova, 1999: 312; Stone ve Brush, 1996: 647; Wallace, 1995: 232). Profesyoneller mesleki

kuruluşlarla ilişkiler geliştirmekte ve bu kuruluşlar ise etik kurallara önem verilmesi yönünde baskı uygulamaktadır. Bu nedenle profesyoneller işletme eylemlerinin etik kurallar dikkate alınarak yürütülmesi yönünde çaba göstermektedirler. Bu da örgütlerde normların gelişmesine katkıda bulunurken normların oluşturulması ise örgütlerde eklimin gelişmesini sağlamaktadır.

“Kültürel güç örgüt kültürünün kabullenilme düzeyi ve örgüt içerisindeki yaygın olarak paylaşılmasıdır. Kültürü oluşturan normlar, etik kurallar, değer ve ilkelerin, örgüt çalışanlarınca kabullenilme düzeyi arttıkça, bütün üyelerce paylaşıldıkça örgüt güçlü bir kültüre sahip olmaktadır. Grup normları grup üyelerinin davranışlarını düzenlemek için gruplarca uyarlanan informal kurallardır. Bu normlar yazılı olmamakla ve açıkça tartışılmamakla birlikte, grup üyelerinin davranışları üzerinde güçlü ve tutarlı bir şekilde etkili olmaktadır. Gerçekleri kurallar, normlar ve inanışlar tanımlar ve bunlar neyin yapılabileceğini belirler (Hoffman, 1999: 354)” (Apaydın, 2007). Normların oluşması grup değerlerinin ne olduğunu ve grubun ayırt edici özelliği ve kimliği için neyin temel oluşturduğunu belirler (Feldman, 1984: 47; Kostova, 1999: 312). Örgüt değerleri ve ilkeleri kontrolü zor olan durumlarda ve ilk defa karşılaşılan durumlarda çalışanları yönlendirmektedirler (Morgan ve Hunt, 1994: 24).

“Kurumsallaşmanın önemli unsurlarından biri olan hesap verebilirlik, örgütlerin meşruluk kazanmak için çeşitli kurumların baskıları sonucunda eylemleri ile ilgili doğru, tam ve önyargısız bilgiyi topluma ve ilgili kişilere akışını sağlayarak topluma açık hale gelmesi ve eylemlerinden kaynaklanan sonuçların sorumluluğunu üstlenmeleridir” (Apaydın, 2007). Hesap verebilirlik çalışanları eylemlerinin ve kararlarının nedenlerinin topluma açıklanması olarak da tanımlanabilir ve kurumsallaşmanın önemli bir boyutudur (Warren, 2003: 154; Waddock, 2004: 313; Greening ve Gray, 1994: 467).

Örgütler kurumsallaşabilmek için tutarlı eylemler yapmak ve kararlar almak zorundadırlar (Jaworski ve Merchant, 1988: 36). Örgütlerin verdikleri sözleri yerine getirmesi, misyonu, stratejisi, eylemleri arasındaki uyum, aynı endüstrideki benzer içi yapan örgütlere benzeme ve benzer durumlarda benzer tepkileri verme tutarlılık olarak tanımlanmaktadır (Swait ve Erdem, 2002: 305; Kostova, 1999: 312; Matsuno vd, 2002: 21). Kurumsallaşma kavramı ve boyutları incelendiğinde bunların örgütte etik iklim geliştirmek için pozitif katkı yaptığı görülmektedir ve bu nedenle de bunlarla etik iklim arasındaki ilişki incelenmelidir.

Araştırma soruları:

1. Etik iklim kavramı nedir ve örgütlerde hangi işlevi görmektedir?

2. Etik iklim etik ihlallerini nasıl azaltmaktadır?
3. Kurumsallaşma ile etik iklim arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?

Sonraki araştırmalarda test edilmek üzere geliştirilen hipotezler:

1. Kurumsallaşma ile etik iklim arasında pozitif ilişki bulunmaktadır.
2. Profesyonelleşme ile etik iklim arasında pozitif ilişki bulunmaktadır.
3. Formalleşme ile etik iklim arasında pozitif ilişki bulunmaktadır.
4. Gcl kültürle etik iklim arasında pozitif ilişki bulunmaktadır.
5. Hesap verebilirlik ile etik iklim arasında pozitif ilişki bulunmaktadır.
6. Tutarlılık ile etik iklim arasında pozitif ilişki vardır.

Sonuç

Etik iklimle ilgili bazı araştırmalar yapılmış olsa da bunların yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu araştırmalardan bazıları etik iklim oluşmasında örgütlerdeki lider ve yöneticilerin rolü, etik iklimin çalışanların performansına etkileri gibi konular araştırılmıştır. Ancak öncelikle etik iklimin dikotom bir kavram mı olduğu yoksa sürekli bir kavram mı olduğu incelenmeli ve buna göre de örgütlerde aynı düzeyde etik iklimin olup olmadığı araştırılmalıdır. Bu araştırma sonucunda etik iklimin sürekli bir kavram olduğu görüşü benimsenmektedir. Bu nedenle de ileriki araştırmalarda etik iklim düzeyi ile yönetim literatüründeki iş tatmini, çalışan devir oranı, müşteri Őikayetleri, rgtsel çatışmalar, mobbing gibi diğer çok sayıda kavramla ilişkiler araştırılmalıdır. Etik iklim kavramı ile literatürde incelenen çok sayıda kavram arasındaki ilişkiler araştırmaya muhtaçtır.

Araştırmada kurumsallaşmanın boyutları ile etik iklim arasındaki ilişki literatür taraması ile incelenmiştir. Kavramlarla ilgili çok sayıda çalışma incelendiğinde kurumsallaşma ve etik iklim arasındaki ilişki olduğu gözlemlenmiş ve bu ilişkinin araştırmaya değer olduğu grlmştr. Kurumsallaşmanın boyutlarının örgütlerde etik iklimin oluşmasına katkı vererek etik ihlallerinin azalmasına katkı vereceği öngörülmektedir. Bu öngörüye bağlı olarak da çeşitli araştırma soruları ve hipotezler geliştirilmiştir. Bu araştırma sonraki araştırmaların temeli olma özelliğine sahip olduğu dşnlmektedir. Orta ve büyük işletmeler incelenerek onların

kurumsallaşma seviyeleri ve örgütlerindeki etik iklimin mevcudiyeti incelenmeli ve bu hipotezler test edilmelidir. Kurumsallaşmanın boyutu Apaydın (2007) tarafından ortaya konmuştur. Dolayısıyla da bu boyutlar uygulanarak örgütlerin kurumsallaşma seviyeleri ölçülebilir ve daha fazla kurumsallaşan şletmelerde etik iklimin oluşma düzeyi de araştırılabilir.

Kaynaklar

Apaydın, F. (2007). “Örgütlerde kurumsallaşma ve adaptif yeteneklerin pazarlama eylemlerine ve örgütsel performansa etkileri”, GYTE, Yayınlanmamış doktora tezi.

Arnaud, A. ve Schminke, M. (2012). “Ethical Climate and Context of Organizations: A Comprehensive Model”. *Organization Science*, 23(6), 1767-1780.

Cullen, J. B., Victor, B. ve Bronson, J. (1993). “The Ethical Climate questionnaire: An Assessment of Its Development and Validity”. *Psychological Reports*, 73, 667-674.

DiMaggio, P. J. ve Powell, W. W. (1983), “The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields”, in W. W. Powell and P.J. DiMaggio (Ed.), *The New Institutionalism in Organizational Analysis: 1991*, 63-82. University of Chicago Press: Chicago.

Feldman, D. C. (1984), “The Development and Enforcement of Group Norms”, *The Academy of Management Review*, 9(1), 47-53.

Fox-wolfgramm, S. J., Boal, K. B. ve Hunt, J. G. (1998), “Organizational Adaptation to Institutional Change: A Comparative Study of First-order Change in Prospector and Defender Banks”, *Administrative Science Quarterly*, 43(1), 87-126.

Greening, D. W. ve Gray, B. (1994), “Testing a Model of Organizational Response to Social and Political Issues”, *Academy of Management Journal*, 37(3), 467-498.

Hall, R. H. (1968), “Professionalization and Bureaucratization”, *American Sociological Review*, 33(1), 92-104.

Hoffman, A. J. (1999), “Institutional Evolution and Change: Environmentalism and the U.S. Chemical Industry”, *Academy of Management Journal*, 42(4), 351-371.

- Holm, P. (1995), "The Dynamics of Institutionalization: Transformation Processes in Norwegian Fisheries", *Administrative Science Quarterly*, 40(3), 398-422.
- Jaworski, B. J. ve Merchant, K. A. (1988), "Toward a Theory of Marketing Control: Environmental Context, Control Types, and Consequences", *Journal of Marketing*, 52(3), 23-39.
- Kimberly, J. R. (1978), "Hospital Adoption of Innovation: The Role of Integration into External Informational Environments", *Journal of Health and Social Behavior*, 19(4), 361-373.
- Kostova, T. (1999), "Transnational Transfer of Strategic Organizational Practices: A Contextual Perspective", *The Academy of Management Review*, 24(2), 308- 324.
- Lawrence, T. B., Winn, M. I. ve Jennings, P. D. (2001), "The Temporal Dynamics of Institutionalization", *The Academy of Management Review*, 26(4), 624-644.
- Martin, K. D. ve Cullen, J. B. (2006). "Continuities and Extensions of Ethical Climate Theory: A Meta-Analytic Review". *Journal of Business Ethics*, 69,175–194.
- Matsuno, K., Mentzer, T. ve Özsomer, A. (2002), "The Effects of Entrepreneurial Proclivity and Market Orientation on Business Performance", *Journal of Marketing*, 66(3), 18-32.
- McNally, R. (2002), "The Institutionalization of Relationship Marketing", *American Marketing Association Conference Proceedings*, 13(Winter), 179-184.
- Meyer, J. W. ve Rowan, B. (1977), "Institutionalized Organizations: Formal Structures as Myth and Ceremony", in W. W. Powell and P.J. DiMaggio (Ed.), *The New Institutionalism in Organizational Analysis: 1991*, 41-62. University of Chicago Press: Chicago.
- Morgan, R. M. ve Hunt, S. (1994), "The Commitment-Trust Theory of Relationship Marketing", *Journal of Marketing*, 58(3), 20-38.
- Mulki, J. P., Jaramillo, J. F. ve Locander, W. B. (2009). "Critical Role of Leadership on Ethical Climate and Salesperson Behaviors". *Journal of Business Ethics*, 86(2), 125-141.
- Oliver, C. (1991), "Strategic Responses to Institutional Processes", *The Academy of Management Review*, 16(1), 145-179.
- Park, D. ve and Krishnan, H. A. (2003), "Understanding the Stability-Change Paradox: Insights from the Evolutionary, Adaptation, and Institutionalization Perspectives", *International Journal of Management*, 20(3), 265-271.
- Peterson, D. K. (2002). "Deviant Workplace Behavior and the Organization's Ethical Climate". *Journal of Business and Psychology*, 17(1), 47-61.

- Schwepker, C.H., Ferrell, O.C. ve Ingram, T.N. (1997). "The influence of ethical climate and ethical conflict on role stress in the sales force." *Journal of the Academy of Marketing Science*, 25, 99.
- Scott, W. R. (1987), "The Adolescence of Institutional Theory", *Administrative Science Quarterly*, 32(4), 493-511.
- Selznick, P. (1996), "Institutionalism "Old" and "New" ", *Administrative Science Quarterly*, 41(2), 270-277.
- Shafer, W. E. (2015). "Ethical Climate, Social Responsibility, and Earnings Management". *Journal of Business Ethics*, 126(1), 43-60.
- Shin, Y. (2012). "CEO Ethical Leadership, Ethical Climate, Climate Strength, and Collective Organizational Citizenship Behavior". *Journal of Business Ethics*, 108(3), 299-312.
- Shin, Y., Sung, S. Y., Choi, J. N. ve Kim, M. S. (2015). "Top Management Ethical Leadership and Firm Performance: Mediating Role of Ethical and Procedural Justice Climate". *Journal of Business Ethics*, 129(1), 43-57.
- Staggenborg, S. (1988), "The Consequences of Professionalization and Formalization in the Pro-choice Movement", *American Sociological Review*, 53(4), 585-606.
- Stone, M. M. ve Brush, C. G. (1996), "Planning in Ambiguous Contexts: The Dilemma of Meeting Needs for Commitment and Demands for Legitimacy", *Strategic Management Journal*, 17(8), 633-652.
- SwaIt, J. ve Erdem, T. (2002), "The Effects of Temporal Consistency of Sales Promotions and Availability on Consumer Choice Behavior", *Journal of Marketing Research*, 39(3), 304-320.
- Victor, B. ve Cullen, J. B. (1988). "The Organizational Bases of Ethical Work Climates". *Administrative Science Quarterly*, 33(1), 101-125.
- Waddock, S. (2004), "Creating Corporate Accountability: Foundational Principles to Make Corporate Citizenship Real", *Journal of Business Ethics*, 50(4), 313-327.
- Wallace, J. E. (1995), "Organizational and Professional Commitment in Professional and Nonprofessional Organizations", *Administrative Science Quarterly*, 40(2), 228-255.
- Warren, R. C. (2003), "The Evolution of Business Legitimacy", *European Business Review*, 15(3), 153-163.
- Westphal, J. D., Gulati, R., ve Shortell, S. M. (1997), "Customization or Conformity? An Institutional and Network Perspective on the Content and Consequences of TQM Adoption", *Administrative Science Quarterly*, 42(2), 366-394.

Wimbush, J.C., Shepard, J.M. ve Markham, S.E. (1997). “An Empirical Examination of the Relationship Between Ethical Climate and Ethical Behavior from Multiple Levels of Analysis.” *Journal of Business Ethics*, 16, 1705–1716.

Zucker, L. G. (1977), “The Role of Institutionalization in Cultural Persistence”, in W. W. Powell and P.J. DiMaggio (Ed.), *The New Institutionalism in Organizational Analysis: 1991*, 63-82. University of Chicago Press: Chicago.

İstatistiksel Analiz ve Etik

Hasan VURAL¹

Öz

Günümüzde istatistik yöntemleri bütün bilimlerde günden güne daha geniş ölçüde kullanılmaktadır. İstatistik bilgileri değerlendirecek olanların, değerlendirme ilkelerini bilmeleri gerekmektedir. Verilerin toplanmasında kullanılan yöntemlerin değerlendirilmesi, verilerin bütün olarak güvenilirliğinin araştırılmasında önemli bir safhayı oluşturmaktadır. Örnekleme işlemlerinin daha doğru, etkin ve etik kurallara bağılı olarak yapılması gerekmektedir. Bu kapsamda araştırma istatistik biliminin kullanımında izlenen etik kurallar ile ilgilidir. Araştırmanın ilk kısmında istatistiksel verilerin toplanması, analizlerde kullanılan yöntemlerin değerlendirilmesi ve verilerin güvenilirliğinin sağlanması noktasında dikkat edilmesi gereken etik kurallardan bahsedilmiştir. Çalışmanın ikinci kısmında istatistikte örnekleme işlemi ve sık yapılan örnekleme hatalarına değinilmiştir. Bu bilgiler ışığında istatistik ve etik arasındaki ilişkinin ortaya konulması ve istatistiksel araştırmalarda uyulması gereken kurallara dikkat çekilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: İstatistik analiz, örnekleme, etik.

---

¹Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü

Abstract

Today, statistical methods are used more widely in all sciences day by day. Those who will evaluate statistical information should know the evaluation principles. Evaluation of the methods used in data collection constitutes an important phase in the investigation of the reliability of the data as a whole. Sampling processes need to be done more accurately, effectively and in accordance with ethical rules. In this context, the research is about the ethical rules followed in the use of statistics. In the first part of the study, ethical rules that should be considered in terms of collecting statistical data, evaluating the methods used in the analysis and ensuring the reliability of the data are mentioned. In the second part of the study, the sampling process in statistics and frequent sampling errors are mentioned. In the light of this information, it is aimed to reveal the relationship between statistics and ethics and to draw attention to the rules that must be followed in statistical research.

Key words: Statistical analysis, sampling, ethics.

Giriş

İstatistik analiz ve yöntemleri günümüzde en önemli bilimsel araştırma konuları arasında yer almaktadır. Genel olarak sistematik veri toplama ve analiz süreci olarak tanımlanan bilimsel araştırma, problemlere güvenilir çözümler üretmek amacıyla, planlı ve sistematik olarak verilerin toplanması, analizi, değerlendirilmesi ve rapor edilme süreci şeklinde de tanımlanabilir. Burada verilerin güvenilir olması konusunda istatistik yöntemlerin en önemli araçlarından olan hipotez testleri ön plana çıkmaktadır.

Hem istatistik analizlerde hem de bilimsel araştırmalarda zaman zaman başarısızlıklar ortaya çıkmaktadır. Bunları bazı nedenleri olarak yapılan işin önemsenmemesi, özensiz, hedefsiz ve alan dışı konu seçimi, mevcut durumun yetersiz analizi, risklerin yeterince dikkate alınmaması, doğrulanabilir olmayan (sonuçlarına güvenilmeyen) bulgular gösterilebilir.

Olayların bilimsel olarak açıklanmasında istatistik verilerin toplanması, analiz edilmesi ve bunlardan kararlara ulaşılması genel olarak istatistik yöntem olarak tarif edilmektedir.

Günümüzde istatistik yöntemleri bütün bilimlerde günden güne daha geniş ölçüde kullanılmaktadır.

Veriler toplanırken birincil ve ikincil kaynaklar kullanılır. Birincil kaynaklardan veri almak daha doğrudur(etiktir). Çünkü birincil kaynaktan daha fazla bilgi edinilir. Ayrıca verilerin toplanması ve sınıflandırılmasında bazı yardımcı ve tamamlayıcı bilgileri de kapsar. Bu tip yardımcı bilgiler, veriler ikincil kaynaktan kullanırken ya alınmazlar ya da bir kısmı ile de alınırlar.

Yayınlanmış istatistik eserlerinde çeşitli tip hatalar bulunabilir. Bu hataların başlıca nedenleri; verilerin toplanması işlenmesinde, sonucunda, yayılma ve yayımında gerekli dikkatin gösterilmemesidir. Verilerin okuyucuya yanlış bilgi verecek şekilde uygun olmayan şekillerde sunulduğu ve açıklandığı durumlar görülebilir. Verilerin bu şekilde hatalı sunumu, konuyu izleyenleri de yanıltır. Ancak, istatistik verilerin ve sonuçların doğru bir şekilde değerlendirilmesi büyük önem taşıyan bir konudur.

İstatistik bilgileri değerlendirecek olanlar, bunları değerlendirmenin kurallarını bilmelidirler. Ayrıca çalıştığı konunun teknik özelliklerini araştırıcı iyi bilmelidir. Eldeki verilerin, ilgili konunun teknik yönünü ne derece yansıttığı araştırıcı tarafından yeterince ve doğru olarak bildirilmelidir.

Verilerin Toplanması

Araştırmalarda popülasyonun (kümenin) özelliklerini öğrenmek için anket yapılması yaygın bir şekilde kullanılan yöntemdir. Anket yapılmasında şahıslardan bilgi toplanması zamanında büyük sorunlar meydana gelmektedir. Şahıslardan özellikleri, davranışları, mali durumları gibi konularda doğru bilgi toplanması için anketörler çok iyi şekilde eğitilmelidir.

Verilerin toplanmasında kullanılan yöntemlerin değerlendirilmesi, verilerin bütün olarak güvenilirliğinin araştırılmasında önemli bir safhayı oluşturmaktadır.

Şahıslarda bilgi toplanması anketörün alınan cevaplardan etkilenerek bir tepki göstermesi ve kendi görüş ve düşüncelerinin telkin etmemesi gereklidir, yapılan etik olmaz. Cevaplar beklenenden çok farklı ise, anketör bu cevabın hayret ve şüphe ile karşılandığının belli edilmemesi gerekir. Tüketici araştırmaları gibi çalışmalarda gönüllülük esasına göre hareket edilmesi en etik yoldur, herhangi bir zorlama olmadan denekler ankete tabi tutulmalıdır. Kuruluşlardan bilgi toplanmasında doğru yol, izin alarak gerçekleştirilmesidir.

Sorularda farklı seçeneklerin bulunması denekler için kolaylık sağlamaktadır. Seçenek sayısı 5,6 adetten fazla olmamalı, ancak aralarında kesin çizgiler olmalıdır. Önemli olan doğru bilgilerin alınmasıdır, etik çalışma bunu gerektirir. Sorularda kapalı ifadelerden kaçınılmalıdır.

Veriler işlenir ve değerlendirilirken eksik ya da yanlış bilgiler kullanılmamalıdır. Anketör kendi görüşleri doğrultusunda eksik bilgileri tamamlamamalıdır. Sonuçlar da bilimsel analiz yönteminin sonuçlarına göre objektif ve doğru olarak yorumlanmalıdır. Bu konulara dikkat edilmemesi bilimsel çalışmaların güvenilirliğini azaltırken, yanlış ve etik olmayan durumlara neden olmaktadır.

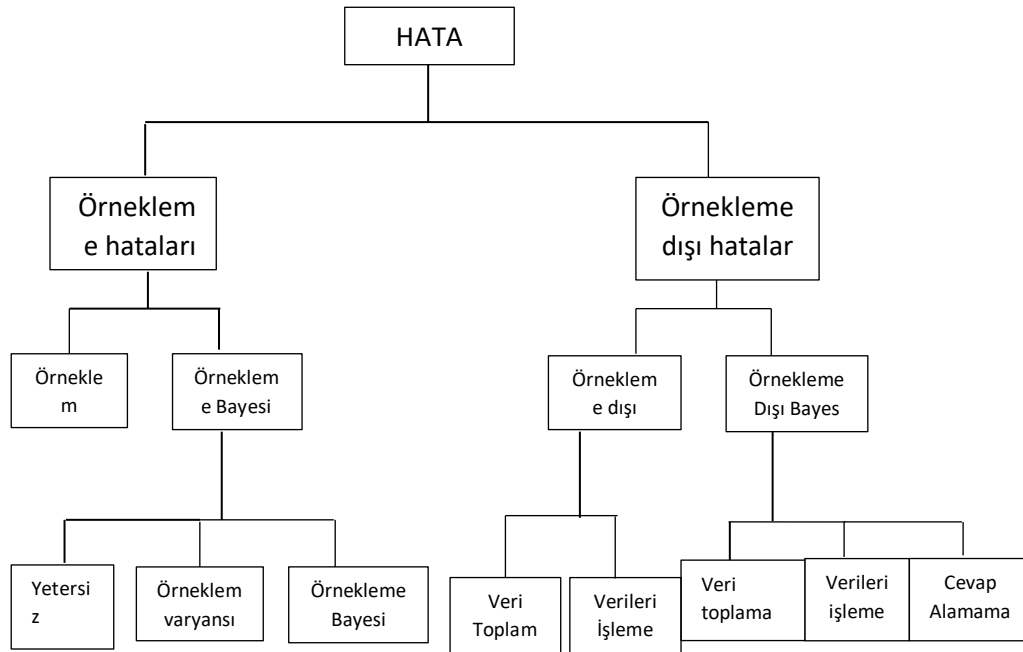
Örnekleme İşlemi

Bazı durumlarda tam sayım yerine örnekleme yapılması daha faydalı olmaktadır. Zamanın kısıtlılığı, mali yetersizlikler, popülasyonun tam olarak belli olmaması gibi. Örnekleme teorisinin amacı örnekleme için daha doğru ve etkin kılmalıdır.

Örnek değerleri (istatistik) ile raporların (küme) değerleri (parametre) arasındaki fark ne kadar küçük ise o derece iyi örnekleme yapılmış demektir. Örneğin; kümenin varyansı, anketörün işe uygunluğu, ankete cevap verenler, yetersiz örnekleme çerçevesi, ankete hiç cevap vermeyenlerin sayısı, örnek hacminin küçük alınması, soruların değişik yorumlanabilir olması ve benzeri diğer unsurlar toplam hatanın kaynaklarını oluştururlar. Bunlar bazı birimlerden bilgi alamamak, yanlış bilgi almak ve masa başı çalışmalarda yanlışlıklar yapmak olarak da özetlenebilmektedir.

Örnekleme de yapılan hatalarda ilki örnekleme hatasıdır. Örnekleme yönteminin doğru seçilmemiş olmasından ileri gelen hatadır. Tam sayım yapmamış olmaktan doğan hatadır. Daha uygun örnekleme yöntemi kullanmak ve örnek hacmini artırarak örnekleme hatası azaltılabilir. Ancak bu durumda örnekleme maliyeti artabilir ya da örnekleme dışı hatanın yükselmesi riski bulunmaktadır. Örnek ne kadar az homogen ve varyans yüksek ise örnekleme hatası da o derece artmış olacaktır. İkinci hata kaynağı örneklemede bayes'tir (ortalamadan sapma). Yanlış hesaplanan basit ortalama, duplikasyonlar ya da gereksiz fazla birimler içeren çerçeveleri kullanılması gibi nedenler örnekleme bayesine yol açarlar.

İkinci hata gurubu örnekleme dışı hatadır. Bunlar uygulama, veri toplama veri işleme sırasında yapılan, örnekleme yöntemi ve örnek hacmi ile ilgili olmayan hata gurubudur. Küme ve örnek değerlerinin arasında hesaplanan fark olarak da tanımlanabilir. Bu hata da örnek dışı bayes ve örnekleme dışı varyans olarak iki bölüme ayrılabilir. Zamandan ve maliyetten tasarruf gibi nedenlerle iyi bir anket formu hazırlanmaması ve gerekli doğru cevapları alamamaktan doğan hatalar örnekleme dışı bayestir.

Kaynaklar

Güneş, T., Arıkan, R. (1988). *Tarım Ekonomisi İstatistiği*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Vural, H. (2012). *Tarım ve Gıda Ekonomisi İstatistiği*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Basımevi.

Kılıçbay, A. (1986). *Ekonometrinin temelleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi.

Gürsakal, N., 1992. *Bayesgil İstatistik*. Uludağ üniversitesi Güçlendirme Vakfı No.68, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa.

Tez Danışmanlık Süreci: Etik İlkeleri Belirlemeye Yönelik Nitel Arařtırma¹

*Sezgin VURAN², Fahri APAYDIN³, Seray OLÇAY⁴, Onur ÖZDEMİR⁵, Osman GÜLDEMİR⁶,
Elçin Yüksel AKGÜN⁷*

Öz

Çok sayıda öğrenci akademisyen olmak ya da bilimsel araştırmalar yapmak için lisans üstü eğitim almaktadır. Lisans üstü eğitimin önemli bir aşaması ise bitirme tezi yazmaktır. Öğrencilere tez yazma sürecinde daha deneyimli ve bilgili olan akademisyenlerce tez danışmanlığı yapılmaktadır. Tez danışmanlığı sürecinin verimli ve etkin olabilmesi öğrenci danışman arasında ilişkiye bağlıdır. Ancak tez danışmanlığı sürecinde öğrenci danışman ilişkilerini düzenleyen yazılı kurallar olmasına rağmen, bu kurallar içerisinde danışman ile öğrenci ilişkilerini düzenleyen etik ilkeler konusunda bir boşluğun olduğu bu konudaki çeşitli davalar ve AKETDER'e iletilen şikayetler incelenerek görülmüştür. Bu boşluğu doldurmak için

---

¹ Bu bildiri AKETDER tarafından yürütölen "tez danışmanlığı etik ilkeleri" yönerge taslağından üretilmiştir.

²Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, svuran@anadolu.edu.tr

³Prof. Dr., Yalova Üniversitesi, fahri.apaydin@yalova.edu.tr

⁴ Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, serayolcaygul@hacettepe.edu.tr

⁵ Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi, onur.ozdemir@marmara.edu.tr

⁶ Dr. Öğr. Üyesi, Anadolu Üniversitesi, osmanguldemir@gmail.com

⁷ Ar. Gör. Dr., Anadolu Üniversitesi, elcinogut@anadolu.edu.tr

tez danışmanlığı etik ilkelerini belirlemek üzere nitel bir araştırma tasarlanmıştır. Araştırma sonucunda danışman öğrenci ilişkileri düzenleyen öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Tez danışmanlığı, etik ilkeler, lisansüstü eğitim

Thesis Advisory Process: A Qualitative Research to Determine Ethical Principles

Abstract

A great number of students are taking graduate education either to be an academician or to carry out scientific studies. An important stage in graduate education is writing a graduation thesis. In the thesis writing process a advisor who is more experienced and knowledgeable than the student is assigned to support the students. The efficiency and effectiveness of thesis writing process depends on the relationship between the advisor and the student. However, although there are written rules regulating student-advisor relations in the thesis advisory process, it has been observed by examining various lawsuits and complaints submitted to AKETDER that there is a gap in ethical principles regulating student-advisor relations among these rules. In order to fill this gap, a qualitative study was designed to determine the ethical principles of thesis advisory process. As a result of this study some recommendations have been developed to regulate student-advisor relations.

Keywords: Mentorship, ethical principles, academic ethics, graduate education

Giriş ve Alanyazın Taraması

Bu alışma, lisansüstü öğrencilere sunulan tez danışmanlığının işleyişi, danışmanın nitelikleri, danışmanın görev, yetki ve sorumlulukları bağlamında etik davranış biçimlerine açıklık getirmeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın kapsamı, tez danışmanlığı sunan öğretim üyesi

ve bu hizmetten yararlanan öğrencinin tez danışmanı seçimi ve atanması sürecinden başlayarak, tez süreci ve tez süreci sonrası yapılacak yayınlarla ilgili etik ilkeleri içermektedir.

Türkiye’de çok sayıda öğrenci lisansüstü eğitimi almaktadır ve bu eğitimin bir parçası ve sonucu olarak da tez yazmaktadırlar. Öğrencilere tez yazmalarında rehberlik edecek ve onlara yön gösterecek doktora unvanını almış bir akademisyen ise danışman olarak üniversitelerdeki enstitülerce görevlendirilmektedir.

Yazılan tezlerin alanyazında bir boşluğu doldurması beklenmekte ve aynı zamanda da bu tezlerden makale, bildiri gibi çeşitli çıktıların elde edilerek bilime katkı verilmesi hedeflenmektedir. Danışman atanması süreci, tezin yazılması süreci, tezin savunulması süreci ve tezden bilimsel eserler üretme sürecinde ilişkiler ve çeşitli eylemler geliştirilmektedir. Bu ilişkilerin ve eylemlerin evrensel etik ilkeler çerçevesinde yürütülmesi bilime katkıyı artırırken olumsuzlukların yaşanmasını da azaltacaktır.

Danışmanlık sürecinde öğrenci danışman ilişkilerini tanımlayan yazılı kurallar bulunurken etik değerler açısından düzenleyen ilkeler bulunmamaktadır (Weil, 2001). Bu durum danışman-öğrenci ilişkilerinde belirsizliklere neden olmaktadır. Buna bağlı olarak da çeşitli çatışmalar ve anlaşmazlıklara da neden olan etik ihlalleri yaşandığından üniversitelerde verimsiz çalışmalara ve sorunlara neden olmaktadır (Arnaud, ve Schminke, 2012; Peterson, 2002; İnce, 2009). Bu durum lisansüstü eğitimde büyük bir boşluktur ve öncelikli olarak doldurulması gerekmektedir.

Danışman öğrenci ilişkilerini düzenleyen etik ilkelerin olmaması danışmanlarla öğrenciler arasında yaygın biçimde çeşitli sorunlar yaşanmakta ve kimi durumlarda ise bazı sorunlar yasal mercilere ya da ilgili STK’lara iletilmektedir. Bütün bunlar akademik hayatta verimsiz çalışmalara ve bazen de verimli olabilecek bilimsel çalışmaların aksamasına neden olmaktadır. Bu nedenle tez danışmanı öğrenci ilişkilerini düzenleyen etik ilkelerin belirlenmesini bu olumsuzlukları azaltacağı için akademik hayata büyük bir katkı vereceği düşünülmektedir.

Yöntem

Tez danışmanı ve öğrenci arasındaki etik ilkeleri ortaya koymayı amaçlayan bu çalışma nitel bir araştırma olarak tasarlanmıştır. Araştırmada veri toplama yöntemi olarak yapılandırılmamış ve yarı yapılandırılmış görüşmelerle katılımcılardan veri toplanmıştır.

Katılımcılar

Araştırmanın katılımcılarını danışmanlık yürütmüş akademisyenler ve tez aşamasında olan yüksek lisans ve doktora öğrencileri oluşturmuştur. Çalışmaya toplam 120 akademisyen ve lisansüstü tez öğrencisi katılmıştır. Çalışmada gönüllülüğe dayalı kolay örnekleme kullanılmıştır. Katılımcıların 75'i danışmanlık yürütmüş öğretim üyeleri, 25'i ise tez sürecindeki lisansüstü öğrencilerdir. Bu alışma sırasında her ne kadar danışmanlık yürütüyor olsa da tüm akademisyenlerin geçmiş süreçte danışan olarak yer almış oldukları da unutulmamalıdır.

Veri Toplanması ve özömlenmesi

AKETDER üyesi olan ve AKETDER'in iletişim ağında akademisyenlere e-posta aracılığıyla “tez danışmanlığı etik ilkeleri” konusunda görüşleri sorulmuştur. İlk e-postaya 20 akademisyenden dönüş olmuştur. Bunların tamamı danışmanlık yürüten öğretim üyeleridir. Bu 20 görüş yazısı araştırmanın ilk yazarı tarafından analiz edilerek, ortak ve farklı olan noktalar bir araya getirilmiştir. Böylece daha geniş katılımcı gruba göndermek üzere yarı yapılandırılmış bir soru formu oluşturulmuştur. Bu soru formu için yedi akademisyenden görüş alınmış ve soru formuna şekil verilmiştir. İlk taslak dokuz ana ve 13 alt sorudan oluşmuştur. Soru formuna “varsa diğer görüşleriniz” sorusu onuncu ana soru olarak eklenmiştir. Yarı yapılandırılmış form Korona virüs salgını nedeniyle AKETDER iletişim ağı ve birinci ve ikinci yazarların iletişim ağlarında bulunan akademisyen ve tez aşamasındaki lisansüstü öğrencilere öğrencilere e-posta yolu ile ulaştırılmıştır. Bu e-postalarımıza yaklaşık bir buçuk ay içinde 100 akademisyenden dönüş olmuştur. Araştırmaya katılan akademisyenler farklı unvan ve bilim alanlarındadırlar. Bu katılımcıların tercih edilmesinin nedeni fen, sağlık, sosyal bilimler alanları için ortak bir ilkeler bütünü çıkarmayı hedeflememizden kaynaklanmıştır. Araştırma yaklaşık 3 ay içerisinde tamamlanmıştır.

Verilerin özömlenmesinde daha önce nitel bir çalışmada yer almış ve içerik analizi özömlenmesi yapmış beş kişilik çalışma ekibi oluşturulmuştur. Bu alışma ekibi birinci yazarın liderliğinde aşağıda yer alan basamakları izleyerek verileri analiz etmiş ve verilerin inandırıcılığını sağlama abasası içinde olmuşlardır.

Analiz etme, güvenilirlik ve inandırıcılık sağlamak üzere izlenen basamaklar aşağıdaki gibidir:

1. Çalışma bir mevzuat çalışması olabilir düşüncesiyle, ekip tarafından mevzuat yazımı incelendi.
2. Konuyla ilişkili kaynaklar okundu, ulaşılan ek kaynaklar grupta paylaşıldı ve okundu (mevzuat yazımı, YÖK etik yönergesi, çeşitli üniversitelerin akademik danışmanlık kılavuzları ya da el kitapları).
3. İkişer kişiden oluşan iki grup oluşturuldu. Her gruba gelen 100 görüşün yarısı (50 görüş) gönderildi.
4. Gruplardaki kişiler kendilerine gönderilen görüşleri birbirlerinden bağımsız olarak analiz ettiler, yasalar ve literatürle çelişmediğini düşündükleri ortak, eşsiz görüşlerden temalar oluşturdular. Bu aşamada elimizde dört farklı tema grubu oluştu.
5. Gruptaki her iki kişi çevrimiçi bir toplantı ile tek bir tema dizisinde uzlaştı. Bu aşamada ise iki farklı tema oluşmuştur. (Dört tema grubu ikiye indirildi).
6. Üçüncü göz olarak araştırmanın birinci yazarı bu iki metni ortak, eşsiz, yasal ve literatüre uygunluk ilkelerini gözetererek tek bir tema grubuna indirgedi.
7. Tek bir tema grubuna indirgenen metin tüm ekibe gönderildi ve görüşlerine açıldı. Gelen görüşlerle ifadelerin yazım biçimleri birbirine uyumlu hale getirildi.
8. Temalardan oluşan metin, farklı üniversitelerden iki enstitü müdürüne ve deneyimli ve çok kapsamlı görüşler ileten bir akademisyene gönderildi. Onların önerileri ile yeniden düzenlendi.
9. Temalardan oluşan metinde hukuki bir sorun olup olmadığını görmek ve varsa ortadan kaldırmak amacıyla, bir iş hukuku emekli öğretim üyesinin, bir Anayasa Hukuku profesörünün ve bir ceza hukuku profesörünün görüşleri alındı. Onlardan gelen düzeltme ve önerilere göre gerekli değişiklikler yapıldı.
10. Metin son olarak bir Türk dili okutmanına gönderildi. Dil açısından gözden geçirilmesi istendi ve önerilere son şekli verildi.
11. Bu haliyle dil açısından beş kişilik başka yetkin bir grubun da görüşü alındı.
12. Onların görüşleri doğrultusunda da anlamı bozmayan ekleme ve çıkarmalar yapıldı.
13. Son olarak Akademide Etik Derneğinin 100 civarındaki üyesine e-posta ile gönderilerek yansıtma görüşü talep edildi. Bu görüşler oldukça övgü doluydu. Bu aşamada herhangi bir ekleme çıkartma yapılmadı.

Yukarıdaki basamakların sonunda 13 ana temadan oluşan sonuçlar ortaya konuldu. Temalar ve alt kategorileri aşağıda Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Temalar ve kategoriler

No	Tema Adı ve alt kategorileri
1	Tez Danışmanı Seçimi
2	Tez Danışmanı Atanması
3	Eş Danışman Seçimi ve Atanması
4	Tez Danışmanı Değişikliği <p style="text-align: center;">Tez danışmanının talebi ile değişiklik</p> <p style="text-align: center;">Öğrenci talebi ile değişiklik</p> <p style="text-align: center;">Ortak karar ile değişiklik</p> <p style="text-align: center;">Anabilim dalı/enstitü kararı ile değişiklik</p>
5	Danışman Değişikliği Durumunda Tez Konusunun Durumu <p style="text-align: center;">Projesiz Tezler</p> <p style="text-align: center;">Projeli Tezler</p>
6	Mücbir Sebeplerle Danışman Değişikliği Durumunda Tez Konusunun Durumu
7	Danışmanlık Süreci <p style="text-align: center;">Tez konusu seçimi</p> <p style="text-align: center;">Projeli tezler</p> <p style="text-align: center;">Projesiz tezler</p> <p style="text-align: center;">Tez izleme komitesi üyelerinin seçimi</p> <p style="text-align: center;">Tez önerisinin hazırlanması ve savunulması</p> <p style="text-align: center;">Öğrenciye ayrılan zaman</p>

	Öğrencinin yönlendirilmesi Tez içeriği ile doğrudan ilişkili olmayan durumlar
8	Tez İçeriği ile İlgili Etik Sorumluluk
9	Tez Jürisi Belirleme
10	Tez Savunmasında Danışman-Öğrenci Tutumu
11	Tezden Üretilen Çıktılarda Danışman-Öğrenci Konumu
12	Tezden Üretilen Çıktılarda Haklar ve Sorumluluk
13	Öğrencinin İsteksizliği, Herhangi Bir Nedenle Devam Etmemesi veya Vefatı Halinde Yarım Kalan Bir Tez Çalışmasında Danışmanın Hakları Projeli Tezler Projesiz Tezler

Bulgular, Tartışma ve Öneriler

Bu bölümde çalışmanın çözümleme de elde edilen temalar ve alt kategorileri çerçevesinde elde edilen bulgular birbirleriyle ilişkilendirilerek ortaya konulmuş, tartışılmış ve önerilere yer verilmiştir.

Lisansüstü eğitim-öğretim için enstitüye kayıtlı ve tez hazırlama aşamasına gelmiş olan öğrenciler tezli yüksek lisans, doktora, sanatta yeterlik eğitiminin amacına yönelik olarak hazırlanan bilimsel bir çalışmayı yansıtan doküman olarak tez yazmaktadırlar. Bu süreçte öğrencilere enstitüde kayıtlı öğrenciye ders ve tez/sanat eseri/sanatta yeterlik eseri çalışması dönemlerinde rehberlik yapmak üzere ilgili enstitüce öğretim üyesini görevlendirilmektedir. Enstitü yönetimince atanan ve mevcut danışmanla birlikte görev üstlenen, üniversitede ya da başka bir yükseköğretim kurumunda görevli bulunan öğretim üyesini ya da kamuda veya özel sektörde çalışan en az doktora unvanına sahip başka bir kişi de eş danışman olarak görevlendirilmektedir. Öğrencinin tez çalışmalarını izlemek ve önerilerde bulunmak üzere enstitüce ayrıca genelde üç kişi olan tez izleme komitesi oluşturulmaktadır. Bu komitenin de tez danışmanı gibi öğrenciye rehberlik etmesi beklenmektedir.

Tez danışmanı seçiminde öğrenciye seçim hakkı verilmelidir ve kimi üniversitelerde bu yöntem uygulanırken kimi üniversitelerde danışmanların iş yükü, gelir gibi kimisi de etik dışı olabilecek nedenlerden dolayı öğrenciye danışman seçme hakkı verilmeyebilmektedir. Danışman atandıktan sonra öğrencinin talep etmesi durumunda danışmanın onaylaması kaydıyla danışman değişikliği yapılabilir. Ancak uygulamada bunun bazı zorlukları ve sakıncaları olabilmektedir. Danışmanın belirlenmesi sürecinde öğrencilerin tez danışmanı tercihlerinin yanı sıra ğretim üyesinin rızası dikkate alınır. Öğrencinin talep ettiği danışmanların akademik-idari iş yoğunluğu, üzerinde bulunan azami danışmanlık sayısı vb. sebeplerle müsait olmaması durumunda, gerekirse öğrencinin çalışmak istediği konuda uzmanlığa sahip, farklı anabilim/bilim dallarından ğretim üyelerinin atanmasına olanak sağlanır. Tez danışmanı belirleme sürecinde, öğrenciler üzerinde baskı oluşmasının önüne geçmek için anabilim dalı yönetimi ve ğretim yeleri tarafından öğrencilere teklif gtrlememeli ve öğrenciler seçimlerinde zgr olmalıdır. Ancak danışman olarak atanacak ğretim üyesinin rızasının da alınması daha verimli bilimsel faaliyetler yürütmek için gerekmektedir.

Tezin tamamlanması sonrasında, tezin değerlendirilmesi ve onaylanması/reddi kararının verilmesini sağlamak üzere, genelde üç ya da beş ğretim üyesinden oluşan tez jürisi oluşturulmaktadır. Bu komite tezin bilimsel açıdan önemini ve katkısını değerlendirmenin yanında bilimsel yöntemlerin uygun bir şekilde kullanılıp kullanılmadığını da belirlemektedir.

Yüksek lisans ya da doktora eğitimi alan öğrenciler tezli yüksek lisans, doktora, sanatta yeterlik eğitiminin amacına yönelik olarak hazırlanmak istenilen bilimsel çalışma yaparak (tezin) konu, ilgili alanyazın, amaç, önem, gereksinim ve yöntemini belirlemektedir. Bu aşama tez nerisi sunma olarak adlandırılmaktadır ve başarılı bir tez üretmek ve bilimsel bilgi üretmek için önemli bir aşamadır. Tez nerisi kimi zaman ğrenci tarafından üretilirken kimi zaman da danışman tarafından öğrenciye önerilmektedir. Çoğu bilim alanında ve çoğu durumda da ikinci durum gerçekleşmektedir. Bunun en temel nedeni danışman olan akademisyenlerin öğrencilere nazaran alanyazına çok daha fazla vakıf olmalarıdır. Bazı mühendislik alanlarında danışmanın yrttğu projelerden öğrenciler için tez öneriler geliştirilmektedir. Sağlık alanında da benzer şekilde danışmanın araştırdığı konu üzerine öğrencilere tez yazdırılmaktadır. Bütün bunlar göz önüne alındığında tezin birinci yazarı ğrenci olarak kabul edilmesi gerekirken danışmanların yoğun katkılarında dolayı tezin ğrenci ve danışmanın ortak eseri olarak görülmesi gerekmektedir. Her ne kadar danışmanlık akademisyenin görevi olsa da danışmanın katkısının sınırlarını çizmek oldukça zordur. şayet tezin hem öğrencinin hem de danışmanın ortak eseri

olarak görülmemesi durumunda öğrencilerin danışmanlardan aldıkları katkının oldukça sınırlı kalma riski bulunmaktadır.

Tezin tamamlanması sonrasında, tezin değerlendirilmesi ve onaylanması/reddi kararının verilmesini sağlamak üzere öğrenci, tez savunma jürisine sunum yaparak bulgularını, varsayımlarını ve araştırma sonuçlarını sunmaktadır. Bu eyleme tez savunması denmektedir (www.cc.gatech.edu). Tez savunmasında öğrenci tarafından yazılan tez ve bu tezde bulunan öğrenci tarafından geliştirilen bilimsel iddiaların savunulması yapılmaktadır.

Tez raporunda yer alan bilgi, bulgu ve verilerin kullanılması ile oluşturulmuş olan kitap, makale, ölçek, öğretim programı, patentli ürün, marka değeri gibi ürünler tezdən üretilen çıktılardır. Bu çıktıların bilim dünyası ile nasıl, hangi ortamda ve kimin tarafından paylaşılacağı belirlenerek çatışmaların ve etik ihlallerin önüne geçilmelidir.

İdari birimler, danışman atamalarında nesnel ölçütler kullanarak karar alırlar. Nesnel ölçütleri her üniversite kendi koşulları bağlamında belirlemelidir. Danışman atamalarında öğretim üyelerinin uzmanlık alanları, üzerlerindeki öğrenci sayıları, ulusal/uluslararası fonlardan destek alarak yürüttükleri projeler dikkate alınmalıdır. Öğrencinin rızası durumunda halihazırda desteklenen ve/veya yürüyen projesi olup proje bursiyerine ihtiyaç duyan öğretim üyesine öncelik tanınmalıdır.

Tez konusunun ve yönteminin belirlenmesi ile tezin uygulanması ve yazımı basamaklarının bir kısmında anlamlı katkıları olabilecek bir öğretim üyesi eş danışman olarak atanabilir. Bunun için yazılı olarak; öğretim üyesinin sağlayacağı katkılar gerekçelendirilerek, danışman ve öğrenci rızaları ile tarafların süreçte eşit düzeyde katkı sağlayacakları ve sorumlu olacakları anabilim/anasanat dalı başkanlığına yazılı ve imzalı olarak beyan edilir. Anabilim/anasanat dalı başkanlığının uygun görmesi durumunda ilgili enstitüye onay bildirilir, ilgili enstitü onayı ile atanır. Tez eş danışmanı farklı anabilim dalı, farklı bölüm veya farklı üniversiteden seçilebilir. Tez konusunun ve yönteminin belirlenmesi ile tezin uygulanması ve yazımı basamaklarının bir kısmında anlamlı katkıları olabilecek bir öğretim üyesi eş danışman olarak atanabilir. Bunun için yazılı olarak; öğretim üyesinin sağlayacağı katkılar gerekçelendirilmeli, danışman ve öğrenci rızaları ile tarafların süreçte eşit düzeyde katkı sağlayacaklarının ve sorumlu olacaklarının beyanı alınmalıdır.

Tez danışmanı değişikliği her aşamada gerçekleştirilebilir. Tez danışmanı, danışman ve öğrencinin ortak kararıyla, öğrencinin talebiyle ya da tez danışmanının talebiyle değiştirilebilir. Tez danışmanının talebi ile değişiklik yapılabilecek durumlar:

- i.** Hastalık, emeklilik, kurum değişikliği, iş değişikliği, şehir ve ülke değişikliği gibi zorunlu durumlarla, projeye dayalı tezlerde öğretim üyesinin proje önerilerinin fon kaynaklarından desteklenmemesi durumunda öğretim üyesinin tez danışmanlığından feragat hakkı gözetilir.
- ii.** Öğrencinin sorumluluklarını yerine getirmemesi, öğrenci ile iş birliğinin sağlanamaması ve bu durumların belgelenmesi halinde, öğretim üyesinin tez danışmanlığından feragat hakkı gözetilir.

Danışman ile iletişimin sağlanamaması, danışmanın sorumluluklarını yerine getirmemesi/getirememesi ve bu durumların somut olarak ortaya konulması halinde öğrencinin, tez danışmanı değişikliği talep etme hakkı bulunmaktadır. Danışman ve öğrenci, tez süreci devam ederken ortak kararları sonucunda danışman değişikliğinin gerçekleşmesini talep edebilirler. Kimi durumlarda ise danışman değişikliği anabilim dalı/enstitü kararı ile yapılabilir.

Bu durumlar:

- i.** Tez önerisi kabul edildikten sonra, danışmanın başka üniversiteye geçmesi ya da emekli olması durumunda öğrenci onayı olmadan danışman değişikliği yapılmaz. Danışman ve öğrenci devam etmek istiyorsa, birlikte çalışmaya devam ederler.
- ii.** Ortak bir karar olmadığında öğrencinin talebi önceliklidir.

Bazı durumlarda öğrencinin ya da danışmanın yürüttüğü bir projeden tez üretilebilirken çoğu durumda (bu oran bilim alanından bilim alanına değişmektedir) tezlerden proje dışında üretilmektedir. Bu tür tezler için aşağıdaki ilkelere uymak gerekmektedir:

- i.** Projesiz tezlerde, tez önerisi kabul edildikten sonra danışman talebi veya danışman/öğrenci ortak talebi ile danışman değişikliğine gidilmişse, öğrenci, önceki danışmanın onayı ve yeni danışmanın kabulü ile tez konusuna devam edilebilir.
- ii.** Böyle durumlarda tezden üretilecek çıktılarda önceki danışmanın ismi yer alması gerekmektedir.
- iii.** Aynı tez konusunun sürdürülmesi hususunda önceki danışmanın onayı yoksa böyle durumlarda öğrencinin halihazırda araştırma konusuna yöntemsel yaklaşım, veri toplama, veri analizi vb. yönlerinden yaptığı katkı, araştırmanın amaç ve hedeflerine ne kadar yaklaşıldığı gibi

hususlar durum bazında incelenerek, araştırma konusunun değiştirilip değiştirilmeyeceğine ilgili Enstitü karar vermesi gerekmektedir.

Projeli tezlerde yukarıda bahsedilen durumlarla ilgili şunlar söylenebilir:

- i. Devam eden bir projede çalışan bir öğrencinin, projedeki yükümlölüklerini yerine getirmediğinin belgelendirilmesi yoluyla projedeki görevi sonlandırılmış veya kendi isteğiyle projeden ayrılmışsa tez konusu değiştirilir.
- ii. Başarıyla tamamlanmış bir projede bir proje öğrencisi, tez önerisi kapsamında belirtilen iş paketlerini proje içinde sonuna kadar çalışmış, projenin sonuç raporu destekleyici fon kuruluşu tarafından kabul edilmiş ve tez yazım aşamasında danışmanla öğrenci arasındaki bir ihtilaf nedeniyle tez yazılamamış ve danışman değişikliği gerçekleşmişse, sorun ilgili Enstitü tarafından olgu/durum bazında ele alınır ve öğrencinin tez konusu ve içeriği tayin edilip erevesi çizilerek yeni danışmanın rehberliğinde öğrenci tezini tamamlar.

Kimi durumlarda (sağlık sorunu, vefat, emeklilik, ölke değiştirme, vb.) danışman değişikliği yapılabilmektedir. Mücbir sebep olarak tanımlanabilecek bu durumlarda şu ilkeler uygulanmalıdır: Önceki danışmanın zorunlu bir nedenle görevinden ayrılması, istifası veya vefatı gibi mücbir bir sebeple yeni bir danışman atanmışsa, öğrenci yeni atanan danışman ile önceki tez konusunu sürdürebilir ve tezden hazırlanan makale, bildiri vb. ıktılarda yeni danışman ile birlikte önceki danışman/proje yürütücüsünün adına yer verilir. Bunun yanında yeni danışman da tezden ve ürünlerden sorumludur.

Danışmanlık süreci tez konusu seçimi, tez izleme komitesinin belirlenmesi, tez önerisinin hazırlanması ve savunulması, öğrenciye ayrılan zaman ile öğrenciyi yönlendirme hususlarını kapsamaktadır. Tez konusu seçiminde uyulması gereken etik ilkeler şu şekildedir:

Projesiz tezler: Tez konusunu öğrenci seçmelidir, danışman tez konusu seçiminde rehberlik yapar, baskı ve emrivaki yapmamalıdır. Tez konusu seçiminde program alanı ile yakından ilgili, özgün, alana ve uygulamaya katkı sağlayacak ya da mevcut çalışmaları genişletecek konuların belirlenmesi amaçlanır. Tez konusu danışmanın ve öğrencinin üzerinde

ortak çalıştığı ya da sadece öğrencinin üzerinde çalıştığı bildiri olarak sunulmuş bir konu genişletilerek, sınırlılıkları giderilerek veya orada ortaya konulmuş önerilerden yola çıkılarak da seçilebilir. Bu eserde de nc kişilerin adı varsa yazılı onayları alınmalıdır.

Projeli tezler: Fen, Mühendislik, Sağlık ve Yaşam Bilimleri alanları ile bazı sosyal ve beşer bilim alanlarında kimi araştırmalar fon kuruluşları tarafından desteklenen projelere dayalı olarak yapıldığından, ğrenci tez önerisini proje yöneticisi/yürütücüsünün muvafakati çerçevesinde projede çalışacağı kısımları dikkate alarak hazırlamalıdır. Böyle durumlarda, proje yöneticisi/yürütücüsü öğrencinin tez danışmanı veya eş danışmanı olmalıdır.

Tez izleme komitesi üyelerinin seçiminde de bazı etik ilkelere dikkat edilmelidir. Tez izleme komitesinde tez konusuyla uyumlu alanlardan, tezin bilimsel değerine katkı yapacak, tez konusunda uzmanlaşmış, teorik ve/veya metodolojik katkıda bulunabilecek akademisyenlerin olmasına zen gösterilmelidir. Tez izleme komitesi oluşturulurken öğrencinin de görüşüne başvurulmalıdır.

Tez yazmadaki önemli bir aşama tez önerisinin hazırlanması ve savunulmasıdır. Tez nerisi hazırlanmadan önce, ğrenci ve danışman tez sürecinde YK Etik Davranış İlkeleri, niversite Etik Yönergesi, Bilim Etiği Kılavuzu gibi etik ilkelere uygun davranışlar sergileyeceklerini beyan etmiş sayılmaktadır. Tez neri seçilirken alanda bilinen akademisyenlerin ve kurumdaki diğer akademisyenlerin görüşlerine başvurmak konunun araştırılmaya değer olup olmadığı ve doğru araştırma yöntemlerin belirlenmesinde faydalı olabilir.

- i. Tez nerisi; danışman rehberliğinde, ilgili niversitenin yazım kılavuzu dikkate alınarak ğrenci tarafından hazırlanmalıdır.
- ii. Tez nerisinin hazırlanmasında ilgili niversitenin akademik takvimine uygun hareket edilir. Tez konusu seçimi için öneriye yüksek lisans eğitiminde en az 3 ay, doktora eğitiminde ise en az 6 ay zaman ayrılmalıdır.
- iii. Danışman rehberliğinde ğrenci tarafından hazırlanan tez önerisinin savunulmasında danışman da en az ğrenci kadar öneriye hkim olmalıdır.

- iv. Tez önerisi savunmasında öğrenci; danışmanın rehberliğinde, jürinin bilgilendirilmesini sağlayacak açıklıkta ve kapsamda bir sunum gerçekleştirmelidir.
- v. Tez önerisi jürisi (Tez İzleme Komitesi), tez önerilerinin değerlendirilmesinde, nesnel ölçütlere göre hareket eder.

Danışman düzenli olarak öğrencisine zaman ayırmalıdır. Bu konuda şu hususlara dikkat edilmelidir:

- i. Öğrenciye ayrılması gereken süre 15 günde bir, iki saatten az olamamalıdır.
- ii. Tez sürecinde danışman ve öğrenci; önceden belirlenmiş düzenli aralıklarla, gereksinim duyulması durumunda ise bu aralıkların dışında da bir araya gelebilmelidir.
- iii. Danışman; öğrencinin bilgi, görüş, değerlendirme taleplerine hızlı dönüş yapmalıdır ve bu süre mümkün olduğunca kısa tutulmalıdır (15 günü geçmemelidir).
- iv. Zorunlu haller nedeniyle gerçekleştirilemeyen görüşmelerin telafisi yapılır.
- v. Danışmanlık sürecinin resmi kaydı tutulur.

Tez yazama sürecinde danışmanın öğrenciyi yeterince yönlendirmesi gerekmektedir. Literatüre daha çok hâkim olan danışman, öğrencinin doğru ve güvenilir kaynaklara ulaşması için yönlendirme yapmalıdır. Bu kapsamda da aşağıdaki noktalara dikkat edilmelidir:

- i. Danışman, yürütölen çalışmalarda resmi prosedürlere ve etik ilkelerin gözetilmesine ilişkin öğrenciye rehberlik yapmalıdır.
- ii. Danışman etik dışı davranışlara (paralı tez yazımı, intihal vb.) ilişkin önlemler almalı ve öğrenciye bu konularda da rehberlik etmelidir.
- iii. Danışman, öğrencisini mümkün olduğunca ilgili kişilere ve kaynaklara yönlendirmeli, öğrencinin tez çalışmaları ile ilişkili olarak kaynaklara ve kişilere bireysel erişim gayretlerini engellememelidir.

Tez tazım sürecinde karşılaşılan bazı durumlar ise tez içeriği ile doğrudan ilişkili olmayabilmektedir. Bu durumlar:

- i.** Öğrenci; tez sürecinde, danışmanın bilgisi ve onayı çerçevesinde, ilgi duyduğu farklı konularda da bireysel veya ortak akademik çalışmalar yapabilir. Ancak projeye dayalı tezlerde danışmanın muvafakati olmaksızın proje konularının dışında çalışılmamalıdır.
- ii.** Danışman ve öğrenci aralarında çoklu ilişkilerin (ticari ilişkiler, danışman-öğrenci mesafesini ihlal edecek duygusal ilişkiler vb.) oluşmaması için önlem alınmalıdır. Alınan önlemlere rağmen, çoklu ilişkilerin oluşması durumunda danışman değişikliğine gidilmelidir.

Hem danışmanın hem de öğrencinin tez içeriği ile ilgili etik sorumlulukları bulunmaktadır.

İlgili anabilim/bilim dalının etik kodlarına kusursuz riayet edilmelidir. Bilim etiği ve meslek ahlakına uygun bir içerik olmasına dikkat edilmelidir.

Danışman ve öğrenci tezin oluşturulması sürecinde üzerlerine düşen sorumlulukları üstlenirler. Danışman tez içeriğinin oluşturulmasında öğrenciye rehberlik etmelidir.

Öğrenci, tez içeriğini danışman rehberliğinde ve danışmanın önerilerini dikkate alarak oluşturmalıdır.

Tez içeriğinin etik ilkelere göre oluşturulmasında, öğrenci ve danışman sorumluluğu beraber paylaşılmalıdır.

Tez için gerekli olan resmi onay süreçlerinde, sorumlu araştırmacı rolünü öğrenci üstlenmelidir.

Bu bağlamda; etik kurul izni, kurum ve kuruluşlardan alınacak izinler, tezin kurumsal açık arşive veya YÖK tez veri tabanına yüklenmesi vb. için resmi başvuru işlemleri öğrenci sorumluluğunda olduğundan, bizzat öğrenci tarafından yapılması gerekir.

Tez jürisi belirlerken temel kriter tezi objektif ve yansız değerlendirecek konuyla ilgili yeterince bilgili jürinin seğilmesidir. Ancak genelde tezler literatürdeki boşluğu dolduracak özellikte olması beklendiğinden jürinin ilgili alanla ilgili süreçte tarama yaparak en azında belirli ölçülerde bilgilenmesi önerilmektedir. Tez jürisi; teze katkı sağlayacak, tez konusunda

uzmanlığı olan, üyelerden oluşturulur. Tez jürisinde yer alması planlanan jüri üyelerinin önceden katılmak isteyip istemeyecekleri konusunda görüşleri alınmalıdır. Jüri üyeleri ilgili anabilim/anasanat dalı başkanlığının önerisi ile enstitü tarafından atanmaktadır. Jüri üyeleri olumlu ve olumsuz görüşlerini gerekçelendiren bireysel raporlarını enstitüye zamanında sunmalıdır.

Tez savunmasına hazırlanma öncelikle tez öğrencisinin sorumluluğudur. Danışman rehberlik yapmaktadır ve gerekli durumlarda tez savunmasına katkı sağlamaktadır. Öğrenci ve danışman tezin tamamlandığına ilişkin fikir birliğine vardıldıktan sonra, tez savunması için süreç başlatılır. Tezin başarısı/başarısızlığı ile ilgili sorumluluk hem öğrenciye hem de danışmana aittir.

Tezler ilgili kurumların kütüphanelerinde bulundurularak başkalarının yararlanmasına açılmaktadır. Bununla birlikte tezlerden bildiri, makale ve kitap gibi eserler üretilerek daha geniş kitlelere ulaştırılma beklenmektedir. Tezlerden üretilen çıktılarda danışman-öğrenci konumu ile ilgili şunlar söylenebilir:

- i.** Danışmanlık sürecinin başında sorumluluk ve hakları belirleyen ayrıntılı bir araştırma protokolü düzenlenmelidir. Bu belirsizlikleri ve yanlış anlaşılmaları sağladığı gibi hakları da düzenlemektedir.
- ii.** Tezden üretilen çıktılarda danışman(lar)ın ve tez izleme komitesinde olup yoğun katkısı olanların, projeye dayalı veya çok disiplinli çalışmalar içeren tezlerde ise katkı veren hak sahiplerinin yer almasına özen gösterilmelidir.
- iii.** Öğrenci görev dağılımına uygun hareket ettiği sürece, tezden üretilen ürünlerde birinci isim/yazar olmalıdır. Bu ürünlerde danışmanın isim/yazarlık hakkı bulunmaktadır. Projeden üretilen tezlerde öğrenci dışındaki yazarlık hakkının ve yazar sırasının belirlenmesinde proje yöneticisi/yürütücüsü ve tez danışmanı birlikte karar vermelidir. Projeli tezlerde proje yöneticisi/yürütücüsü aynı zamanda öğrencinin tez danışmanı veya eş danışmanı olmalıdır.
- iv.** Öğrenci makale hazırlama aşamasında gerekli katkıyı yerine getirmese danışman öğrencinin ismini yazarlar arasına koyarak yazım sürecini gerçekleştirebilir.
- v.** Süreç, tarafların ortak kararı ile başlatılmalı ve yürütülmelidir.

Tezden üretilen çıktılarda haklar ve sorumlulukların belirlenmesi de önem arz etmektedir. Bunlar:

- i. Öğrenci tezden üretilen ürünlerde yazar olma hakkından feragat etmemeli ya da ismi yayından çıkartılmamalıdır. Tezden üretilen ürünlerde mutlaka öğrencinin adı yer almalıdır.
- ii. Danışman(lar) ve tez çalışmasında katkısı olanlar, tezden üretilen yayınlarda hak sahipliğinden (yazar olmaktan) feragat edebilir.
- iii. Hak sahipliğinden feragat eden kişilerin feragatlerini yazılı ve imzalı olarak belgelendirmeleri gerekir.

Danışman da öğrenci gibi teze emek sarf etmektedir ve tez öğrenci ile danışmanın ortak eseri olarak görülmelidir. Bu durumda teze çok emek sarf eden danışmanın kimi durumlarda emeğinin boşa gitmemesi için bazı hakları bulunmaktadır. Öğrencinin isteksizliği, herhangi bir nedenle akademik çalışmalara devam etmemesi veya vefatı halinde yarım kalan bir tez çalışmasında danışmanın hakları da belirlenmelidir. Bunlar:

Projeli Tezler: Projede alışan öğrencinin isteksizliği ve/veya devam etmemesi durumunda öğrencinin projedeki görevi sonlandırılmalıdır. Proje yöneticisi/ yürütücüsünün fon kuruluşuna karşı sorumlulukları ve taahhütlerini yerine getirmesi amacıyla öğrencinin yarım bıraktığı kısımlar proje ekibi tarafından tamamlanmalıdır. Öğrencinin durumu enstitüye bildirilerek, tez danışmanı ve tez konusu değiştirilmelidir. Projeli bir tezde çalışan öğrencinin vefatı durumunda yarım kalan çalışma proje ekibi tarafından tamamlanmalıdır. Vefat durumunda öğrencinin katkısı proje ekibi tarafından göz önünde bulundurularak ortaya çıkan ürünlerde adı yer almalı ya da teşekkür edilmelidir.

Projesiz Tezler: Projesiz tezlerde tez konusunun değişmesi ya da öğrencinin vefatı durumunda, tez danışmanı, isterse tamamlanmamış tez çalışmasını kendisi veya başka bir araştırmacı ile tamamlayıp ayrılan öğrencisinin yazarlık hakkı oluşturacak bir katkısı varsa öğrencinin adını da yazarak “**yayın**” yapabilir. Tamamlanmamış tez başka bir tez öğrencisinin tezi olmamalıdır.

Sonuç

Etik ilkelerin dayandığı temel değerler şu şekilde özetlenebilir: Başkasına zarar vermeme, aldatmama, hak edilmeyen şeyi sahiplenmeme, başkasının hakkına ve emeğine saygı

gösterme ve sorumluluk sahibi olma. Bütün insanlar gibi akademisyenler de bu deęerler çerçevesinde karar vermeli ve davranıř geliřtirmelidir. Objektif olmak bilim insanları için bir gerekliliktir ve bu objektiflik farklı durumlarla karřılařıldığında gerekli dūřünsel sūreçleri daha saęlıklı yūrütmesini saęlamaktadır.

Danışmanlık sūreci usta çırak ilişkisi şeklinde nesilden nesile devam etmektedir ve danışmanlar kendi danışmanlarından öğrendikleri danışmanlık yapma biçimini öğrencilerine uygulamaktadırlar. Danışman olacak kişiler danışmanlık yapma ile ilgili formal bir eğitim almamaktadırlar. Bunun da bir eksiklik olduğu dūřünölmektedir ve bu yönde eğitim müfredatı geliştirmeye yönelik araştırmalar yapılmalıdır.

İlkeler ve davranışlar bilimin gelişimine katkı verme dūřūncesi öncelenerek geliştirilmelidir. Evrensel etik ilkelere uyulması bilimin gelişmesi için üniversitelerde en uygun etik iklimi oluşturacaktır. Etik iklimin hâkim olduğu kurumlarda huzur ve barış olacağından verimlilik artacak ve kalkınmaya katkı sağlanacaktır.

Kaynaklar

Arnaud, A. ve Schminke, M. (2012). "Ethical Climate and Context of Organizations: A Comprehensive Model". *Organization Science*, 23(6), 1767-1780.

Aydın, İ. (2021). Akademik Etik. Pegem Akademi: Ankara.

İnci, O. (2009). Bilimsel yayın etiği ilkeleri, yanılmalar yanılmaları önlemeye yönelik öneriler. Sağlık bilimlerinde süreli yayıncılık. 7. Ulusal Sempozyum içinde (ss. 69-90). Ankara: TÜBİTAK/ULAKBİM.

Peterson, D. K. (2002). "Deviant Workplace Behavior and the Organization's Ethical Climate". *Journal of Business and Psychology*, 17(1), 47-61.

Weil, V. (2001). "Mentoring: Some Ethical Considerations", *Science and Engineering Ethics*, 7, 471-482.

2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2547.pdf> (erişim: 08.04.2022).

Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi,
<https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Kurumsal/mevzuat/bilimsel-arastirma-ve-etik-yonetmeligi.aspx>
(erişim: 08.04.2022).

5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.3.5846.pdf>
(erişim: 08.04.2022).

6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6769.pdf> (erişim:
08.04.2022).

<https://www.cc.gatech.edu/faculty/ashwin/wisdom/what-is-a-thesis-defense.html> (erişim:06.04.2022).

<https://www.med.upenn.edu/bgs-rcr-exdes/thesisresponsibilities.pdf> (erişim: 08.04.2022).

Gıda Güvencesi, Genetiği Değiştirilmiş rnler ve Etik

Baręın KARAKAş-BUDAK¹

z

Geğtiğimiz yüzyıl, moleküler biyoloji alanında önemli gelişmelerin sağlandığı ve bu birikimin ürünü olarak genetik teknolojinin geliştirildiği bir sürece sahne olmuştur. Elbette insanoğlu varoluşu itibariyle, tüm canlılarda olduğu gibi, çevresini değiştirme potansiyelini kullanmıştır. İnsan yaklaşık 12000 yıl önce yerleşik hayata geçerek yetiştiriciliği benimser benimsemez onun menfaatine olan genetik kaynakları tercih etmiş ve canlıları ehlileştirmiştir. Bu bağlamda, insanoğlu kadar eski geçmişi olan genetik müdahale kavramı için moleküler biyolojik yöntemlerin uygulanabilir olması ile birlikte paradigma değişmiştir. Genetiği değiştirilmiş (GD) rnlerin üretimi, biyolojik süreçlerle vücut bulan tüm canlıları (organizmaları) konu edebilmektedir. Gen aktarımı sayesinde üretilen ilk ürün eczacılık alanından olmuştur. İlk GD gıda ürünü ise doksanlı yıllarda lisanslanarak tüketicilerle buluşma sağlanmıştır. Bilimsel gelişimler, lisanslamalar ve tüketime sunuş için ABD nc ülke olarak yer almıştır. Günümüzde GD rnler için daha kozmopolit bir küresel üretim ve ekonomiden söz edilebilir. GD rnler bitkisel, hayvansal veya mikrobiyolojik olarak kategorize edilebilir. rnler, oldukları gibi gıda veya gıda dışı amaçlarla kullanılabilir veya çeşitli işlemler uygulanarak saf veya yarı saf maddelerin elde edilebilmesi amacıyla kaynak oluşturabilir. İlk keşiflerin gerçekleştirildiği yıllardan itibaren teknolojik süreç, diğer alanlarda da karşılaşıldığı

---

¹ Doç. Dr. , Akdeniz niversitesi

gibi, modifikasyonları ve iyileştirmeleri gerektirmiştir. Bu alanda buluş geliştirenlerin hizmetine sunulan araçlar geliştikçe yeni ürünler ve modifikasyon stratejileri geliştirilebilmiştir. CRISPR gibi yeni nesil genetik araçlar geliştirici ve üreticiler için konvansiyonel yöntemlere alternatif yeni pencereler açmaktadır. Metodolojik olarak, bu derlemede genetiği değiştirilmiş ürünlere ilişkin ulusal ve uluslararası kaynaklar taranmış ve bilgiler değerlendirilerek mevcut durum tanımlanmıştır. Bu alışma ile, objektif şekilde derlenen ve sunulan bilgiler ışığında, genetiği değiştirilmiş ürünlerin üretimi ve tüketime ilişkin etik soruların formülasyonu üzerine odaklanacak bir analiz gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Teknoloji geliştiriciler kimlerdir? Teknolojinin ıktıları nedir? Teknolojinin genel kapsamı (ham ve işlenmiş ürünlerin kapsamı) nasıl tarif edilir? Ne kadarı gıda ile ilgilidir? Gıda güvencesinin sağlanması teknolojinin katkısı olabilir mi? GDO'ya ilişkin kazanımlar ve kaygılar nelerdir? Geliştiricileri bağlayan mevzuat ve etik anlayış nedir? Tüketicilerin ve tketicibilincinin etik anlayış ve ulusal/uluslararası politikaların geliştirilmesinde rolü nedir? Bu ve benzeri sorulara yanıt arayan ve bunları derlemeyi amaçlayan bir çalışma planlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Genetik modifikasyon, GDO, gıda güvencesi

Gen Sürücü Teknolojilerinin Yaşam Üzerindeki Etkileri ve Etik Sorunlar

Nawal ALABDULRAZZAK

Giriş

Genom Düzenleme (GD), insan gelişiminde büyük bir dönüm nokatsıdır. Gen sürücü teknolojileri (GDTler), kim olduğumuzu tanımlayan ve gezegenimizdeki tüm canlıları kontrol eden yaşam DNA'sının kodunu okumamızı ve yazmamızı sağlamaktadır. Gen Düzenleme teknolojileri GET'lerin uygulamaları, birçok organizma arasındaki fiziksel özellikleri değiştiren DNA'da bir değişikliğe yol açmaktadır, örneğin sivrisinekleri sıtmalı bir bireyden etkilenmez hale getirebilmektedir. Başka bir deyişle, Gen sürücü teknolojilerinin kullanımı, belirli genetik unsurların popülasyonlar içinde yayılmasını teşvik edebilir, Bazı hastalıkların yayılmasını sınırlamak, salgınları kontrol etmek ve hatta tüm ekosistemi alışılmadık agresif türlerden korumak için büyük etkisi olacaktır. Buna ek olarak, fetüsün hayatta kalmasını etkileyebilecek ve kalıtsal kusurların tedavisinde ilk adım olabilecek bir araç olarak görülmektedir.

Problem Durumu

GET'lerin hızlı gelişimi ve yayılması, tüm gezegenin geleceğini belirsiz hale getirmektedir. Genom düzenlemenin ilerlemesi, etikçileri ve bilim insanlarını gen güdümlü

değiştirilmiş organizmaları çevreye atılması konusunda birçok etik kaygı ile karşı karşıya bırakmaktadır; onam, politika ve karar verme vb.

Yöntemler

Bu makale, genetik müdahale teknolojisi, özellikle CRISPER-CAS 9 tekniğini tanıtmak ve kullanım alanları çerçevesinde ortaya çıkan etik sorunları değerlendirmeyi amaçlamaktadır. CRISPR-CAS 9'un dūřük maliyeti olduğu için, GET'lerin geniş yayılma oranını kolaylaştırdığı dūřünölmekte fakat teknolojinin gelecekte hem kısa hem de uzun vadede kritik rolünüde tartişılmaktadır. Bu teknolojinin pratik deneyimleri sırasında ortaya çıkabilecek hem sosyal hem de etik ikilemler gibi bazı potansiyel uygulamalarda řu anda karşı karşıya olduğumuz inanılmaz fırsatları ve zorluklar değerlendirilecektir.

Sonuçlar

CRISPER-CAS 9 tekniğini kulanmanın bazı fırsatlarının yanında birçok zorluk ortaya çıkmış olsa da, gen düzenleme teknolojisine ilişkin bilgi ve bakış açısının paylaşımını araştırmak ve kolaylaştırmak için halkın katılımına duyulan ihtiyaç kritik derecede önemlidir. Bunun yanı sıra, etik görüşlerin daha iyi anlaşılmasını sağlayan etik mülahazaları anlamak, araştırma devam ettiği sürece bilimi ve bilimin etik ve toplum üzerindeki etkilerini daha iyi algılamamıza yardımcı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Etik, Biyoetik, Gen düzenleme, CRISPR-CAS 9, Gen sürücöleri.

Effects of Gene Drive Technologies on Life and Ethical Issues

Abstract

Background:

Genome Editing (GE) is a huge milestone in human growth. The gene drive technologies (GDT) enable us to read and write the code of life DNA that defines who we are

and controls the whole living things of our planet. The applications of GETs lead to a change in DNA that alters the physical traits between many organisms, for instance, making mosquitos unaffected an individual with malaria. In other words, the use of Gene Drive Technologies can foster the spread of particular genetic elements within populations to limit the spread of some diseases, control pests, and even protect the whole ecosystem from unusual aggressive species.

Problem

The fast development and spreading of GETs make vague future of the whole planet. The progress of genome-editing triggers ethicists and scientists to have many ethical concerns like consent, policy, and decision making, etc., about releasing gene-drive modified organisms into the environment.

Methods

This article aims to introduce gene-editing technology, particularly the CRİSPER-CAS 9 technique. It is considering that the low cost of the CRİSPR-CAS 9 facilitates the wide-spreading rate of GETs. Furthermore, discussing the critical role of this technology in the future, both short and long term. Also, this paper discusses the incredible opportunities and difficulties that we are currently confronted with in some potential applications, both social and ethical dilemmas that may arise during the practical experiences of this technology.

Results

Although, many challenges appeared alongside these opportunities, but the need for public engagement to seek and facilitate sharing of knowledge and perspective of gene-editing technology is critically crucial. Besides that, understanding ethical considerations providing a greater understanding of the moral views and will help us to better perceive of science and its implications on ethics and society as long as research moves on.

Keywords: Ethics, Bioethics, Gene editing, CRİSPR-CAS 9, Gene drives.

Psikiyatri Kliniklerinde alışan Hemşirelere Gre Elektrokonvulsif Tedavi ve Etik: Derleme

Kerime BAŐOĐLU¹, Birgl ZKAN², Reyhan ESKİYURT³

z

Bu derleme psikiyatri kliniklerinde çalışan hemşirelerin serviste uygulanan elektro konvulsif tedaviye (EKT) ilişkin etik değerlendirmelerine ve tutumlarına dikkat çekme amacıyla yazılmıştır. Ulakbim Tıp Veri Tabanı, Sciene Direct, Web of Science ve Google Akademik veri tabanları son on yıl sınırlandırılıp taranarak veri toplanmıştır. İngilizce anahtar kelimler için Cochre dizini kullanılmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda Elektro konvulsif tedavi öncesi bazı hastalardan aydınlatılmış onam alınamaması, hastanın tedaviyi seçme/reddetme hakkının olmaması, zarar vermeme ilkesini sağlayamama gibi etik ihlallerin yaşanması, medyada EKT'yi bir ceza yöntemi gibi günümüz modern uygulamasından uzak, ilkel şekilde gösterilmesi ve hastaların damgalanmaya maruz kalması olumsuz bir tutum edinmeye sebep olmaktadır. Oysa ilaç kullanımının güç olduğu hasta grubu olan gebelerde kullanılabilen, ilaca dirençli ve ağır tablolara sahip olan şizofreni, bipolar, katatoni, majör depresyon ve psikoz gibi durumlarda etkili olan bir yöntemdir. Günümüzde anesteziyle beraber

---

¹ Uzm. Hemşire; Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

² Doç. Dr.; Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

³ Uzm. Hemşire; Ankara Yıldırım Beyazıt niversitesi

modern cihazlarla uygulandığından istenmeyen etkiler azalmakta ve hastaların tedaviye uyumu arttığı görölmektedir. Hastaların tedaviye uyumunu sağlayan, bilgi eksikliğini gideren, anksiyete düzeylerini belirleyip baş etmesinde yardımcı olan hemşirelerin hastayla beraber en çok zaman geçiren meslek grubu olmasıyla yapılan uygulamalara yönelik sahip olduğu bilgi düzeyi ve tutumları oldukça önemlidir. Bu bağlamda klinik içi eğitimlerin yapılması ve psikiyatri kliniklerinde alanında uzman olan hemşirelerin artması önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: Hemşirelik, Etik, Elektrokonvulsif tedavi

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Açısından Akademide “Haksız Yazarlık”

Pelin KARAASLAN¹

Problem Durumu

Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesinin (Yönerge) 4. maddesinin 1. fıkrasında haksız yazarlık, bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırı eylemler arasında sayılmış ve “*aktif katkısı olmayan kişileri yazarlar arasına dâhil etmek veya olan kişileri dâhil etmemek, yazar sıralamasını gerekçesiz ve uygun olmayan bir biçimde değiştirmek, aktif katkısı olanların isimlerini sonraki baskılarda eserden çıkartmak, aktif katkısı olmadığı halde nüfuzunu kullanarak ismini yazarlar arasına dâhil ettirmek*” olarak tanımlanmıştır.

Bu bildiri de, haksız yazarlığın görünüm biçimleri, hukuka aykırılık durumu ve bir eserde “yazar” olarak nitelendirilebilmek için aranan koşullar ele alınmıştır.

Yöntem

Çalışmada ortaya konulan meseleler 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK) açısından değerlendirilmiştir.

---

¹ Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Bulgular

Haksız yazarlığa ilişkin olarak Yönerge’de yer alan tanımda, haksız yazarlığın üç temel biçimi göze çarpmaktadır: Gölge (hayalet) yazarlık, misafir (hediye/ikram) yazarlık ve yazar saklama.

“Gölge yazarlık”, bir eseri yazan kişiden başkasının “yazar” olarak gösterilmesidir. “Misafir yazarlık” ise gerçek yazarın/yazarların yanında, esere hiç ya da yeterli katkısı bulunmayan bir kişinin de yazar olarak anılmasıdır. Yazar saklama durumunda ise gerçekte eseri kaleme alanlardan birinin adı gizlenmekte, eserin sadece bir bölümüne sahip kişi, tamamına sahip gibi gösterilmektedir.

Haksız yazarlığın tüm bu görünümünde, FSEK m. 11’de düzenlenen eser sahipliği karinesinin kötüye kullanımı söz konusudur. Zira ilgili Kanun maddesine göre; yayımlanmış eser nüshalarında o eserin sahibi olarak adını veya bunun yerine tanınmış müstear adını kullanan kimse, aksi sabit oluncaya kadar o eserin sahibi sayılır. Bilimsel ve akademik eserlerde yazar olarak belirtilen kişinin, bu sıfatın doğruluğuna ilişkin açık veya örtülü bir taahhüdü olduğu kabul edilir. Eserde açıkça yer alan ya da farazi olarak kabul edilen bu taahhüt sonucunda yazar eserin içeriğinden sorumlu tutulur; toplum da içerikteki bilginin kaynağının yazar olarak anılan kişi olduğuna ve bu kişinin uzmanlığına dair güven besler. Dolayısıyla bu tür eserler için haksız yazarlık, içeriğin kaynağı olma ve içerikten sorumlu tutulma taahhüdüne aykırılık ve kamunun güvenini suiistimal teşkil eder.

Haksız yazarlığa ilişkin anılan fiiller, adı gizlenen ya da adının yanına isim eklenen kişinin rızası dışında gerçekleşirse, FSEK m. 15 vd. maddelerde düzenlenen manevi hakların ihlali gibi daha ağır telif ihlalleri de gündeme gelebilir.

Bir eserde “yazar” sayılabilmek için esere sunulan katkının ne ölçüde olması gerektiği de FSEK’te ortaya konulmuştur. FSEK m. 1/B hükmüne göre eserin, sahibinin “hususiyetini” taşıması gerekir. O halde bir eserin sahibi olarak adlandırılabilir kişi ya da kişiler, yalnızca o esere hususiyet kazandıranlardır. Bir diğer ifadeyle, bir esere katkı sunan her kişi eser sahibi (yazar) olarak adlandırılmaz.

Sadece yazının konusu hakkında fikir beyan eden ya da yazıda değinilmesi gereken noktalara işaret eden, ancak ortaya koyduğu fikri, kendine özgü bir üslupla somutlaştırmayan kişiler “yazar” olarak gösterilemez. Esere yalnızca teknik katkılar sunan (örneğin yazım

yanlışlarını düzelten, dipnotları düzenleyen ya da yazıya kaynakça ekleyen) kişiler de yazar olarak anılamaz. Bu kişilere yalnızca teşekkür notu yazılabilir.

Esere hususiyet kazandıran kişiden, esere kendi özgünlüğünü, yaratıcılığını, metodunu, kısacası kendine has teknik ve nitelikleri aktaran kişiyi anlamak gerekir. Birden fazla kişinin esere bu şekilde katkısı olduysa, bu kişilerin hepsi yazar olarak gösterilebilir.

Sonuç

Haksız yazarlıkta esere hususiyetini aktarmayan bir kişi eser sahibi olarak gösterilmekte ya da eserde hususiyeti bulunan kişinin ismi gizlenmektedir. Böylece içerikteki bilginin kaynağının «yazar» olarak anılan kişi olduğuna dair toplumda duyulan güven zedelenmektedir. Bununla birlikte haksız yazarlık olup olmadığının tespitinde, “hususiyet” tanımının hukuken ne ifade ettiği önemle dikkate alınmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Haksız yazarlık, gölge yazarlık, misafir yazarlık, yazar saklama, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu

Tezden Üretilen Yayınların Etik Yansıması

Nimet KALKAN

Problem Durumu

Türkiye Bilimler Akademisi Bilim Etiği El Kitabı (2008)'nda belirtildiği üzere; yayının yazar listesi, ilgili yayının hazırlanmasına, yazılmasına katkıda bulunmuş kişilerden oluşmaktadır ve araştırmaya en büyük katkıyı veren kişinin ilk yazar olması gerekmektedir. Akademik bir çalışmanın tarafı olmaksızın yazarların katkı değerlendirmesini yapabilmek elbette ki mümkün değildir. Ancak, doktora tezlerinden üretilen yayınlara verilen katkının şüphe bırakmaksızın ağırlıklı olarak öğrenciye ait olduğu söylenebilmektedir. Nitekim bu, doktora öğrencisi yetiştirmenin bir gerekliliğidir.¹ Aksi durum, tamamlanan tezin etik açıdan daha farklı ihlaller barındırıyor olabileceğinin kanıtı niteliğindedir.

Akademide Etik Derneği'nin "Lisansüstü Tez Danışmanlığında Etik İlkeler" başlığıyla akademiye kazandırdığı kitapçığında "Öğrenci görev dağılımına uygun hareket ettiği sürece tezden üretilen ürünlerde birinci isim/yazar olur." önerisi yer almaktadır. Görev dağılımına uygun hareket etmeyen bir öğrencinin tezini tamamlanmasının etik gerekçelerle mümkün olmayacağı düşünöldüğünde, tamamlanmış doktora tezlerinden üretilen yayınlarda ilk yazarlık hakkının öğrenciye ait olması gerektiği öngörülmektedir. Bu düşünceyi destekler nitelikte, Breet vd. (2018), doktora ve doktora sonrasında araştırmacıların kendi tezlerinden

---

¹ Bakınız: Türkiye Yükseköğretim Yeterlilikler Çerçevesi 8. Düzey Yeterlilikleri (<http://tyyc.yok.gov.tr/?pid=35>).

üretilen yayınlarda ilk yazarlık hakkına sahip olmaları gerektiği sonucunu ortaya koymaktadır. Bu anlamda araştırmanın amacı, bilimsel yayın etiği kapsamında ele alınan haksız yazarlık konusunu doktora tezlerinden üretilen yayınların yazar sıralamalarını inceleyerek ele almak ve ampirik sonuçlar ortaya koymaktır.

Yöntem

İlk aşamasında 2015-2017 yıllarında İşletme Ana Bilim Dalı, Yönetim ve Organizasyon Bilim Dalı'nda yayımlanan doktora tezlerini incelemeye alan araştırmada, örneklem kapsamına giren tezlerin künyelerinin belirlenmesi için Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi'nde doküman incelemesi yapılmıştır. İlgili alanın tercih edilmesinin nedeni, ders kapsamaları içinde iş etiği, işletme etiği, mesleki etik gibi konu özelinde derslerin anlatılıyor olması, dolayısı ile bölüm akademisyen ve mezunlarının etik konusunda diğer alanlara nazaran algı ve hassasiyetlerinin daha yüksek olabileceği düşüncesidir. Bir diğer etken ise yazarın kendi alanında hakim olan mevcut etik yaklaşımı gözlemlene arzusudur. Yapılan doküman incelemesinde 80 adet tez; öğrenci/yazar adı, danışman adı, üniversite adı, yayım dili ve tez adı yer alacak şekilde sınıflandırılmıştır. Ardından, 9 adımda belirlenen arama kriterleri kullanılarak tezlerden üretilen yayınlar yine doküman incelemesi aracılığıyla tespit edilmiştir. Araştırmanın son aşamasında, tezlerden üretilen yayınların etik yansıması tanımlayıcı analizler yapılarak ortaya konmuştur.

Bulgular

Yapılan tanımlayıcı analiz sonuçlarına göre; incelenen yayınların 1 tanesinde üçüncü bir kiři¹, 21 tanesinde danışman ve 92 tanesinde öğrenci kendi tezinden üretilen yayında ilk yazar olarak yer almaktadır. 82 makale, 22 bildiri, 8 kitap ve 2 kitap bölümünün incelendiği araştırma sonuçları, 20 öğrencinin kendi tezinden üretilen yayında ikinci yazar, 2'sinin ise üçüncü yazar olduğunu göstermektedir². Bu durum, doktora gibi araştırmanın tamamen öğrenci tarafından yürütüldüğü program çıktılarında dahi etik ihlali oranının yaklaşık %20 olduğunu

---

¹ İncelenen çalışmalar arasında projeden üretilen iki yayından biridir. Ancak yayın konusu, birebir öğrencinin tez konusudur.

² Bunlardan biri, tezi proje çıktısı olan öğrencidir.

göstermektedir. Tez başına 1.84 yayın üretildiğini gösteren araştırma bulguları, farklı etik ihlali konularına da dikkat çekmektedir.

Sonuç

Araştırma bulguları, tavsiye niteliğinde, yönlendirici materyallerden öte etik konusunda ampirik incelemeye dayalı tespitlerin yapılması gerektiğini göstermektedir. Gureev vd. (2019)'in bibliyometrik bir model geliştirilmesi aracılığıyla etik ihlallerde bulunan yazarların tespit edilebileceği önerisi, günümüz şartlarında ulaşılması zor bir hedef olarak görülmemektedir.

Anahtar Kelimeler: Etik, haksız yazarlık, yayın etiği.

Yaşlı Bakımına Yönelik Etik Sorunlar

Necla KUNDAKCI¹, Birgül ÖZKAN²

Özet

Etik ve yasal konular sağlık çalışanları tarafından giderek daha fazla rapor edilmeye başlanmış olmasına rağmen yaşlı bakımda bu sorunların doğası hakkında çok az şey bilinmektedir. Yaşlı bireylerin çevresine bağımlılığı ve ölüme yakınlılığı nedeniyle diğer yetişkinlerden daha savunmasız kalmaktadırlar. Bu nedenle yaşlıların dünyasında, etik konuların daha da büyük bir önemi bulunmaktadır. Yaşlılar için etik kavramı, onlara nasıl davranılmak istendiği ve kendi kararlarını vermelerine izin verilmesiyle ilgilidir. Yaşlı bireylerde zaman içerisine oluşan fizyolojik değişimlerle birlikte öz kontrol becerilerindeki azalma, bilişsel fonksiyonlarındaki gerilemeler, karar verme yetilerinde bozulma gibi sorunlar yaşlı bireyleri sağlık bakım uygulamalarında birçok etik sorunla karşı karşıya bırakır. Bu durum etik ilkelerinden biri olan özerkliğinin tam sağlayamamış olması bazı kararlarını ailelere bırakılmasına yol açmaktadır. Yaşlı bireyler, uygulanacak girişimsel işlemlerde hastanın isteklerini ifade edebilmesi için desteklenmelidir. Aileleri tarafından kabul görmüş aydınlatılmış onamlar ve verilmiş kararlar bile detaylı olarak incelenmeli ve zarar görmeme ve yarar sağlama ilkesi göz önünde bulundurularak yaşlı bireylerin yararı korunmalıdır. Sağlık profesyonelleri tarafından yaşlı bireylere uygulanan bakım ve tedavinin gereksiz olduğu

---

¹ Uzm. Hemşire; Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

² Doç. Dr.; Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

düşüncesi ve bireyin yaşının ön planda vurgulanması, yaşlı bireylerin gençlere göre aynı seviyede sağlık bakımından faydalanmasını olumsuz etkileyebilmekte ve adalet ilkesini işlevsizleştirmektedir. Yaşlı bireylerin toplum içerisinde sürekli olarak bakıma muhtaç ya da birine bağımlı olarak algılanması damgalanmasına sebep olmaktadır. Ayrıca sosyal ortamlardan uzaklaştırılması, bireylerin sosyal izolasyon yaşamalarına sebep olmaktadır. Terminal dönemdeki yaşlı bireylere seçici tedavi uygulanması, resüsitasyon edilmemesi ve bakımının aileye bırakılarak evine gönderilmesi gibi uygulamalar ciddi etik sorunları göstermektedir. Bunların dışında gerçekleşen yaşlı ayrımcılığı, ihmal ve istismar durumları da yaşlı bireylerde gereksinimlerinin aksamalarına ve benlik duygularının zedelenmesine yol açmaktadır.

Sonuç olarak; yaşlı bakım uygulamalarında birçok etik sorunla karşılaşılması olup bu etik sorunların çözülmesine yönelik hemşirelik faaliyetlerinin planlanması ve yürütülmesi gerekmektedir. Yaşlı bireylere yönelik yaşlı ayrımcılığının ve etik ihlallerin önlenmesi ve bedensel gereksinimlerinin dışında mental durumunun korunması geropsikiyatri hemşireliği açısından önemlidir. Bu çalışma yaşlı bireylerin bakımına yönelik karşılaşılan etik sorunların belirlenerek etik duyarlılığın geliştirilmesi ve farkındalık oluşturulması amacıyla yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Etik, yaşlı bakım, yaşlı birey, hemşirelik

Onkoloji Servisinde alışan Hemşirelerin Etik Sorumlulukları

Ayşe GÜLEN¹, Birgül ÖZKAN²

Öz

Hemşirelik, uygulamalarını ve araştırmalarını felsefe ile ilişki olarak ele alan, belirli kuramlara temellendirilmiş olarak uygulamalarını ve araştırmalarını yapan bilimsel bir sağlık disiplindir. Hemşire, bakıma ihtiyaı olan bireye bütüncül yaklaşım sergileyerek bireyi inançları, değerleri ve eylemleri/davranışlarıyla ele almaktadır. Bu yaklaşım hemşirelik için etik zorunluluktur. Hemşireler, onkoloji servislerinde hemşirelik hizmetleri verirken ani karar vermeyi etkileyebilecek birçok etik ikilem yaşayabilmektedir. Onkoloji servisleri, kanser tanısı almış bireylerin yaşam kalitesini yükseltmek için bakımın verildiği, bireylerin sistematik değerlendirip, semptomlarının yönetiminin sağlandığı ve tedavilerinin uygulandığı birimlerdir. Çoğunlukla hayati tehlike arz eden sağlık sorunları olan, bilinci kapalı, yalnız ve bazen de tanısını bilmeyen hastalar tedavi edilmektedir. Bu açıdan onkoloji servisleri hemşirelere ahlaki sorumluluklar vermektedir. Kötünün, iyinin, ahlaklı olanın ne olduğuna değinen bir grup ilkenin oluşturduğu 'etik', hemşirelerin, kurallarının belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Hemşirelerin karar verme sürecinde "Ne yapmalıyım?", Nasıl yapmalıyım? Alacağım kararın kar ve zarar düzeyi nedir?" gibi ikileme düşürececek soruların cevaplarını bulmaya yardımcı olmaktadır. Ancak her hemşirenin etik problemler karşısında yaklaşımı farklı

---

¹ Uzm. Hemşire; Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

² Doç. Dr.; Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

olabilmektedir. Hemşirenin etik duyarlılık düzeyi bu duruma neden olan önemli bir faktördür. Bu derleme onkoloji servisinde çalışan hemşirelerde gözlemlenen etik dışı davranışlar sonucu ele alınmıştır ve hemşirelere etik karar verme sürecindeki sorumlulukları hakkında bilgi sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: onkoloji servisi, etik, hemşirelik.

Finansal Yöneticilerinde Etik

H. Yusuf GÜNGÖR¹

Öz

Başta finansal krizler olmak üzere finansal çevrelerde gerçekleşen olumsuz olaylar incelendiğinde bazı birey ya da kuruluşların etik dışı faaliyetlerinin bunda etkili olduğu sonucu çıkarılabilir. Etik bir bireyin davranışlarında uyguladığı ahlaki ilkeler bütünüdür. Başka bir ifade ile bir insanın yanlış ile doğruyu ayırt ederken kullandığı kişisel kriterlerdir. Mesleki etik bir mesleğin itibarlı şekilde yürütülmesini sağlayacak kurallardır. Mesleki etik kuralları da genel ahlak kurallarını temel almaktadır. Firmalar birçok paydaşı etkiler ve birçok paydaştan etkilenirler. Firmaların amacı yakın geçmişte finans teorisi açısından bakıldığında karın maksimize edilmesi şeklinde görülmüştür. Son yıllarda yaşanan olaylar bunun sorgulanmasına sebep olmuştur. Karın maksimizasyonu iştahı bazı rasyonel olmayan kararların alınmasına sebep olmuştur. Günümüzde kabul gören durum ise çeşitli politikalarla firmanın cari değerinin maksimize edilmesi kabul görmektedir. Cari değer maksimize edilmesi çok farklı değişkenlere bağlıdır. Etik değerler ve firmaların resmi olarak ta uymaları gereken etik kurallar önceki zamanlarda firmalar tarafından uyulmayan ya da yasal sınırdan uyulan veya hileler yolu ile uyulduğu beyan edilen bir kavramdır. Özellikle bilgi teknolojisinin geliştiği, sosyal medya yoluyla büyük kitlelerin bir bireyin tek başına yaşadığı bir sorundan da haberdar olduğu, hızlı şekilde örgütlenebildiği bir dönemde firmaların cari değerlerini artırmak için tüm paydaşların

---

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Iğdır Üniversitesi

ıkarını gözetmesi gerekmektedir. Dolayısıyla burada sosyal medyanın firmaların finansal ve diğer konularda etik davranmaya zorladığı sonucuna varılabilir. Finans etiği ile ilgili çalışmalar incelendiğinde genel olarak yöneticilerin etik ilkelere uymalarına ve yöneticilerin taşıması gereken ahlaki özelliklere odaklanmaktadır. Etik ile bireylerin profesyonel iş yaşamları arasında karmaşık bir ilişki vardır. Bireyin profesyonel rolünün maddi, finans temelli taleplerini, maddi olmayan ahlaki taleplerle dengelemek profesyonel bireyler için nihai zorluktur. Bu zorluğu aşmak etiği ve özellikle mesleki etiğini bireyi profesyonel yaşamda kısıtlayan bir durum olarak değil bunu bir amaç olarak görmekle mümkündür. Bu durum etiğin nihai varılacak ideal bir hedef olarak mükemmelliğe ulaşma haline gelmesini sağlar. Mesleki doyum ise profesyonelin arzuladığı mükemmele ulaşmasıyla elde edileceğinden etik firma faaliyetlerinin merkezi haline gelir. Çalışmada finans yönetimi bağlamında etik kavramı incelenecektir.

Hemşirelerin Bilimsel Araştırma Yaparken Karşılaştığı Etik Sorunlar

Ethical Problems Faced by Nurses While Doing Scientific Research

Mervenur ATALAY¹, Birgöl ÖZKAN²

Öz

Etik, bir durumun veya yaşam olaylarının araştırma yoluyla anlaşılması, daha kapsamlı bir bakış açısıyla ele alınması, yapılan bütün etkinlik ve yaşam amaçların oluşturulması, bu kapsamda neyin yapılabileceği veya yapılamayacağının, neyin istenebileceği veya istenemeyeceğinin, neye sahip olunabileceği veya olunamayacağının bilinmesi durumu şeklinde tanımlanabilmektedir. Bilimsel etik ise, akademisyenlerin meydana getirdikleri takımın üyeleri arasında özenle uygulanması gerekli olan temel değerlerdendir. Başka bir ifade ile; araştırma yaparken ve yapılan araştırmayı yayınlarken gereken ahlaki yolu belirlemenin yanı sıra, bunu değerlendiren bireyler için de aynı doğrultuda ve kapsamda akademik etiği uygulama zorunluluğunu kapsamaktadır. Bilime katkıda bulunmak amacıyla, planlı ve sistematik olarak verilerin toplanması, toplanan bu verilerin yorumlanması ve değerlendirilmesi yoluyla yapılan araştırmalar bilimsel araştırmalardır. Yapılan bilimsel araştırmalarda temel amaç bilimsel çalışmaların nitelik olarak üstünlüklerini korumak, bireysel edinim ve üretkenlik seviyesinin en üst düzeyde tutulmasını sağlamaktır. Diğer amaçlar içerisinde bireyleri güdüleme yoluyla daha üstün değerleri üretmelerini sağlamak ve bunun da ulusal sınırları aşarak uluslararası düzeyde ortak değerleri yakalayabilecek üstünlüğe ulaştırmak durumu yer

---

¹ Uzm. Hemşire; Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

² Doç. Dr.; Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

almaktadır. Bilimsel araştırmalardan elde edilen sonuçlar bilim insanı tarafından yorumlayıp kullanılmakta olup bilim insanının tek sorumluluğu bununla sınırlı değildir. Bilim insanı, meydana getirilen bilginin topluma ve çevreye ne şekilde yansıdığının irdelenmesi ve elde edilen sonuçlara yönelik gerekli uyarıları yapma sorumluluğuna da sahiptir. Bu sorumluluk nedeniyle yapılan araştırmaların düzenlenerek, uygulanma süreci ve ortaya çıkan sonuçların yayımlanma süreci kapsamında dikkat edilmesi gereken etik kurallar oldukça önemlidir. Araştırma etiğinin temel ilkelerinin ve etik değerlendirmelerin temelinde insan onuruna saygı duyma ve insan onurunu koruma fikri, yani insan varlığının, esenliğinin sağlanması ve öncelikli hale getirilmesi düşüncesi vardır. Helsinki Bildirgesi tarafından bu gereklilik “tıbbi araştırmanın birincil amacı yeni bilgi üretmek iken, bu amaç hiçbir zaman araştırmaya katılan insanların bireysel haklarından ve yararlarından üstün tutulamaz” ifadesi ile somutlaştırılmaktadır.

Bilimin sahip olduğu temel ilkeler, bilim insanlarının araştırmalarda kullandıkları yöntem ve uygulamaların doğruluğunu araştırmalarını, objektif, yansız olmalarını ve yayın etiği ilkelerine sadık kalmalarını gerekli kılmaktadır. Bu ilkeler kapsamında bilim yaşamında etik olmayan davranışların ortaya çıkması her ne kadar istenmiyor olsa da çeşitli sebeplerle etik dışı davranışlar karşımıza çıkmaktadır. Yapılan araştırmalarda etik dışı davranışlar, araştırmaya dahil olan birçok farklı yönden ele alınması gereken bir durumdur. Araştırma, çoğu zaman veri toplama ve bunları istatistiksel olarak çözümlenerek değerlendirilse de bu sayılanlar sadece bir araştırma için gerekli olan aşamalardır. Belirtilen aşamalara ek olarak, araştırmanın bir de araştırmacı boyutu bulunmaktadır ve etik dışı davranışlar araştırmacı boyutuyla da değerlendirilmesi gereken önemli bir süreçtir. Araştırmacı olarak değerlendirildiğinde hemşirelik mesleği de etik ihlali konusunda birtakım sorunlar yaşamaktadır. Hemşirelik meslek üyeleri bir araştırmacı olarak hasta ya da sağlıklı bireylerle çalışırken insani hakları gözetmek ve bireylerin sağlığını ön planda tutmak, insana özgü değerlerle bilim arasındaki dengeyi sağlamak durumundadır. Karşılaşılan sorunlarda yapılması gereken, bu tür davranışların ortaya çıkmadan nasıl önlenebileceğinin yollarının aranmasıdır. Bu makale hemşire araştırmacılar tarafından karşılaşılan etik sorunlar ve bu sorunlara yönelik yapılması gereken müdahaleleri ortaya koymak amacıyla yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bilimsel Araştırma, etik, etik ihlali, hemşirelik

Klinik Hemşirelik Uygulamalarında Ağrı Yönetimi ve Etik Yaklaşımlar

şefika YILDIRIM¹, Birgül ÖZKAN²

Öz

Her insanın yaşamında mutlaka karşılaştığı ağrı, bireyden bireye farklılık göstermektedir. Çok çeşitli sebepleri ve etkileri olan ağrı, fiziksel, ruhsal, bilişsel, sosyal, kültürel gibi değişkenlerden etkilenmektedir. Günümüzde ilaçların, tedavinin ve bakımın kalitesi artmasına rağmen ağrı için kesin bir çözüme ulaşmada yetersizlikler yaşanmaya devam edebilmektedir. Bireyin yaşamında ağrının olması ile birlikte, birey sadece fiziksel olarak değil, aynı zamanda ruhsal ve sosyal yönlerden de etkilenmektedir. Fiziksel ihtiyaçlarını karşılayamayan bireylerde öncelikle günlük yaşam aktiviteleri ve öz bakımı olumsuz yönde etkilenebilmektedir. Bireysel ihtiyaçlarını karşılayamamasına bağlı olarak yaşam kalitesinde düşüş, iş veya aile yaşamında sorunlar ve rol kaybı meydana gelebilmektedir. Tüm bunların etkisiyle birlikte bireyde tükenmişlik ve depresyon gibi belirtiler görülebilmektedir. Bu sebeple, klinik ağrı yönetimi, sağlık profesyonelleri açasından etik bir yükümlülüktür.

Klinik uygulamalarda, hasta ile en çok etkileşime giren ve onu sık sık gözlemleyebilme imkanı olan sağlık çalışanları, hemşirelerdir. Hemşirelerin hastanın durumu gözlemlemesi ve tedavinin etkinliğini değerlendirebilmesi açasından hasta ile etkileşimi önemli olmaktadır. Ağrıya yönelik bakım yönetiminin etkinliği, hastaların ve hastalığın durumuna göre değişse de hemşirelerin ağrı yönetiminde etkin tedavi ve bakım planı uygulaması ve etik yükümlülükleri

---

¹ Uzm. Hemşire; Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

² Doç. Dr.; Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

bulunmaktadır. Hemşirelerin hastaya ağrı tedavisi uygularken, ağrıyı azaltmaya çalışmasının yanında ‘‘yarar sağlama, zarar vermeme’’, ‘‘insani ve kaliteli bakım verme’’, ‘‘hastayı bilgilendirme’’, ‘‘mahremiyeti koruma’’ gibi etik yükümlülükleri bulunmaktadır. Hastaya uygulanan tedavi sırasında zarar vermeme ilkesi esas alınırken, hastayı bilgilendirme ve onama da önem arz etmektedir. Hastanın tedavisi uygulanırken fiziksel mahremiyetinin korunmasının yanında yapılan ilacın özelliğine göre de (opioid gibi) gizlilik ilkesinin uygulanması, hastanın bilgilerinin gizli tutulması ve sağlık profesyonelleri tarafından bilinmesi önemlidir. Bu durum etik yükümlülükleri yanında, hastanın sağlık ekibine güvenmesini ve anksiyetesinin azalmasını sağlayabileceği dşnlmektedir. Ağrı yönetiminde hasta ile etkili iletişim teknikleri kurularak ve hastanın değerleri gözetilerek bakımın sunulması önemlidir. Böylelikle hem hastanın tedaviye uyumunun hem de bakımın kalitesinin artması sağlanmış olacaktır.

Yaşam boyu bireylerin yaşamış olduğu ağrıya yönelik psikiyatri hemşireliği bakış açısıyla farklı uygulamaların geliştirilmesine ihtiyaç bulunmakla birlikte bu konuda etik duyarlılıklarının geliştirilmesi de gerekmektedir. Hemşirelerin klinik ağrı yönetiminde, hastanın ağrısını azaltmaya çalışmasının yanında etik duyarlılık ve yükümlülükleri bakımından da farkındalık sağlanması amacıyla, bu çalışma yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Etik, ağrı, hemşirelik.

Language Teachers as Ethical Agents

*Farhad GHORBANDORDINEJAD*¹

Abstract

English language teachers encounter the duality of teaching a language and its culture. Both have their own values. On one side is an international language that has its prestige and productivity and on the other a luxury culture with its attractions and ceremonies. In all aspects, the language teacher should decide what is right or wrong for their students, colleagues, school administrators, and parents. Meanwhile, language teaching has a methodological nature, so the teacher needs to decide on every aspect of the classroom from curriculum and lesson plan to classroom practice, management, and assessment. Without an ability to choose the appropriate methods, beliefs, actions, behaviors, and conducts based on a system of values, language teachers would not be able to function responsibly and effectively in their professions. In fact, ELT teachers should work as moral agents in their classrooms. This article gives a definition of what ethical agency is and proposes a model for English language teachers.

Key words: English Language Teachers, ethical agency, ethics, morals

---

¹ Doç. Dr., Başkent Üniversitesi

Bilimsel alışmalarda Etik Kavramı: Yönetici Hemşirelerin Sorumlulukları

Necla řAHİN¹, Gamze DALAY², Birgül ÖZKAN³

Öz

Problem durumu

Bilimsel araştırma O’Leary tanımına göre, bu dünyaya ait gerçeklikleri bilimsel yöntemle açıklayarak bilgi üretme sürecidir. Bilimsel araştırmaların esas amacı bilimsel ahlaka bağlı kalarak, güvenilir, tutarlı, sınanabilir ve geçerli bilgiyi bilimsel yöntem ve teknikler kullanarak üretmektir. Bilimsel araştırmalarda etik kuralların sağlanması araştırmacının, eğitimcinin ve yöneticinin belirli sorumlulukları bulunmaktadır. Hemşirelerin yaptığı bilimsel çalışmalarda etik ilkelerin sağlanmasında etkin rol alan yönetici hemşirelerin başlıca sorumluluklarını tanımlamak bu çalışmanın hedeflerinden biridir. Bu çalışmanın asıl amacı literatüre göre bilimsel araştırmalarda etik ilkeleri tanımlamak ve bu etik ilkelerin sağlanmasında yönetici hemşirelerin sorumluluklarını tanımlamaktır.

---

¹ Uzm. Hemşire; Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

² Uzm. Hemşire; Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

³ Doç. Dr.; Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Yöntem

Uluslararası veri tabanları kullanılarak erişime açık olan araştırmaların incelenmesi ile tarama yapılmıştır. Araştırma kapsamında Dergipark, Google Scholer, Cochrane, PubMed, APA, CINAHL ve Ulakbim veri tabanları taranacaktır. Çalışmada tarama sürecinde kullanılacak kelimeler Türkçe ve İngilizce olarak ‘etik’, ‘ethic’, ‘bilimsel araştırma’, ‘scientific research’, ‘hemşire’, ‘nurse’, ‘yönetici hemşire’, ‘supervisör nurse’ kullanılmaktadır. Araştırma süreci boyunca son 10 yıla ait çalışma verilerine yer verilmektedir. Araştırma için taramalar Nisan 2022-Mayıs 2022 tarihleri arasında yapılmaktadır. Araştırmanın sınırlılıklarını analiz edilen veri tabanlarında tam metin erişime açık olan çalışmalar oluşturmaktadır. Çalışmanın türü derleme makale şeklindedir.

Bulgular

Elde edilen çalışmalar incelendiğinde; bilimsel çalışmalarda uyulması gereken etik ilkeler vardır ve yönetici hemşirelerin bilimsel araştırmaların etik kurallara uygun olmasını sağlamak için belirli sorumlulukları olduğu bildirilmektedir.

Beklenen sonuçlar

Yönetici hemşirelerin etik ilkelerin sağlanmasındaki sorumluluklarında ilk olarak, psikolojik ve finansal maliyetleri değerlendirme ve uygun ortamı sağlamak gelmektedir. Daha sonra araştırmaların yapılmasını teşvik etme bir diğer önemli sorumluluklarından biridir. Uygun olmayan araştırmaların reddedilmesi bir çalışmanın onaylanması kadar önemlidir. Yönetici hemşirelerin, her bilimsel araştırmada elde edilen verilerin araştırma dışı amaçlar için kullanımını engellemesi etik ahlakı sağlamak açısından önem taşımaktadır. Bununla beraber gereken konularda ek uzman görüşüne başvurması bazı çalışmalarda yöneticinin ihtiyaç duyabileceği bir durumdur ve etik sınırların oluşturulmasında gereklidir. Bu süreçte yöneticilerin bilimsel araştırmalarda etik sorunların ortaya çıkma olasılıklarına karşı dikkatli olması diğer bir sorumluluklarındandır.

Anahtar kelimeler: Etik, bilimsel araştırma, yönetici, hemşire

SSCI Saplantısı ya da Miti

Sinan Kadir ÇELİK¹

Öz

ÜAK'ın doçentlik başvurularında sosyal bilimler alanında çalışan öğretim üyelerinin yapmış oldukları yayınların akademik, bilimsel niteliğini niceliksel olarak ifade etmede veya ölçmede kullanılagelen, hatta Türkiye'deki bazı üniversitelerde akademik kadro atamalarında şart olarak bile koşulabilen “makalenin yayımlandığı derginin SSCI veya AHCI indeksi tarafından taranması” kriterinin aslında bilimsel, akademik, etik ya da felsefi olarak pek de sağlam bir temeli yoktur. İşin açıkçası, bilimsel bir çalışmanın akademik, bilimsel niteliklerini değerlendirmek, söz konusu bu niteliklerin toplamının niceliksel karşılığını bulabilmek için bizatihi makalenin kendisinden çok onu yayımlayan derginin hangi indeks ya da indeksler tarafından tarandığının dikkate alınması yönteminin kendisi bile başlı başına sorunludur. “Mazrufa değil, zarfa” bakmaya dayalı bu uygulamanın doğru olduğu görüşünü akılcı bir şekilde savunmak, bildiride ayrıntılı bir biçimde gösterileceği üzere oldukça zor ve hatta belki de beyhude bir uğraş olacaktır. Kısaca bu bildiri SSCI veya AHCI gibi indekslerin bilimsel çalışmaları değerlendirmede kullanılması tercihinin beraberinde getirdiği akademik, bilimsel, etik ve hatta siyasi sorunları irdelemeyi, tartışmaya açmayı amaçlamaktadır.

Yukarıda özetle tarif etmeye çalıştığımız akademik iç değerlendirmeye dair mevcut durum ve işleyişte aslında eleştirilebilecek bir nokta bulunmadığını, dolayısıyla ÜAK, Boğaziçi ve

---

¹ Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi

ODTÜ'nün ülkemiz üniversitelerinin iç işleyişine de örnek olabilecek bir ölçek geliştirdikleri görüşünü savunmak için aşağıdaki ön varsayımlara inanmaması, dayanması zorunlu gibidir:

- 1) Bilimsel bir çalışmanın akademik değeri niceliksel, sayısal olarak ifade edilebilir.
- 2) Bilimsel bir çalışmanın sayısal olarak değeri, onun içerik, etki ve eleştirilerinden bağımsız olarak yazının yer aldığı derginin hangi indekste tarandığına göre hesaplanabilir.
- 3) Bazı indeks şirketleri iç işleyişleri, ilkeleri gereğı akademik olarak yalnızca ve yalnızca en yetkin dergilerle çalışmakta, bazı indeks şirketleri ise yalnızca ve yalnızca akademik olarak daha az yetkin dergileri taramaktadır.
- 4) X indeksinde taranan tüm dergilerde yayımlanmış bütün yazıların nicel olarak hesaplanan akademik değeri aynıdır.
- 5) Y indeksince taranan tüm dergilerde yayımlanan bütün yazılar X indeksinde taranan tüm dergilerdeki bütün yazılardan akademik olarak daha az ya da daha çok değerlidir.
- 6) Hiçbir indekste yer almayan A dergisindeki bir yazının değeri, A dergisi X indeksine girdiğı ya da ondan çıktığı zaman otomatikman artar veya azalır.
- 7) Yazıların akademik değerlerini doğru bir biçimde teslim etmek için indeks şirketlerinin iç politika ve uygulamalarını bir üst akılla değerlendirmek yeterlidir.

Bildiride bu varsayımlar teker teker eleştirel bir biçimde değerlendirilecek, bilimsel performansın etik ilkeleri de gözeterek nasıl ölçülebileceğine dair bazı ipuçları verilmeye çalışılacaktır.

Örgütsel Etik İklimi: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması

Abdullah ÇALIŞKAN¹

Öz

Etik iklim, doğru davranışın ne olduğu ve bir organizasyonda etik durumların nasıl ele alınması gerektiğine dair paylaşılan algıyı ifade etmektedir. Etik iklim kavramı, çalışanların mesleki etikle ilgili davranış kuralları, prosedürler ve uygulamalara ilişkin algılarını yansıtan örgütsel işleyişin bir boyutudur. Bu anlamda etik iklim, örgütte beklenen davranışlar için düzenleyici bir çerçeve görevi gören tüm standartları ifade etmekte ve örgütte etik içeriği olan prosedürler veya örgütün genel olarak işleyişine dair algılar ya da etik sorunlarla nasıl başa çıkılacağı ve etik açıdan doğru davranışın ne olduğu konusunda ortak algulamalar olarak tanımlanmaktadır.

Etik iklim, örgütsel bağlamda ahlaki olarak doğru ve yanlışın ne olduğunun sınırları olarak işlev gören kurallar ve uygulamalarla birlikte çalışanların örgüt kültürünün etiksel boyutuyla ilgili gözlem ve görüşlerinden oluşmaktadır. Etik iklim, genel olarak örgütsel iş ikliminin bir alt kümesi olarak kabul edilmektedir. Örgüt üzerinde ve çalışanlar üzerinde birçok etkisi olan etik ikliminin önemi, insanı odak noktasına alan çağdaş yönetim yaklaşımları ile birlikte daha da artmıştır. Örgütlerde etik iklim ortamının tesis edilmesinin yanı sıra, etik iklimi anlamaya, etik iklimi öncül ve ardıllarıyla birlikte etkileyen unsurları ortaya koymaya, örgüt içi etik iklim ortamını geliştirmeye ve sürdürülebilir kılmaya, etkilerini belirlemeye ve tartışmaya

---

¹ Prof. Dr., Toros Üniversitesi

yönelik çok sayıda teorik ve uygulamalı çalışma yapılmıştır. Ancak, örgütsel etik iklimi ile ilgili bu faaliyetlerin yerine getirilebilmesi için, öncelikle ölçülebilmesi gerçeğinden yola çıkılarak, bu çalışmada, tüm sektörlerde faaliyet gösteren işletme/kurumlardaki örgütsel etik iklimini belirleyebilmek, bilimsel yöntemlere dayanarak geçerliği ve güvenilirliği yüksek bir ölçme aracı ile ölçebilmek için bir “Örgütsel Etik İklimi Ölçeği” geliştirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, bu çalışma yönetim ve örgütsel davranış disiplinlerine ait alan yazınına, örgütsel etik iklimi gibi, örgüt içi pek çok istendik değişkenin öncülü ve ardılı olan bir durumun ölçülmesi, kontrol edilmesi, iyileştirilmesi gibi konularda katkıda bulunmayı da hedeflemektedir.

Bu kapsamda ilk olarak, örgütsel etik ikliminin ölçümüne ilişkin ifadelerin belirlenebilmesi amacıyla, tamamı akademisyenlerden oluşan odak grubunun çalışması ile örgütsel etik ikliminin ölçülmesine yönelik unsurlar maddeler halinde belirlenmiştir. Maddelerin oluşturulmasında, bireylerin örgüt içerisindeki etik iklimine yönelik algıları dikkate alınmış ve ölçme aracının ölçmek istediği konuları, hedef davranışları ya da özellikleri tam olarak örnekleme ve temsil edebilmesi için, bu durumlarda karşılaşabilecek olaylar ifadelerle betimlenmeye çalışılmıştır. Odak grup içerisindeki tüm katılımcıların görüşleri birleştirilerek, başlangıçta 8 ifadeden oluşan yapı, 13 akademisyenden gelen görüşler doğrultusunda, düzenleme, çıkarma ve eklemelerle 9 ifade içeren bir “Örgütsel Etik İklimi Ölçeği Taslak Formu” haline getirilerek ölçeğin kapsam geçerliliği tamamlanmıştır.

Çalışmada şu anda, geliştirilmek istenen “Örgütsel Etik İklimi Ölçeği” için yapısal geçerlilik çalışılmaktadır. Yapısal geçerlilik, ölçme aracında yer alan maddelerin belirlenen özellikleri ne derece doğru ölçtüğu ve faktörler arasındaki ilişkilerin de kurama uygun olması durumudur. Örgütsel Etik İklimi Ölçeğinin yapısal geçerliliğe sahip olup olmadığını belirleyebilmek için keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizleri kullanılacaktır. Bu maksatla, bir anket formu geliştirilmiştir. Anket formunda, çalışmada yer alacak katılımcılar için bir bilgilendirme notu, katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorular ve taslak ölçeğin 9 ifadeden oluşan son hali yer almaktadır. Ölçekte cevaplar 5’li likert ölçeği ile alınmaktadır. (1=Kesinlikle katılmıyorum, 5=Kesinlikle katılıyorum).

Halihazırda, keşfedici faktör analizi için, tüm üniversitelerdeki akademisyenlerden, kolayda örnekleme tekniği ile yüzyüze görüşme imkânı olan ya da mail adresi tespit edilebilen katılımcılara anket formu ulaştırılmış ve veriler toplanmaktadır. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde, Mersin ve Adana illerindeki sağlık ve sanayi sektörlerinde yer alan kurum/işletmelerde çalışan personel üzerinde iki farklı örnekleme grubu teşkil edilmek suretiyle doğrulayıcı faktör analizleri yapılarak yapısal geçerliliğe ilişkin kanıtların tamamlanması,

ardından iç tutarlılık güvenilirliğine ilişkin hususların kanıtlanması ve ölçeğin son halinin oluşturulması planlanmaktadır. Çalışmada üç farklı örneklem grubu kullanılmasındaki amaç, elde edilen bulguların genellenebilirliğinin arttırılması gayesidir.

Anahtar Kelimeler: Örgütsel etik iklimi, lek geliştirme, geçerlilik, güvenilirlik.

Bir Örnek Olay Değerlendirmesi

M. Hilmi BULUT¹

Öz

Bu çalışmada bilimsel yayın etiğinden daha çok, genel akademik etik üzerinde durulmuş ve yaşanmış örnek olaylardan yola çıkılarak birtakım değerlendirilmelerde bulunulmuştur. Özellikle Lisansüstü eğitimle ilgili yaşanmış etik ihlallerinin ele alındığı bu çalışma, etik ihlallerinin yapılaş biçimlerini ortaya koyarak bu ihlallerin önlenmesi yönünde geliştirilebilecek ilkeleri belirlemeyi amaçlamakta olup bu yönüyle de önemli görölmektedir. Bu çalışma, Lisansüstü eğitimin özellikle tez danışmanlığı aşaması ele alınmış ve bu konuda yapılabilecek olan etik ihlallerinin ve bunun sonucunda ortaya çıkabilecek olan kamu zararının önlenmesi yönünde alınabilecek önlemleri tartışmaya açmayı hedeflemektedir.

Araştırma hipoteze dayalı akıl yürütme (Hypothetico Deductive) metodu ile yürütölmüştür. Araştırmanın hipotezi “Bir öğretim üyesi isterse danışmanlığını yürütmekte olduğu öğrencilerinin hiçbirisine tez bitirmeden, üç yıl boyunca danışmanlık yapıp ücret alabilir; sonrasında öğrencilerle çalışmak istemediğini belirterek onları bırakıp başka öğrenciler olarak hiçbir iş yapmadan ücret almaya devam edebilir” önermesinden oluşmaktadır. Belirlenen bu hipotez üzerinden, etik dışı böyle bir eylemin gerçekleşmesine engel olabilecek önlemler tartışılmıştır. Sonuç olarak, yaşanmış örnek bir olaydan hareket edilerek oluşturulan

---

¹ Prof. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi

bu hipoteze yönelik caydırıcı olabilecek bazı etik ihlâl maddelerinin, enstitülerin lisansüstü yönergelerine eklenmesi için öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Etik, Lisansüstü eğitim, kamu zararı, haksız kazanç

Kamu Görevlileri Etik İhlallerinin Denetimi ve Kamu Görevlileri Etik Kurulu

F. Ebru GÜNDÜZ¹

Öz

Problem Durumu

Etik, kişinin davranışlarına temel olan ahlak ilkelerinin tümüdür. 2004 yılı, ülkemizde etiğe dayalı bir yönetim sisteminin oluşturulmasında dönüm noktasıdır. Bu tarihte çıkarılan 5176 sayılı “Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile Kamu Görevlileri Etik Kurulu kurulmuştur.

Kamu Görevlileri Etik Kurulu tarafından hazırlanan ve 13.04.2005 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan “Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik” ise, kamu görevlilerinin, görevlerini yerine getirirken uymaları gereken genel etik ilke ve standartları toplu olarak ortaya koyması bakımından önemlidir.

2004 ve 2005 yıllarındaki bu gelişmeler ile kamu görevlilerinin uyması gereken etik ilkeler belirlenmiş ve hukuki bir zemine kavuşmuştur. Kamu görevlilerin etik ilkelere uygunluğunun denetimini yapan merci kamu görevlisinin statüsüne göre değişiklik göstermektedir. Buna göre genel müdür ve üstü statüde olanlar hakkında Kamu Görevlileri Etik Kurulu, diğer kamu görevlileri için ise yetkili disiplin kurulları karar vermektedir.

---

¹ Doç. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Çalışmamızda kamu görevlilerinin etik ihlallerinin idari yargısal olarak denetiminden bahsedilerek, bu denetimde Kamu Görevlileri Etik Kurulunun rolü üzerinde durulacak. Aynı zamanda bu denetimin olumlu ve olumsuz yönleri tespit edilmeye çalışılacaktır.

Yöntem

Kamu görevlileri etik kuralları ile ilgili mevzuat ve yargı kararları incelenerek, konu aktarılmaya çalışılacaktır.

Bulgular

Kamu görevlilerinin etik kurallara aykırı davranışlarının tespiti kamu görevlisinin statüsüne göre farklılık göstermektedir. Aynı zamanda bu etik kurallara aykırı davranışlarının idari ve yargısal denetimi gündeme gelebilmektedir. Sunumumuzda yargısal ve idari denetimin kapsamı ve sonuçları üzerinde durulmak istenilmektedir.

Beklenen sonuçlar/sonuçlar

5176 sayılı Kanun kapsamındaki kamu kurum ve kuruluşlarında etik davranış ilkelerine aykırı uygulamalar bulunduğu iddiasıyla, en az genel müdür veya eşiti seviyedeki kamu görevlileri hakkında Kamu Görevlileri Etik Kurulu'na başvurulabilir. Hangi unvanların genel müdür eşiti sayılacağı kurum ve kuruluşların teşkilât yapısı ve yürüttükleri hizmetlerin niteliği dikkate alınarak Kurul tarafından belirlenmiştir. Diğer kamu görevlilerinin, etik davranış ilkelerine aykırı uygulamaları bulunduğu iddiasıyla yapılacak başvurular ise ilgili kurumların yetkili disiplin kurullarında, Kurul tarafından çıkarılan yönetmeliklerde belirlenen etik davranış ilkelerine aykırılık olup olmadığı yönünden değerlendirilir. Değerlendirme sonucu alınan karar, ilgililere ve başvuru sahibine bildirilir.

Bu şekilde kamu görevlileri arasında etik ilkelere aykırı davranışların tespiti noktasında bir ayırım gerçekleştirilmiştir. Kamu görevlilerinin etik ilkelere aykırı davranışlarının tespiti, bu tespitlerin yargısal denetimi ve sonuçları üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Etik ilkeler, Kamu Görevlileri Etik Kurulu, Disiplin Kurulu, kamu görevlisi, yaptırım.

Kaynaklar

5176 sayılı Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.

13.04.2005 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik.

İbrahim Akdeniz, Kamu Görevlileri Etik Kurulunu Yeniden Düşünmek, <https://dergipark.org.tr/en/pub/sayistay/issue/61559/919222>.

Süleyman Yaman Koçak/ Gülçin Yüksel, Türk Kamu Yönetiminde Etik ve Kamu Görevlileri Etik Kurulu, <https://dergipark.org.tr/en/pub/bilgisosyal/issue/29131/311596>.

Murat Altun/ Ahmet Sayer/ Abdulkadir Barutçu, Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kararları Işığında Kamuda Görülen Etik Dışı Davranışlar ve Yolsuzluklar, <https://dergipark.org.tr/en/pub/sayistay/issue/61546/919131>.

İlgili Anayasa Mahkemesi ve Danıştay Kararları

Audit of Public Servants Ethical Violations and Public Servants Ethics Committee

Problem Statement

Ethics is all of the moral principles that are the basis of one's behavior. The year 2004 is a turning point in the establishment of an ethics-based management system in our country. The Public Servants Ethics Board was established with the Law No. 5176 on the "Establishment of a Public Servants Ethics Committee and Amending Some Laws" enacted on this date.

The “Regulation on Principles of Ethical Behavior for Public Servants and Application Procedures and Principles” prepared by the Public Servants Ethics Committee and published in the Official Gazette dated 13.04.2005, in terms of collectively revealing the general ethical principles and standards that public officials must comply with while performing their duties. is important.

With these developments in 2004 and 2005, the ethical principles that public officials must comply with have been determined and have gained a legal basis. The authority that supervises the compliance of public officials with ethical principles varies according to the status of the public official. Accordingly, the Public Officials Ethics Committee decides on the general manager and those with higher status, and the authorized disciplinary committees decide on other public officials.

In our study, the administrative judicial review of ethical violations of public officials will be mentioned, and the role of the Public Service Ethics Committee will be emphasized in this supervision. At the same time, the positive and negative aspects of this audit will be tried to be determined.

Method

The subject will be tried to be conveyed by examining the legislation and judicial decisions related to the ethical rules of public officials.

Findings

The determination of the behavior of public officials against the ethical rules differs according to the status of the public official. At the same time, administrative and judicial control of behaviors that violate these ethical rules may come to the fore. In our presentation, it is desired to focus on the scope and results of judicial and administrative control.

Expected results/results

With the allegation that there are practices contrary to ethical behavior principles in public institutions and organizations within the scope of Law No. 5176, an application can be made to the Public Servants Ethics Committee for at least the general manager or equivalent level public officials. The titles to be considered as the equivalent of the general manager are determined by the Board, taking into account the organizational structure of the institutions and organizations and the nature of the services they provide. Applications made with the allegation that other public officials have practices contrary to the ethical behavior principles are evaluated in the authorized disciplinary committees of the relevant institutions in terms of whether there

is a violation of the ethical behavior principles determined in the regulations issued by the Board. The decision taken as a result of the evaluation is notified to the interested parties and the applicant.

In this way, a distinction has been made among public officials at the point of detection of behaviors contrary to ethical principles. The determination of the behavior of public officials against ethical principles, the judicial review of these determinations and their results will be emphasized.

Keywords: Ethical principles, Public Servants Ethics Committee, Disciplinary Committee, public officer, sanction.

Söz Konusu İnsan Hayatı İse! Hemşirelik Araştırmalarında Eğitimcinin Etik Sorumlulukları

It's About Human Life! Ethical Responsibilities of the Educator in Nursing Research

Betül KARAHAN KURT¹, Birgöl ÖZKAN², Reyhan ESKİYURT³

Öz

Araştırma, zamanı tamamlamak için herhangi bir eğitimin sonunda etiketlenen bir içerik değil, mevcut kanıtlara bağlı olarak, tüm hemşireliğin temelini oluşturan bir unsurdur. Uygulayıcıların kaliteli bakım hizmeti sunmaları için hazırlık aşamalarında eğitim almaları önem arz etmektedir. Sunulan bakımın kalitesi, araştırmanın iyi bir uygulama olduğunu gösteren bir kanıttır. Klinisyenler bireysel ve profesyonel olarak bir araştırmadan sorumlu olacaklarsa, kanıtları doğru ve eleştirel değerlendirmek için bilgi, beceri ve donanıma sahip olmaları gerekmektedir. Eğitimcilerin, hemşirelere bu konuda yeterlilik kazandırmak gibi önemli sorumlulukları bulunmaktadır. Araştırmanın alanda yapılması ve uygulanmasında birtakım zorluklar mevcuttur. Bunun bazı nedenleri öfke, tükenmişlik ve kıskançlık duyguları gibi, değişimin önünde, engelleyici faktörlerdir. Hemşirelerin araştırma bilinci ve istekliliğine sahip olmalarının yanı sıra müzakere ve atılganlık becerilerine de sahip olmaları

---

¹ Uzm. Hemşire; Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

² Doç. Dr.; Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

³ Uzm. Hemşire; Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

gerekmektedir. Araştırma bileşenlerinin hemşirelik derslerine hem lisans hem de lisans üstü düzeylerde daha fazla dahil edilmesi kaliteli sağlık bakım hizmeti sunabilmek için önemlidir. Eğitimde araştırmaların, öğrencilerin derslerinin bir parçası olarak, küçük bir proje üstlenmeleri gerekliliği sorunları gündeme getirmektedir. Bu tür ödev hazırlama temelli çalışmalar için zaman kesinlikle sınırlıdır. Araştırmanın evren ve örneklem özellikleri de sınırlı olmaktadır. Büyük popülasyonları dahil edebilen araştırmalar daha doğru ve hızlı sonuçlar verir, saptanan problemin çözümü kolaylaşmakla birlikte iyileştirme ve kalite faaliyetleri de artar. Kaynaklar kaçınılmaz olarak kısıtlanır. Öğrencilerin geliştirilmesi gereken alanlarındaki eksiklikler daha sonra kıdemli araştırmacılar için sahaya girişte ciddi şekilde sorun teşkil etmektedir. Temel ilke ve becerilerin birçoğu lisans eğitiminde verilebildiğinden, klinik uygulama etkinliğinin yeterli olup olmadığı tartışmalıdır. Araştırmalar, sadece eğitimin bir parçası olarak değil gelişim ve değişimin de vazgeçilmezi olarak düşünölmelidir. Eğitimde insan davranışlarını etkileme/değiştirme durumu olduğundan eğitimcilerin tutum ve davranışları çok önemlidir. Eğitimcilerin etik sorumluluklarının farkında olmaları ve bu doğrultuda hareket etmeleri eğitimin niteliğini doğrudan etkilemektedir. Bu gerekliliklerden yola çıkarak yazılan bu derlemenin amacı, hemşirelik mesleğinin ana kavramlarından biri insan hayatı olduğu için, etik ilkelere bağlı meslek uygulayıcılarının yetiştirilmesinin yanı sıra eğitimcilerin meslek gelişimi için de araştırma temelli hemşirelerin gelişimine katkıda bulunmalarında sorumluluklarını tanımlamaktır.

Anahtar kelimeler: Araştırma, etik, eğitimcinin etik sorumlulukları

Akademisyenlerin Etik Değerleri: Bir Sistematik Derleme

Ali BÜYÜKKOÇAK, Duygu YILDIRIM, Sinem ÇALIŞKAN, Esra AKIN¹

Öz

Problem Durumu

Meslek etiği, bir mesleğe üye bireylerin davranış ve tutumlarını evrensel boyutta ahlaki bir çizgiye kavuşturmak için oluşturulmuş kurallar ve standartlar bütünüdür. Akademisyenlerin akademik etik değerlere sahip olmaları ve etik ilkeleri paydaşlarına kazandırabilmeleri son derece önem taşımaktadır. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı, akademisyenlerin etik değerlerini ve etik değerlere dair algı ve tutumlarını değerlendiren mevcut literatürün gözden geçirilmesi ve çalışmalardan elde edilen verilerin sistematik biçimde incelenmesidir.

Yöntem

Çalışmanın evrenini, 2017-2022 tarihleri arasında “Google Scholar”, “Pubmed”, “Science Direct”, “Sobiad”, “Proquest”, “Cochrane” ve “EBSCOhost” ulusal ve uluslararası veri tabanları taranarak ulaşılan toplam 615 makale oluşturmuştur. İncelemede “etik değer”, “etik” “akademik”, “akademisyen”, “ethical value”, “ethics”, “academic”, “academician” anahtar kelimeleriyle akademisyenlerin etik değerlerini değerlendiren yayın dili Türkçe ve

---

¹ Prof. Dr., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi

İngilizce olan, son beş yıldı yayımlanmış ve tam metni bulunan makaleler seçilmiştir. Bu makalelerden araştırma kriterlerini karşılayan toplam 6 çalışma incelemenin örneklemine alınmıştır.

Bulgular

Çalışmaya dâhil edilen makalelerin dördü tanımlayıcı diğer bir çalışmanın ise tanımlayıcı ve kesitsel olarak yapıldığı saptanmıştır. Çalışmaların hepsi Türkiye’de farklı yükseköğretim kurumlarında görev yapan akademisyen ile gerçekleştirilmiştir ve akademisyenlerin görev yaptıkları bölüm değerlendirildiğinde, dil ve konuşma terapisi, hemşirelik ve ilgili kurumun tüm faklte/yüksekokullarındaki akademisyenlerin örneklemini oluşturduğu grlmştr. Ayrıca bu çalışmalardan biri 2018,  2019 ve diğerinin 2021 yıllarında yapıldığı tespit edilmiştir. Makalelerin hepsinde sosyodemografik özellikleri değerlendiren anket formu ve akademik etik değerler leği kullanılmıştır. Araştırma bulguları değerlendirildiğinde  çalışmada akademik etik değerler leğinden alınan toplam puan ortalamalarının $177,99 \pm 11,01$ - $205,08 \pm 20,44$ arasında değerliği ancak iki çalışmada ölçekten alınan toplam puan ortalamalarının yer almadığı grlmştr. Bununla birlikte ölçek alt boyut puanları incelendiğinde ise, bir çalışmada ölçek alt boyutlarına ilişkin puan ortalamalarına yer verilmemiş olup diğer dört çalışmada, “Bilimsel Araştırmaya Yönelik Etik Değerler” alt testi puan ortalamasının $20,51 \pm 4,06$ – $38,71 \pm 4,66$; “Meslektaşa Yönelik Etik Değerler” alt testi ortalamasının $36,57 \pm 5,83$ – $41,23 \pm 4,46$; “alışan Kurumlara Yönelik Etik Değerler” alt testi ortalamasının $28,71 \pm 4,64$ – $34,94 \pm 3,99$; “Topluma Yönelik Etik Değerler” alt testi puan ortalamasının $28,32 \pm 3,46$ – $30,97 \pm 3,66$; “ğretim Sürecine Yönelik Etik Değerler” alt testi puan ortalamasının $57,26 \pm 6,62$ - $61,85 \pm 9,57$ arasında değerliği saptanmıştır.

Sonuçlar

Bu sistematik derlemeden elde edilen çalışma verileri sonucunda akademisyenlerin etik değerleri yüksek hassasiyet aralığında olduğu grlmştr. Ayrıca akademisyenlerin etik değerlere önem vermesi, etik değerler konusunda yüksek hassasiyete sahip olmaları akademisyenlik mesleğine ne kadar özenli davrandıklarının bir göstergesidir.

Anahtar Kelimeler: etik, etik değerler, akademik, akademisyen, sistematik derleme

Akademisyenlerin Araştırma Etiğine İlişkin Bir Derleme ve Yorum

Berna Tarı KASNAKOĐLU¹

Bu derleme bildirinin amacı, bilimsel çalışmalarda, araştırmacıların karşılaştığı etik problemler ve ikilemlerin özetlenmesi, uyulması gereken etik kuralların tartişılmasına yönelik bir teorik ereve nerisi sunulmasıdır. Bu amaçla yapılan literatür analizi sonucunda üç temel noktada tartişmalar yapılabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Bu noktalar, (1) Araştırmada elde edilen bilgi doğru mu? (2) Araştırma adilane mi yürütüldü? (3) Araştırma gerekli mi? başlıklarında incelenecektir. Bu analiz yapılırken akademik amaçla yapılan araştırmalar ve belirli bir metodoloji takip eden, bilimsel kabul edilen çalışmalar dikkate alınmıştır. Aşağıda, belirlenen üç tema daha detaylı bir Şekilde tartişılmaktadır.

Birinci Sorunsal: Araştırmada Elde Edilen Bilgi Doğru mu?

şüphesiz akademisyenlerin “bilimsel metodoloji” adı verilen sistematığı oluşturma, uygulama ve denetleme sebeplerinden en önemlisi, elde edilen verinin, başta amaçlanan veri olduğundan emin olmaktır. lm veya lme hatası olarak bilinen, sistematik ve tesadüfi olabilecek bu hataların asgariye indirilmesi, kontrol edilebilecek hataların ölçüm sırasında kontrol edilmesi, kontrol edilemeyenlerin istatistiksel yöntemlerle, veri toplandıktan sonra etkilerinin denetlenmesi gerekli gözükmektedir.

Örneğin hemen hemen her araştırmacı tarafından bilinen “güvenirlik” (*reliability*) adı verilen kriter ile araştırmacılar ölçmede kullanılan soruların kendi içindeki tutarlılığını

---

¹ Doç. Dr., TOBB ET

anlamaya çalışır. Güvenirlik, bir lme aracının, örneğin bir soru listesinin, aynı koşullarda, aynı örnekleme tekrar yöneltildiğinde, aynı yanıtları toplama gücüdür. Bir kişinin iş yerindeki motivasyonunu sorduğunuzda, o kişi size her gün farklı yanıtlar veriyorsa ve bu kişinin motivasyonunda aslında belirgin hiçbir değişiklik yoksa, o zaman elde edilen farklı sonuçların, sorulardan veya soruluş Őeklinden kaynaklandığını varsaymamız gerekir.

Güvenirliğin sağlanması ve denetlenmesi farklı süreçlerdir. Araştırmacılar, genellikle çalışmalarında kullandıkları ölüm araçlarının güvenilir olduğunu “göstermek” için çeşitli yollara başvurmaktadır; örneğin, iç tutarlılığı ölçen “Cronbach’s Alpha” değerinin hesaplanması veya “test-retest” yöntemi ile aynı lğin benzer sonuçlar verdiğinin gösterilmesi gibi. Ancak araştırmacılar vakitlerinin belki de çok az bir kısmını güvenirliği sağlamak yönünde harcamaktadır. Güvenirliği göstermek yerine sağlamanın yollarından bir tanesi, daha önce güvenirliği gösterilmiş, standart ölçekleri kullanmaktır. Yeni bir soru listesi oluşturulacaksa, soruların kendi içinde tutarlı ve aynı değişkene yöneltilmiş sorular olmasına dikkat edilmelidir.

Geçerlilik (*validity*) ise gerçekten ölçüldüğü iddia edilen kavramın ölçülüp ölçülmediği mevzusudur. Diğer bir deyişle, bir değişkenin “gerçek” değeri ile ölçülen değeri arasındaki farktır diyebiliriz. Yani araştırmacı motivasyon ölçtüğünü düşünürken aslında kuruma bağlılık, zgven veya takım çalışmasına yatkınlık gibi bambaşka bir kavramı lmlyor olabilir. Sevgiyi ölçtüğünü düşünürken fedakrlık, zekayı ölçtüğünü düşünürken hafızayı ölüyor olabilir. Başka bir araştırmacı kuruma bağlılık kavramını çok iyi, tutarlı ve güvenilir bir Şekilde lmlyor olabilir; ancak sorduğu soruların motivasyon ölçtüğünü iddia ediyorsa bu durumda güvenirliği yüksek ama geçerliliği düşük bir ölüm aracı kullanıyor demektir.

Güvenirlik ve geçerlilik konusunda yapılan çok sayıda çalışma, geçerliliği gösterilmiş ölçeklerin, aynı zamanda güvenilir olduğuna işaret etmektedir. Buradan hareketle, geçerliliğini sağlamak üzere oluşturulan soruların bir arada, tam da ölçmeyi amaçladığı Őeyi lmesiyle, aynı zamanda kendi içerisinde tutarlı ve anlamlı bir sorular listesi meydana getirmesi doğaldır diyebiliriz. Diğer taraftan, güvenirliği yüksek soruların aynı zamanda geçerliliğinin de yüksek olduğunu söylemek mümkün değildir. Geçerliliğin yüksek olduğunu söyleyebilmek için sorular listesinin, benzer kavramları ölçen başka standart ölçümlerle uyumlu sonuçlar vermesi ya da zıt kavramlarla olan sonuçlarının farklı olması gereklidir. Ayrıca, motivasyonu yüksek bir çalışanın performansının da yüksek olacağı varsayılırsa, motivasyonun performans için bir kriter olabileceği fikrinden hareketle, motivasyon ve performans ölçen ölçeklerin yine birbirine uyumlu sonuçlar vermesi beklenebilir.

Güvenirlik ve geçerlik, aynı zamanda etik alanlar olmasına karşın günümüzde pek çok bilim insanı tarafından, bir araştırma yayınlanmadan önce aşılması gereken teknik problemler olarak ele alınmaktadır. Araştırmacı, araştırmasından elde ettiği ve doğruluğuna emin olduğu bulgularını ilan etmeden önce bir de bu güvenilirlik ve geçerlik gibi noktalarda bir şeyler yapması gerektiğini düşünür. Hatta “normal” dağılmayan bir veri setini “temizler,” güven aralığı dışında kalan veriyi siler, normal dağılımı sağlamak için diğer istatistiksel yöntemlere başvurur. Birçok araştırmada alfa skorunu yazmaktan öteye gitmeyen güvenilirlik ve hemen hemen hiç değinilmemiş geçerlik sorunları mevcuttur. Bütün bunlara rağmen araştırmacılar rahat bir şekilde “genelleme” yaparak, bulguların dünyadaki bütün insanlar için geçerli olabileceği yanılığına kapılırlar.

Prestijli dergilerde yayınlanması, bir bilimsel çalışmada güvenilirlik ve geçerlik sorunlarının olmadığı anlamına gelmemektedir. Nitekim 2016 yılında 1500 bilim insanının %70’lik bir kısmı, bir meslektaşının deneysel çalışmasını aynı şartlarda tekrar ettiğinde aynı bulguları elde edemedi. Hatta %50’si kendi bulduğu sonuçları da tekrar elde edemedi. Bu durum işaret ediyor ki binlerce basılmış yayın, yüksek güvenilirlik skorlarına rağmen, aslında belki de “güvenilmez” çalışmalardır.

Daha da ötesi, “replikasyon krizi” olarak bilinen bu araştırma ve tartışma dizisinde, araştırmacıların %2’si sonuçları çarpıttığını, %14’ü ise bir meslektaşının bunu yaptığını bildiğini söyledi. Bu detay ışığında, güvenilirlik ve geçerlik kadar önemli bir üçüncü kriter daha devreye girmektedir: Bilimsel dürüstlük (*integrity*) olarak bilinen doğru, tamam ve sağlam olma hali. Araştırmacılar çalışmaları sırasında doğrudan yalan söyleme, veriyi çarpıtma, istediği sonuç çıkacak şekilde veriyle oynama, bile bile veriyi değiştirme gibi eylemlerde bulunuyorsa zaten değerlendirmeye dahi lüzum bırakmayan bir durum içerisinde oldukları aşikardır. Kötü niyetli olmayan fakat yine de mesleğinin gerektirdiği kadar düşünmeyen, üzerine aldığı sorumluluğun farkında olmayan araştırmacılar da aslında güvenilir ve geçerli olmayan sonuçları paylaşarak etik olmayan durumlar yaratmaktadır.

Sadece verinin değil, elde edilen bulguların ve bu bulgulara dayanılarak yapılan tartışmaların da etik açıdan değerlendirilmesi gereklidir. Örneğin, istatistiksel olarak “anamlı” bulunan sonuçların ne kadarı gerçekten anlamlı? “Teorik katkı” olarak nitelendirilen sonuçların ne kadarı gerçekten bilimsel bir katkı olarak kabul edilebilir? Regresyon ilişkilerindeki düşük açıklama yüzdeleri, sebep-sonuç ilişkisi olmadan açıklama getirilen anlamsız (*spurious*) bağıntılar, gözlemlenemeyen kavramların tam tanımları yapılmadan ölçümlenmesine başlamak, hipotezlerin kabulü ve reddinde karşılaşılan hatalar, nicel çalışmalarda neredeyse

verinin yarısını oluşturan “dikkatsiz yanıtlayıcı” olarak isimlendirilen katılımcıların sağladığı yanlış veri, nitel çalışmalarda hiçbir bilimsel adım takip edilmeden yapılan derinlemesine mülakatlar ve bunlardan elde edilen bulguların genellenmesi gibi daha birçok konu, belki de tüm akademisyenlerin ele alması gereken en önemli konular olabilir.

Bilim yapmak yerine “yayın yapmak” olarak sistematize edilen akademik hayatımız boyunca acaba kaç kez “evet, ben bilime katkıda bulundum” diyebildiğimizi hissettik? Gözlemlenemeyen kavramların lmlenmesi konusunda Fizik alanında bile önemli gelişmeler kaydediliyor. Belki artık Sosyal Bilimlerde de buna benzer çalışmaları artırmalı, araştırmaların yayınlanmasından önce Etik Kurul’dan bir belge almak dışında daha sıkı n kontrollerin yapıldığı bir döneme geçmeliyiz, diyebilir miyiz?

İkinci Sorunsal: Araştırma Adilane mi Yürütüldü?

Yukarıda kısaca özetlemeye çalışılan “elde edilen bilgi doğru mu” sorunsalı dışında, bir de araştırma sürecinin kimleri ne şekilde etkilediğine ilişkin bir analiz de yapılması gerekli grlmektedir. Bilimsel metodoloji, özellikle Epistemoloji alanında derinlemesine ele alınan ve tartışılan bir konudur. Bu derin tartışmanın ne kadarlık bir kısmının ortalama bir akademisyenin günlük hayatına yansıdağı, yukarıdaki birinci sorunsalda ele alındı. Öte yandan, metod doğru olsa bile, yani veri başından sonuna kadar doğru yöntemlerle toplanıp güvenilir ve geçerli olduğu da gösterilse bile, bu veriyi toplama süreci boyunca herhangi bir kişi, grup veya kurumun da zarara uğratılmamış olması gereklidir.

Örneğin, son derece keskin bir ölçüm yapan bir cihaz ile bir çocuğun boyunu ölçüyor olalım. Güvenirlik ve geçerlik açısından tam istenen kusursuzlukta bir ölçüm yapmış olabiliriz. Bu durumda, araştırma etiği açısından birinci şartı yerine getirmiş olduk. Peki bu ölçümü yaparken, örneğin kısa olduğunu düşünen bir çocuğun boyunu ölçerken, bu çocuğun duymu durumu ile ilgilendik mi? Kısacası, bilimsel araştırma süreci boyunca, özellikle veri toplarken, örneğin soruyu sorma aşamasında, katılımcıya olumsuz duygular veren, zen, kızdıran, kıran veya rencide eden soruların sorulması, fiziksel olarak zarar verilmesi, maddi zarara uğratılması, araştırmadan elde edilecek bulgulardan daha değerli midir? Eğer yle değerlse, bilimsel bilginin değerli konusundaki sınır nerededir ve bu sınıra kim nasıl karar verebilir? Örneğin bir çocuğun üzülmesi ile onun boyunu tam doğru bir şekilde ölçmek arasında bir karar verilmesi gerekiyor mu? Evetse, bu kararı kim verecek? ocuk mu? Araştırmacı mı? Bilim çevreleri mi? Hangi ülkenin bilim insanları bu kararda daha etkili olmalı?

Araştırmanın adilane bir şekilde yürütölüp yürütölmediği konusunda bilim tarihi boyunca maalesef yüz kızartıcı örneklerle karşılaşıyoruz. Çocuklarda elektroşok tedavileri, Freud gibi bilim insanlarının bile “seçtiği” bazı hastalarına tedavinin bir parçası olduğunu söyledikleri uygulamaları izinleri olmadan uygulamış olması, yetim ve kekeme çocuklar üzerinde yapılan etik dışı deneysel çalışmalar, belki herkesin bildiği Stanford hapishane deneyi bunlar arasında sayılabilir.

Tıp ve Psikiyatri gibi doğrudan insan sağlığını ilgilendiren alanlardaki etik problemler ve bunların ele alınış şekli mutlaka farklıdır ve farklı olmalıdır. Biraz daha “günlük” ve ana akım sayılabilecek sosyal bilimler gibi disiplinlerdeki etik ikilemler ise biraz daha zorlayıcı olabilir. Milgram’ın elektrik şoku deneyi veya Landis’in yüz ifadeleri gibi deneylerde, günümüzde hala sektörel şekilde kullanılmaya devam eden kobay hayvanlar gibi daha “gri” gözükten alanlarda, tartışmalar hala devam etmektedir.

Üçüncü Sorunsal: Araştırma Gerekli mi?

Bir akademisyenin veriyi değiştirmeden, doğru ölçümlerle ve kimseye maddi-manevi bir zarar vermeden bir araştırma yürüttüğünü düşünelim. Bu noktada üçüncü önemli bir etik alan, şu soruya yanıt bulmaya çalışır: Her ne kadar bir zarar vermemiş olsa bile, bu araştırmayı yapmak, bir yarar sağlamış mıdır? Bu yarar, kısa vadeli midir, uzun vadeli midir? İnsanlığın geneline mi, belirli bir zümreye veya gruba mı faydalı olmuştur? Bu araştırma için harcanan zaman, emek, enerji ve para daha faydalı bir yerde kullanılabilir miydi? Evetse, buna kim karar vermelidir? Kısacası bilim, bilim için midir, toplum için midir? Sadece bilimsel merakımızı yenmemiz ve ileride bu bilgi parçalarının birleşerek teorik anlamlara ve anlamalara yol açacağını ummamız yeterli midir?

Dolayısıyla son sorgulama, neredeyse sorgulanamaz statüde bulunan bilimsel metot ile yapılan bütün çalışmalar eşit derecede önemli midir, eğer eşit derecede önemli değilse hangilerinin daha önemli ve faydalı olduğuna kimin karar vermesi gerekir tartışmasını yaratmaktadır. Örneğin COVID-19 virüsünden bir an önce kurtulabilmek için herkes bu aşı çalışmalarının sonuçlanmasını bekledi; ama kimse aşı konusunda birbirini ikna etmesi gerektiğini öngörememişti. Örneğin bazı bilim insanları uzay araştırmalarına yapılan harcamaları bir yere varmadığı gerekçesiyle gereksiz bulurken, bazı kişiler ise bu araştırmalardan üretilen cep telefonu veya dokunmatik ekran gibi teknoloji-üstün ürünlerin insanların kullanımına sunulabildiğini savunmaktadır. Kısacası, bilim dallarının arasında, her

bir bilim dalındaki disiplinlerin birbiri arasında, her bir disiplinin kendi içerisinde konulara ve hatta metodolojiye göre ayrılmasında, tarihi ve kültürel, hatta siyasi bazı güç dengeleri mevcuttur. Hangisinin tam anlamıyla bir ‘‘bilim’’ dalı olduğu, hangisinin daha öncelikli olması gerektiği, etikle son derece ilgili bir sorunsal olmasına karşın, bu konuyu tartışmak, bir kurumun veya araştırma projesinin önceliğinde yer alamamaktadır. Epey hiyerarşik olduğunu böylelikle kabul edebileceğimiz ‘‘bilim’’ dengelerine bir de fonlama süreçleri dahil edildiğinde işler daha da karmaşık bir hal almaktadır. Hangi araştırma sorusu, veri toplamak ve benzeri nedenlerle bir para kaynağını daha fazla hak etmektedir?

Bir rnek olarak, nöropsikoloji, insan beynini, onun kapasitesini ve neler yapabileceğini anlamak açısından oldukça önemli bilgiler elde ettiğimiz kıymetli bir sahadır. Diğer yandan, deterministik bir bakış açısıyla yapılan bazı çalışmalar, insan beynindeki birtakım yapısal özelliklerin, o kişinin davranışlarını doğrudan etkileyebileceğini iddia etmektedir. Böylelikle spesifik bazı özellikler gösteren bir beyin yapısına sahip kişilerin hangi mesleği daha iyi yapıp hangi içi yapamayacakları, iyi bir eş olup olmayacakları, hatta kendileri için formel bir eğitime gerek olup olmadığı, suça eğilimli olup olmadıkları gibi konularda çıkarımlar yapılabileceği söylenmektedir. Dolayısıyla, araştırma sürecinde oluşabilecek riskler bir tarafa, ne kadar titizlikle yapılmış olursa olsun, bu çalışmaların sonucu, gerçekten insanlığın hayrına olabilir mi, yoksa yeni bir çeşit irklık veya trclk tehlikesi yaratır mı? XYZ beyin yapısına sahip kişilerin toplumdandan izole edilmesi, bazı yerlere alınmaması gibi durumlar ortaya çıkar mı?

Aslında hangi konuda yapılan bilimsel çalışmaların daha faydalı olabileceğine dair incelemeler yapan ve tartışmayı daha ileri düzeye taşıyan kişi ve gruplar olmuştur. David Hilbert, Matematik alanında henüz zmlenmemiş 23 tane problemi sıralamış bunlara ‘‘Grand Challenges’’ demiştir. Diğer alanların da kendi içinde böyle en önde gelen, hayati problemlerini sıralamak mümkün olabilir. Tüm disiplinlerin üzerinde, en ehemmiyetli problemleri ise Birleşmiş Milletler’in kaleme aldığı ‘‘Milenyum Gelişim Hedefleri’’ başlığı altında toplanmıştır diyebiliriz. Bu mühim hedefler arasında dünyadaki fakirlik ve açlığı yok etmek, evrensel olarak herkese temel bir eğitim verebilmek, ocuk ölümlerini azaltmak ve sürdürülebilir evre yönetimini sağlamak gibi neredeyse kutsal sayılabilecek amaçlar yer almaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda incelersek, hangi çalışmaların kime nasıl bir faydası olabileceğini belirlemek bizler için biraz daha zorlaşıyor olabilir.

Dünyanın en temel problemlerini zemesek bile, doğru sorulmuş araştırma sorularının doğru yöntemlerle ve drşce araştırılması, akademisyenler olarak sosyal sorumluluğumuzu yerine getirmek açısından iyi bir başlangıç olabilir. Etik Kurul sürecinin formaliteden

ıkarılarak gerçek bir etik sorgulamanın yapıldığı yerler haline getirebiliriz. Bilim etiği konusunda özellikle doktora düzeyine tartışmalı ve kritik sorgulamalı dersler açabiliriz. Bu konuda yapılacak akademik çalışmalar için teşvik ve ödüller sağlanabilir. AKETDER bu yönde atılmış güçlü bir adımdır. Etikle ilişkili eğitim alanındaki her tür sorunsalın taşındığı, tartışıldığı ve o günün koşullarına uygun şekilde sonuçlandırılmaya çalışıldığı bu kritik düşünme sürecinin gelişmesini ve yayılmasını temenni ediyoruz.

Kaynaklar

Benatar, S. R. (2002). Reflections and recommendations on research ethics in developing countries. *Social science & medicine*, 54(7), 1131-1141.

Israel, M., & Hay, I. (2006). *Research ethics for social scientists*. Sage.

Loken, E., & Gelman, A. (2017). Measurement error and the replication crisis. *Science*, 355(6325), 584-585.

Maxwell, S. E., Lau, M. Y., & Howard, G. S. (2015). Is psychology suffering from a replication crisis? What does “failure to replicate” really mean?. *American Psychologist*, 70(6), 487.

Oliver, P. (2010). *The student's guide to research ethics*. McGraw-Hill Education (UK).

Pimple, K. D. (2002). Six domains of research ethics. *Science and engineering ethics*, 8(2), 191-205.

Smith, D. (2003). Five principles for research ethics. *Monitor on psychology*, 34(1), 56.

Wiles, R. (2012). *What are qualitative research ethics?*. A&C Black.

Etigin de Üzerinde Bilgelik: Nasıl Anlaşılıyor?

Burcu Seher ÇALIKOĞLU¹

Öz

Bir kavramı oluştururken, etik dayanaklardan biri ilişkilerin doğru bir şekilde yapılandırılmasıdır. Ancak, kavramlar arası ilişkileri doğru kurmak her zaman kolay olmamaktadır. Bu çalışmada, bilgelik kavramının nasıl anlaşıldığı mercek altına alınmaktadır. Veriler, ilkokul 7. sınıfta öğrenim gören ve rastgele seçilen 6 öğrencinin Bilgelik Kavramına İlişkin Yanlış İnançlar Testine (BKİYT) yazdıkları açıklamalarıdır. Bu açıklamalar, çalışmanın amacına hizmet etmesi için içerik analizi ile incelenmiştir. Toplamda okunan 114 cevaptan 24’ü doğru, 73’ü yanlış, 17’si boş bırakılmıştır. Bu durumda değerlendirmeye alınan 95 cevaptan 24’ünün doğru cevaplı doğru gerekçeli; 46’sının doğru cevaplı yanlış gerekçeli, 27’sinin ise yanlış cevaplı yanlış gerekçeli olduğu gözlemlenmiştir. Doğru cevap ve doğru gerekçeli açıklamaların 18’inde “anlam genişletme”, 4’ünde “aksini kanıt”, 2’si “örnek olay” türü kullanılmıştır. Yanlış cevapların 20’sinde “eksik nedensellik”, 16’sında “totoloji, 11’inde “ilişkiyi yok sayma”, 9’unda “azınlığa atfetme”, 8’inde algısal/varsayımsal nedensellik, 5’inde aşırı genelleme, 2’sinde yanlış nedensellik, 2’sinde kaygan zemin türü kullanılmıştır. gözlemlenen başarı düşüklüğu, öğrencilerin nedensel düşünmede zayıf olduklarını göstermektedir. Öğrencilerin henüz ilköğretimdeyken «ilişki kurma», «tanımlama» ve «gerekçe gösterme» konularını içeren bir Düşünme Eğitimi verilmesi gerektiği önerilmiştir.

---

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Demokrasi Üniversitesi

Anahtar Kelimeler: bilgelik, iliřki kurmak, nedensel dūřünme, gerekçe

Abstract

When constructing a concept, one of the ethical pillars is the correct structuring of relationships. However, it is not always easy job to do. In this study, how the concept of wisdom is understood is examined. The data are the explanations written by 6 randomly selected students in the 7th grade of primary school to the False Beliefs about Concept of Wisdom Test (BKİYT). Students' explanations for the statements were examined with content analysis. Of the 114 answers, 24 were correct, 73 were incorrect, and 17 were left blank. Of the 95 answers, 24 were correct and justified; 46 of them had correct answers with wrong reasons, and 27 of them had wrong answers with wrong reasons. For the correct answers and justified explanations, "extension of meaning" (n=18), "evidence to the contrary" (n=4), and "case study" (n=2) were used. For the wrong answers, "incomplete causality" (n=20), "tautology" (n=16), "ignoring the relationship" (n=11), "attribution to the minority" (n=9), "perceptual/hypothetical causality" (n=8), "overgeneralization" (n=5), "false causality" (n=2) and "slippery floor" (n=2) were used. Students' low achievement in reasoning shows that their causal thinking is insufficient. It has been suggested that students of primary school should be given a thinking education.

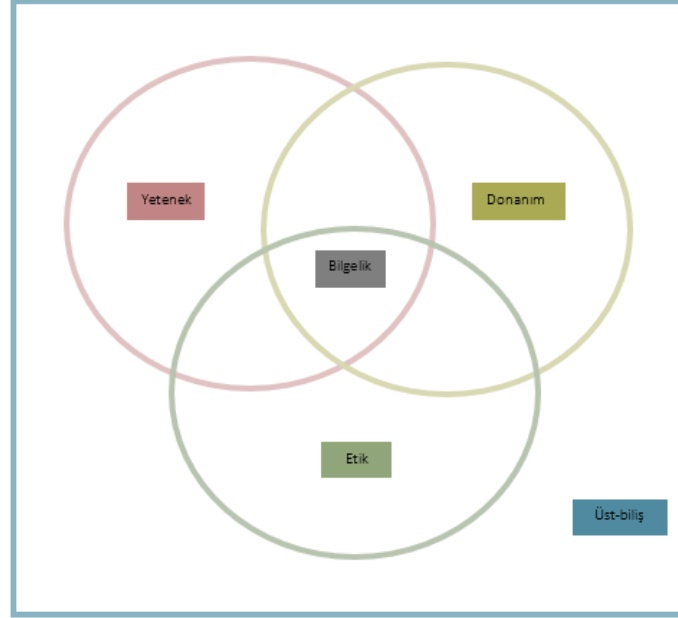
Keywords: wisdom, making relations, causal thinking, reason

Giriş

Cinnet geçiren aileler, koltuğu için savaşan politikacılar, uzun vadeli dūřünme gerçekleştirmeyen bilim insanları, ölüme veya yok sayılmaya itilen yaşlılar, çürük bir gemiye sığdırılarak okyanusta ölüme terk edilen mülteciler... şahit olduğumuz ağır yaşantılar, gittikçe etik olmayan bir dūnyada yaşamakta olduğumuza hemfikir olmamızı sağlamaktadır (Plante & Thomas, 2004). Bilgelik, etiği tümüyle kapsayan zamanın yükselen bir ihtiyacına işaret etmektedir (Morrison & Sacchetto, 2018).

Bu nedenle, bu çalışmada *bilgelik* kavramının nasıl anlaşıldığı mercek altına alınmaktadır. Bu alışma için, *bilgelik*, *etik*, *yetenek*, *donanım* ve *üst biliş* olmak üzere dört alt-kavram üzerine temellendirilmiştir (Bkz. Şekil 1).

Şekil 1. Bilgelik Kavramının Bileşenleri

Bir kavramı oluştururken, etik dayanaklardan biri ilişkilerin doğru bir Şekilde yapılandırılmasıdır. Bir ilişkiden bahsedilmesi için öncelikle herhangi bir iki Őey arasında bağlantının gözüktüyor olması gereklidir. Herhangi iki Őey arasında «bağlantı var» Şeklinde gözüktüyor ise, burada dört olasılık oluşmaktadır. Bunlar:

1. «Zorunluluk»
2. «Yeterlilik»
3. Őans (Rasgelelik)
4. Yargı (Sistemsel Hata)'dır.

Yukarıdaki maddelerden ilk ikisi ilişkiyi doğuran doğru nedenler (Gomes, 2009), son ikisi ise yanlış nedenler olmaktadır (Presser, 1982). Bu nedenle, kavramlar arası ilişkileri her zaman doğru kurmak kolay olmamaktadır. İlişki olmadığı halde varmış gibi gözüktüyor olması, yeterli

ve zorunlu faktörlere dayalı ilişkilerin anlaşılmaması veya neden sonuçların karıştırılması gibi nedenlerle, bir kavram yanlış yorumlanmaya açık hale gelebilmektedir. Kavramsal yapısı Şekil 1'deki gibi oluşturulan bilgeliğin bileşenleri arasında nasıl ilişki kurdukları alt başlıklarda aşağıdaki şekilde açıklanmaktadır:

Yeterli ilişki

“K, N için yeterli ise, K'nın var olması N'nin de var olması anlamına gelmektedir; ancak N'nin var olması, K'nın var olmasını gerektirmemektedir” durumudur. *Örneğin*, tanımlanan bu ilişki ağından, “Filozoflar bilgedir.” önermesi değerlendirildiğinde, düşünme yolu şu şekilde izlenmelidir: Bilge olmak için filozof olmak ne yeterli ne de zorunludur.

Zorunlu ilişki

Zorunlu ilişki durumu içeren önermeler, bir cümle içerisinde ilişki kurulan iki şeyden birinin olmadan diğerinin de kesinlikle olmadığı anlamını taşımaktadırlar. *Örneğin*, “bilgi olmadan bilgelik olmaz.” önermesi zorunludur.

Doğrusal ilişki

Doğrusal ilişki içeren önerme; bir cümle içerisinde ilişki kurulan iki şeyden biri ne kadar artarsa diğeri de o kadar artar veya azalır anlamına gelmektedir. Bu tür önermeler, birlikte azalma, artma veya biri artarken diğerinin azalması olmak üzere üç olasılık taşımaktadır. *Örneğin*, “bilge insanlar diğer insanlara göre daha kederlidir.” önermesi, bilgelik arttıkça hüznün artacağı yönünde bir yanılığıya tekabül etmektedir.

İlişkisizlik

İlişkisizlik durumu içeren önermeler de bir cümle içerisinde ilişki kurulan iki şey arasında gerçekte herhangi bir kavramsal bağlantının olmadığı önermelerdir. *Örneğin*, “Dindar insanlar bilgedir.” önermesi bu ağıdan incelendiğinde ilişkisiz olduğu gözlemlenmektedir. Tarihte gelmiş geçmiş peygamberler bilgelik özelliği taşıyalar dahi, peygamber yolunu ezbere takip eden veya dindar olarak bilinen biri bilge olması arasında bir ilişki bulunmamaktadır.

Amaç

Bu çalışmanın amacı, zamanın bir ihtiyacı olan bilgelik kavramını oluşturan alt kavramları arasında ilköğretim öğrencilerinin nasıl ilişkiler kurduğunu ortaya koymaktır. Bu amaca dayalı olarak, araştırma problemi de, “Öğrenciler, bilgelik konusuna ilişkin önermeler karşısında kurdukları ilişkileri doğru veya yanlış şekilde nasıl oluşturuyorlar?” sorusu olmaktadır.

Gereç ve Yöntem

Araştırmada nitel yöntemden yararlanılmıştır. Başka bir çalışmada aynı yazar tarafından kullanılan Bilgelik Kavramına İlişkin Yanılığlar Testi (BKİYT) geliştirilmiştir. BKİYT, bilgeliği oluşturan yetenek, donanım, etik ve üst biliş konularına ilişkin önermelerden meydana gelen (1) statik ve (2) eylemsel bilgelik olmak üzere 2 faktörlü toplam 19 maddeden oluşan bir testtir.

Testte yer alan her bir önerme, *yeterli*, *doğrusal*, *zorunlu* veya *ilişkisiz* yapılardan biri seçilerek oluşturulmuştur. Dolayısıyla, öğrencilerin her bir önerme için yaptığı açıklamaların doğruluğu da bu yapılara uygun olup olmadığı ile değerlendirilmiştir.

Araştırmanın verileri, ortalama 12,2 yaşına sahip rastgele seçilen ilkokul 7. sınıfta öğrenim gören 6 öğrencinin Bilgelik Kavramına İlişkin Yanılığ İnançlar Testine (BKİYT) yazdıkları açıklamalardır. Bu durumda, 114 açıklama okunmuş ve bu açıklamaların ilişkisel yapıları incelenmiştir. Bu ilişkiler, öğrenci tarafından kurulmuş ise *doğru*, kurulmamış ise *yanlış* olarak değerlendirilmiştir. Bu açıklamalar, çalışmanın amacına hizmet etmesi için içerik analizi ile incelenmiştir.

Bulgular

1. Öğrencilerine Cevaplarına İlişkin Önbilgiler

Tablo 1’de gözlemlendiği üzere, öğrencilerin açıklamalarda kullandıkları ilişkiler, öğrenci tarafından kurulmuş ise doğru, kurulmamış ise yanlış olarak değerlendirilmiştir. Toplamda okunan 114 cevaptan 24’ü doğru, 73’ü yanlış, 17’si boş bırakılmıştır.

Tablo 1. Doğru ve Yanlış Cevap Sayısı

Gerekçe Türü	Frekans
Doğru Cevap	24
Yanlış Cevap	73
<i>Boş</i>	17
<i>Toplam</i>	114

Değerlendirmeye alınan 95 cevaptan 24'ünün gerekçesiyle birlikte doğru; 46'sının doğru cevaplı yanlış gerekçeli, 27'sinin ise yanlış cevaplı yanlış gerekçeli olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 2. Doğru ve Yanlış Cevap Sayısı (Boş Hariç)

Gerekçe Türü	Frekans
Doğru Cevap Doğru Gerekçe	24
Doğru Cevap Yanlış Gerekçe	46
Yanlış Cevap Yanlış Gerekçe	27
<i>Toplam</i>	97

Doğru cevap ve doğru gerekçeli açıklamaların 18'inde *anlam genişletme*, 4'ünde *aksini kanıt*, 2'si *örnek olay* türü kullanılmıştır.

Tablo 3. Doğru Cevap Veren Öğrencilerin Kullandıkları Gereke Türleri

Gereke Türü	Frekans
Anlamı genişletme	18
Aksini kanıt	4
Örnek olay	2
<i>Toplam</i>	24

Yanlış cevapların 20'sinde *eksik nedensellik*, 16'sında *totoloji*, 11'inde *ilişkiyi yok sayma*, 9'unda *azınlığa atfetme*, 8'inde *algısal/varsayımsal nedensellik*, 5'inde *aşırı genelleme*, 2'sinde *yanlış nedensellik*, 2'sinde *kaygan zemin türü* kullanmıştır.

Tablo 4. Yanlış Cevap Veren Öğrencilerin Kullandıkları Gereke Türleri

Gereke Türü	Frekans
"Eksik" nedensellik	20
Totoloji	16
İlişkiyi yok sayma	11
Azınlığa atfetme	9
Algısal/Varsayımsal nedensellik	8
Aşırı genelleme	5
Yanlış nedensellik	2
Kaygan zemin	2
<i>Toplam</i>	97

2. Doğru Gerçekçelendirme Türleri için Örnekler

2.a. Anlam Genişletme

M14 YANLIŞ Zorunlu Zscore: 8- Bir insan yaşadığı olayları değerlendirmeden de bilgeliğe ulaşılabilir.

“Yaşadıklarından ders çıkarıp yaşadıklarını değerlendirip bilge olabilirler.” K.B.

“Bir insan yaşadığı olayları düşünüp nedenini araştırmazsa bu bilgelik sayılmaz.” M. Y.

2.b. Aksini Kanıt

M1 YANLIŞ İlişkisizlik Zscore: 2- Yaşlı insanlar bilgedir.

Her yaşlı insan bilge değildir, bazılarının ise her konu hakkında bir cevabı vardır. K. B.

2.c. Örnek Olay

M44 YANLIŞ Zorunlu Zscore: 25- Üzüntüleri veya sıkıntıları bilge insanları yok oluşa sürüklemeyebilir.

“Mesela Stephen Hawking” Y.E.G.

3. Yanlış Gerçekçelendirme Türleri için Örnekler

3.a. “Eksik” nedensellik

M1 YANLIŞ İlişkisizlik Zscore: 2- Yaşlı insanlar bilgedir.

Yaşlı insanlar daha çok gördükleri ve daha çok yaşadıkları için bizlerden daha bilgedir. M.Y.

3.b. Totoloji

M14 YANLIŞ Zorunlu Zscore: 8- Bir insan yaşadığı olayları değerlendirmeden de bilgeliğe ulaşılabilir.

“Olmaz, çünkü değerlendirmeden bu düzeye ulaşamaz.” A.K.K.

M27 YANLIŞ Zorunlu Zscore: 15- Bir bilge etik ve ahlak konusu üzerinde düşünmez.

“Bir bilge etik ve ahlak konuları üzerine düşünmelidir.” B.Ç.

3.c. İlişkiyi yok sayma

M7 DOĞRU Doğrusal Zscore: 5- Bilge insanlar diğer insanlara göre daha cesurdur.

Bilgelik ile cesurluk farklı şeylerdir. K.B.

3.d. Azınlığa atfetme

“Bazı bilge olmayanlar daha cesur olabilir. Bilmediği konularda tahmin yürütüp konuşabilirler.” B.Ç.

3.e. Algısal/Varsayımsal nedensellik

“Herşeyi göze alabilir.” A.K.K

3.f. Aşırı genelleme

M17 DOĞRU Doğrusal Zscore: 10- Bilgelik arttıkça kendine özgü (benzersiz) davranışlar da artar.

“Herkes benzersizdir.” B.Ç.

3.g. Yanlış nedensellik

M6 DOĞRU Doğrusal Zscore: 1- Bilge insanlar diğer insanlara göre daha sakindir.

“Bilge insanların akıllarında sürekli bir düşünce olduğu için pek sakin olmazlar diye düşünüyorum.” K.B.

3.h. Kaygan zemin

M27 YANLIŞ Zorunlu Zscore: 15- Bir bilge etik ve ahlak konusu üzerinde düşünmez.

“Ahlaki yönden düşünen bilgiler var.” Y.E. G.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

İncelenen 114 cevabın 17’si boş, 24’ü doğru, 73’ü yanlıştır. Doğru mu yanlıı mı diye sormanın ötesinde, sorulara bir de gerekçe istendiğinde gözlemlenen başarı düşüklüğü, öğrencilerin nedensel düşünmede zayıf olduklarını göstermektedir.

Yanlıı cevap iki şekilde oluşmaktadır. Öğrenci doğru seçeneği işaretleyip yanlıı gerekçe gösterebilir veya yanlıı cevabı verip yanlıı gerekçe ortaya koyabilir. 97 cevap üzerinden, 46’sı doğru cevap işaretlenerek yanlıı gerekçe yazılmışken, 27’si yanlıı cevap işaretlenerek yanlıı gerekçe yazılmıştır. Doğru cevap sayısı oldukça yüksek olsa da, öğrencilerin doğru gerekçe ortaya koymakta zorlandığı gözlemi dikkat değer bir diğer konudur.

Toplam 24 doğru cevap için, öğrencilerin en fazla kullandıkları doğru gerekçe türü *anlamı genişletme* (n=18) iken, en az tercih ettikleri doğru gerekçe türü *örnek olay* (n=2) olmuştur. En çok kullandıkları *anlam genişletme* tam olarak gerekçe gösterme sayılmamaktadır. Bu türün sıklıkla kullanılması durumu, gerekçe derken neyin kastedildiğini anlamayan birçok öğrenci olduğunu gösterebilir. En az sıklıkla kullanılan *örnek verme* ise, öğrencilerin az yaşam öyküsü okumuş olmalarından kaynaklanmış olabilmektedir. Örneğin, Nasrettin Hoca Sokrates ve Mevlana gibi bilgelerin cevaplarda hiç yer almadığı gözlemlenmektedir.

Bir kavram öğretilmeden önce doğru bir şekilde nasıl ilişki kurulacağı eğitimi verilmiş olmalıdır ki bu becerileri yeni kavram öğrenmelere transfer edebilsin. Ayrıca, kavram öğretimi yapılırken bu becerilerin eğitim sırasında pekiştirilmesi gerekmektedir. Buna dayanarak, öğrenciler henüz ilköğretimdeyken «ilişki kurma», «tanımlama» ve «gerekçe gösterme» konularını içeren bir *Düşünme Eğitimi* verilmelidir. Verilecek olan bu eğitimde,

(1) öğrencilerin karmaşık, zor veya birbirine uzakmış gibi görünen bağlantıları nasıl kurabilecekleri ve

(2) kolaylıkla yanılabiliriz sistematik hataların bulunduğu bağlantı varmış gibi görünen rasgele bağlantıların nasıl kurulduğu

anlatılmalıdır.

Kaynaklar

Gomes, G. (2009). Are necessary and sufficient conditions converse relations? *Australasian Journal of Philosophy*, 87(3), 375-387.

Morrison, C., & Sacchetto, D. (2018). Research ethics in an unethical world: the politics and morality of engaged research. *Work, Employment and Society*, 32(6), 1118-1129.

Plante, A. B. P. P., & Thomas, G. (2004). *Do the right thing: Living ethically in an unethical world*. New Harbinger Publications.

Presser, S. (1982). Reviewer reliability: Confusing random error with systematic error or bias. *Behavioral and Brain Sciences*, 5(2), 234-235.

Kamu Yönetimi Alanında Etik Konulu Makale Kabul Eden Dergilerin Etik İlkeleri ve Yayın Politikalarının İncelenmesi

Esra Nur TUĞAN¹, Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN²

Giriş

Etik, son yıllarda en çok dikkat çeken ve araştırmacılar tarafından ilgiyle çalışılan konuların biri haline gelmiştir. Bu durumun oluşmasında, artan yolsuzluk vakalarından dolayı hükümetlerin de etiği gündemlerine almalarının payı bulunmaktadır. Türkiye’de etikle ilgili çalışmaların ise son 20 yılda yoğunlaştığı görölmektedir. Bu çalışmalar ağırlıklı olarak yasal ve kurumsal altyapı çalışmalarını içermektedir. Özellikle 2004 yılında Kamu Görevlileri Etik Kurulu’nun kurulması kamuda etik kültürün yerleştirilmesi adına atılmış en önemli adımlardan biri olarak görölmektedir (Ömürgönülşen, 2016a ve 2016b).

Etik kültürün yerleşmesinin en gerekli ve kritik olduğu alanların başında da akademik etik gelmektedir. Bu çalışmada da akademik etik konusuna, akademik dergilerin etik ilkeleri ve yayın politikaları açısından yaklaşılmıştır. Bu amaçla tasarlanan araştırma kapsamına alınan hakemli akademik dergilerin etik ilke ve yayın politikaları, betimsel bir analiz yapılması

---

¹ Araç. Gör. Dr. Esra Nur Tuğan, şırnak Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü (eposta: esranurtugan@gmail.com ORCID ID. <https://orcid.org/0000-0002-2405-7445>)

² Prof. Dr. Uğur Ömürgönülşen, Hacettepe Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü (eposta: omur@hacettepe.edu.tr ORCID ID. 0000-0001-9851-2618)

suretiyle incelenmiştir. Duruma ait genel görünüme ulaşabilmek ve temel eğilimleri belirleyerek alana katkı sunmak hedeflenmiştir.

Akademik Etik

Kısaca belirtmek gerekirse “etik” sözcüğü hem “ahlak felsefesi” hem de çoğu zaman “ahlaki/töresel” anlamında kullanılmaktadır. Bir diğer ifadeyle etiğin konusunu “ahlak” ve “ahlakilik” oluşturmaktadır (Pieper, 2012:31-32). Tanımlanması çok da kolay olmayan bir kavram olan etik, felsefeye ait bir kavram olmakla beraber pek çok farklı disiplin tarafından da kullanılmaktadır. Bir nevi “moda kavram” haline gelen etik, uygulamalı bilimlerde de sıklıkla çalışılır hale gelmiştir (Kuçuradi, 2009:28).

Pek çok farklı iş koluna ait etik ilke ve değerlerin geliştirilmesi yaklaşımı da son yıllarda gittikçe hız kazanmıştır. Akademik etik de, etik değer ve ilkelere sahip olmanın en önemli olduğu alanların başında gelmektedir. Zira akademisyenliğin bilimsel çalışmalar yoluyla toplumu geliştirmek görevinin yanı sıra toplumsal bir model oluşturmak Şeklinde bir yönü de bulunmaktadır (Ecevit, 2002; Erdem 2012). Bu çalışmada da akademik etik konusuna, kamu yönetimi alanında belirlenen akademik dergilerin etik ilkeleri ve yayın politikaları incelenerek katkıda bulunulması hedeflenmiştir. Çalışma kapsamında yapılan araştırma hakkındaki bilgiler aşağıdaki kısımda yer almaktadır.

Araştırma

Bu bölümde öncelikle araştırmanın tasarlanması, verilerin elde edilmesi ve analizine dair gerekli bilgilere değinilmiş ardından da araştırmanın bulguları aktarılmıştır.

Araştırma Yöntemi

Bu çalışmada akademik etik konusu, etik konulu makale kabul eden dergilerin beyan ettikleri etik ilkeler üzerinden incelenmiştir. Seçilen dergilerin internet sayfalarında ilan ettikleri etik ilkelerinin incelenmesi suretiyle bir içerik analizi çalışması gerçekleştirilmiştir. Bulgulara geçilmeden önce araştırmada kullanılan yöntem, verilerin elde edilmesi ve analiz süreçleri ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Çalışmanın amacı, akademik etik alanında önemli bir yeri olan akademik dergilerin etik ilkelerinin ve yayın politikalarının incelenerek alana dair genel bir görüntüye ulaşabilmektedir.

Yapılan literatür taramasında kamu yönetimi alanında faaliyet gösteren dergileri bu açıdan inceleyen bir akademik çalışmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu hususta yapılacak çalışmaların alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırma tasarlanırken son yıllarda nitel veri analizinde çokça kullanılan bir yöntem olan “içerik analizi” (Sönmez, 2017; Levent ve Kınık, 2017; Yiğit, 2018; Akman ve Özyiğit Ökten, 2019; Işık, 2019; Göküş ve Çubukçu, 2019; Tuğan ve Ömürgönülşen, 2021) yöntemi tercih edilip araştırma buna uygun bir biçimde desenlenmiştir. Devamında çalışma kapsamına alınan akademik dergilerin etik ilke ve yayın politikaları “doküman inceleme” yöntemi ile incelenmiştir. Sonuç olarak hedeflenen, ilgili alandaki genel eğilimlerin ortaya koyulmasıdır. Bu amaca en uygun olan içerik analizi türü olan “betimsel içerik analizi” yöntemi tercih edilmiştir (Çalık ve Sözbilir, 2014:34).

Verilerin elde edilmesi aşamasında önce çalışmanın kapsamı belirlenerek belli sınırlamalara gidilmesi uygun görülmüştür. Öncelikle çalışma kapsamında incelenen dergiler; TÜBİTAK ULAKBİM tarafından geliştirilen TR Dizin Veri Tabanında bulunan dergiler olarak belirlenmiştir. Devamında çalışmanın Sosyal Bilimler Veri Tabanında bulunan dergiler içinde, “Kamu Yönetimi” alanında yayın yapan dergiler üzerinden gerçekleştirilmesi tercih edilmiştir. Son olarak da kamu yönetimi alanında yayın yapmakla beraber etik konulu makale kabul ettiğini beyan eden dergiler üzerinde çalışılmasına karar verilerek çalışmanın nihai örneğine ulaşılmış, 24 dergi çalışmanın kapsamına alınmıştır. Burada belirtilmesi gereken bir husus; gerekli seçimler yapıp dergiler listelendiğinde karşılaşılan dergi sayısının aslında 27 olduğudur. Bu noktada yapılan incelemeler sonucunda 2 derginin isim değiştirdiği ve eski isimlerinin de listede yer aldığı anlaşılmıştır. Dolayısıyla gerçekte incelenmesi gereken dergi sayısı 25 olarak ortaya çıkmıştır. Ancak bir derginin de etik ilke ve yayın politikası ile ilgili herhangi bir beyanına ulaşamadığından araştırma 24 dergi üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Çalışma kapsamına alınan dergilerin web sitelerine ulaşıp, dergilerin buralarda beyan ettikleri etik ilke ve yayın politikaları incelenmiştir. 21 derginin bilgilerine “Dergipark” sistemi üzerinden ulaşılmış, 3 tanesinin ise kendilerine ait olan web adreslerine internet ortamında erişilmesi suretiyle gerekli veriler toplanmıştır.

Verilerin analizinde son yıllarda giderek daha fazla sayıda araştırmacı tarafından tercih edilen MAXQDA 2022 Nitel Veri Analiz Programı kullanılmıştır. 24 belge üzerinde toplam 767 kez kodlama yapıldıktan sonra, verilerin frekans analizi gerçekleştirilmiştir. Bu noktada veri kaybı yaşanmaması adına belge temelli analiz yerine kodlu bölüm temelli analiz yapılması

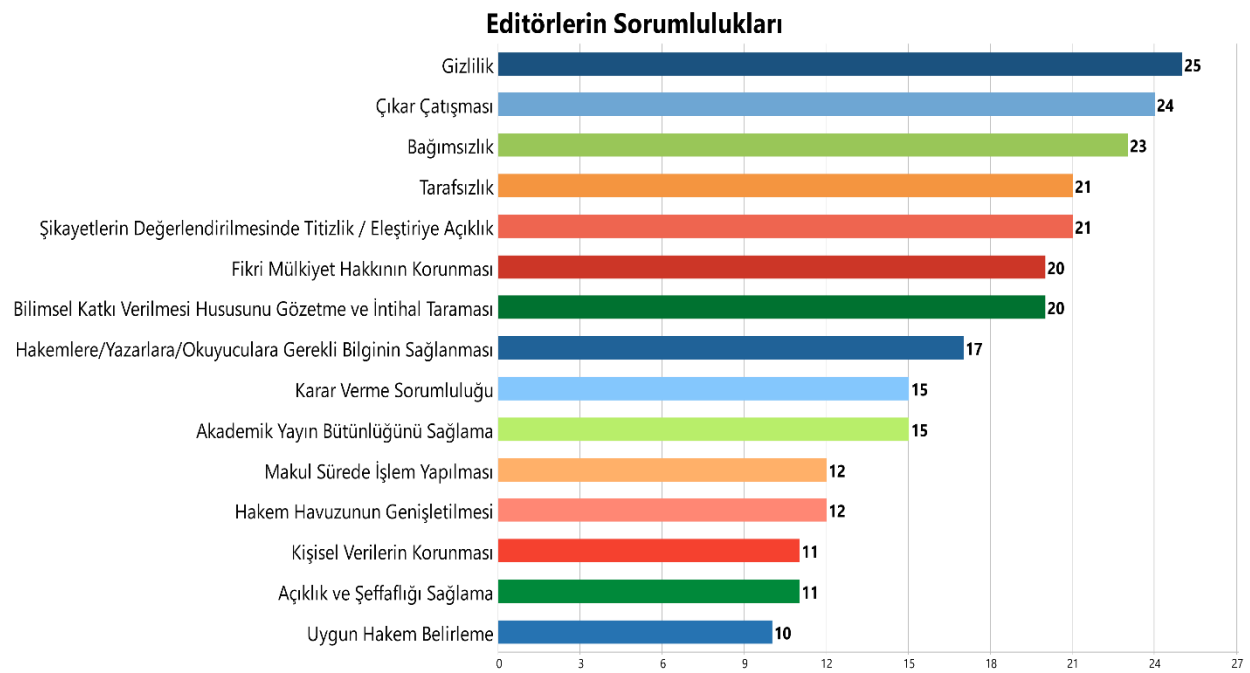
tercih edilmiştir. Dergilerin çoğunluğunda (19 dergi) sorumluluk alanlarının ayrılarak etik ilkelerin tanımlanmasınin, yayın sürecinin farklı aktörleri üzerinden yapıldığı görölmüştür. Bu sebeple analiz programında da bu sınıflandırmadan yararlanılarak kodlama işlemi gerçekleştirilmiştir. 4 ana kod ve bunların altında oluşturulan alt kodlar üzerinde analiz yapılmıştır. Sözü edilen sınıflandırma,

- Editörlerin Sorumlulukları
- Yazarların Sorumlulukları
- Hakemlerin Sorumlulukları
- Yayıncının / Yayın Kurulunun Sorumlulukları

şeklinde dir.

Bulgular

Bu bölümde, araştırmaya ait bulgular tablo ve grafikler kullanılarak açıklanmıştır. Çalışmadaki görsellerin tümü yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

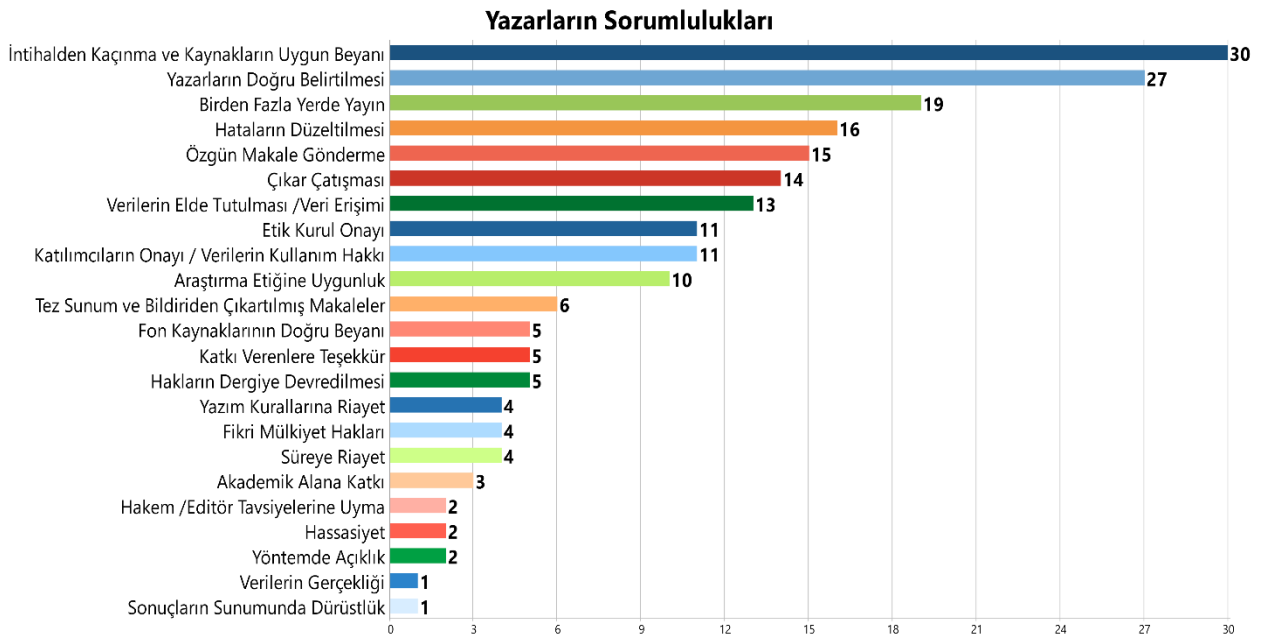

Grafik 1. Dergiler Tarafından Editörlere Yüklene n Etik Sorumluluklar

Araştırmada ilk göze çarpan bulgulardan biri dergilerin en büyük sorumluluğu editörlere yüklemiş olduklarıdır. Öyle ki, burada frekansı en yüksek olan 15 alt koda yer verilmiş olup aslında toplam alt kod sayısı 35'dir (kalan 3 bölümde alt kodların tamamına şekillerde yer verilmiştir). Bir diğer ifadeyle çalışma kapsamında incelenen dergiler editörlere 35 ayrı etik sorumluluk yüklemişlerdir. Söz konusu 35 alt kodun tamamı EK-2'deki tabloda verilmiştir.

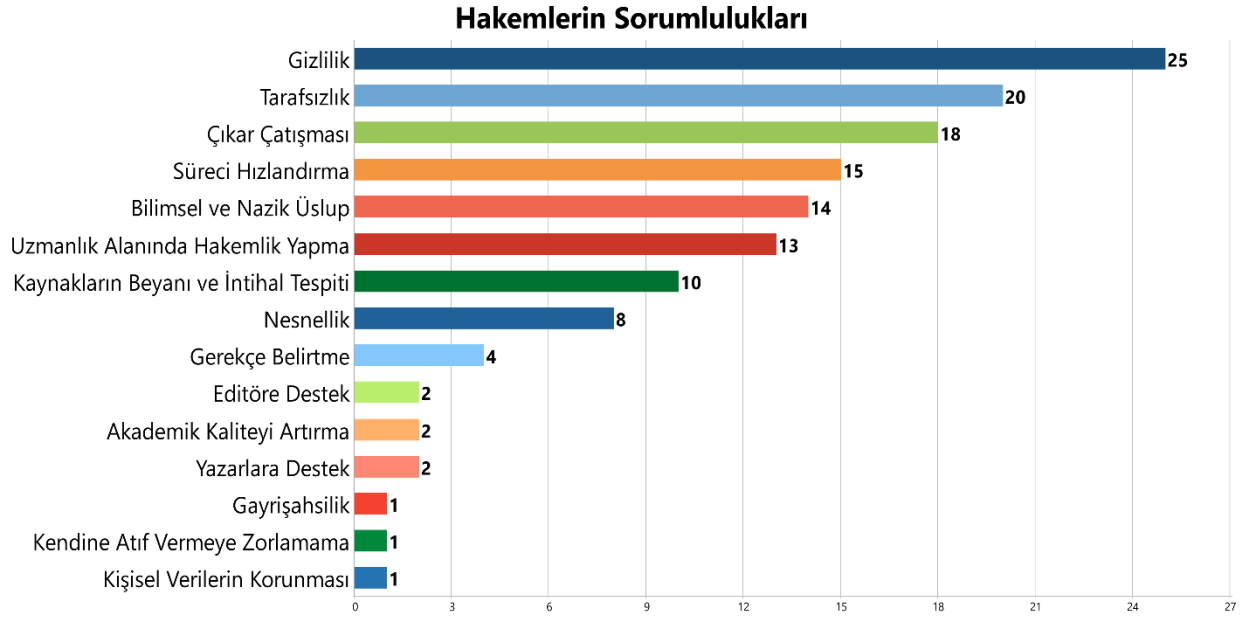
Frekans en yüksek olan alt kodun “gizlilik” olduğu Grafik 1’de görülmektedir. Bu noktada editöre düşen en büyük görevin yazarlar, hakemler ve sürecin tüm paydaşlarının kişisel bilgilerinin gizli tutulması hususunda ortaya çıktığı anlaşılmıştır. Hakemli dergilerin büyük kısmında çift taraflı kör hakem yönteminin kullanıldığı göz önünde bulundurulursa gizliliğe verilen önemin sebebi de kolaylıkla anlaşılmaktadır.

Editörlerden hakemler ve yazarlar arasında çıkar çatışması olup olmadığı hususunu dikkatli değerlendirmeleri beklendiği gibi editörlerin hem dergi sahipleri ve yayın kurullarından bağımsız bir şekilde ve hem de dergiye yazı gönderen yazarlar hakkında tarafsız davranmalarının önemli olduğu frekanslarda görülmektedir.

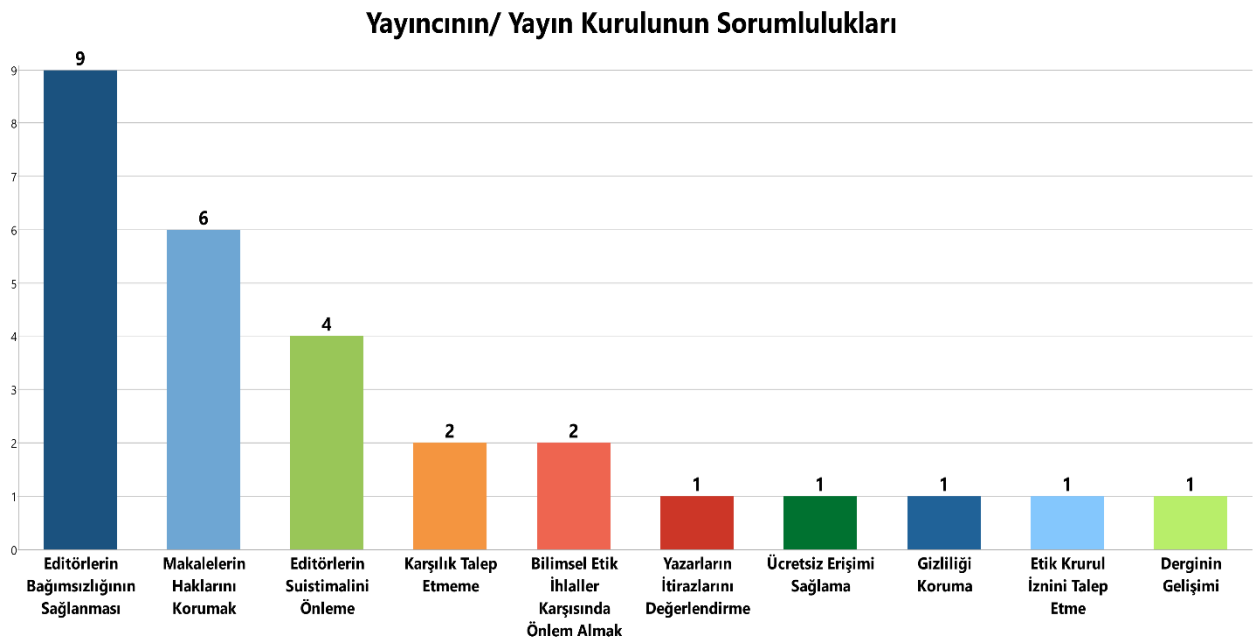
Grafik 2. Dergiler Tarafından Yazarlara Yüklenen Etik Sorumluluklar

Grafik 2’deki frekans dağılımından da anlaşılacağı üzere dergilerin yazarlardan en büyük beklentileri kaynakların uygun bir şekilde beyan edilmesi ve intihalden kaçınılması noktasında yoğunlaşmaktadır. Devamında yazarların doğru belirtilmesi hususuna önem verildiği görülmektedir. Gerek yazarların çalışmaya katkıları oranında isimlerinin sıralamasında dikkatli davranılmasına gerekse yazar olmayan kişilerin isimlerinin yazar olarak belirtilmemesi gerektiğine vurgu yapıldığı incelemelerden anlaşılmaktadır. Ayrıca bir dergiye gönderilen çalışmanın aynı anda başka bir dergiye de gönderilmemiş olması, başka bir dergide değerlendirme veya yayım sürecinin herhangi bir aşamasında bulunmaması gerektiği dergilerin beyanlarında net bir biçimde ifade edilmiş, bu konuda da en büyük etik sorumluluğun yazarlarda olduğu belirtilmiştir.

Grafik 3. Dergiler Tarafından Hakemlere Yüklene Etik Sorumluluklar

Grafik 3'teki frekanslardan anlaşıldığı üzere dergilerin hakemlere yüklediği en büyük etik sorumluluk gizliliğe riayet etmeleridir. Bu noktada hakemlerden tarafsızlık ve gizlilik içerisinde değerlendirme yapmaları beklenmektedir. Gizlilik ilkesi gereği inceledikleri çalışmalarını değerlendirme sürecinden sonra imha etmeleri gerektiği belirtilmiş; hakemlerin milliyet, cinsiyet, dini inanç, siyasal inanç ya da ticari kaygıların değerlendirmeye etki etmesine izin vermemeleri gerektiği özellikle ifade edilmiştir. Ayrıca herhangi bir çıkar çatışması oluşması ihtimalini fark ettiklerinde değerlendirmeden çekilmelerinin en doğru yaklaşım olacağı belirtilmiştir.

Grafik 4. Dergiler Tarafından Yayıncıya/ Yayın Kuruluna Yüklene Etik Sorumluluklar

Dergiler tarafından en az etik sorumluluk yüklenen paydaşın yayıncılar veya yayın kurulları olduğu anlaşılmıştır. İncelenen dergilerin bir kısmında, yayıncılar veya yayın kurullarından etik görev ve sorumluluk üstlenmelerinin beklenmediği, böyle bir alt başlık oluşturmadıkları görülmüştür. Grafik 4’de de görüleceği üzere yayın kurullarına ve yayıncılara birtakım etik görevler yükleyen dergiler incelendiğinde de bu paydaşlara düşen en büyük sorumluluğun editörlerin bağımsızlıklarının sağlanması olduğu görülmektedir. Öyle ki, yayın kurulları editörün öncelikle kendilerinden bağımsız olmasını sağlamalıdır. Daha sonrasında ise dergide yayınlanan yazıların tüm haklarını korumakla yükümlü görülmektedirler. Ayrıca editörlerin bağımsızlıklarının sağlanmasının yanı sıra editörler tarafından gerçekleştirilebilecek her türlü suistimalden hakemleri, yazarları ve yazıları korumaları görevinin yayın kurullarına verildiği anlaşılmaktadır.

Söz konusu 4 ana başlıkta en sık tekrarlanan ifadeler anlamına gelen kod frekanslarının bir arada görülebilmesi adına oluşturulan aşağıdaki tablonun da konuyu özetlemesi s faydalı olacağı düşünölmektedir.

Editörlerin Etik Sorumlulukları	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Gizlilik ➤ Çıkar Çatışmasından Kaçınma ➤ Bağımsızlık
Yazarların Etik Sorumlulukları	<ul style="list-style-type: none"> ➤ İntihalden Kaçınma ve Kaynakların Uygun Beyanı ➤ Yazarların Doğru Belirtilmesi ➤ Aynı Anda Birden Fazla Yerde Yayın Yapmama
Hakemlerin Etik Sorumlulukları	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Gizlilik ➤ Tarafsızlık ➤ Çıkar Çatışmasından Kaçınma
Yayıncının /Yayın Kurulunun Etik Sorumlulukları	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Editörlerin Bağımsızlığının Sağlanması ➤ Makalelerin Haklarını Korumak ➤ Editörlerin Suistimalini Önlemek

Tablo 1. Dergiler Tarafından Tüm Paydaşlara Yüklene Etik Sorumluluklara Ait En Yüksek Frekanslar

Tüm altkodlar içinde frekansı en yüksek olan alt kodlar ise (4 ana koda ait tüm alt kodlar birlikte değerlendirildiğinde),

- İntihalden Kaçınma ve Kaynakların Doğru Beyanı,

- Yazarların Doğru Belirtilmesi,
- Gizlilik

olarak belirlenmiştir.

Sonuç

Bu çalışma kapsamında yapılan incelemede dergilerin etik davranma hususunda en büyük sorumluluğu editörlere yükledikleri görülmektedir. Bunun yanında bazı dergilerin “etik ilkeler” başlığı altında belirttikleri bilgilerin yayın süreciyle ilgili bilgiler olduğu ve dolayısıyla etikle ilgili olmadıkları tespit edilmiştir. Buradan da anlaşılmaktadır ki, etik alanında yazılmış çalışmaları değerlendirip yayınlamaya talip olan dergilerin bir kısmı etik ilke ve değerler hususunda yeterince bilgi sahibi değildir. Belirtilmesi gereken bir diğer konu da şudur ki, Dergipark sisteminde kendine ait bir sayfası bulunan dergilerin, olmayanlara kıyasla etik ilkeleri ve yayın politikalarını daha sistematik ve düzenli bir şekilde ifade ettikleri görülmüştür. Ancak bu çalışma sonucunda ulaşılabilecek en temel sonuç, akademik dergilerin benimsediği etik değerler hususunda bir görüş birliği bulunmadığı yönündedir.

Kaynaklar

Akman, Elvettin ve Özyiğit Ökten, Azize (2018), Türkiye'de Yönetişim Alanında Hazırlanan Lisansüstü Tezlerin İçerik Analizi (2000-2016), *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 32, Sayı: 4, s. 1027-1045.

Çalık, Muammer ve Sözbilir, Mustafa (2014), İçerik Analizinin Parametreleri, *Eğitim ve Bilim*, Cilt 39, Sayı 174, s. 33-38.

Ecevit, Mehmet C. (2006). Bilimsel Pratikte Etik Sorunların Toplumsal Birkaç Yönü. Sosyal Bilimlerde Süreli Yayıncılık - 1. Ulusal Kurultay Bildirileri İçinde, K. Karakütük (Editör), 81-87, Ankara.

Erdem, Ali Rıza (2012). Bilim İnsanı Yetiştirmede Araştırma Eğitimi, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2(3), 80-88.

Göküş, Mehmet ve Çubukçu, Zehra (2019), Türkiye’de Ombudsmanlık Konusunda Yapılan Lisansüstü Tezler Üzerine Bir İçerik Analizi, *Ombudsman Akademik*, Yıl:5 Sayı:10, s: 215-253.

Işık, Murşit (2019), Türkiye’de Kamu Personeli Alanında Hazırlanan Lisansüstü Tezlerin İçerik Analizi: 1986-2018, *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 2, s.413-421.

Kuçuradi, İoanna (2009), Felsefi Etik ve Meslek Etikleri, Tepe, Harun (Haz.), *Etik ve Meslek Etikleri*, Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

Levent, Faruk ve Kınık, F. Şehkar F. (2017), Türkiye’de Eğitim-Öğretim Alanında Etik Konulu Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi, *İş Ahlakı Dergisi*, Bahar 2017, 10(1), s.99-114.

Ömürgönülşen, Uğur (2016a), *Türkiye’de Etik ve Dürüstlük İlgili Ulusal Kamu Yönetimi Mevzuatının Gözden Geçirilmesi Teknik Rapor*, Yolsuzluğun Önlenmesi ve Etiğin Teşviki İçin Teknik Destek Projesi, Aralık 2016, Ankara.

Ömürgönülşen, Uğur (2016b), *Türkiye’nin Ulusal Etik ve Dürüstlük Sistemi ve Kamu Görevlileri Etik Kurulu’nun Bu Sistemdeki Rolünün Gözden Geçirilmesi*, Yolsuzluğun Önlenmesi ve Etiğin Teşviki İçin Teknik Destek Projesi, Aralık 2016, Ankara.

Piepper, Annemarie (2012), *Etiğe Giriş*, Çev. Veysel Atayman ve Gönül Sezer, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

Sönmez, Derya (2017), Eğitim ve Öğretim Alanındaki Çevre Etiği Tez Çalışmalarının İncelenmesi, *Gaziantep University Journal of Educational Sciences*, 1 (1), 55-66.

Yiğit, Burcu (2018), Türkiye’de Mobbing Üzerine Yazılmış Doktora Tezlerinin İçerik Analizi Yöntemi İle Değerlendirilmesi, *Balkan and Near Eastern Journal of Social Sciences*, 4(2), s. 26-31.

Trdizin.gov.tr (2022), <https://app.trdizin.gov.tr/statistics/listAcceptedJournals.xhtml>, Erişim: 15.04.2022.

Tuğan, Esra Nur ve Ömürgönülşen, Uğur (2020), Kamu Yönetimi Alanında Yazılan Etik Konulu Lisansüstü Tezlerin İçerik Analizi, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(23) , 454-472 . DOI: 10.38155/ksbd.828304

EK 1. Dergilerin İsimleri ve İncelenen WEB Adresleri

	DERGİ ADI	ADRESİ
1.	Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi	https://dergipark.org.tr/tr/pub/akusosbil/policy
2.	Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi	https://dergipark.org.tr/tr/pub/aeusbed/policy
3.	AJIT-e: Bilişim Teknolojileri Online Dergisi	https://dergipark.org.tr/tr/pub/ajit-e/page/10330
4.	Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi	https://dergipark.org.tr/tr/pub/atauniefd/policy
5.	Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (Turcology Research'e dönuştü).	-
6.	Denetişim	https://dergipark.org.tr/tr/pub/denetisim/policy
7.	Eğitim Bilim Toplum	https://dergipark.org.tr/tr/pub/ebt/policy
8.	Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi	https://dergipark.org.tr/tr/pub/firatsbed/policy
9.	Güvenlik Çalışmaları Dergisi	https://dergipark.org.tr/tr/pub/gcd/policy
10.	Hitit Sosyal Bilimler Dergisi (Online)	https://dergipark.org.tr/tr/pub/hititsbd/policy
11.	Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (kapatıldı, bir üsttekine dönuştü)	-
12.	İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi	https://dergipark.org.tr/tr/pub/inijoss/policy
13.	İnsan ve İnsan	https://dergipark.org.tr/tr/pub/insanveinsan/policy
14.	KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi	https://dergipark.org.tr/tr/pub/kademkad/policy
15.	Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi	https://dergipark.org.tr/tr/pub/kdeniz/policy
16.	Kent Akademisi (Online)	https://dergipark.org.tr/tr/pub/kent/policy
17.	Kültür ve İletişim	https://dergipark.org.tr/tr/pub/kulturveletisim/policy
18.	Sayıştay Dergisi	https://dergipark.org.tr/tr/pub/sayistay/policy
19.	Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi	https://dergipark.org.tr/tr/pub/vizyoner/policy
20.	Toplum ve Bilim	Ulaşılmadı
21.	Turcology research (Online)	https://www.turcology.org/en/ethics-policy-1013
22.	Turkish Studies (Elektronik)	https://turkishstudies.net/turkishstudies
23.	Turkish Studies - Social Sciences	https://turkishstudies.net/social
24.	Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi	https://dergipark.org.tr/tr/pub/tocd/policy
25.	Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi	https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosbilder/policy
26.	Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi	https://dergipark.org.tr/tr/pub/uskudarsbd/policy
27.	Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi	https://dergipark.org.tr/tr/pub/yyusbed/policy

EK 2. Editörlerin Etik Sorumlulukları Bütün Alt Kodlar

	EDİTÖRLERİN SORUMLULUKLARI	FREKANS
1	Gizlilik	25
2	Çıkar Çatışması	24
3	Bağımsızlık	23
4	Tarafsızlık	21
5	Şikayetlerin Değerlendirilmesinde Titizlik/Eleştiriye Açıklık	21
6	Fikri Mülkiyet Hakkının Korunması	20
7	Bilimsel Katkı Verilmesi Hususunu Gözetme ve İntihal Taraması	20
8	Hakemlere/Yazarlara/Okuyuculara Gerekli Bilginin Sağlanması	17
9	Karar Verme Sorumluluğu	15
1	Akademik Yayın Bütünlüğünü Sağlama	15
1	Makul Sürede İşlem Yapılması	12
1	Hakem Havuzunun Genişletilmesi	12
1	Kişisel Verilerin Korunması	11
1	Açıklık ve Şeffaflığı Sağlama	11
1	Uygun Hakem Belirleme	10
1	Düşünce Özgürlüğünü Destekleme	9
1	Derginin Sürekli Gelişimini Sağlama	9
1	Bilimsel Olmayan/Nezaketsiz Değerlendirmeleri Engelleme / Teşvik	9
1	İnsan ve Hayvan Haklarının Korunması	9
2	Etik Kurul Onayınının Aranması	8
2	Kalite Güvencesi	7
2	Hakemlerin Değerlendirilmesinin Yapılması	7
2	Hakem ve Önceki Editörün Önerilerini Göz Ardı Etmeme	7
2	Suistimali Önleme	6
2	Yayın/ Danışma Kurulu ile Düzenli İletişim	6
2	Uygun Yayın/Danışma Kurulu Üyesi Belirleme	6
2	Yeni Yayın/Danışma Kurulu Üyelerinin Seçimi	6
2	Açık Rızanın Aranması	5
2	Yazarlara Cevap Hakkı Tanınması	4
3	Düzeltilme ve Geri Çekilmeyi Destekleme	4
3	Ön Değerlendirmeye Kabul Etme	4
3	Hakemlerin Teşvik Edilmesi	3
3	İnisiyatif Kullanma	2
3	Dergiye Katkısı Olmayan Kişiler	1
3	Yayın Kuruluna Danışma	1
	TOPLAM	370